

**Publication is financed by
the European Commission and the Council of Europe
Joint Programme**

**Հրատարակությունն իրականացվում է
Եվրոպական հանձնաժողովի և Եվրոպայի խորհրդի
համատեղ ծրագրի աջակցությամբ**

This book is published with the financial support of the European Commission and the Council of Europe Joint Programme "Fostering a Culture of Human Rights" to enhance a European culture of human rights in the countries of the South Caucasus and Ukraine.

Legal and Human Rights Capacity Building Division
Technical Co-operation Department
Directorate of Co-operation
Directorate General of Human Rights and Legal Affairs
Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex

Գիրքը հրատարակվում է Եվրոպական հանձնաժողովի և Եվրոպայի խորհրդի «Մարդու իրավունքների մշակույթի խթանման» համատեղ ծրագրի միջոցներով՝ մարդու իրավունքների եվրոպական մշակույթը Հարավային Կովկասի երկրներում և Ուկրաինայում զարգացնելու նպատակով:

Իրավական և մարդու իրավունքների զարգացման
ծրագրերի վարչություն
Տեխնիկական համագործակցության բաժին
Համագործակցության տնօրինություն
Մարդու իրավունքների և իրավական հարցերի
գլխավոր տնօրինություն
Եվրոպայի խորհուրդ
F-67075 Strasbourg Cedex

Professional editor Davit AVETISYAN

President of the Criminal chamber
of the Cassation court of the Republic of Armenia,
Lawyer emeritus, doctor of law, professor

General editor Vahe YENGIBARYAN

Executive Director
of the Association of Judges
of the Republic of Armenia,
Professor of YSU Law Faculty, PhD in Law

Մասնագիտական խմբագիր՝ ԴԱՎԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական
պալատի նախագահ,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ

Ընդհանուր խմբագիր՝ ՎԱՀԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

ՀՀ դատավորների միության
գործադիր տնօրեն,
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի դոցենտ,
իրավագիտության թեկնածու

**ASSOCIATION OF JUDGES OF THE
REPUBLIC OF ARMENIA**

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

COLLECTION OF JUDGMENTS

VOLUME 6

Translation by

Lusine Abrahamyan
Hayk Khemchyan

Linguistic editor

Aida Karapetyan

Y E R E V A N
A N T A R E S
2009

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՎՃԻՌՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԳԻՐՔ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Վճիռներն անգլերենից թարգմանել են.

Լուսինե Աբրահամյանը
Հայկ Խենջյանը

Լեզվական խմբագիր՝

Աիդա Կարապետյան

Ե Ր Ե Վ Ա Ն
«ԱՆՏԱՐԵՍ»
2009

ՀՏԴ
ԳՄԴ
Ս

**Տպագրվում է
ՀՀ դատավորների միության խորհրդի որոշմամբ**

ՍԾ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան. Վճիռների ժողովածու.-
Եր.: Անտարես, 2009.- 388 էջ:

Սույն ժողովածուի մեջ ընդգրկվել են Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի 2006-2008թթ. այն վճիռները, որոնք հավակնում են նախադեպային նշանակություն ունենալ ներպետական դատարանների պրակտիկայի համար:

Ժողովածուի նպատակն է աջակցել դատավորներին, դատախազներին, փաստաբաններին, ինչպես նաև իրավակիրառ գործունեություն իրականացնող մյուս մարմիններին ու կազմակերպություններին ծանոթանալու եվրոպական դատարանի պրակտիկային:

Ժողովածուն կարող է օգտակար լինել նաև եվրոպական դատարան դիմելու մտադրություն ունեցող քաղաքացիների, իրավաբանական բուհերի ուսանողների և իրավունքի բնագավառում գիտական հետազոտություններ կատարող անձանց համար:

ISBN 978-9939

ԳՄԴ

© ՀՀ դատավորների միություն, 2009 թ.

© Ենգիբարյան Վահե, 2009 թ.

© Անտարես, 2009 թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ
9

1. ՕԿԱԼԻՆ ԸՆԴԴԵՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌՆ
CASE OF OKKALI v. TURKEY
17-ը հոկտեմբերի, 2006թ.
Կոնվենցիայի 3-րդ հոդված.....13

2. ՕՅԱ ԱՏԱՄԱՆՆ ԸՆԴԴԵՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌՆ
CASE OF OYA ATAMAN v. TURKEY
5-ը դեկտեմբերի, 2006թ.
Կոնվենցիայի 3-րդ, 11-րդ հոդվածներ43

3. ՉԻՏԱԵՎԸ ԵՎ ՉԻՏԱԵՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌՆ
CASE OF CHITAEV AND CHITAEV v. RUSSIA
18-ը հունվարի, 2007թ.
Կոնվենցիայի 3-րդ, 5-րդ հոդվածներ 57

4. ՍՏԱՐՈՇՉԻԿՆ ԸՆԴԴԵՄ ԼԵՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌՆ
CASE OF STAROSZCZYK v. POLAND
22-ը մարտի, 2007թ.
Կոնվենցիայի 6-րդ հոդված 124

5. ՔՈՓԼԱՆԴԻՆ ԸՆԴԴԵՄ ՄԻԱՅՅԱԼ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌՆ
COPLAND v. THE UNITED KINGDOM
3-ը ապրիլի, 2007թ.
Կոնվենցիայի 8-րդ, 10-րդ հոդվածներ166

6. ԲԱՍԿՈՎՍԿԻՆ ԵՎ ԱՅԼՈՔ ԸՆԴԴԵՄ ԼԵՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌՆ
CASE OF BACZKOWSKI AND OTHERS v. POLAND
3-ը մայիսի, 2007թ.
Կոնվենցիայի 11-րդ, 13-րդ, 14-րդ հոդվածներ 184

7. ԿՐԱՍՆՈՎԸ ԵՎ ՍԿՈՒՐԱՏՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌՆ
CASE OF KRASNOV AND SKURATOV v. RUSSIA
19-ը հուլիսի, 2007թ.
Կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության 3-րդ, Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածներ 214

8. ՌԻՎԵՅՆ ԸՆԴԴԵՄ ՄԻԱՑՅԱԼ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌԸ	
CASE OF REAVEY v. THE UNITED KINGDOM	
<i>27-ը նոյեմբերի, 2007թ.</i>	
Կոնվենցիայի 2-րդ, 13-րդ հոդվածներ	241
9. ՆԻԿՈԼՈՎԱՆ ԵՎ ՎԵԼԻՉԿՈՎԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌԸ	
CASE OF NIKOLOVA AND VELICHKOVA v. BULGARIA	
<i>20-ը դեկտեմբերի, 2007թ.</i>	
Կոնվենցիայի 2-րդ, 3-րդ հոդվածներ	254
10. ԴՈՂՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌԸ	
CASE OF DODOV v.BULGARIA	
<i>17-ը հունվարի, 2008թ.</i>	
Կոնվենցիայի 2-րդ, 6-րդ հոդվածներ	287
11. ԳՈՒԺԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ՄՈԼԴՈՎԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌԸ	
GUJA v. MOLDOVA CASE	
<i>12-ը փետրվարի, 2008թ.</i>	
Կոնվենցիայի 10-րդ հոդված.....	319
12. ԼԱԴԵՆՏՆ ԸՆԴԴԵՄ ԼԵՅԱՍԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ ՎՃԻՌԸ	
CASE OF LADENT v.POLAND	
<i>18-ը մարտի, 2008թ.</i>	
Կոնվենցիայի 5-րդ հոդված	358

ՆԱԽԱԲԱՆ

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից ձևավորվող իրավական մշակույթի ազդեցությունը մեր երկրում իրավաբանական մտքի ու պրակտիկայի վրա անընդհատ մեծանում է: Դա պայմանավորված է մի շարք գործոններով. այսպես, Ստրասբուրգի դատարանը, 2009թ. մարտի 1-ի դրությամբ, Հայաստանի Հանրապետության վերաբերյալ գործերով արդեն կայացրել է տասնչորս վճիռ, որոնցից յուրաքանչյուրը մեր պետությանը թելադրել է ձեռնարկել ընդհանուր և անհատական բնույթի միջոցառումներ՝ եվրոպական դատարանի վճիռների կատարումն ապահովելու և Կոնվենցիայի խախտումների պատճառները վերացնելու ուղղությամբ:

Բացի դրանից, ՀՀ դատարանների, հատկապես՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի դատական ակտերում, ՀՀ դատարաններ ներկայացվող հայցադիմումներում, վերաքննիչ ու վճռաբեկ բողոքներում Ստրասբուրգի դատարանի նախադեպերի վկայակոչման ու կիրառման ծավալները շարունակ ընդլայնվում են: Դա, նախևառաջ, ուղղակի հետևանք է ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի գրեթե երկամյա գործողության. այդ հոդվածը ՀՀ դատարաններին պարտավորեցնում է «նույնանման փաստական հանգամանքներով գործ» քննելիս կիրառել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտերի հիմնավորումները: Ընդ որում, այդ հոդվածի դրույթները մեկնաբանելիս ՀՀ վճռաբեկ դատարանը ընդգծել է. «ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասի ... հիման վրա Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական ակտը ոչ կիրառելի ճանաչելիս դատարանները չեն կարող բավարարվել կիրառման ենթակա և քննության առարկա գործերի փաստական հանգամանքների տարբերությունների պարզ համադրմամբ: Յուրաքանչյուր գործ իր փաստական հանգամանքների համակցությամբ եզակի է, ուստի դատարանը պետք է յու-

րաքանցյուր դեպքում պարզի, թե կիրառման ենթակա և քննության առարկա գործերի փաստական հանգամանքների տարբերությունները որքանով են էական: Հակառակ պարագայում ՀՀ դատական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 4-րդ մասում (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 8-րդ հոդվածի 4-րդ մասում) ամրագրված իրավանորմը կդառնա անկիրառելի» (տե՛ս Ա.Այվազյանի վերաբերյալ գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2008թ. մայիսի 23-ի որոշման 26-րդ կետը): Այսպիսով, ՀՀ վճռաբեկ դատարանը ստեղծել է Ստրասբուրգի դատարանի նախադեպերի ակտիվ ու արդյունավետ կիրառման նպաստավոր պայմաններ:

Հայրենական իրավաբանության վրա մեծ ազդեցություն են ունենում նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի վճիռներում կիրառվող իրավա-մեթոդական, իրավա-վերլուծական հնարքները, դատական ակտերի շարադրման կառուցվածքային լուծումները:

Նշվածը վկայում է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային վճիռների մատչելիության ապահովման անհրաժեշտության մասին: Սույն ժողովածուն կոչված է նպաստելու մեր երկրում եվրոպական դատարանի պրակտիկայի մատչելիության ընդլայնմանը: Այն ներառում է Ստրասբուրգի դատարանի կողմից 2006-2008թթ. կայացված տասներկու վճիռ, որոնք վերաբերում են արդար դատաքննության իրավունքին, անձի ազատության և անձեռնմխելիության իրավունքին, խոշտանգումների արգելքին:

Որոշ վճիռներ վերաբերում են մեր երկրում վերջին ժամանակներս լայնորեն քննարկվող իրավական խնդիրներին: Այսպես, *Ստարոսչուկն ընդդեմ Լեհաստանի* գործով վճռում եվրոպական դատարանը արտահայտել է իր մոտեցումն անվճար իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանի կողմից վճռաբեկ բողոք բերելուց հրաժարվելու իրավաչափության կապակցությամբ՝ արդար դատաքննության իրավունքի համա-

տեքստում: Մասնավորապես, Եվրոպական դատարանը Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում է համարել այն, որ անվճար իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանն իր վստահորդին գրավոր չի տեղեկացրել վճռաբեկ բողոք բերելու աննպատակահարմարության մասին ու չի հիմնավորել այդ աննպատակահարմարությունը:

Ստարոսչուկի գործով վճիռը ՀՀ դատական վերանայման համակարգի բարեփոխումների լույսի ներքո դիտարկելով՝ կարելի է փաստել, որ ՀՀ-ում հավատարմագրված փաստաբանների ինստիտուտի վերացումը համապատասխանում է դատական վերանայման նկատմամբ Եվրոպական դատարանի մոտեցումներին:

Ստարոսչուկի գործով վճիռն ուշագրավ է այլ դիտանկյունից ևս: Այն կայացվել է գործը քննող դատավորների 4-ը 3-ի հարաբերակցությամբ, և դրան կցված են երկու առանձին կարծիքներ: Դատարանի վճռի և դատավորների առանձին կարծիքների համեմատական ուսումնասիրությունը կարող է նպաստել Եվրոպական դատարանի փաստարկման մոդելի ավելի խորն ընկալմանը:

Ժողովածուի շրջանակներում ձեզ ներկայացվող մեկ այլ գործ՝ *Լադենտն ընդդեմ Լեհաստանի* գործը, հիմք է հանդիսացել անձի ազատության իրավունքի սահմանափակման նկատմամբ դատական վերահսկողության շրջանակների վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանում ձևավորած նախադեպի համար (տե՛ս *Տ.Վահրադյանի* վերաբերյալ գործով 2008թ. դեկտեմբերի 26-ի որոշումը): Խոսքը մասնավորապես վերաբերում է այն պահանջին, որ հետախուզվող անձին արգելանքի վերցնելուց հետո նրան կալանավորելու հարցը պետք է կրկին դառնա դատական վերահսկողության առարկա, թեև մեղադրյալի նկատմամբ հետախուզում հայտարարելու համար պարտադիր է կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու մասին դատարանի որոշման առկայությունը:

Սույն ժողովածուում ընդգրկված վճիռներից ուշագրավ է նաև *Օկալին ընդդեմ Թուրքիայի* գործով վճիռը: Այդ գործով ոստիկանության երկու աշխատակիցների Թուրքիայի դատարանի կողմից դատապարտվել էին անչափահաս Օկալին խոշտանգման ենթարկելու համար, սակայն նրանց նկատմամբ կիրառվել էր մեղմ պատիժ: Եվրոպական դատարանը դիրքորոշում է հայտնել, որ խոշտանգումների գործերով պետության պոզիտիվ պարտականությունը չի սահմանափակվում մեղավոր անձանց դատապարտելով, այլ նրանց նկատմամբ կիրառվող պատիժը պետք է համարժեք լինի հանցագործությանը: Այսպիսով, Եվրոպական դատարանը ևս մեկ քայլ է կատարում Անդամ-պետությունների հայեցողության շրջանակները նեղացնելու և նրանց պոզիտիվ պարտավորություններն ընդարձակելու ուղղությամբ:

Սույն հատորը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ հայերեն թարգմանված վճիռների վեցերորդ հատորն է: Դրա հրատարակմանն աջակցելու համար ՀՀ դատավորների միությունը երախտագիտություն է հայտնում Եվրոպայի խորհրդի մարդու իրավունքների գլխավոր դիրեկտորատին: Համոզված ենք՝ մեր արդյունավետ ու շարունակական համագործակցությունը կնպաստի ՀՀ իրավունքի զարգացմանը:

Դավիթ Ավետիսյան

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական

պալատի նախագահ

ՀՀ վաստակավոր իրավաբան

իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

ՕԿԱԼԻՆ ԸՆԴԴԵՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ

2006թ. հոկտեմբերի 17-ի վճիռը

CASE OF OKKALI v. TURKEY

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

9. Դիմողը՝ պրն Հալիլ Իբրահիմ Օկալին («Հալիլ»), ծնված 1983 թվականին, ապրել է Իզմիր քաղաքում: Գործի համար հետաքրքրությունն ներկայացնող ժամանակաընթացքում նա 12 տարեկան էր և աշխատում էր ավտոսպասարկման կետում որպես աշակերտ:

1. Հալիլի ձերբակալումը, հարցաքննությունը և հոսպիտալացումը

10. 1995 թվականի նոյեմբերի 27-ին՝ մոտ ժամը 17:30-ին, դիմողն իր գործատուի՝ Ի.Ջ.-ի կողմից տարվել է Իզմիրի Քինարլի ոստիկանության բաժանմունք: Գործատուն նրան մեղադրել է 15000000 թուրքական լիրայի (մոտավորապես 275 ԱՄՆ դոլար) գողության մեջ, որը նա խնդրել էր դիմողին տանել բանկ: Գործատուն նշել է, որ ավտոսպասարկման կետ վերադառնալուց հետո տղան ասել է, որ իրեն կողոպտել են: Ոստիկանությունում կազմված արձանագրության համաձայն՝ գործատուն բողոքը ստորագրել է ժամը 18:00-ին և լրացրել Հալիլի դեմ բողոքի ձևաթուղթը:

11. Ոստիկանության բաժնում դիմողը հարցաքննվել է ոստիկանապետ Ի.Դ.-ի և ոստիկան Մ.Ու.-ի կողմից: 18:30-ին ոստիկանը տեղի ունեցածի մասին հայտնել է բողոք դիմողի հորը՝ պրն Մեհմեդ Օկալին («Մեհմեդ»), և վերջինս անմիջապես գնացել է ոստիկանության բաժին:

12. 19:00-ին տղայի հայրը և գործատուն համաձայնության են եկել: Ի.Ջ.-ն ոստիկանությունից հետ է վերցրել իր բողոքը, և Մեհմեդն ստորագրել է հետևյալ հայտարարությունը՝ «... Ի.Ջ.-ն հետ է ստացել իր գումարը և հրաժարվել է իր բողոքից: Ուստի, ես տանում եմ իմ տղային ոստիկանատնից: Ես որևէ պահանջ կամ բողոք չունեմ իմ որդու հետ կապված: Ես չեմ ուզում բժշկական ստուգման ենթարկել նրան, իմ որդին լավ վերաբերմունքի է արժանացել ոստիկանատանը և չի ծեծվել կամ խոշտանգվել... նա ինձ է հանձնվել լավ տեսքով և լավ առողջական վիճակում...»:

13. Ինչևէ, ոստիկանության բաժնից դուրս գալուց հետո Մեհմեդը տեսել է, թե ինչպես իր որդին երկու անգամ երերաց, գլխապտույտ ունեցավ և փսխեց: Տուն վերադառնալուց հետո, երբ Հալիլը հանել է իր հագուստը, նրա ծնողները և ներկա գտնվող հարևանները նրա մարմնի վրա տեսել են բազմաթիվ վնասվածքներ և կապտուկներ: Հալիլը հետո ասել է իր հորը, որ հարցաքննողները ծեծի են ենթարկել իրեն: Մեհմեդը Հալիլին տարել է Տեպեսիկի հիվանդանոց:

14. Հիվանդանոցի հսկիչ ոստիկան Ի.Ա.-ն նրան ուղարկել է դժբախտ պատահարների բաժանմունք: Տրված բժշկական եզրակացության մեջ Հալիլին հետազոտած բժիշկը ներկայացրել է հետևյալը. «Հետազոտված անձը գիտակից է... Ունի 10x10սմ կապտուկներ ձեռքերին և ոտքերին և մեծ կապտուկ՝ (30x17սմ) երկու ազդրերին...»: Հալիլի նկատմամբ նշանակվել է բժշկական հսկողություն:

2. Հալիլի հարցաքննության գործով նախաքննությունը

15. 1995 թվականի նոյեմբերի 28-ին Մեհմեդը եկել է ոստիկանության բաժանմունք՝ իր որդուն դաժանաբար ծեծի ենթարկելու փաստը քննարկելու և իր որդուն հարցաքննողին գտնելու նպատակով: Նրան հայտնել են ոստիկանապետ Ի.Դ.-ի անունը:

16. Նույն օրը Մեհմեդը Իզմիրի պետական մեղադրողին (դատախազ) բողոք է ներկայացրել Ի.Դ.-ի և նրան ենթակա ոստիկանների դեմ: Նա խնդրել է, որպեսզի Հալիլը հետազոտվի դատական բժշկի կողմից:

17. 1995 թվականի նոյեմբերի 30-ին դատախազը հարցաքննել է բողոքաբերին, որը նախորդ երեկո հիվանդանոցից դուրս էր գրվել: Ահա տղայի խոսքերը. «... ոստիկանության բաժանմունքի զուգարանում ինձ ծեծում էին երկու ոստիկաններ, նրանցից մեկն ակնոցներ ուներ, իսկ մյուսն ուներ կանաչ աչքեր: Նրանցից մեկն ավագ ոստիկանն էր, և վերջում նրանք ասացին ինձ, որ ես չեմ տարբերի իրենց: Ես կճանաչեմ այն ոստիկանին, ով ծեծում էր ինձ... Ավելի ուշ... հայրս և քեռիս պարզեցին հարաբերությունները գործատուիս հետ և եկան ինձ ոստիկանության բաժանմունքից վերցնելու: Տուն վերադառնալու ճանապարհին ես վատ էի զգում: Հետո, երբ մենք գնացինք տուն, նրանք հանեցին իմ հագուստը և տեսան մահակի հետքեր և տարան ինձ Տեպեսիկի հիվանդանոց»:

Քանի որ Հալիլի ձեռքը վնասված էր, նա ստիպված էր հարցաքննությունն «ստորագրել» իր մատնահետքով:

18. Նույն օրը, դատախազի հարցմամբ, Հալիլը հետազոտվել է Դատաբժշկության ինստիտուտի բժշկի կողմից: Նախնական եզրակացության մեջ բժիշկը նշել է. «Հետազոտվել է Հալիլ Իբրահիմ Օկալին: Հետազոտման ժամանակ նրա նախաբազուկը գիպսի մեջ էր: Նրա ձախ ձեռքի վերին կողմում` կենտրոնում, կային բաց մանուշակագույն, իսկ եզրերին` բաց կանաչ երանգ ունեցող կապտուկներ, ձախ արմունկին` բաց կանաչ երանգ ունեցող կապտուկ, մեծ կապտուկներ` երկու ազդրերի վրա, որոնք կենտրոնում` բաց մանուշակագույն, իսկ եզրերին բաց կանաչ երանգ ունեին, ձախ ազդրի եզրամասում կար բաց կանաչ երանգ ունեցող կապտուկ: Նշվում է, որ հետազոտվողը գտնվում է բժշկական հսկողության ներքո Տեպեսիկի հիվանդանոցում, ուր նա արմունկի կտրվածքով տարվել է շտապօգնության կողմից...: Վերջնական եզրակացությունը կտրվի միայն փտաբանական և բուժման եզրակացությունը, ինչպես նաև ԻՔՍ-ռեյներն ու ռադիոլոգիական եզրակացությունն ստանալուց հետո...»:

19. 1995 թվականի դեկտեմբերի 1-ին դիմողը կրկին հետազոտվել է Դատաբժշկության մեկ այլ ինստիտուտի բժշկի կողմից, ով, ուսումնասիրելով նախորդ եզրակացության մեջ առկա տվյալները, նշել է. «Հետազոտելով ձախ ազդրին գտնվող 20x12սմ, և աջ ազդրին գտնվող 35x25սմ չափի, ինչպես նաև ձախ ազդրի հետնամասում գտնվող 12x6սմ չափի և ձախ բազկի վրա գտնվող 8x7սմ չափի դեղին երանգ ունեցող կապտուկները, և (կամ) ձախ նախաբազկի վրա գտնվող մկանային վնասվածքը (որի վրա շինա (ամրակ) է դրված)` մենք եզրակացնում ենք, որ նշված վնասվածքները կյանքի համար վտանգավոր չեն, և հետազոտվողը կարող է աշխատանքի անցնել 10 օր հետո...»:

20. 1995 թվականի դեկտեմբերի 6-ին դատախազը հարցաքննել է ոստիկանապետ Ի.Դ.-ին, ով, ժխտելով մեղադրանքը, ասել է. «...Ես չեմ ընդունում մեղադրանքը: Բացի դրանից, հազիվ մեկ ժամ էր անցել գործատուի կողմից նրան բաժին բերելու և նրան ազատ արձակելու միջև... Ես դիմողի նկատմամբ որևէ բռնություն չեմ գործադրել: Այո, ես կրում եմ ակնոցներ, և ես զրուցել եմ տղայի հետ...»:

21. Ավագ ոստիկանապետ Ա.Կ.-ն հետազայում ցուցում է տվել հետաքննող ոստիկանին, որպեսզի վերջինս օժանդակի դատախազին

գործի քննության հարցում: 1995 թվականի դեկտեմբերի 11-ին Ի.Գ.-ն ճանաչման է ներկայացվել, և Հալիլը ճանաչել է նրան: Հետաքննող ոստիկանը ճանաչման ներկայացնելուց հետո հարցաքննել է Հալիլին, և վերջինս կրկնել է այն, ինչ արդեն ասել էր, և ասվածին հավելել է նաև այն, որ Ի.Գ.-ն և Մ.Ու.-ն հարվածել են իր ձեռքերին, «հետույքին» և ոտքերին, և երբ նա այդ հարվածներից ուժասպառ է եղել, նրանք իրեն խուց են տարել և սպառնացել «վերադառնալ», եթե չասի որտեղ է պահել փողը:

Հետաքննող ոստիկանը հարցաքննել է Ի.Գ.-ին, և նա տվել է հետևյալ բացատրությունը.

«... Ժամը 19:00-ին տղան հանձնվել է իր հորը: Դիմողի ցուցմունքի համաձայն՝ տղան վատ է զգացել ժամը 21:00-ին և տարվել է հիվանդանոց, որտեղ և կազմվել է արձանագրություն: Նշված պատահարի մասին հայտնվել է *Kanal 6* հեռուստատեսային ալիքով: Հեռուստատեսությամբ արված հայտարարության հիման վրա ես գործով որպես կասկածյալ ներգրավվել եմ 1995 թվականի դեկտեմբերի 8-ին: Հակառակ տղայի և նրա հոր ցուցմունքների՝ ոչ ոստիկան Մ.Ու.-ն, ոչ ես մահակներով չենք հարվածել տղայի ձեռքերին, հետույքին կամ ոտքերին... Նա ոստիկանություն է բերվել ժամը 18:00-ին, և ես նրա հետ եմ եղել մինչև նրա գնալը՝ ժամը 19:00-ն: Երբ տղան բերվել է ոստիկանություն նրա դեմքը կեղտոտ էր... Ոստիկան Մ.Ու.-ն նրան տարել է զուգարան, որպեսզի նա լվանա դեմքը... պնդումները սուտ են... մեզ առաջադրված մեղադրանքը սխալ է...»:

22. 1995 թվականի դեկտեմբերի 11-ին հետաքննող ոստիկանը հարցաքննել է նաև Հալիլի գործատու Ի.Գ.-ին և Կինարլի ոստիկանության բաժանմունքի երեք ոստիկանների, ովքեր ցուցմունք են տվել մեղադրյալների օգտին և ասել, որ դեպքի օրը ժամը 18:00-ից մինչև 19:00-ն նրանք եղել են Ի.Գ.-ի հետ, և ոչ Ի.Գ.-ն, ոչ Մ.Ու.-ն այդ ժամանակահատվածում Հալիլին չեն կպել: Երկու ոստիկաններին հարցաքննելիս պարզվել է, որ երեխան անվնաս հանձնվել է հորը, իսկ երրորդ ոստիկանն ասել է, որ ինքը չի տեսել, որ որևէ մեկը վնասի տղային:

23. 1995 թվականի դեկտեմբերի 28-ին դատախազը Հալիլին ցույց է տվել Կինարլի ոստիկանության բաժանմունքում հերթապահող ոստիկանների լուսանկարները: Տղան ճանաչել է Ի.Գ.-ին և Մ.Ու.-ին:

24. 1996 թվականի հունվարի 4-ին դատախազը հարցաքննել է Մ. Ու.-ին, որը պարզապես ժխտել է իրեն առաջադրված մեղադրանքը: Հաջորդ օրը հետաքննող ոստիկանը Մ.Ու.-ին տարել է Հալիլի մոտ, որը նրան ճանաչել է: Ապա, զեկուցող ոստիկանը հարցաքննել է Մ.Ու.-ին, որը ասել է. «...Ես ոստիկանապետ Ա.Դ.-ի հետ էի այդ ժամանակ, տղան հակասական բաներ էր խոսում, նրա դեմքը փոշոտ ու կեղտոտ էր, նա իր գործատուի հետ էր: Ոստիկանապետի պահանջով ես տղային զուգարան տարա նրա դեմքը լվանալու համար, այնուհետև նրան տարա հիմնական սենյակ: Մոտավորապես ժամը 19:00-ին զանգահարեց նրա հայրը, որն էլ եկավ նրան տանելու... Ոչ ոք չի ծեծել տղային, իսկ եթե իմ կարծիքն էք ուզում իմանալ, նրա հայրը... կամ մեկ այլ անձ բարկացել է նրա վրա 1500000 լիրա գողանալու համար և նրան լավ դաս տվել...»:

25. 1996 թվականի հունվարի 8-ին հետաքննող ոստիկանը դատախազին է ներկայացրել իր կողմից կատարված քննության ընթացքում կազմված արձանագրությունների պատճենները, որոնք ներառվել են թիվ 1995/50365 գործում:

26. 1996 թվականի հունվարի 30-ին՝ Տեպեսիկի հիվանդանոցից պահանջված բժշկական փաստաթուղթն ստանալուց հետո, 1995 թվականի նոյեմբերի 30-ի նախնական բժշկական եզրակացությունը վերջնական տեսք էր ստացել: Վերջնական եզրակացությունը հաստատել էր մինչ այդ տրված բժշկական հետազոտությունների արդյունքները: Բացի դրանից, դրանում նշված էր նաև Հալիլի մարմնի վրա առկա այլ տեսանելի նշանների մասին՝ որովայնի վերին և ստորին մասերում առկա կապտուկ, 4x6սմ չափի կապտուկ ձախ սրունքի վրա, կապտուկ ձախ ծնկի հետնամասում, մեծ կապտուկներ ծնկների և աջ սրունքի վրա, կապտուկ ձախ դաստակի վրա, աջ արմունկի վրա, աջ ձեռքի հետնամասում և ոտքերի արանքում: Եզրակացության համաձայն՝ Հալիլին անհրաժեշտ կլինի 25 օր կազդուրվելու համար:

3.Քրեական գործ Ի.Դ.-ի և Մ.Ու.-ի նկատմամբ

27. 1996 թվականի փետրվարի 5-ին դատախազը ոստիկանապետ Ի.Դ.-ի և ոստիկան Մ.Ու.-ի գործը մեղադրական եզրակացությամբ ներկայացրել էր Իգմիրի Ասիզների դատարան («Ասիզների դատարան»)՝ Քրեական օրենսգրքի 243-րդ հոդվածի (պետական իշխա-

նության ներկայացուցչի կողմից բռնություն գործադրելը) խախտման հիմքով:

28. Ասիզների դատարանում գործի լսումը սկսվել էր 1996 թվականի փետրվարի 12-ին: Կողմերը ներկա էին գտնվել դատական լսմանը 1996 թվականի մարտի 20-ին: Կողմերի ցուցմունքներն ամփոփ ձևով ներկայացնել են հետևյալ կերպ.

Ոստիկանապետ Ի.Գ.՝

«... Այդ ամբողջ ժամանակաընթացքում ես իմ սենյակից դուրս չեմ եկել: Ես չեմ հարվածել կամ չեմ հրամայել այլ ոստիկանի հարվածել տուժողին կամ նրա նկատմամբ վատ վերաբերմունք ցուցաբերել նրան ստիպելու համար ասել ճշմարտությունը ...: Ես միայն ասել եմ Ոստիկան Մ.Ու.-ին՝ տանել նրան լվացարանի մոտ և օգնել լվանալու իր երեսը. իմ սխալը կայացել է միայն նրանում, որ բժշկական ստուգման չեմ ենթարկել տղային մինչև հորը հանձնելը. եթե ես դա անեի, նրանք չէին կարող նման գործ հարուցել իմ դեմ.... դիմողը՝ Յալիլը, ասել է, որ փողը նրանից վերցվել է նրա նկատմամբ ուժ գործադրելով, այնպես որ, նա կարող է վնասվածքներ ստացած լիներ հենց այդ ժամանակ... Յալիլը հանձնվել է իր հորը ժամը 19:00-ին, բայց բժշկական հետազոտությունը կատարվել է ժամը 21:00-ին, ես նույնիսկ կարծում եմ, որ նրա ծնողներն են իրականում պատասխանատու Յալիլի նման առողջական վիճակի համար. եթե... նա ցույց տված լիներ իր վնասվածքները, մենք չէինք թույլ տա, որ նա նման վիճակում լքեր ոստիկանության բաժինը ...»:

Ոստիկան Մ.Ու.՝

«Ես պնդում եմ այն, ինչ ասել եմ մինչ այժմ (հետաքննող ոստիկանին և դատախազին...; Ես չգիտեմ, թե ինչու են դիմողը և տուժողը մեզ մեղադրում»:

Մեհմեդ՝ դիմող.

«...Երբ ես եկա ոստիկանության բաժանմունք՝ նրանք արդեն հարցաքննել էին Ի.Գ.-ին... և իմ տղային... Յետո նրանք իմ տղային հանձնեցին ինձ... , որը Ի.Գ.-ին հարցրեց «Սա՞ էր Ձեր ուզածը». այդ պահին ես չհասկացա, թե նա ինչ նկատի ուներ... Ես դա չընկալեցի՝ մինչև տուն հասնելը և նրա մարմնի վրա վնասվածքներ տեսնելը... հետո նրանք իմ տղային տարան խուց, երբ ես գնացի զուգարան, ես տեսա իմ տղային խցի գետնին ընկած և ասացի նրան, որ փորձի նստել, սակայն նա ասաց, որ չի կարող... Իմ տղային հարկ եղավ ե-

րեք օր գտնվել Տեպեսիկի հիվանդանոցի վերակենդանացման բաժնում... նրանք ինձ ասացին, որ տղայիս ինը սրվակ շիճուկ են ներարկել...»:

Դիմող Յալիլ՝ տուժող.

«...Ոստիկանության բաժանմունքում այս մարդը (մատնացույց անելով ոստիկանապետ Ի.Դ.-ին) ինձ ասաց. «Լավ մտածիր, դու պետք է ինձ ասես, թե որտեղ է փողը», հետո նա ... տարավ ինձ զուգարան և մահակով հարվածեց իմ ձեռքերին: Այդ պահին ես ուշագնաց եղա և ընկա, և աղբամանն ընկավ իմ գլխին: Քանի դեռ ես ընկած էի (Ի.Դ.-ն շարունակում էր հարվածել ինձ). որպեսզի ես դադարեցնեմ գոռալը, նա իր երկարաճիտ կոշիկով փակեց բերանս. հետո նա հեռացավ՝ ասելով «Լավ մտածիր, ես դեռ կվերադառնամ». բայց նա հետ չեկավ... Յետո իմ հայրը և քեռին եկան. ... (իմ հայրը) տեսավ ինձ խցում և ասաց, որ նստեմ, բայց ես չկարողացա, շատ վատ էի զգում... Ոստիկանապետը ծեծում էր ինձ, որպեսզի պարզեր, թե որտեղ է փողը...: Մ.Ու.-ն բռնել էր ինձ, որ ես չշարժվեմ, բայց նա ինձ չէր հարվածում...: Ո՛չ իմ գործատուն, ո՛չ իմ հայրը կամ իմ ընտանիքի անդամներն ինձ չեն ծեծել փողը կորցնելու համար...»:

29. Դիմողի պաշտպանը՝ հիմք ընդունելով Քրեական դատավարության օրենսգրքի 365-րդ հոդվածը, միջնորդել էր քրեական գործով վարույթի ընթացքում քաղաքացիական հայց հարուցել, որի միջոցով կապահովվեր դիմողի փոխհատուցում ստանալու իրավունքը: Փաստաբանը նաև լրացրել էր դատարան հրավիրվող վկաների ցուցակը, որոնց նա ցանկանում էր դատարան կանչել: Ցուցակում ընդգրկված էր հարևանը, որը ներկա էր գտնվել Յալիլի՝ ոստիկանությունից տուն վերադառնալուն և նրա ընտանիքի կողմից նրան հիվանդանոց տեղափոխելուն: Դատարանը բավարարել էր նշված միջնորդությունը:

30. Դատարանը լսել էր նաև Ի.Գ.-ի ցուցմունքը, ով հաստատել էր ոստիկանապետ Ի.Դ.-ի՝ գործի հանգամանքների վերաբերյալ վարկածը: Ի լրումն նրան, ինչ ասել էր նախաքննության մարմիններին, ոստիկանապետն ասել է, որ դեպքի օրը ոստիկանության բաժանմունքի իր գործընկերներն իրեն զանգահարել են մոտավորապես ժամը 23:00-ին և ասել, որ Յալիլին տեղափոխել են հիվանդանոց: Ինքը ոստիկանապետի և ոստիկանության այլ աշխատակիցների հետ գնացել է հիվանդանոց, որտեղ իր վրա անգամ փորձել էին հարձակվել Յալիլի ընտանիքի անդամները և ընկերները: Նա ասել էր, որ չի տեսել, թե

ինչպես է դիմողն իր հոր հեր լքում ոստիկանության բաժինը, և պատկերացում չունի, թե ինչն է նրանց դրդել մեղադրանք առաջադրել ոստիկանության աշխատակիցներին այն դեպքում, երբ խնդիրը վերաբերում է իրեն և պրն Օկալին:

Պրն Օկալին տվել է ցուցմունք հետևյալի մասին.

«Նոր տարուց անմիջապես առաջ կամ հետո ոմն Բակի անունով նախարարի թիկնապահը... ինձ առաջարկեց հանդիպել, հանդիպմանը նա եկավ ոստիկանապետ Ի.Գ.-ի հետ..., նա ասաց, որ ոստիկանապետի կինը հղի է, և եթե մենք դատարանում «ճիշտ բաներ ասենք»՝ նրա պատիժը չի գերազանցի մեկ տարին, և նա ազատ կարձակվի մինչև իր երեխայի ծնվելը: Ես մերժեցի նրան՝ ասելով, որ եթե նա (Ի.Գ.-ն) այդքան անհանգստացած է իր դեռևս չծնված երեխայի համար, ինչպե՞ս կարող է ակնկալել, որ ես չեմ անհանգստանա իմ որդու համար»:

31. 1996 թվականի մայիսի 27-ի լսման ժամանակ դատարանում ցուցմունք են տվել Կինարլիի ոստիկանության բաժանմունքի երեք ոստիկաններ և մեղադրանքի կողմի յոթ վկաներ: Ոստիկանները ցուցմունք են տվել այն մասին, որ այն ժամանակ, երբ Մեհմեդ Օկալին գնացել է ոստիկանություն Չալիլին այնտեղից վերցնելու, նրան հարց է տրվել, թե արդյոք ցանկանում է, որ տղան բժշկական հետազոտության ենթարկվի, բայց, ինչպես փաստում է նրա գրավոր հայտարարությունը, նա դրա կարիքը չի զգացել:

Մեհմեդ Օկալին պատասխանել է, որ նման առաջարկ չի եղել, և ինքը հայտարարությունն ստորագրել է առանց մտածելու, քանի որ անհանգստացած էր իր որդու առողջական վիճակով:

32. Մեղադրանքի կողմի վկաներն իրենց ցուցմունքներով հաստատել են դեպքի վերաբերյալ դիմողի պատմած տարբերակը, և դիմողի քեռին հավելել է. «...Ես գնացի ոստիկանության բաժանմունք Մեհմեդի հետ... Չալիլի վրա բռնության հետքեր չկային, սակայն նա այնպիսի տեսք ուներ, կարծես իրեն թափահարել էին, ոչ ոք մեզ չառաջարկեց նրան բժշկական հետազոտման ենթարկել ոստիկանության բաժնից դուրս գալուց առաջ... Մենք բաժնից գնացինք մոտավորապես ժամը 20:00-ին..., մեքենան նստելիս զարմիկս սկսեց փսխել, ես վերադարձա ոստիկանություն և դռան մոտ խոսեցի ոստիկանի հետ, նա ասաց, որ մենք կարող ենք Չալիլին տանել բժշկի... Նույնիսկ ոստիկանության բաժնում ես նկատեցի փոքր հետքեր Չալիլի

ծեռքերի վրա, բայց ես դրան լուրջ չվերաբերվեցի. ես գիտեմ, որ ոստիկանության բաժանմունքներում երբեմն «դժբախտ պատահարներ» լինում են, բայց ես իրոք չէի սպասում տեսնել այն, ինչ մենք տեսանք տուն հասնելուց հետո... Նույն օրը երեկոյան ավագ ոստիկանապետ Օ.Կ.-ն կանչեց իմ փեսային ոստիկանության բաժին, ես գնացի նրա հետ: Ավագ Ոստիկանապետ Օ.Կ.-ն կանչեց Ի.Դ.-ին և ասաց նրան. «Դու չե՞ս ամաչում, դաժանորեն ծեծում ես փոքր տղայի»։ Ի.Դ.-ն ասաց. «Ես երկար տարիներ աշխատել եմ որպես ոստիկան և կատարել եմ իմ աշխատանքը: Ի՞նչ խնդիր կա նրանում, որ ես մեկ-երկու անգամ հարվածել եմ տղային»: Հետո ավագ ոստիկանապետն ասաց. «Դե, արի գնանք հիվանդանոց և տեսնենք այն տղային, ում, ինչպես դու ես ասում, խփել ես մեկ-երկու անգամ»: Հետո մենք միասին գնացինք հիվանդանոց, և նրանք տեսան տուժողին՝ նա ամբողջությամբ արյան և վիրակապերի մեջ էր և նրան կաթիլային խողովակներ էին միացված...»:

33. Պատասխանողներ Ի.Դ.-ն և Մ.Ու.-ն ժխտել էին էին իրենց առաջադրված բոլոր մեղադրանքները: 1996 թվականի հուլիսի 1-ի դատական լսման ժամանակ նրանց ոստիկանապետ Օ.Կ.-ն դատարանին ասել է. «... Ես դեպքի մասին լսել եմ մոտավորապես ժամը 21:00-ին, երբ տղայի ընտանիքը կապվեց ինձ հետ... Ես առերեսում կատարեցի..., բայց երբ մեղադրյալներն սկսեցին տղայի ընտանիքի ներկայությամբ ժխտել մեղադրանքը, ես ստիպված էի նրանց հեռացնել իմ աշխատասենյակից՝ նախքան որևէ անախորժություն տեղի կունենար...տեղի ունեցածի վերաբերյալ քննություն կատարելու և ընտանիքի խնդրանքը հաշվի առնելով, ես գնացի հիվանդանոց, սակայն առանց բժշկի թույլտվության, տղային այցելելն անհնարին էր, քանի որ նա գտնվում էր վերակենդանացման բաժանմունքում... Վերադառնալով ոստիկանության բաժին՝ ես հարցաքննեցի հերթապահ բոլոր ոստիկաններին, ովքեր միասնաբար պնդում էին, որ ոչինչ չեն տեսել և ոչինչ չգիտեն... Մեկ անգամ ես այցելել եմ տուժողին իր տանը... (Բացի դրանից) ամբաստանյալը՝ Ի.Դ.-ն, երբեք ինձ հետ հիվանդանոց չի եկել: Երբ ես առերեսում արեցի, միակ բանը, որ Ի.Դ.-ն ասաց, դա այն էր, որ ինքն իր պարտականությունն է կատարել...»

34. Հաջորդ լսման ժամանակ՝ 1996 թվականի հոկտեմբերի 30-ին, Ասիզների դատարանը հրապարակել է գործով դատավճիռը: Այն սկսվում էր դատարանի հետևյալ պատճառաբանությամբ. «... հետա-

զուտելով բոլոր ապացույցները, ներառյալ գործում առկա արձանագրությունները, տուժողի հայտարարությունը և բողոքին վերաբերող արձանագրությունները, դատարանը գտավ, որ մեղադրյալը ծեծել է տուժողին իր պարտականությունների կատարման ժամանակ՝ առաջացնելով բժշկական եզրակացության մեջ նշված հետևանքները, որպեսզի հարկադրի նրան ասելու, թե որտեղ է պահել փողը...»:

35. Ինչևէ, Ասիզների դատարանը ձայների մեծամասնությամբ որոշում էր կայացրել արարքը վերաորակել որպես Քրեական օրենսգրքի 245-րդ հոդվածով նախատեսված՝ «հարձակում և առողջությանը ծանր վնաս պատճառել»՝ հակառակ դատախազի առաջադրած մեղադրանքի: Դատարանի որոշումը հիմնված էր այն հանգամանքի վրա, որ Հալիլի գործատունը հետ էր վերցրել իր բողոքը, տղան այլևս չէր մեղադրվում որևէ հանցանքի կատարման մեջ և, հետևաբար այլևս պատասխանողը նպատակ չէր հետապնդում Հոդված 243-ի իմաստով «մեղքն ընդունելուն» հասնել, նրա նպատակն էր ընդամենը «պարզել, թե ինչ է պատահել իրեն հանձնված փողի հետ»:

36. Ասիզների դատարանը որոշել էր նշանակել նվազագույն պատժաչափը և Ի.Դ.-ին ու Մ.Ու.-ին դատապարտել երեք ամիս ժամկետով ազատազրկման և պարտականությունների կատարումից հեռացման՝ երեք ամիս ժամկետով: Հաշվի առնելով պատասխանողների դրական վարքագիծը դատավարության ընթացքում և հաշվի առնելով այն, որ նրանք, թեկուզ դժկամորեն, ընդունել են իրենց մեղքը, Ասիզների դատարանը պատժաչափը նվազեցրել էր մինչև երկու ամիս և երկու շաբաթ ժամկետով ազատազրկման՝ հիմք ընդունելով Քրեական օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 2-րդ կետը: Այնուհետև թիվ 647 օրենք 4 (1) բաժնի և 6 բաժնի ուժով դատարանն ազատազրկման ձևով պատիժը փոխարինել է տուգանքի նշանակմամբ՝ 750.000 թուրքական լիրա (մոտավորապես 8 ԱՄՆ դոլար), դատարանը նաև որոշել էր հետաձգել պատժի կատարումը, քանի որ պատասխանողները նախկինում հանցագործություն չէին կատարել և առկա չէր ապագայում հանցանք կատարելու վտանգ:

37. Դիմողի փաստաբանն օրենքի տարբեր հոդվածներով, ներառյալ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով, բողոքարկել էր կայացված դատավճիռը:

38. 1997 թվականի նոյեմբերի 5-ի որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը բավարարել էր բերված բողոքը և բեկանել բողոքարկված դատա-

կան ակտը՝ արարքի սխալ որակման հիմքով, որը բարձրագույն դատական ատյանը դիտել էր որպես Քրեական օրենսգրքի 243-րդ հոդվածով նախատեսված ինքնախոստովանական ցուցմունքի կորզում: Գործը վերադարձվել էր Ասիզների դատարան:

1998 թվականի փետրվարի 25-ի՝ դատարանին ուղղված իր դիմումում Ի.Դ.-ն նշել էր. «Ես շարունակում եմ պնդել Ասիզների դատարանում իմ ասածը և հայտարարում, որ չեմ կատարել ինձ մեղսագրվող արարքը: Ես դիմողին ոչ մի վնասվածք չեմ պատճառել: Ես պահանջում եմ, որ դատարանն ինձ անմեղ ճանաչի: Որպես այլընտրանք և չընդունելով ինձ առաջադրված մեղադրանքը, ես խնդրում եմ դատարանին ինձ առաջադրել սկզբնական մեղադրանքը, եթե որոշում կկայացնի ինձ մեղադրելու մասին, քանի որ իմ արարքում Քրեական օրենսգրքի 243-րդ հոդվածի հատկանիշների առկայությունն այս դատական քննությանը չի հաստատվել»:

39. 1998 թվականի փետրվարի 26-ին գործի վերաքննությունից հետո Ասիզների դատարանը, հիմք ընդունելով բարձրագույն ատյանի որոշումը, Ի.Դ.-ին և Մ.Ու.-ին մեղավոր էր ճանաչել Քրեական օրենսգրքի 243-րդ հոդվածով նախատեսված արարքի համար և մեկ անգամ ևս նրանց նկատմամբ նշանակել նվազագույն պատիժ՝ մեկ տարի ժամկետով ազատազրկում, որը ենթակա էր անհապաղ կատարման, և պարտականությունների կատարումից հեռացում՝ երեք ամիս ժամկետով:

Նշված պատժատեսակների չափերը կրճատվել էին մինչև տասը ամիս ժամկետով ազատազրկման և պարտականությունների կատարումից հեռացում՝ երկուսուկես ամիս ժամկետով՝ հիմք ընդունելով Քրեական օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի կետ 2-ը: Այնուհետև, հիմք ընդունելով 1996 թվականի հոկտեմբերի 30-ի դատավճռում նշված հանգամանքները՝ պատժի կատարումը հետաձգվել էր թիվ 647 օրենքի 6-րդ բաժնի ուժով:

40. Դիմողի փաստաբանը Վճռաբեկ դատարան կրկին բողոք էր ներկայացրել՝ կայացված դատավճիռը բեկանելու խնդրանքով: Բողոքելով, որ պատասխանողների նկատմամբ անհիմն կերպով կիրառվել են Քրեական օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի կետ 2-ը և թիվ 647 օրենքի 6-րդ բաժինը, նա մասնավորապես նշել էր. «**Նվազագույն պատժի կիրառման հետ կապված**. ... 1995 թվականի նոյեմբերի 27-ին, կասկածվելով գողության և յուրացման մեջ, տուժողը...տարվել է ոս-

տիկանության բաժանմունք, որտեղ ոստիկանի կողմից մահակներով և բռունցքներով ծեծի է ենթարկվել ...՝ ինքնախոստովանական ցուցմունք կորզելու նպատակով... Տուժողը տասներկու տարեկան էր, երբ ենթարկվել էր նման խոշտանգման: Երբ նման տարիքի երեխան խոշտանգման է ենթարկվում, նրան ոչ միայն ֆիզիկական, այլև հոգեկան լուրջ վնաս է պատճառվում, որը կարող է ազդել նրա հետագա ճակատագրի վրա... Պատասխանող Ի.Գ.-ն, ով նշված ժամանակահատվածում եղել է ոստիկանապետ, իսկ այժմ ավագ ոստիկանապետի պաշտոնն է զբաղեցնում, լինելով հերթապահ ոստիկան՝ հանդես է եկել որպես պաշտոնատար անձ: Նրա պարտականությունն էր ոչ միայն գործել օրենքին համապատասխան, այլև հետևել, որ իր ենթակայության տակ գտնվող անձինք ևս նման կերպ վարվեն... Պատասխանողների նկատմամբ նշանակված պատիժները հակասում են Քրեական օրենսգրքի 243-րդ հոդվածում ընդգծվող հասարակական շահին: Դրանք ավելի շուտ խարխլում են օրենքի և կարգի նկատմամբ հասարակության վստահության հիմքերը...

Քրեական օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի 2-րդ կետի կիրառման կապակցությամբ. ... ինչպես նշվել է վերևում, այս դեպքի հետ կապված մեղադրանքն իսկապես լուրջ է: Դատարանի հետևություններն այն մասին, որ պատասխանողները զղջացել են կատարածի համար, անհիմն են: Դատավարության ընթացքում նրանք չեն ընդունել մեղադրանքը, նրանք նույնիսկ պնդել են, որ տուժողը ծեծի է ենթարկվել իր ծնողների կողմից: Անհնարին է, որ որևէ մեկը, ով ժխտել է մեղադրանքը, զղջա իր կատարածի համար...:

Պատժի կատարման հետաձգման մասին. ... թերթի հոդվածում նշվել է, որ պատասխանող Ի.Գ.-ի նկատմամբ գործ է հարուցվել երկու մարդու վրա հարձակվելու և իր լիազորությունները չարաշահելու համար... Եթե նույնիսկ նա ազատ է արձակվել ապացույցների անբավարարության պատճառով, դա դեռևս չի նշանակում, որ նա ունակ չէ նման հանցագործություններ կատարել... »

41. 1999 թվականի մարտի 24-ին Վճռաբեկ դատարանը վերանայել է 1998 թվականի փետրվարի 26-ի որոշումը՝ առանց օրենքի նշված հոդվածներին անդրադառնալու: Նշված դատավարության մասին ծանուցված չլինելու պատճառով դիմողի փաստաբանը կայացված որոշման մասին չի տեղեկացվել մինչև 1999 թվականի սեպտեմբերի 6-ը:

4. Վնասների հատուցում ստանալուն ուղղված գործողություններ

42. 1999 թվականի սեպտեմբերի 10-ին դիմողի փաստաբանը 3.000.000.000 թուրքական լիրա է պահանջել Ներքին գործերի նախարարությունից՝ որպես պատճառված ոչ գույքային վնասի հատուցում: Երբ նախարարությունը մերժել էր բավարարել հայցը, ընտանիքը նախարարության մերժումը բողոքարկել էր Իզմիրի Վարչական դատարան («դատարան») 1999 թվականի նոյեմբերի 22-ին:

43. 2000 թվականի ապրիլի 11-ի որոշմամբ դատարանը մերժել է բողոքը՝ թիվ 2577 օրենքի 13-րդ բաժնի ուժով ժամկետանց լինելու հիմքով (տե՛ս սույն որոշման կետ 51): Բողոք բերելու համար նախատեսված մեկամյա ժամկետի սկիզբ դատարանը համարել է բողոք բերող անձի կողմից բժշկական եզրակացություն ստանալու օրը, այսինքն՝ 1996 թվականի հունվարի 30-ը՝ դա բացատրելով նրանով, որ ոստիկաններին ավելի ուշ առաջադրված մեղադրանքը ժամկետային սահմանափակում չունի:

44. Դիմողի փաստաբանը բողոք էր ներկայացրել Բարձրագույն վարչական դատարան: 2001 թվականի դեկտեմբերի 12-ին Բարձրագույն վարչական դատարանը մերժել էր ներկայացված բողոքը՝ ուժի մեջ թողնելով 2000 թվականի ապրիլի 11 -ի դատական ակտը:

45. Փաստաբանը հետագայում բողոք է ներկայացրել դատավճռում առկա սխալների ուղղման նպատակով՝ դրա հետ մեկտեղ վիճարկելով այն, որ վարչական ակտի նկատմամբ ժամկետային սահմանափակում կիրառելու վերաբերյալ կանոնը մեկնաբանվել և բողոքարկվել է անձին ծեծի ենթարկելը կանխելուն ուղղված վարչական և միջազգային օրենսդրության ենթատեքստում, քանի որ այն վերաբերմունքը, որին արժանացել էր դիմողը, ոչ այլ ինչ էր, քան խոշտանգում: Նա նշել էր, որ այն ժամանակահատվածը, որի ընթացքում իր վստահորդին վնասվածքներ են պատճառվել, սկսվել է այն պահից, երբ նա տեղեկացվել է վերջնական դատական որոշման մասին, այն է՝ 1999 թվականի սեպտեմբերի 6-ից, այսինքն՝ այն պահից, երբ բողոքարկվող որոշման ապօրինի լինելը հաստատվել էր դատական կարգով:

46. 2005 թվականի մարտի 7-ի վերջնական որոշման մեջ Բարձրագույն վարչական դատարանը 2001 թվականի դեկտեմբերի 12-ի դատավճռի օրինականությունը և հիմնավորվածությունը հաստատել էր պարզ մեծամասնությամբ՝ երեք ձայնն ընդդեմ երկուսի:

II. ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ.

I. Քրեական օրենսգիրք

47. Քրեական օրենսգրքի դրույթները հետևյալն են.

243-րդ հոդվածի կետ 1

«Յուրաքանչյուր պաշտոնատար անձ...ով խոշտանգում կամ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք է դրսևորել մեղադրյալի նկատմամբ՝ վերջինիս իր մեղքն ընդունել հարկադրելու նպատակով, պատժվում է ազատազրկմամբ մինչև հինգ տարի ժամկետով և ժամանակավորապես կամ մշտապես պետական ծառայության պաշտոններ զբաղեցնելու իրավունքի սահմանափակմամբ»:

Հոդված 13 կետ 2

«Ազատազրկում.

Ցմահ ազատազրկում նշանակում է ազատազրկում մինչև մահ: Ազատազրկման այլ ժամկետները տատանվում են մեկից մինչև տասներկու տարի»:

Հոդված 245

«Յուրաքանչյուր ուժային կառույցի ծառայող...ով, պարտակալության կատարման պատրվակով...կամ օրենքով նախատեսված հանգամանքներից բացի այլ հանգամանքներում..., դաժանորեն ծեծում, վնասում կամ հարվածում է որևէ անձի կամ նրան մարմնական վնասվածք է պատճառում, ենթակա է ազատազրկման երեք ամսից մինչև երեք տարի ժամկետով և մշտապես պետական ծառայության պաշտոններ զբաղեցնելու իրավունքի սահմանափակման...»:

Հոդված 29 կետ 8

«Դատավորը կարող է կոնկրետ պատժաչափ ընտրել օրենքով նախատեսված պատժաչափերի նվազագույն և առավելագույն սահմանների միջև՝ հաշվի առնելով հանցանքի կատարման հանգամանքները, հանցանքի կատարման շարժառիթները, հանցանքի կարևորությունը և լրջությունը, հանցանքի կատարման վայրն ու ժամանակը, հանցանքի կատարման հանգամանքները, պատճառված վնասի

լրջությունը, դրանից բխող ռիսկը, հանցանքի նախապատրաստվածության աստիճանը... հանցանքի կատարման շարժառիթներն ու պատճառները, նպատակը, նախկինում հանցանք կատարելը... հանցագործի անձնական և սոցիալական կարգավիճակը, նրա վարքագիծը հանցանքի կատարումից հետո: Եթե նույնիսկ նշանակվել է նվազագույն պատժաչափ, դրա պատճառները պետք է նշված լինեն դատական ակտի մեջ»:

Հոդված 59

«Եթե դատարանը գտնում է, որ կան օրենքով նախատեսվածից բացի այլ բացառիկ հանգամանքներ..., կարող է մահապատիժը փոխարինել ցմահ ազատազրկմամբ, իսկ ցմահ ազատազրկումը՝ երեսուն տարի ժամկետով ազատազրկմամբ:

Այլ պատժաչափեր կարող են կրճատվել ոչ ավելի, քան մեկ վեցերորդով»:

48. Թիվ 2253 օրենքի 19-րդ և 41-րդ բաժինները, նախատեսելով անչափահասների գործերով դատարաններ և կարգավորելով դրանց իրավասությունը և դրանցով իրականացվող դատավարության ընթացակարգը, ներառում են անչափահասների հանցավորության նախնական քննությունը:

Բաժին 41

«Անչափահաս եզրույթի ներքո, այս օրենքի իմաստով, պետք է հասկանալ հանցանքը կատարելու պահին 15 տարին չլրացած անձանց»:

Բաժին 19 (1)

«Անչափահասների կողմից կատարված հանցագործությունների նախնական քննությունը պետք է կատարվի պետական մեղադրողի կողմից անձամբ կամ նրա կողմից՝ նշանակված տեղակալի կողմից»:

Քրեական դատավարության օրենսգրքի 138-րդ հոդվածով, ինչպես որ նշված է տվյալ գործում, նախատեսվել է, որ իրենց ձերբա-

կալման պահից անչափահասները պետք է օգնություն ստանան պաշտոնապես նշանակված պաշտպանի կողմից՝ անկախ այդ մասին միջնորդությունից:

49. Դատավճիռների կատարմանը վերաբերող թիվ 647 օրենքի 4-րդ բաժնի 1-ին կետը և 6-րդ բաժինը նախատեսում են հետևյալը՝

Կետ 4 (i)

«Կարճաժամկետ կալանքի վերաբերյալ որոշումները, որոնք ենթակա չեն անմիջապես կատարման, կախված մեղադրյալի անձից, իրավիճակից և հանցագործության հանգամանքներից՝ կարող են դատարանի կողմից փոխվել.

(1) ... 5000-ից 10000 թուրքական լիրայի չափով տուգանքով՝ մեկ օրվա համար...»:

Բաժին 6

«Դատարանը կարող է որոշել վերացնել տուգանքը և/կամ մինչև մեկ տարի ժամկետով ազատագրելունը ... եթե, հաշվի առնելով հանցագործի քրեական անցյալը և հանցանք կատարելու հավանականությունը, հաստատված է, որ հետագայում հանցանք գործելու հավանականությունը փոքր է, և եթե հանցագործը, բացի տուգանքից, այլ պատժի չի ենթարկվել: Որոշումը վերացնելու պատճառները պետք է նշվեն որոշման մեջ»:

50. Անվտանգության մարմինների կարգապահական կանոնների 8-րդ կանոնի 39-րդ մասի համաձայն՝

«Յետևյալ արարքները, գործողությունները և վարքագիծը պետք է պատժվեն պետական պաշտոնից զրկելու միջոցով.

39. Ոստիկանության շենքերում ցանկացած անձի տանջանքի ենթարկելը»:

2. Վարչական և քաղաքացիական միջոցներ

51. Թիվ 2577 օրենքի 13-րդ կետի համաձայն՝

«Վարչական վարույթ հարուցելուց առաջ այն անձինք, որոնց իրավունքները ոտնահարված են վարչական ակտի արդյունքում, պետք է գրավոր ձևով կամ այլ կերպ վնասների հատուցման պահանջ

ներկայացնեն վարչական մարմիններին՝ վիճարկվող ակտը ստանալու պահից մեկ տարվա ընթացքում, սակայն ցանկացած դեպքում՝ ոչ ուշ, քան վիճարկվող ակտը կայացնելուց հինգ տարի հետո: Վարչական հայց կարող է հարուցվել այդ բողոքը վարչական մարմնի կողմից ամբողջությամբ կամ մասնակի մերժվելու դեպքում: Նման վարչական հայցի համար վերջնաժամկետը պետք է հաշվարկվի սկսած այն օրվանից, երբ ստացվել է այդ բողոքը մերժելու մասին ծանուցում, կամ եթե դիմողը չի ստացել որևէ պատասխան սկսած վաթսուցուորյա ժամկետն ավարտվելու պահից, որի ընթացքում վարչական մարմինը պարտավոր էր տալու պատասխան»:

52. Հանձնառությունների մասին օրենսգրքի համաձայն՝ ցանկացած անձ, ով վնաս է կրել ապօրինի կամ վնասատու գործողությունների արդյունքում, կարող է ներկայացնել նյութական (41-46-րդ հոդվածներ) և ոչ նյութական վնասների հատուցման (հոդված 47) հայց: Քաղաքացիական դատարանները սահմանափակված չեն ոչ ձեռք բերված տվյալներով, ոչ էլ քրեական դատարանի դատավճիռներով՝ կապված մեղադրյալի մեղավորության հետ (հոդված 53):

3. «Կարևոր» խոստովանություն» հասկացությունը և դատական պրակտիկան՝ կապված նվազագույն պատժաչափի հետ

53. Թուրքական քրեաիրավական պրակտիկայում խոստովանությունը կոչվում է «tevilli» («կարևոր» բարդ տեսակի խոստովանություն), երբ անձը, խոստովանելով հանցանք կատարելը, միաժամանակ վեր է հանում հանգամանքներ, որոնք կարող են արդարացնել իրեն կամ մեղմացնել պատասխանատվությունը, դրա օրինակներն են ինքնապաշտպանությունը սպանության գործերով կամ քրեական գործով պատասխանատվությունը բացառող մեկ այլ գործողություն, օրինակ՝ գողության մեջ մեղադրվող անձի կողմից հանցագործության առարկայի արժեքը վճարելը: Նման խոստովանությունները դասակարգվում են տեսակների, այդպիսով դատարանները կարող են տարբերակել հանցագործությունը հաստատող խոստովանության մի մասը խոստովանության այն մասից, որով պարզաբանվում է, թե ինչու է այդ հանցագործությունը կատարվել, և կարող են որոշել ընդունել միայն խոստովանությունը, այլ ոչ թե ներկայացվող պաճառները:

Դատարանի պահանջով Կառավարությունը տրամադրել էր քրեական իրավունքում «կարևոր» խոստովանության իրավաբանա-

կան հասկացության պրակտիկ մեկնաբանմանն առնչվող ստորև շարադրված տեղեկատվություն, որը նրանք թարգմանում են իբրև «լուռ խոստովանություն».

«Դատարանը պետք է որոշի, թե ինչպիսի հանգամանքներում հանցանքը կարող է վերագրվել անձին, ով կտրականապես ժխտում է բոլոր մեղադրանքները: Քրեական իրավունքում դատարանը կարող է իր դատավճիռը հիմնել մեղադրող ապացույցների վրա և դատապարտել մեղադրյալին, ով հերքում է ամենը, եթե առկա է նախկինում ստացված ապացույցին համապատասխանող ապացույցների խումբ, որն «անկասկած» վկայում է նրա մեղավորության մասին: Ապացույցները գնահատելիս, եթե մեղադրյալը չի կարող ապացուցել, որ ինքը չի եղել հանցագործության վայրում տվյալ օրը և տվյալ ժամին, և, համաձայն գործում առկա ապացույցների, հանցանքը չէր կարող կատարված լինել մեկ այլ անձի կողմից, դատարանը կարող է մեղադրյալին մեղավոր ճանաչել»:

Դատական պրակտիկայում նվազագույն պատժաչափի կիրառման կապակցությամբ Կառավարությունը չէր կարողացել ներկայացնել Դատարանի կողմից պահանջված դատավճիռների օրինակներ, որոնք պարզաբանում են, թե ինչու է քրեական դատարանի դատավորը նշանակել օրենքով նախատեսված նվազագույնից ավելի խիստ պատիժ: Այն պարզապես բացատրել էր, որ դատարանները դրսևորել են որոշակի զգուշավորություն դատավճիռ կայացնելիս, և վերին ու ստորին սահմանների միջև ընտրություն կատարելիս նպատակ են ունեցել կանխելու հետագա հանցագործությունները:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ԾԱՎԱԼԸ

54. Դիմողը բողոքել է իր կողմից պահանջված դատական քննությանը հաջորդող՝ իրեն խոշտանգումների ենթարկած անձանց անպատժելիության դեմ, որն ինքնին խախտել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածում վկայակոչված իրավունքի բուն էությունը: Նույն բողոքի հետ մեկտեղ, դիմողը նաև նշել էր Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը՝ պարզաբանելով, որ ներպետական մակարդակում իր կողմից վկայակոչվող միջոցների բուն նպատակը եղել է ոչ թե վնասների հատուցում

ստանալը, այլ կատարվածի համար քրեական և վարչական պատասխանատվության ենթարկվելը: Դատարանը գտնում է, որ ինչպես ներկայացվել է դիմողի կողմից՝ բողոքը վերաբերում է անձի ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիությունը օրենքի միջոցով պաշտպանելու՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով նախատեսված պոզիտիվ պարտականությանը (տե՛ս՝ *mutatis mutandis*, *Օներոյիլդիզն ընդդեմ Թուրքիայի* գործով վճիռը [GC], no. 48939/99, կետ 95, ECHR 2004-XII): Համաձայն այդ հոդվածի՝

Հոդված 3

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային և նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

Ա. Ընդունելիությունը

55. Կառավարությունը հայտարարել է, որ չեն սպառված ներպետական միջոցները, և պնդել է, որ Հանձնառությունների մասին օրենքի ներքո վնասների հատուցման քաղաքացիական հայցը դիմողին հնարավորություն կատար ստանալու կատարված իրավախախտումների համար քաղաքացիական դատարանների կողմից սահմանվող փոխհատուցում, որոնք, ըստ էության, կաշկանդված չեն եղել քրեական դատարանի կողմից հաստատված փաստերով՝ կապված մեղադրյալների մեղքի հետ (տե՛ս վերը՝ կետ 52):

56. Դիմողը չի ժխտել, որ տեսականորեն ինքը կարող էր ներկայացնել վնասների հատուցման հայց՝ իր կողմից ձեռնարկված վարչական միջոցների հետ մեկտեղ, որոնք չեն ընդունվել վարչական դատարանի կողմից համապատասխան հայցային վաղեմությունն իբրև թե կամայականորեն մեկնաբանելու պատճառով: Այնուհետև նա նշել է, որ ոստիկանատանն իր ստացած վնասվածքը և այն գաղափարը, որ դրա համար պատասխանատու անձինք դեռ ծառայության մեջ են, հետ են պահել իրեն քաղաքացիական հայց ներկայացնելուց: Նա շեշտել է, որ խոշտանգումների համար փոխհատուցում պահանջելու հնարավորությունը հանդիսացել է այդ գործողությունների արդյուն-

քում առաջացած խախտումը վերացնելու համար պահանջվող միջոցների միայն մի, սակայն ոչ մի դեպքում՝ ոչ ամենակարևոր մասը:

57. Նախևառաջ Դատարանը նկատում է, որ այն միջոցները, որ, համաձայն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի, պետք է սպառված լինեն, նրանք են, որոնք հասու են, բավարար են և համապատասխանում են վկայակոչվող խախտումներին (տե՛ս՝ *mutatis mutandis*, *Մանուսսակիսը և այլոք ընդդեմ Յունաստանի գործով* 1996թ. սեպտեմբերի 26-ի վճիռը, Վճիռների և Որոշումների մասին հաշվետվություններ 1996թ.-IV, էջեր. 1359-60, կետ 33):

58. Դատարանը հաշվի է առնում դիմողի փաստարկը խոշտանգումների համար փոխհատուցման կարևորության և համապատասխանության վերաբերյալ: Նա ընդունում է այդ փաստարկը և հղում է կատարում իր նախադեպին, համաձայն որի՝ 3-րդ հոդվածի իմաստով պետության պարտականությունները չեն կարող սահմանափակվել լոկ վնասների հատուցմամբ (տե՛ս՝ *inter alia*, *Ղայանն ընդդեմ Թուրքիայի* գործով 1998 թվականի փետրվարի 19-ի վճիռը, *Յաշվետվություններ 1998-I*, էջ 329, կետ 105, և *Մաքթերն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության* գործով վճիռը, թիվ 28883/95, կետ 121, ECHR-III): Ոստիկանության բաժանմունքում կրած տանջանքների վերաբերյալ բողոքների համար քրեական վարույթը հատուցում ստանալու իրական միջոց է (տե՛ս՝ օրինակ, *Փարլաքը, Աթթյուրքը և Յայն ընդդեմ Թուրքիայի որոշումը*) գործով 2001 թվականի հունվարի 9-ի որոշումը, թիվ 24942/94, 24943/94 և 25125/94):

59. Տվյալ գործով Դատարանը նշում է, որ դաժան վերաբերմունքի համար ոստիկանության երկու աշխատակիցների նկատմամբ քրեական հետապնդում է հարուցվել և իրականացվել Թուրքիայի քրեական օրենսգրքի 243-րդ հոդվածի ներքո (տե՛ս վերը՝ կետ 47): Իրոք, այդ մեղադրանքին հետևել է այն, որ դիմողը ներկայացրել է վարչական հայց վնասների հատուցման համար, որը մերժվել է վաղեմության ժամկետն անցած լինելու պատճառով: Այդ իսկ պատճառով, Դատարանն այժմ պետք է համոզվի, որ գործի հատուկ հանգամանքներում դիմողը պետք է սպառած լիներ Կառավարության բացատրությունում նշված քաղաքացիական միջոցները:

60. Դատարանը նկատում է, որ տվյալ հարցին չի կարելի պատասխանել առաջին հերթին առանց, քննարկելու պնդումն առ այն, որ վաղեմության ժամկետի կապակցությամբ վարչական դատարանների մեկնաբանությունը եղել է կամայական (տե՛ս վերը՝ կետ 56),

քանի որ դիմողը, որն սպառել էր ենթադրաբար արդյունավետ և բավարար միջոցը, չի կարող պարտադրված լինել փորձելու մյուսները, որոնք եղել են հասու, սակայն, գուցե, հաջողության չհանգեցնելով (Աքվիլինան ընդդեմ Մալթայի Մեծ Պալատ, թիվ 25642/94, կետ 39, ECHR 1999-III):

61. Պետք է շեշտել, որ Դատարանը կանդրադառնա բողոքի իրական առարկային (տե՛ս վերը՝ կետ 54), որը վերաբերում է օրենքի միջոցով մարդկանց ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիությունը պաշտպանելու բացարձակ պարտականությանը, և, ըստ էության, սահմանափակված չէ դաժան վերաբերմունքով:

Դատարանը գտնում է, որ միջոցները սպառված չլինելու առնչությամբ Կառավարության նախնական առարկությունը սերտորեն կապված է բողոքի էության հետ և համապատասխանաբար որոշում է այն միավորել գործին:

Բ. Գործի հանգամանքները

1. Կողմերի փաստարկները

62. Կառավարությունը պնդել է, որ ոստիկանության աշխատակիցներին դատապարտելուն հանգեցրած քրեական վարույթը լիովին համապատասխանել է Կոնվենցիայի պահանջներին. նյութական և բժշկական բնույթի ապացույցները ձեռք են բերվել պատշաճ կերպով, իսկ վկաների ցուցմունքները՝ անհապաղ. դատախազության մարմինները մեղադրել են երկու ոստիկաններին, թեև բողոքը ներկայացված է եղել նրանցից միայն մեկի դեմ. դատարանը դիմողի հորը թույլատրել է ակտիվորեն մասնակցել դատավարությանը որպես տուժողի օրինական ներկայացուցիչ, ընդունել է նրա բոլոր միջնորդությունները և լսել նրա կողմից բոլոր վկաներին: Բացի դրանից, գործի վերաքննության արդյունքում կայացված դատավճռին համապատասխան՝ պարզվել է, որ իրոք տեղի է ունեցել խոստովանության կորզում տանջանքների ենթարկելու միջոցով, և ոստիկանության աշխատակիցների նկատմամբ նշանակվել է առավել ծանր պատիժ:

63. «Կարևոր խոստովանության» վերաբերյալ դատարանի վիճարկվող դիտարկումների հարցի կապակցությամբ Կառավարությունը նշել է, որ դա եղել է քրեական իրավունքի սկզբունքի կիրառման խնդիր. չնայած ոստիկանության աշխատակիցների կողմից մեղադրանքների անդադար հերքմանը՝ Ասիզների դատարանը որոշել էր, որ

հակառակի մասին ապացույցների բացակայության պայմաններում գործի նյութերը բավարար են հաստատելու, որ դիմողի մարմնին հայտնաբերված վնասվածքները հասցվել են ոստիկանության բաժանմունքում, որի արդյունքում էլ հնարավոր է եղել մեղադրյալներին մեղավոր ճանաչել:

Կառավարությունը բացատրել է, որ դատավորների կողմից Քրեական օրենսգրքի 243-րդ հոդվածի ներքո նվազագույն պատժաչափ նշանակելու պատճառը եղել է այն, որ նրանք օգտագործել են իրենց հայեցողությանը և որոշել, որ չի եղել որևէ մտավախություն ոստիկանության աշխատակիցների կողմից կրկին հանցագործություն կատարելու առումով:

Վերջապես, Կառավարությունը մատնանշել է, որ ոստիկանության աշխատակիցները ժամանակավորապես ազատվել են իրենց պաշտոններից հետաքննությունն սկսելուն հաջորդ օրը: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ քրեական դատապարտումը բավականաչափ գերակշռում էր կարգապահական սանկցիային, այն գտել է, որ Դատարանը չպետք է մեծ նշանակություն տա այդ սանկցիայի մեղմ լինելուն:

Հակիրճ՝ Կառավարությունը գտել է, քանի որ դիմողի գործը հանգեցրել է մեղավորների հայտնաբերմանն ու պատժմանը, Թուրքիան այդպիսով իրականացրել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով իր վրա դրված պոզիտիվ պարտականությունը:

64. Ի հաստատումն իր այն հայտարարության, որ իրեն տանջանքների ենթարկած ոստիկանության աշխատակիցներն իրականում մնացել են անպատիժ, դիմողը պարզաբանել է որ հաստատվել էր, որ եթե նրանք իրենց դատապարտման հինգ տարիների ընթացքում չկատարեն որևէ հանցագործություն, ապա նրանց նկատմամբ նշանակված պատիժը երբևէ չի կիրառվի: Որպես զոհ՝ նա ավելացրել է, որ խիստ կարգապահական տույժն իր համար կլիներ առավել մեծ հատուցում:

Դիմողը եզրակացրել է, որ պատիժների զավեշտական բնույթը, որևէ վարչական տույժի բացակայությունը, չնայած ծառայության կարգապահական կարգավորմանը և գործը դեռևս չլուծված լինելու ժամանակ մեղադրյալներից մեկին ցուցաբերված օժանդակությանը, եղել են գործոններ, որոնք ստիպել են, որպեսզի նախաձեռնված պաշտպանությունն իրականացվի դաժան վերաբերմունքի պատրան-

քային արգելմամբ, ուստի, առաջացրել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

2. Դատարանի գնահատականը

(ա) Ընդհանուր սկզբունքներ

65. Համաձայն Դատարանի կողմից ձևավորված նախադեպի՝ երբ անձը ճշմարտացի հայտարարություն է անում առ այն, որ ինքը Պետության ներկայացուցիչների կողմից ենթարկվել է 3-րդ հոդվածը խախտող վերաբերմունքի, ներպետական մարմինների պարտականությունն է իրականացնել «արդյունավետ պաշտոնական հետաքննություն», որով հնարավոր է հաստատել փաստերը և բացահայտել ու պատժել մեղավորներին (տե՛ս՝ *Սլիմանին ընդդեմ Ֆրանսիայի* գործով վճիռը, թիվ 57671/00, կետեր 30 և 31, ECHR 2004-IX (հատվածներ) և *Ասենովը և այլք ընդդեմ Բուլղարիայի* գործով 1998 թվականի հոկտեմբերի 28-ի վճիռը, *Հաշվետվություններ*, կետ 102): Ավելին, 3-րդ հոդվածի ընթացակարգային պահանջները տանում են նախնական քննությունից էլ այն կողմ, երբ, ինչպես տվյալ գործում, հետաքննությունը հանգեցնում է նրան, որ ներպետական դատարաններում իրականացվում է վարույթ. ընդհանուր առմամբ, դատական փուլը ներառող քննությունը պետք է բավարարի 3-րդ հոդվածով սահմանված արգելքների պահանջները: Դա նշանակում է, որ ներպետական դատական մարմինները ոչ մի դեպքում չպետք է թույլ տան, որպեսզի պատճառված ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանքը մնա անպատիժ: Դա շատ կարևոր է հասարակական վստահության արժանանալու, օրենքի կատարմանն աջակցելու և ապօրինի գործողությունների նկատմամբ իշխանությունների հանդուրժողականությունը և դրանցում իշխանությունների համագործակցությունը կանխելու համար (տե՛ս վերը՝ *mutatis mutandis*, կետ 56):

66. Այդպիսով, կոնկրետ այս գործով Դատարանի խնդիրն է պարզել, թե որքանով կարելի է համարել, որ մինչ որոշում կայացնելը դատարաններն իրականացրել են գործի՝ 3-րդ հոդվածով պահանջվող մանրակրկիտ քննություն՝ դատական համակարգի զսպող ուժը և խոշտանգումների արգելման հարցում դրա ունեցած կարևոր դերը պահպանելու նպատակով:

(բ) Վերոհիշյալ սկզբունքների կիրառումը տվյալ գործում

67. Առաջին հերթին Դատարանը նկատում է, որ անվիճելի է, որ ոստիկանների կողմից դիմողի նկատմամբ ցուցաբերվել է դաժան վերաբերմունք: Դիմողը հարուցել է երկու վարույթ և վարչական հայց: Առաջինը հանգեցրել է մեղադրյալների դատապարտմանը, իսկ երկրորդը չի ընդունվել վաղեմության ժամկետն անցած լինելու պատճառով:

68. Դատարանը գտնում է, որ պարզելու փոխարեն, թե արդյոք տեղի է ունեցել նախնական քննություն, որը լիովին համապատասխանել է դատավարական պահանջներին, ինչը, թվում է, տեղի է ունեցել, պետք է որոշել՝ արդյոք դատական իշխանությունները՝ մարդու ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիությունը պաշտպանելու համար ստեղծված օրենքների պահպանները, փաստորեն պատրաստակամություն են ցուցաբերել պատժելու մեղավորներին (տե՛ս վերը՝ *mutatis mutandis*, *Օներյիլդիզի* գործը, կետ 115):

(թ) Լրացուցիչ պաշտպանության բացակայությունը, որը դիմողը պետք է տրամադրվեր որպես անչափահաս

69. Դատարանն ամենից առաջ նշում է, որ չնայած անչափահաս մեղադրյալների ձերբակալման ժամանակ իշխանությունների վրա դրված իրավական պարտականությանը (տե՛ս վերը՝ կետ 48), ձերբակալվելիս դիմողին ո՛չ տրամադրվել է փաստաբան, ո՛չ էլ վերջինս հարցաքննվել է պետական մեղադրողի կողմից: Եթե նույնիսկ դիմողը գտնվել է ոստիկանատանը համեմատաբար կարճ ժամանակ (իբրև կասկածյալ ձերբակալվելու պահից մինչև վերջնականապես ազատ արձակվելը՝ մոտավորապես մեկ ու կես ժամ), դա չի արդարացնում վերը նշված իրավական պարտականությունները չկատարելը, մասնավորապես, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ տվյալ գործի նյութերում չկա որևէ նշում այն մասին, որ իրականացվել է մինչև որևէ ոստիկանական գործողություն կատարելը անչափահասին ձերբակալելու մասին ծնողներին անմիջապես տեղեկացնելու պարտականությունը:

70. Դատարանն ափսոսանքով նշում է, որ ներպետական որոշումները և Կառավարության բացատրությունները չեն պարունակում որևէ ակնարկ բողոքարկվող գործողությունների բացառիկ լրջության մասին՝ կապված զոհի տարիքի հետ, կամ չկա որևէ ակնարկ ներպե-

տական դրույթների մասին՝ կապված անչափահասների պաշտպանության հետ:

Դատարանի կողմից ձևավորված նախադեպի համաձայն՝ երեխաները, որոնք հատկապես խոցելի են բռնության տարբեր դրսևորումների նկատմամբ, ենթակա են պաշտպանության պետության կողմից՝ հանցագործությունների կատարումից արդյունավետորեն հետ պահելու ձևով, ընդդեմ անձնական անձեռնմխելիության նման լուրջ խախտումները (տե՛ս՝ *inter alia*, Ա-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործով վճիռը, թիվ 25599/94, կետ 22, ECHR 2002-1), իշխանությունները պետք է որոշակի կարևորություն տային դիմողի խոցելի լինելու հանգամանքին:

Այդուհանդերձ, Դատարանը նշում է, որ նշանակություն ունի ոչ միայն անչափահասին քննության ընթացքում հատուկ պաշտպանություն չտրամադրելը, այլ նաև անպատժելիությունը, որը բավարար է դատական համակարգի վստահելիության հարցում կասկածներ ունենալու համար, ինչը կոչված է իրականացնելու զսպող դեր՝ ցանկացած անձի և անչափահասի՝ 3-րդ հոդվածով նախատեսված բացարձակ արգելքի խախտումների հարցում:

(Ժ) Ներպետական օրենսդրության մեկնաբանությունը և կիրառումը, որը հանգեցրել է կատարվածի համար պատասխանատու ոստիկանների անպատժելիությանը

71. Գործի կարգապահական բնույթը հաշվի առնելով՝ Կառավարությունը պնդել է, որ ոստիկանության աշխատակիցները պաշտոնից ազատվել են գործի դատական քննության ընթացքում, սակայն չի ներկայացրել որևէ փաստաթուղթ նրանց ազատման վերաբերյալ: Նույնիսկ ընդունելով, որ նրանք ազատվել են, մնում է փաստ այն, որ ոստիկանության աշխատակիցների նկատմամբ չի իրականացվել որևէ կարգապահական վարույթ, և կամ չի նշանակվել նրանց նկատմամբ որևէ կարգապահական տույժ՝ չնայած որ նրանց նկատմամբ նշանակված պատիժները ներառում էին ոչ միայն ազատազրկում, այլ նաև պաշտոնից ազատելու կարգապահական միջոցներ: Համաձայն դիմողի՝ ոստիկանության աշխատակիցներին նույնիսկ օժանդակել են. Կառավարության դիտարկումներն այս հարցի կապակցությամբ անցնում են լռությամբ: Դատարանը չի ցանկանում այդ լռությունից

անել որևէ վերջնական հետևություն, այդուհանդերձ, այն համարում է ուշադրության արժանի:

72. Բացի դրանից, դատարանի դատավորները ոստիկանների պահվածքը դատի ընթացքում և նրանց «կարևոր խոստովանություն» դիտվել են որպես մեղմացուցիչ հանգամանք: Ինչևէ, Ռատարանը գտնում է, որ գործի նյութերում չկա որևէ ապացույց առ այն, որ նրանք ընդունել են իրենց մեղքը թեկուզ անուղղակի ձևով: Նա նշում է, օրինակ, որ 1998թ. փետրվարի 25-ի իր գրավոր հայտարարությունների մեջ ոստիկան Ի. Դ.-ն ակնհայտորեն հայտարարել է, որ ինքն ընդհանրապես չի կատարել նշված հանցանքը, չի ենթարկվել դիմողին որևէ դաժան վերաբերմունքի կամ դիմողի նկատմամբ այլ բռնություն չի գործադրել: Ավելին, Կառավարությունն ի վիճակի չէր պարզաբանելու, թե ինչու էր «կարևոր խոստովանություն» հասկացությունը կիրառվել այնպես, ինչպես բողոքարկվող դատավճռում: Փաստորեն, դրա կիրառման ձևն ընդհանրապես չի համապատասխանում թուրքական իրավունքի տեսության մեջ առկա այդ հասկացության բնորոշմանը: Հաշվի առնելով այս ակնհայտ անհամապատասխանությունը՝ Ռատարանն այլևս չի անդրադառնա այս մեղմացուցիչ հանգամանքի բնորոշման հարցին:

73. Ինչ վերաբերում է կայացված դատավճռի խստությանը, ապա կարելի է ասել միայն, որ ոստիկանության աշխատակիցների նկատմամբ մեղմ պատիժ նշանակելիս դատարաններն անտեսել են մի շարք այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են հանցագործության մասնավոր բնույթը և պատճառված վնասի ծանրությունը, որոնք նրանք պետք է հաշվի առնեին թուրքական օրենսդրությանը համապատասխան:

74. Վերջապես, Ռատարանն ուշադրություն է դարձնում դատարանների տարօրինակ պնդմանն առ այն, որ ոստիկանների կողմից ցուցաբերվել է գործուն զղջում՝ դրանով բացատրելով նշանակված պատժի կատարման հետաձգումը: Գործի նյութերում Ռատարանը չի նկատում գործուն զղջման որևէ նշան:

75. Հաշվի առնելով վերը նշվածը՝ Ռատարանը գտնում է, որ դատարանի բողոքարկված որոշումը հուշում է, որ դատավորները գերազանցել են իրենց հայեցողությունը՝ ավելի շուտ ծայրահեղ լուրջ անօրինականության հետևանքները նվազեցնելու նպատակով, քան ցույց տալու, որ նման գործողությունների նկատմամբ ոչ մի դեպքում չի կարող հանդուրժողականություն (տես վերը՝ կետ 65) դրսևորվել:

76. Դատարանը կրկին հաստատում է, որ երբ պետության ներկայացուցիչը մեղադրվում է հանցագործությունների մեջ, որոնք խախտում են 3-րդ հոդվածը, քրեական գործի վարույթը և պատժի նշանակումը չպետք է սահմանափակված լինեն ժամկետով, իսկ ներում կամ համաներում կիրառելը չպետք է թույլատրվի (տե՛ս՝ *mutatis mutandis*, *Արդուլսամեթ Յամանն ընդդեմ Թուրքիայի* գործով 2004 թվականի նոյեմբերի 2-ի թիվ 32446/96 վճիռը, *Լորենս Դյույարդին ընդդեմ Ֆրանսիայի* գործով 1991 թվականի սեպտեմբերի 2-ի վճիռը, Որոշումներ և Ջեկույցներ, 72, էջեր 236-240):

Այս գործում ներպետական օրենսդրության կիրառման ճանապարհը (տե՛ս վերը՝ կետեր 71-74) անհերքելիորեն ընկնում է «միջոցներ» կատեգորիայի տակ, որոնք անընդունելի են Դատարանի նախադեպային իրավունքին համապատասխան, քանի որ դրա ազդեցության ներքո դատապարտումը դարձել է անարդյունավետ:

77. Այնուամենայնիվ, հնարավոր է, որ որոշ հանգամանքներում վերադաս կամ բարձրագույն ատյանը կարող է նշանակել փոխհատուցում Կոնվենցիայի որևէ դրույթի սկզբնական խախտման համար (տե՛ս՝ *Դե Քուբերն ընդդեմ Բելգիայի* գործով 1984 թվականի հոկտեմբերի 26-ի թիվ 86 վճիռը, Մաս A, էջ 19, կետ 33): Տվյալ գործով, այդուհանդերձ, Վճռաբեկ դատարանը չի վարվել այդպես, ուստի չի շտկել վերը նշված հետևանքները:

78. Համապատասխանաբար, Դատարանը գտնում է, որ խիստ լիցնելուց հեռու քրեական իրավունքի համակարգը՝ այնպես, ինչպես այն կիրառվել է տվյալ գործում, չի եղել բավականաչափ կանխարգելող, որպեսզի կանխի դիմողի կողմից ներկայացվող տեսակի ապօրինի գործողությունները: Հաշվի առնելով գործի առանձնահատկությունները՝ այդպիսով Դատարանը հանգում է այն հետևությանը, որ վիճարկված քրեական վարույթների արդյունքում տեղի չի ունեցել պատշաճ հատուցում Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով նախատեսված սկզբունքի խախտման համար: Դատարանը համաձայն է, որ որևէ քաղաքացիական հայց չէր կարող շտկել վերը նկարագրված իրադրությունը: Համապատասխանաբար, Դատարանը մերժում է Կառավարության նախնական առարկությունը և գտնում է, որ տեղի է ունեցել 3-րդ հոդվածի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

79. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը նախատեսում է՝

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

Ա. ՎՆԱՍՐ

80. Դիմողը պահանջել է 40.000 եվրո (EUR) իր համար, գումարած 10.000 (EUR) իր յուրաքանչյուր ծնողի՝ Աիսե Օկալիի և Մեհմեդ Յասար Օկալիի համար:

81. Կառավարությունն այս գումարները չափազանց է համարել:

82. Դատարանը, նախևառաջ, ուշադրություն է դարձնում այն հանգամանքին, որ 2001 թվականի մարտի 17-ի իր նամակում դիմողի փաստաբանը հայտնել է գործից ծնողների դուրս գալու մասին (տես վերը՝ կետ 2): Այդպիսով, նրանք չեն կարող համարվել գործով կողմ կամ, որպես դրա հետևանք, պահանջել որևէ արդարացի փոխհատուցում՝ Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի իմաստով:

Ինչ վերաբերում է դիմողին, Դատարանը գտնում է, որ ոստիկանության աշխատակիցների դատապարտումը, անկասկած, ինքնին որոշակի փոխհատուցում է: Այդուհանդերձ, այն չի կարող բավարար համարվել դիմողի կողմից կրած ոչ նյութական վնասը հատուցելու համար, որը երեխա է եղել քննարկվող ժամանակաշրջանում: Որոշում կայացնելով արդարության հիմքով՝ Դատարանը որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում դիմողին տրամադրում է 10.000 եվրո:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Քննության է առնում Կառավարության նախնական առարկությունը և մերժում այն,

2. Ընդունելի է ճանաչում դիմումը,

3. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում,

4. Վճռում է, որ՝

(a) Պատասխանող պետությունը պետք է Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան դիմողին ներքոհիշյալ գումարը վճարի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում, որը պետք է հաշվվի նոր թուրքական լիրայով՝ փոխհատուցման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքին համապատասխան,

(i) 10.000 (տասը հազար) եվրո՝ ոչ նյութական վնասի համար:

Կատարվել է ֆրանսերենով և գրավոր հրապարակվել 2006թ. հոկտեմբերի 17-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

**ՕՅԱ ԱՏԱՄԱՆՆ ԸՆԴԴԵՄ ԹՈՒՐքԻԱՅԻ
ԳՈՐԾԸ**

2006թ. դեկտեմբերի 5-ի վճիռը

CASE OF OYA ATAMAN v. TURKEY

ԱՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

4. Դիմողը ծնվել է 1970 թվականին և ապրում է Ստամբուլում:

5. 2000թ. ապրիլի 22-ին դիմողը, մասնագիտությամբ՝ իրավաբան, Մարդու իրավունքների ընկերակցության ղեկավար խորհրդի անդամ, երթի ձևով ցույց էր կազմակերպել Ստամբուլի Սուլթան Ահմեդի հրապարակում, որին հաջորդել էր ուղերձը մամուլին բողոքելով «F» տեսակի բանտերի հետ կապված ծրագրերի դեմ:

6. Կեսօրին մոտ, 40-50 անձից կազմված խումբը, պաստառներ ու ցուցանակներ ծածանելով, դիմողի և իրավաբան, Ստամբուլի Մարդու իրավունքների ընկերակցության ղեկավար Էրեն Քեսքինի առաջնորդությամբ հավաքվել էր հրապարակում: Ոստիկանությունը նրանց խնդրել էր ցրվել ու դադարեցնել հավաքը և բարձրախոսով հայտարարել, որ ցույցն անօրինական է, քանի որ դրա մասին նախապես իրազեկում չի ներկայացվել, և որ օրվա ծանրաբեռնված ժամին կարող է հասարակական կարգի հետ կապված խնդիրներ առաջացնել:

7. Ցուցարարները չէին ենթարկվել և փորձել էին շարունակել երթը՝ շարժվելով ոստիկանության դեմ հանդիման. ոստիկանությունը ցրել էր խումբը՝ կիրառելով, այսպես կոչված, «փեփփըր սփրեյ» տեսակի արցունքաբեր գազ:

8. Դիմողի ինքնությունը ստուգելուց հետո, ինչպես նաև հաշվի առնելով նրա մասնագիտությունը, ցերեկվա ժամը 12.45-ին ազատ էր արձակվել:

9. 2000թ. ապրիլի 26-ին դիմողը Ստամբուլի ոստիկանության և համապատասխան ոստիկանների դեմ քրեական գործ հարուցելու հարցով դիմել էր Բեյօղլուի դատախազություն՝ հայտնելով, որ իր նկատմամբ վատ վերաբերմունք է դրսևորվել՝ «փեփփըր սփրեյ» օգտագործելու, անօրինական ձերբակալվելու և նախատեսված՝ ցույցի ավարտին հրապարակային հայտարարություն անելու հնարավորությունից զրկվելու ձևով:

10. 2000թ. հունիսի 29-ին դատախազությունը կարճել էր վարույթը՝ հանցակազմի բացակայության պատճառով:

11. 2000թ. հուլիսի 25-ին դիմողը դիմել էր Բեյօղլու Ասսիզի դատարան՝ այդ որոշումը բեկանելու խնդրանքով:

12. 2000թ. սեպտեմբերի 25-ին Ասսիզի դատարանն անփոփոխ էր թողել որոշումը՝ հիմքերի բացակայության պատճառով:

II. ԳՈՐԾԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

A. Հանրահավաքների ազատության մասին ներպետական օրենսդրություն

1. Սահմանադրական երաշխիքներ

13. Սահմանադրության 34-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի անցկացնելու անգեմ և խաղաղ հանրահավաքներ, ցույցեր և երթեր՝ առանց նախնական թույլտվության:

...

Հանրահավաքներ, ցույցեր և երթեր անցկացնելու իրավունքի իրականացման կարգն ու պայմանները սահմանվում են օրենքով»:

2. Ծույցերի մասին օրենքը

14. Տվյալ ժամանակ գործող «Հանրահավաքների և երթերի մասին» օրենքի (Օրենք թիվ 2911) 10-րդ բաժինը սահմանում էր հետևյալը.

«Ծույց անցկացնելու մասին պետք է աշխատանքային ժամերին, ցույցից առնվազն յոթանասուներկու ժամ առաջ, միջոցառման ղեկավար խորհրդի բոլոր անդամների ստորագրությամբ, գրավոր իրազեկել այն տարածքի ղեկավարությանը կամ իշխանություններին, որտեղ այն նախատեսվում է անցկացնել...»:

15. Նույն օրենքի 22-րդ բաժինն արգելում էր ցույցերն ու երթերը բանուկ փողոցներում, պուրակներում, սրբավայրերում և հանրային ծառայությունների տեղակայման վայրերում: Հանրային հրապարակներում կազմակերպված ցույցերը պետք է համապատասխանեին անվտանգության չափանիշներին և չխանգարեին անհատների կամ հանրային տրանսպորտի երթևեկությանը: Եվ վերջապես, 24-րդ բաժինը սահմանում էր, որ այդ օրենքի դրույթներին չհամապատասխան-

նող ցույցերն ու երթերը տեղական ինքնակառավարման մարմնի ղեկավարի հրամանով հարկադրաբար կցրվեն՝ ցուցարարներին այդ մասին զգուշացնելուց հետո:

Բ. Վեներտիկի հանձնաժողովի եզրակացությունը

16. «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովը (Վեներտիկի հանձնաժողով) իր 64-րդ լիազումար նիստում (2005թ. հոկտեմբերի 21-22) եզրակացություն էր ընդունել, որում մեկնաբանվում էր հանրահավաքների ազատության բնագավառում օրինաստեղծ աշխատանքի՝ ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ ուղեցույցները՝ հրապարակային ցույցերի մասով: Հանձնաժողովն այդ եզրակացությամբ ներկայացրել էր իր մոտեցումն այս հարցի վերաբերյալ մասնավորապես՝ հանրային վայրերում ցույցեր անցկացնելու մասին նախնական իրազեկման առումով:

«29. Խաղաղ հանրահավաքներ անցկացնելու մասին նախապես իրազեկելու պահանջի սահմանումն ամեն դեպքում չէ, որ հանգեցնում է իրավունքի խախտման: Իրականում, մի շարք եվրոպական երկրներում նման պահանջ գոյություն ունի: Նախնական իրազեկման պահանջ դնելու անհրաժեշտությունը, որպես կանոն, առաջանում է որոշակի ցույցերի ու հանրահավաքների կապակցությամբ, օրինակ, երբ նախատեսված է երթ անցկացնել մայրուղով կամ հանրահավաք՝ հրապարակում, որոնց դեպքում ոստիկանությունից կամ իշխանության այլ մարմիններից պահանջվում է ապահովել դրանց անցկացումը՝ չխոչընդոտելով միջոցառման անցկացումն այնպիսի լիազորությունների միջոցով, որոնց իրավունքը նրանք օրենքով ունեն (օրինակ՝ երթևեկության կարգավորումը)»:

Այդուհանդերձ, Վեներտիկի հանձնաժողովը հստակ ընդգծել է, որ նախնական իրազեկման պահանջը պետք է որևէ կերպ անուղղակի չսահմանափակի խաղաղ հանրահավաքների իրավունքը, ասեմբլ՝ խիստ մանրամասն և բարդ պահանջներ սահմանելով կամ խիստ դժվար ընթացակարգային պայմաններ դնելով (եզրակացության կետ 30):

C. Արցունքաբեր գազ կիրառելու վերաբերյալ միջազգային կանոնակարգերը

17. 1993թ. հունվարի 13-ի «Քիմիական զենքի մշակման, արտադրության, կուտակման, կիրառման արգելման և դրա ոչնչացման մասին» կոնվենցիայի (այսուհետ՝ ՔՁԿ) I (5) հոդվածով մասնակից պետություններից յուրաքանչյուրը պարտավորվում է չգործածել քիմիական նյութեր՝ զանգվածային անկարգությունները զսպելու նպատակով: Արցունքաբեր գազը կամ, այսպես կոչված, «փեփիջը սփռելը» չեն համարվում որպես քիմիական զենք (ՔՁԿ-ի հավելվածը պարունակում է արգելված քիմիական նյութերի անվանացանկ): Նման մեթոդների կիրառումը թույլատրված է իրավապահպան նպատակներով, այդ թվում՝ երկրի ներսում զանգվածային անկարգությունները զսպելիս (հոդված II (9) (d)): ՔՁԿ-ն չի սահմանում, թե պետական որ մարմինը կարող է ներգրավվել հասարակական կարգի պահպանման գործում: Դա տվյալ պետության իրավասությունն է:

ՔՁԿ-ն Թուրքիայի համար ուժի մեջ է մտել 1997թ. հունիսի 11-ին:

18. Այնուամենայնիվ, հայտնի իրողություն է, որ այդ նյութերը կարող են առաջացնել այնպիսի հետևանքներ, ինչպիսիք են՝ շնչառական խնդիրներ, սրտխառնոց, փսխումներ, շնչափողի, արցունքազեղծերի և աչքերի բորբոքումներ, ջղակծկումներ, կրծքավանդակի ցավեր, մաշկաբորբ կամ ալերգիա: Մեծ չափաբաժինների դեպքում դրանք կարող են հանգեցնել շնչափողի կամ կերակրափողի հյուսվածքների նեկրոզի, թոքերի այտուցի կամ ներքին արյունահոսության (մակերիկամային զեղծի արյունազեղման):

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՉԱՐՑԵՐ

I. ԸՆԴՈՒՆԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

19. Կողմերի ներկայացրած փաստարկների հիման վրա Դատարանը գտնում է, որ դիմումը փաստերի և օրենքի հետ կապված խնդիրներ է հարուցում, որոնք ըստ էության քննություն են պահանջում, հետևաբար, այն չի կարող ակնհայտ անհիմն համարվել՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ մասի իմաստով: Անընդունելիության

այլ հիմքերի բացակայության արդյունքում Դատարանը դիմումի մնացած մասն ընդունելի է հայտարարում:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

20. Դիմողը բողոքել է, որ «փեփփըր սփրեյ» անունով հայտնի արցունքաբեր գազը գործածվել էր ցուցարարներին ֆիզիկական անհարմարություններ՝ արցունքներ և շնչառական դժվարություններ, պատճառելու միջոցով նրանց ցրելու նպատակով: Նա հիմնվել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վրա, որը սահմանում է.

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

21. Կառավարությունը նշել է, որ ցուցարարներին ցրելու համար գործածված գազը համապատասխանել է առողջության հետ կապված պահանջներին և միջազգային կոնվենցիաներին: Կառավարությունը պարզաբանել է, որ օգտագործված գազը «օլեո-ռետին կապսիկուլ» տեսակի էր (ՕԿ), որը հայտնի է «փեփփըր սփրեյ» անվանումով, և փորձագիտական եզրակացություն էր ներկայացրել նյութի վերաբերյալ: Նշել է նաև, որ դիմողը չի ներկայացրել գազի վնասակար հետևանքների մասին վկայող բժշկական եզրակացություն:

22. Դիմողն առարկել է Կառավարության այդ փաստարկի դեմ:

23. Դատարանը կրկնում է, որ համաձայն իր նախադեպային իրավունքի՝ վատ վերաբերմունքը Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի շրջանակներում ընդգրկելու համար անհրաժեշտ է, որպեսզի առկա լինի խստության նվազագույն աստիճան: Վերաբերմունքը համարվում է «անմարդկային», եթե, ի թիվս այլ հանգամանքների, այն դրսևորվել է դիտավորությամբ, տևել է անընդմեջ մի քանի ժամ և պատճառել է կամ փաստացի մարմնական վնասվածք, կամ էական ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանք: Բացի դրանից, վերաբերմունքը 3-րդ հոդվածի իմաստով «նվաստացնող» որակելու համար Դատարանը կփորձի պարզել՝ արդյոք վերաբերմունքի նպատակը տվյալ անձին նվաստացնելն ու նսեմացնելն է եղել, և այդ վերաբերմունքը 3-րդ հոդվածին անհարիր կերպով բացասաբար է ազդել է, արդյոք, անձի վրա՝ հաշվի առնելով վրա հասած հետևանքները (տե՛ս, ի թիվս այլ

գործերի, *Kudła v. Poland* [GC], թիվ 30210/96, կետ 92, ECHR 2000-XI գործը):

24. Դատարանը փաստերը քննության կառնի իր նշանակալի նախադեպային իրավունքի լույսի ներքո (տե՛ս, ի թիվս մի շարք այլ օրինակների, *Assenov and Others v. Bulgaria*, 1998թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռ, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII, էջ 3288, կետ 93, *Selmouni v. France* [GC], no. 25803/94, կետ 95, ECHR 1999-V, *Raninen v. Finland*, 1997թ. դեկտեմբերի 16-ի վճիռ, *Reports* 1997-VIII, էջեր 2821-2822, կետ 55, *V. v. the United Kingdom* [GC], no. 24888/94, կետ 71, ECHR 1999-IX, *Chahal v. the United Kingdom*, 1996թ. նոյեմբերի 15-ի վճիռ, *Reports* 1996-V, էջ 1855, կետ 79, *Klaas v. Germany*, 1993թ. սեպտեմբերի 22-ի վճիռ, Series A no. 269, էջեր 17-18, կետ 30, և *Labita v. Italy* [GC], no. 26772/95, կետ 120, ECHR 1999-IV գործերը):

25. Դատարանն ամենից առաջ կքննի «փեփփըր սփրեյի» օգտագործման հարցը: Դատարանը նշում է, որ գազի այդ տեսակը, որը եվրոպայի խորհրդի անդամ մի շարք երկրներում գործածվում է ցույցերը վերահսկողության տակ պահելու կամ դրանց վերահսկողությունից դուրս գալու դեպքում՝ դրանք ցրելու նպատակով, ՔՁԿ-ի հավելվածում թվարկված թունավոր գազերի ցանկում ընդգրկված չէ: Այնուամենայնիվ, գազի այս տեսակի գործածությունը կարող է առաջացնել այնպիսի կողմնակի հետևանքներ, ինչպիսիք են՝ շնչառական խնդիրներ, սրտխառնոց, փսխումներ, շնչափողի, արցունքագեղձերի և աչքերի բորբոքումներ, ջղակծկումներ, կրծքավանդակի ցավեր, մաշկաբորբ կամ ալերգիա (տե՛ս վերը՝ կետ 18):

26. Այդուհանդերձ, Դատարանը նշում է, որ դիմողը չի ներկայացրել բժշկական որևէ եզրակացություն՝ ապացուցելու համար այն վնասակար հետևանքները, որ առաջացել էին գազի գործածման արդյունքում: Դիմողը, որ ձերբակալվելուց քիչ անց ազատ էր արձակվել, բժշկական հետազոտման խնդրանք նույնպես չէր ներկայացրել (տե՛ս *Kılıçgedik v. Turkey* (dec.), no. 55982/00, 1-ը հունիսի, 2004թ.): Չակիրճ՝ իր նկատմամբ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողի գանգատները հիմնավորող չնչին ապացույցներն անգամ բացակայում են:

27. Այդ պատճառով Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 11-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

28. Դիմողը գանգատվել է, որ խախտվել է ազատ արտահայտվելու և հանրահավաքների իր իրավունքը՝ նախատեսված՝ ցույցի ավարտին հրապարակային հայտարարություն անելու հնարավորությունից ոստիկանության կողմից զրկվելու արդյունքում:

Դատարանը շեշտում է, որ գանգատի մասնակի ընդունելիության իր որոշման մեջ այդ բողոքները Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի շրջանակներում քննելու մտադրություն է արտահայտել, որի համապատասխան մասերը սահմանում են.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի խաղաղ հավաքների ազատության և այլոց հետ միավորվելու ազատության իրավունք...:

2. Այս իրավունքների իրականացումը ենթակա չէ որևէ սահմանափակման, բացի նրանցից, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ... անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու ... կամ այլ անձանց իրավունքներն ու ազատությունները պաշտպանելու նպատակով...»:

29. Կառավարությունը հայտարարել է, որ խնդրո առարկա ցույցը կազմակերպվել էր ապօրինաբար, քանի որ համապատասխան իշխանություններին իրազեկում չէր ուղարկվել: Կառավարությունը նշել է նաև, որ 11-րդ հոդվածի երկրորդ կետը սահմանափակումներ է նախատեսում խաղաղ հանրահավաքների իրավունքի համար՝ անկարգությունները կանխելու նպատակով:

30. Դատարանն ի սկզբանե նշել էր, որ կասկածից վեր է, որ առկա է միջամտություն դիմողի՝ հանրահավաքների իրավունքին: Միջամտությունն ունեցել է իրավական հիմք, մասնավորապես՝ «Հանրահավաքների և երթերի մասին» օրենքի 22-րդ բաժինը (Օրենք թիվ 2911), հետևաբար՝ «նախատեսված է եղել օրենքով»՝ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով: Մնում էր պարզել՝ միջամտությունն իրավաչափ նպատակ հետապնդե՞լ է, արդյոք, և այն անհրաժեշտ է եղել ժողովրդավարական հասարակությունում:

1. *Իրավաչափ նպատակի հարցը*

31. Կառավարությունը հայտարարել է, որ միջամտությունն իրավաչափ նպատակներ է հետապնդել, ներառյալ՝ անկարգությունների կանխումը և այլոց իրավունքների պաշտպանությունը:

32. Դատարանը գտնում է՝ կարելի է համարել, որ վիճարկվող միջոցը հետապնդել է 11-րդ հոդվածի 2-րդ մասում թվարկված իրավաչափ նպատակներից առնվազն երկուսը, մասնավորապես՝ անկարգությունների կանխումը և այլոց իրավունքների պաշտպանությունը, ավելի ստույգ՝ հասարակական վայրերում առանց սահմանափակման ազատ տեղաշարժվելու իրավունքը:

2. *Ժողովրդավարական հասարակությունում անհրաժեշտության հարցը*

33. Կառավարության կարծիքով՝ դիմողը հանրային հրապարակում մասնակցել է ցույցի՝ առանց նախնական իրազեկման և ի խախտումն ներպետական օրենսդրության: Կառավարությունը նաև նշել է, որ այլ ցուցարարների հետ մեկտեղ, դիմողը հրաժարվել էր ենթարկվել ցրվելու հրամանին: Նման հանգամանքներում, ինչպես նաև հաշվի առնելով այսպիսի հարցերում պետություններին տրամադրվող հայեցողության շրջանակը, Կառավարությունը գտել է, որ օրվա ծանրաբեռնված ժամին պուրակում գտնվող քաղաքացիական անձանց սպառնացող վտանգը և ցուցարարների դիմադրությունն արդարացնում են խնդրո առարկա միջոցառման մասնակիցներին ցրելու հանգամանքը: Կառավարության կարծիքով՝ ոստիկանության միջամտությունն անհրաժեշտ միջոց էր՝ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի իմաստով:

34. Դիմողն առարկել է՝ նշելով, որ ոստիկանությունը միջամտել է՝ առանց սպասելու, որպեսզի հայտարարությունն ընթերցվի՝ պատճառաբանելով, թե խախտվում է հասարակական կարգը:

35. Դատարանն առաջին հերթին հղում է կատարում 11-րդ հոդվածի վերաբերյալ կայացրած վճիռների հիմքում ընկած հիմնարար սկզբունքներին (տե՛ս հետևյալ գործերը. *Djavit An v. Turkey*, no. 20652/92, կետեր 56-57, ECHR 2003-III, *Piermont v. France*, 1995թ. ապրիլի 27-ի վճիռ, Series A no. 314, կետեր 76-77, և *Plattform der Ärzte für das Leben v. Austria*, 1988թ. հունիսի 21-ի վճիռ, Series A no. 139, էջ 12, կետ 32): Այս նախադեպերից պարզ է դառնում, որ իշխանությունները պարտավոր են ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ

խաղաղ հանրահավաքների կապակցությամբ՝ երաշխավորելու ցուցարարների խաղաղ պահվածքը և բոլոր քաղաքացիների անվտանգությունը:

36. Դատարանը նաև նշում է, որ պետությունները պետք է ոչ միայն երաշխավորեն խաղաղ հանրահավաքներ անցկացնելու իրավունքը, այլև պետք է ձեռնպահ մնան այդ իրավունքի նկատմամբ անհիմն և անուղղակի սահմանափակումներ կիրառելուց: Եվ վերջապես, Դատարանը գտնում է, որ թեպետ 11-րդ հոդվածի կարևորագույն առարկան պաշտպանության ենթակա իրավունքներին հանրային իշխանությունների կամայական միջամտությունից անհատին պաշտպանելն է, կարող են նաև դրական պարտավորություններ սահմանվել՝ երաշխավորելու համար այդ իրավունքներից արդյունավետ օգտվելու հնարավորությունը (տե՛ս վերոհիշյալ *Djavit An* գործը, կետ 57):

37. Նախևառաջ, Դատարանը գտնում է, որ այս սկզբունքները կիրառելի են նաև հանրային վայրերում կազմակերպված ցույցերին ու երթերին: Սակայն միաժամանակ նշում է, որ 11-րդ հոդվածի ոգուն հակառակ չէ, եթե Բարձր պայմանավորվող կողմը, ելնելով հասարակական կարգի և ազգային անվտանգությանն սպառնացող ենթադրյալ վտանգը կանխելու նկատառումներից, որոշում է, որ ցույցերի անցկացումը պետք է նախապես թույլատրվի, և կանոնակարգում է միավորումների գործողությունները (տե՛ս վերոհիշյալ *Djavit An* գործը, կետեր 66-67):

38. Ներպետական օրենսդրության առումով Դատարանը նկատում է, որ հանրային ցույցեր անցկացնելու համար թույլտվություն չի պահանջվում. տվյալ ժամանակ, այնուամենայնիվ, սահմանված է միջոցառումից առնվազն յոթանասուներկու ժամ առաջ իրազեկելու պահանջ: Սկզբունքորեն, նման կարգի պահանջները պետք է չպարունակեն խաղաղ հանրահավաքների ազատության քողարկված սահմանափակումներ, քանի որ այդ ազատությունը պաշտպանվում է Կոնվենցիայով: Անշուշտ, հանրային վայրում անցկացվող ցանկացած ցույց կարող է առօրյա կյանքի որոշակի խաթարում առաջ բերել և հակադրությունների հանգեցնել: Այդ պատճառով, կարևոր է, որպեսզի միավորումները և ցույցերի այլ կազմակերպիչները, որպես ժողովրդավարական գործընթացի դերակատարներ, հարգեն այդ գործընթացը կարգավորող կանոնները՝ ենթարկվելով գործող պահանջներին:

39. Իրազեկման բացակայությունը հաշվի առնելով՝ Դատարանը գտնում է, որ ցույցն անօրինական էր. փաստ, որը դիմողը ևս չէր ժխտում: Սակայն Դատարանը նշում է, որ իրադրության անօրինականությունը չի արդարացնում հավաքների ազատության իրավունքի ոտնահարումը (տե՛ս *Cisse v. France* գործը, no. 51346/99, կետ 50, ECHR 2002-III (հատվածներ)): Տվյալ դեպքում, սակայն իրազեկումն իշխանություններին հնարավորություն կտար անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել, որպեսզի նվազագույնի հասցվեր օրվա ծանրաբեռնված ժամին ցույցի պատճառով առաջացած երթևեկության խաթարումը: Դատարանի կարծիքով, կարևոր է ձեռնարկել անվտանգության կանխարգելիչ միջոցներ, ինչպես, ասենք, ցույցի վայրում շտապօգնության ծառայությունների ներկայության ապահովումը՝ ցանկացած միջոցառման, ցույցի կամ այլ հանրահավաքի սահուն ընթացքն ապահովելու համար, անկախ նրանից՝ միջոցառումը քաղաքակա՞ն է, մշակութայի՞ն, թե՛ այլ բնույթի:

40. Դատարանին ներկայացված ապացույցներից պարզ է դառնում, որ ցուցարարների խմբին քանիցս տեղեկացրել են, որ իրենց երթն անօրինական է և օրվա ծանրաբեռնված ժամին այն կարող է խաթարել հասարակական կարգը, և կարգադրել են ցրվել: Դիմողը և մյուս ցուցարարները չեն ենթարկվել անվտանգության ուժերի հրամաններին և փորձել են ուժով ճանապարհ հարթել:

41. Այդքանով հանդերձ, չկան ապացույցներ, որ խնդրո առարկա խումբը վտանգ է ներկայացրել հասարակական կարգի համար, չհաշված երթևեկության խաթարման հանգամանքը: Խմբում եղել է առավելագույնը հիսուն մարդ, ովքեր ցանկացել են ուշադրություն հրավիրել կարևոր խնդրի վրա: Դատարանը գտնում է, որ երթն սկսվել է կեսօրին մոտ և ավարտվել կես ժամ անց՝ խմբի ձերբակալմամբ: Դատարանին հատկապես զարմացնում է Մարդու իրավունքների ընկերակցության կազմակերպած ցույցը դադարեցնելու հարցում իշխանությունների դրսևորած շտապողականությունը:

42. Դատարանի կարծիքով՝ այն դեպքերում, երբ ցույցերը զուգորդված չեն բռնարարքներով, հանրային իշխանությունների համար կարևոր է որոշակի հանդուրժողականություն հանդես բերել խաղաղ հավաքների նկատմամբ, այլապես Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով երաշխավորված հավաքների ազատության սկզբունքը կհիմաստազրկվի:

43. Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ տվյալ գործով ոստիկանության հարկադրական միջամտությունը՝ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի երկրորդ մասի իմաստով, եղել է ոչ համարժեք և ոչ անհրաժեշտ՝ անկարգությունները կանխելու համար:

44. Յետևաբար, տեղի է ունեցել այդ դրույթի խախտում:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

45. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

46. Դիմողը որպես նյութական վնասի փոխհատուցում պահանջել է 1,190.83 եվրո՝ ցույցի օրը վեց ժամ շարունակ աշխատելու հնարավորությունից զրկված լինելու համար, և 20.000 եվրո՝ ըստ նրա՝ իր կրած բարոյական վնասի փոխհատուցման համար:

47. Կառավարությունն առարկել է այդ պահանջների դեմ:

48. Դատարանը չի տեսնում պատճառական կապ ճանաչված խախտման և ներկայացված նյութական վնասի միջև, և մերժում է այդ պահանջը: Բացի դրանից, բարոյական վնասի առնչությամբ Դատարանը գտնում է, որ դիմողը բավարար չափով փոխհատուցվել է՝ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտումը ճանաչելու արդյունքում:

B. Ծախքեր և ծախսեր

49. Դիմողը պահանջել է նաև 8,051.77 եվրո՝ որպես Դատարանում գործը ներկայացնելու հետ կապված ծախքերի ու ծախսերի փոխհատուցում:

50. Կառավարությունն այդ գումարը չափազանցված է համարել:

51. Համաձայն Դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում կարող է սահմանվել միայն այն դեպքերում, երբ դրանք փաստացի և անհրաժեշտաբար կատարվել են դիմողի կողմից և չափի առումով ողջամիտ են (տե՛ս *Nikolova v. Bulgaria* [GC], no. 31195/96 գործը, կետ 79, ECHR 1999-II): Այս առնչությամբ Դատարանը նշում է, որ դիմողը կատարված ծախքերը և ծախսերը հիմնավորող որևէ ապացույց չի ներկայացրել: Այնուամենայնիվ, փաստ է, որ սույն գործով նախապատրաստական աշխատանքների կապակցությամբ որոշակի ծախքեր կատարվել են: Հետևաբար, գործելով անկողմնակալորեն, Դատարանը որոշում է, որ դիմողին պետք է վճարվի 1.000 եվրո՝ որպես ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում:

C. Տուգանային տոկոսներ

52. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՁԱՅՆ

1. *Ընդունելի է հայտարարում գանգատի մնացած մասը,*
2. *Վճռում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել,*
3. *Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտում,*
4. *Վճռում է, որ խախտման ճանաչումն ինքնին հանդիսանում է բավարար արդարացի փոխհատուցում դիմողի կրած ոչ նյութական վնասների համար:*
5. *Վճռում է, որ.*
 - (a) Պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան, վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում դիմողին որպես ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում պետք է վճարի 1.000 (մեկ հազար) եվրո, գումարած այդ գումարից գանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկային պարտավորությունների գումարը, որոնք պետք է հաշվվեն թուրքա-

կան լիրայով՝ փոխհատուցման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքին համապատասխան,

(b) վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս,

6. *Մերժում է* դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարված է ֆրանսերենով և գրավոր հրապարակված 2006թ. դեկտեմբերի 5-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

**ՉԻՏԱԵՎԸ ԵՎ ՉԻՏԱԵՎՆ ԸՆԴԴԵՍ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԸ**

2007թ. հունվարի 18-ի վճիռը

**CASE OF CHITAEV AND CHITAEV
v.RUSSIA**

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

7. Դիմողները եղբայրներ են՝ ծնված համապատասխանաբար 1964թ. և 1967թ.: Նրանցից մեկն այժմ ապրում է Գերմանիայում, մյուսը՝ Ռուսաստանում, Իրկուտսկի շրջանում:

A. Ներկայացում

8. Գործի փաստերը, մասնավորապես՝ դիմողների կալանքի ժամանակահատվածին առնչվող փաստերը, մասամբ վեճի առարկա են կողմերի միջև:

9. Փաստերը, ինչպես ներկայացրել են դիմողները, շարադրված են ստորև՝ Բաժին B-ում (կետեր 10-62): Փաստերը, ինչպես ներկայացրել է Կառավարությունը, շարադրված են ստորև՝ Բաժին C-ում (կետեր 63-76): Կողմերի ներկայացրած փաստաթղթային ապացույցներն ամփոփված են ստորև՝ Բաժին D-ում (կետեր 77-95):

B. Դիմողների ներկայացրած փաստերը

1. Գործի նախապատմությունը

10. Մինչև ստորև ներկայացված իրադարձություններն առաջին դիմողը՝ ճարտարագետի մասնագիտությամբ, իր կնոջ և երկու երեխայի հետ բնակվել է Ստարայա Սանժայում, Գրոզնիի արվարձանում: Երկրորդ դիմողը՝ մասնագիտությամբ դպրոցի ուսուցիչ, բնակվել է Ղազախստանում և 1999թ. կնոջ և երկու երեխայի հետ տեղափոխվել է Չեչնիա:

11. 1999թ. հոկտեմբերին Չեչնիայում հակամարտություններ սկսվեցին Ռուսաստանի զինված ուժերի և Չեչնիայի ապստամբ մարտիկների միջև: Գրոզնի քաղաքը և նրա արվարձանները դարձան ռուսական զինված ուժերի լայնամասշտաբ գրոհների թիրախ: 2000թ. հոկտեմբերին Գրոզնիի բնակարանային գործակալությունը հաստատեց, որ այդ հակամարտությունների արդյունքում ավերվել է առաջին դիմողի բնակարանը:

12. Գրոհներից վախենալով՝ դիմողներն իրենց ընտանիքներին և արժեքավոր գույքը տեղափոխել էին իրենց ծնողների տուն (այսուհետ՝ Չիտանների ընտանիքի տուն), որը գտնվում էր Աչկո-Մարտանում, Մատրոսովի 28 հասցեում: Ըստ դիմողների՝ այդ տանը պահեստավորված գույքը ներառել է առաջին դիմողի մագնիտոֆոնը՝ hi fi համակարգով, տեսախցիկը և երկրորդ դիմողի հեռուստացույցը և տեսամագնիտոֆոնը: Տանը պահեստավորվել է այլ տեխնիկա և հագուստ: Փաստաթղթերը և արժեքավոր իրերի գնման անդորրագրերը պահվել են առանձին ճամպուկում: Հիմնական գույքը պահվել է տան սենյակներից մեկում և ձեղնահարկում:

2. Իրադարձությունները 2000թ. հունվար և ապրիլ ամիսների ընթացքում

13. 2000թ. հունվարի 15-ին Աչկո-Մարտանի շրջանի ներքին գործերի ժամանակավոր շրջանային բաժանմունքի («VOVD») ոստիկանները զինամթերք հայտնաբերելու նպատակով խուզարկել են Մատրոսովի 28 հասցեում գտնվող տունը: Ըստ դիմողների՝ խուզարկությունը պաշտոնապես թույլատրված կամ փաստաթղթերով հիմնավորված չի եղել: Ոստիկաններն իրենց հետ տարել են նոր փաթեթով անլար հեռախոս՝ մարտկոցներով և ընդունիչով:

14. 2000թ. հունվարի 18-ին երկրորդ դիմողը դիմել է Աչկո-Մարտանի VOVD-ի ղեկավարին՝ բողոքելով, որ խուզարկությունը եղել է ապօրինի և խնդրել է վերադարձնել հեռախոսը: 2000թ. մարտի սկզբներին, դիմողների հոր՝ շրջանային զինվորական դատախազին հղված դիմումից հետո, հեռախոսը վերադարձվել է:

15. 2000թ. ապրիլի 12-ին մոտավորապես ժամը 8-ին կամ 9-ին Աչկո-Մարտանի VOVD-ի մի քանի ոստիկաններ կրկին ժամանել են Մատրոսովի փողոցի 28 հասցեում գտնվող տուն: Այդ ժամանակ դիմողները և նրանց ընտանիքները գտնվել են տանը: Ոստիկանները խուզարկել են տունը՝ առանց որևէ սանկցիա կամ խուզարկությունը հիմնավորող որևէ փաստաթուղթ ներկայացնելու: Նրանք առգրավել են էլեկտրական տեխնիկայի մի քանի տեսակներ, դրանց փաստաթղթերը և ընտանիքների անդամներին պատկանող անձնական փաստաթղթեր: Այնուհետև, ոստիկանները խնդրել են դիմողներին իրենց հետ գնալ Աչկո-Մարտանի VOVD՝ փաստաթղթային աշխատանքում մի քանի ժամ իրենց օգնելու համար:

16. Ըստ դիմողների՝ երբ նրանք մեքենա են նստել, նրանց հայտարարել են, որ իրենք ձերբակալված են, և սկսել են իրենց ծեծել: Դիմողները տարվել են Աչկո-Մարտանի VOVD և պահվել առանձին խցերում:

17. Նույն օրը, կեսօրին՝ ժամը 12-ին, դիմողների տունը կրկին խուզարկվել է: Մոտ 30 ծառայող երկու մեքենայով ժամանել են տուն՝ տարել տանը գտնվող ամբողջ էլեկտրական տեխնիկան, ներառյալ՝ տպիչը, հեռուստացույցները և տեսամագնիտոֆոնը: Որևէ պաշտոնական հիմնավորում խուզարկության և առգրավման կապակցությամբ չի ներկայացվել: Դիմողները ներկայացրել են տանն առգրավված իրերի ցանկը (տե՛ս ստորև՝ կետ 77):

3. Դիմողների կալանքը Աչկո-Մարտանի VOVD-ում

18. 2000թ. ապրիլի 12-28-ը դիմողները կալանքի տակ են գտնվել Աչկո-Մարտանի VOVD-ում: Կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում նրանք հարցաքննվել են Չեչնիայի ապստամբ մարտիկների գործունեության և փրկագնի դիմաց մարդկանց առևանգումների առնչությամբ, սակայն ժխտել են իրենց մասնակցությունը որևէ հանցագործության:

(a) Դիմողների նկատմամբ վատ վերաբերմունքը

19. Կալանքի և հարցաքննությունների ընթացքում, որոնք տեղի են ունեցել Աչկո-Մարտանի VOVD-ի շենքի երրորդ հարկում գտնվող խցում, դիմողները ենթարկվել են խոշտանգման կամ տարբեր ձևերի վատ վերաբերմունքի: Մասնավորապես, նրանք կապվել են աթոռին և ծեծվել, մարմնի տարբեր մասերի նկատմամբ, ներառյալ՝ նրանց մատների ծայրերը և ականջները, կիրառվել է էլեկտրաշոկ, նրանց երկար ժամանակ ստիպել են կանգնել ձեռքերն ու ոտքերը լայն բացած վիճակում, նրանց ոտքերը դողում էին, նրանց ծեծել են ռետինե մահակներով և քրով լի պլաստիկ շշերով, նրանց շնչահեղձ են արել ժապավենով, պոլիէթիլենե թղանթից պայուսակով և գազի դիմակով, նրանց վրա շներ են արձակել, նրանց մաշկից առանձին հատվածներ են պոկել աքցանով:

20. Առաջին դիմողին հարցաքննել են կալանքի առաջին օրը և ստիպել են ստորագրել ինքնախոստովանություն: Մերժում ստանա-

լով՝ նրան կապել են աթոռին և սկսել ծեծել: Նրան հազցրել են գազի դիմակ և ծխախոտի ծուխ են ներմղել: Առաջին դիմողը գիտակցությունը կորցրել է և հետ բերվել խուց: Հաջորդ օրը նրան կրկին հարցաքննել են նույն սենյակում: Նրա մատներին լարեր են կապել, և հարցաքննողները պտտել են իրենց կողմից «ստի ավեփոխարկիչ» կոչվող սարքավորման բռնակը, որը նրան էլեկտրաշոկի է ենթարկել:

21. Երկրորդ դիմողը ևս հարցաքննվել է կալանքի առաջին օրը: Նա տարվել է մի սենյակ, ուր եղել է երկու ոստիկան, որոնք նրանից պահանջել են խոստովանել, որ ինքն ապստամբ մարտիկ է և մասնակից է առևանգումների: Երբ հրաժարվել է խոստովանելուց, կանգնեցվել է պատի մոտ, ձեռնաշղթայվել և բերանը կապվել է ժապավենով: Ոստիկաններից մեկն սկսել է հարվածել մեջքին և սեռական օրգաններին, իսկ մյուսը պահել է ատրճանակը՝ վախեցնելով, թե շարժվելու դեպքում կկրակի: Երկրորդ դիմողին ծեծել են մեկ ժամ և հետո հետ բերել խուց:

22. Տարբեր առիթներով կալանքի ընթացքում Աչկո-Մարտանի VOVD-ի անձնակազմը գալիս էր խցեր և ծեծի ենթարկում այնտեղ գտնվողներին, այդ թվում՝ դիմողներին:

(b) Կալանքի պայմանները

23. Խցերում զուգարան չկար, և կալանավորներին հերթով տանում էին դուրս՝ զուգարան: Դրսում զուգարան հասնելու ողջ ճանապարհին նրանց պարտադրվում էր վազել, և եթե դանդաղում էին, ծեծվում էին հրացանի խզակոթով և նրանց վրա շներ էին արձակվում: Զուգարանում նրանց բավարար ժամանակ չէին թողնում մնալ: Երբեմն նրանց չեն թողել գնալ զուգարան և ստիպել են իրենց պետքերը հոգալ միջանցքում՝ հսկիչների ներկայությամբ:

24. Խցերը չեն ջեռուցել և եղել են խոնավ, և կալանավորներն ստիպված մշտապես մրսել են:

4. Դիմողների կալանքը Չեռնոկոզովո SIZO-ում

25. Ըստ դիմողների՝ 2000թ. ապրիլի 28-ին իրենք և մի քանի այլ կալանավորներ դուրս են բերվել Աչկո-Մարտանի VOVD-ից և աչքերը կապված վիճակում նստեցվել մեքենա: Հսկիչներն ասել են, որ իրենց տանում են մահապատժի ենթարկելու: Սակայն դրա փոխարեն կալա-

նավորները, այդ թվում նաև դիմողները, տարվել են այլ կալանավայր: Հետագայում նրանք պարզել են, որ դա Չեռնոկոզովոյի կալանավայրն է (այսուհետ՝ Չեռնոկոզովո SIZO): Կալանավորներին, այդ թվում նաև դիմողներին, դուրս են բերել մեքենայից, ստիպել ծնկի գալ և սկսել են ծեծել: Նրանց տեղավորել են խցերում:

26. Դիմողներին Չեռնոկոզովո SIZO-ում ընդունելիս չեն ենթարկել համապատասխան օրենսդրությամբ նախատեսված բժշկական զննման:

(a) Դիմողների նկատմամբ վատ վերաբերմունքը

27. Չեռնոկոզովո SIZO-ում գտնվելու ընթացքում դիմողներն սկզբում հարցաքննվել են երկու օրը մեկ անգամ, հետագայում՝ շաբաթը մեկ անգամ: Հարցաքննության սենյակ գնալիս նրանց ստիպել են գլուխները խոնարհել, ձեռքերը դնել ծոծրակին, իսկ հսկիչները հետևից հարվածել են նրանց: Հարցաքննության սենյակում եղել է մեկ մետաղյա սեղան, մեկ աթոռ և պատի վրա մեկ կախիչ: Հարցաքննողները երբևէ չեն կազմել հարցաքննության արձանագրություն, նրանց վրա ճնշում են գործադրել ինքնախոստովանություն կորզելու նպատակով կամ պարզապես ծեծել են նրանց: Հարցաքննողները դիմողների մարմնի տարբեր մասերի, մասնավորապես ծնկներին, հարվածել են նաև կոշիկներով, ատրճանակի խզակոթով, նրանց վախեցրել են դանակը մատներին սեղմած, հագցրել են բրեզենտե ձեռնոցներ և ձեռքերը կապել կախիչից ու ծեծել նրանց, մուրճի կամ չիրկիզվող պահարանի դռան տակ ճզմել են ձեռքի և ոտքի մատները, դիմողներին չնրահեղձ են արել ժապավենով կամ պոլիէթիլենե թաղանթից պայուսակով և նրանց մատները ենթարկել են էլեկտրաշոկի ազդեցությանը:

28. Դիմողներին ծեծել են նաև հսկիչները, երբ նրանց դուրս են բերել խցերից՝ մի քանի րոպե «մարմնամարզության» համար:

29. Դիմողների պաշտպան պրն Շարիփ Տեփսաևը Չեռնոկոզովո SIZO-ում դիմողների գտնվելու ընթացքում միայն մեկ անգամ՝ 2000թ. մայիսին է կարողացել տեսակցել նրանց: Դիմողներին թույլատրվել է մեկը մյուսի հետևից տեսակցել պաշտպանին՝ ոստիկանի ներկայությամբ: Տեսակցության ժամանակ նրանց ստիպել են խոսել ռուսերեն և պաշտպանը կարողացել է հարցնել միայն նրանց որպիսության մասին:

(b) Կալանքի պայմանները

30. Չեռնոկոզովո SIZO-ում կալանքի ընթացքում դիմողները պահվել են առանձին խցերում, բացառությամբ՝ 2000թ. հունիսի մի քանի օրերի, երբ պահվել են նույն խցում:

31. Երկրորդ դիմողը մեկուկես ամիս անցկացրել է թիվ 5 խցում և մնացած մեկուկես ամիսը՝ թիվ 20 խցում: Կալանքի մնացած ժամկետը երկրորդ դիմողն անցկացրել է թիվ 27 խցում: Վերջինս նախատեսված էր երեք կալանավորի համար, մինչդեռ այնտեղ պահվել են 6-ից ոչ պակաս կալանավորներ: Երկրորդ դիմողն ստիպված է եղել քնել հատակին՝ իրեն տրված ներքնակի վրա:

32. Ըստ դիմողների՝ կալանքի պայմանները բարելավվել են 2000թ. հունիսին՝ այն բանից հետո, երբ հսկիչները փոխարինվել են նոր հերթափոխով, և 2000թ. հունիսի 14-ին Չեռնոկոզովո SIZO են այցելել Կարմիր խաչի միջազգային կոմիտեի (ԿԽՄԿ) ներկայացուցիչները: Երկրորդ դիմողը ԿԽՄԿ-ի ներկայացուցիչների հետ խոսել է անձամբ՝ խորհրդապահական գրույցի ժամանակ, քանի որ տիրապետել է անգլերենի:

33. ԿԽՄԿ-ի ներկայացուցիչները ևս երկու անգամ այցելել են 2000թ. օգոստոսին: Այս այցերը դիմողներին հնարավորություն է տվել տեղեկություններ փոխանակել իրենց ընտանիքների հետ: 2001թ. հունվարին ԿԽՄԿ-ի Կաբարդինա-Բալկարական Յանրապետության Նալչիկի գրասենյակը դիմողներին տվել է տեղեկանք առ այն, որ իրենք հունիսի 14-ին, օգոստոսի 11-ին և օգոստոսի 23-ին այցելել են դիմողներին՝ Չեռնոկոզովո SIZO-ում:

5. Դիմողների ազատ արձակումը

34. 2000թ. սեպտեմբերի 19-ին դիմողները հետ են բերվել Աչկո-Մարտանի VOVD և նրանց հայտնել են, որ մեղադրվում են մարդկանց առևանգման և անօրինական զինված խմբավորումներին մասնակցության համար՝ ըստ Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգրքի 126 (2) և 208 (2) հոդվածների: Դա առաջին անգամն էր, որ նրանք պաշտոնապես տեղեկացվել են իրենց ներկայացված մեղադրանքների մասին:

35. 2000թ. հոկտեմբերի 5-ին դիմողներին ազատ են արձակել՝ պայմանով, որ չեն հեռանա իրենց բնակության վայրից:

36. 2000թ. հոկտեմբերի 6-ին դիմողներն իրենց հարազատների կողմից տարվել են Աչկո-Մարտանի հիվանդանոց: Նրանց հետագոտել են ընդհանուր մասնագիտությամբ բժիշկը, նյարդաբանը և վիրաբույժը: Առաջին դիմողին ախտորոշել են գանգուղեղային վնասվածքներ, որոնք հանգեցրել են ներգանգային հիպերտենզիայի և հետվնասվածքային սթրեսային խանգարումների, ինչպես նաև քրոնիկ բրոնխիտ, քրոնիկ երկկողմանի պիելոնեֆրիտ, նյարդաթուլագարության ախտանիշ, հիպերոմ սակավարյունություն, բազմաթիվ փակ վնասվածքներ գլխին, մարմնին ու վերջույթներին, և ձախ թոքի քրոնիկ թոքաբորբ: Երկրորդ դիմողին ախտորոշել են կրկնված գանգուղեղային վնասվածքներ, որոնք հանգեցրել են ներգանգային հիպերտենզիայի և հետվնասվածքային սթրեսային խանգարումների, ինչպես նաև բազմաթիվ փակ վնասվածքներ գլխին, մարմնին և վերջույթներին և ձախ ծնկոսկրի վնասվածք, ձախ թոքի քրոնիկ թոքաբորբ և երկկողմանի քրոնիկ պիելոնեֆրիտ: Բժիշկները նշել են, որ վնասվածքները և մյուս ախտանիշները ձեռք են բերվել 2000թ. ապրիլից մինչև հոկտեմբեր Չեռնոկոզովո SIZO-ում գտնվելու ժամանակ:

37. 2000թ. հոկտեմբերի 9-ի նամակներով Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազությունը դիմողներին տեղեկացրել է, որ իրենց դեմ քրեական օրենսգրքի 126 (2) և 208 (2) հոդվածների հիման վրա հարուցված թիվ 59212 քրեական գործը կարճվել է 2000թ. հոկտեմբերի 9-ին, քանզի տվյալ հանցագործությունների կատարմանն իրենց մասնակցությունը չի ապացուցվել: Նամակներում նշվել էր, որ նրանք ազատվում են իրենց բնակության վայրից չհեռանալու պարտականությունից և կարող են 2000թ. հոկտեմբերի 9-ի որոշումը հնգօրյա ժամկետում բողոքարկել վերադաս դատախազին կամ դատարան:

6. Դիմումներ պետական մարմիններին

38. 2000թ. ապրիլի 12-ից սկսած դիմողների հարազատները շարունակաբար դիմել են տարբեր պաշտոնական մարմինների՝ իրենց տանը կատարված խուզարկության և առգրավումների, ինչպես նաև 2000թ. ապրիլի 12-ին դիմողների ձերբակալության և հետագայում՝ կալանավորման կապակցությամբ: Դիմողներն ազատ արձակվելուց հետո այս առումով միացել են իրենց հարազատներին: Նրանց աջակ-

ցել են մարդու իրավունքներով զբաղվող հասարակական կազմակերպություններ: Սակայն արդյունքներն աննշան էին: Հաճախ դիմողների հարազատներն ստանում էին տարբեր մարմինների նամակների պատճեններ, որոնցով այդ մարմիններն իրենց ուղղված բողոքները վերահասցեագրում էին շրջանային դատախազությանը, Աչկո-Մարտանի VOVD կամ Չեչնիայի Հանրապետության դատախազությանը:

39. 2002թ. ապրիլի 12-ին դիմողների հարազատները գնացել են Աչկո-Մարտանի VOVD և հետաքրքրվել նրանց որպիսության մասին: Նրանց ասել են, որ Հիտակ եղբայրներին խնդրել են իրենց օգնել փաստաթղթային ձևակերպումներում և շուտով կվերադառնան տուն: Դիմողներն այդ օրը չեն վերադարձել:

40. 2000թ. ապրիլի 14-ին դիմողների հայրը գնացել է Աչկո-Մարտանի VOVD՝ իր որդիներին այնտեղ փնտրելու: Պաշտոնատար անձինք նրան տեղեկացրել են, որ իր որդիները կալանավորվել են ռուս զինվորների՝ փրկագնի դիմաց առևանգելու մեղադրանքով: Կասկածը ենթադրաբար հիմնվում էր նրանց տանը զինվորական վերարկուներ հայտնաբերելու փաստի վրա: Դիմողի հայրը նրանց հայտնել է, որ դա խորհրդային բանակում հնում գործածված զինվորական վերարկուներ են, որոնք այլևս բանակում չի օգտագործվում, և դրանք իր որդիները բերել են խորհրդային բանակում ծառայությունից հետո, և դրանք այժմ ինքն է գործածում տնային տարբեր աշխատանքներ կատարելիս:

41. 2000թ. ապրիլի 22-ին Մարդու իրավունքների կենտրոնը Հիտակների ընտանիքի անունից դիմել է Չեչնիայի Հանրապետությունում Ռուսաստանի Դաշնության Նախագահի՝ Մարդու իրավունքների և ազատությունների հարցերով ներկայացուցչին՝ պարզելու համար 2000թ. ապրիլի 12-ին դիմողների ձերբակալության պատճառները և պնդել է, որ խուզարկությունները, առգրավումները և ձերբակալությունները եղել են ապօրինի:

42. 2000թ. մայիսի 18-ի նամակով Ներքին գործերի նախարարը պատասխանել է Պետական դումայի պատգամավորի՝ դիմողների անունից կատարված հարցմանը: Նամակում նշվել է, որ դիմողների նկատմամբ քրեական գործ է հարուցվել շրջանային դատախազության կողմից՝ Ռուսաստանի Դաշնության քրեական օրենսգրքի 126 (2) և 208 (2) հոդվածներով նախատեսված հանցագործություններ կատարելու կասկածանքով: Նամակում նշվել է նաև, որ 2000թ. ապրիլի 12-ին գործն ուղարկվել է Հյուսիսային Կովկասում Ռուսաստանի Դաշ-

նության գլխավոր դատախազության գլխավոր վարչություն՝ Չեչնիայում զինված գործողություններին վերաբերող այլ գործերի հետ միավորելու համար, նշվել է նաև, որ հետագա տեղեկությունները կարող են ստանալ այդ վարչությունից:

43. 2000թ. մայիսի 20-ին հանրապետական դատախազությունը դիմողների եղբորը տեղեկացրել է, որ դիմողների գործով քրեական վարույթն իրականացնում է Յուսիսային Կովկասում Ռուսաստանի Դաշնության գլխավոր դատախազության գլխավոր վարչությունը, և հետագա հարցումները պետք է ուղղվեն այդ վարչությանը:

44. 2000թ. մայիսի 22-ին դիմողների հայրը գույքի առգրավման կապակցությամբ դիմել է Աչկո-Մարտանի VOVD-ի ղեկավարին: Վերջինս անթվակիր նամակով պատասխանել է, որ Չիտանների ընտանիքին պատկանող տնից առգրավված իրերը չեն գրանցվել որպես Աչկո-Մարտանի VOVD-ում պահվող իրեր: Նամակում նշվել է նաև, որ Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազությունը քրեական գործ է հարուցել ընդդեմ դիմողների, սակայն չի նշել հարուցման ամսաթիվը: Նշվել է նաև, որ այդ վարույթի շրջանակներում ներպետական օրենսդրության համապատասխան դրույթների համաձայն «ղեպքի վայրի զննում է» իրականացվել Չիտանների տանը: Ավելին, զննման արձանագրությունը գտնվում է դիմողների դեմ հարուցված գործի նյութերում, այդ արձանագրության մեջ նշված է նաև այդ զննման ժամանակ Չիտանների տնից առգրավված իրերի ցանկը: Նամակը եզրափակվել է նշումով առ այն, որ առգրավված իրերը պետք է պահվեն գործում, և դիմողների հայրը հետագա տեղեկությունների համար կարող է դիմել հանրապետական դատախազություն:

45. 2000թ. հուլիսի 4-ին դիմողների եղբայրը դիմողների 2000թ. ապրիլի 12-ի անօրինական կալանքի, ինչպես նաև խուզարկությունների և առգրավումների կապակցությամբ դիմել է Չեչնիայի Հանրապետությունում Ռուսաստանի Դաշնության Նախագահի՝ Մարդու իրավունքների և ազատությունների հարցերով ներկայացուցչին:

46. 2000թ. հուլիսի 26-ին Աչկո-Մարտանի VOVD-ի ղեկավարի տեղակալը դիմողների հորը տեղեկացրել է, որ նրանք Ռուսաստանի քրեական դատավարության օրենսգրքի 122 հոդվածի հիման վրա կալանավորվել են 2000թ. ապրիլի 17-ին (ապրիլի 12-ի փոխարեն):

47. 2000թ. հուլիսի 28-ին Աչկո-Մարտանի VOVD-ի նույն պաշտոնյան տեղեկացրել է դիմողի հորը, որ իրենց տնից առգրավված իրերը կցված են քրեական գործին, և դրանք վերադարձնելու մասին

որոշում կարող է կայացնել վարույթն իրականացնող մարմինը կամ դատարանը:

48. Դիմողի հայրն իրենց տանը կատարված խուզարկությունների և առգրավումների, ինչպես նաև դիմողների՝ 2000թ. ապրիլի 12-ի կալանավորման անօրինականության կապակցությամբ դիմել է հանրապետական դատախազություն:

49. 2000թ. սեպտեմբերի 7-ին հանրապետական դատախազությունից պատասխանել են, որ դիմողները ձերբակալվել են Ռուսաստանի քրեական օրենսգրքի 126(2) և 208 (2) հոդվածների հիման վրա առաջադրված մեղադրանքների, այն է՝ մարդկանց առևանգմանն և անօրինական զինված խմբավորումներին մասնակցության կապակցությամբ, և որ նրանց կալանքի ժամկետը հանրապետական դատախազի կողմից երկարացվել է մինչև 2000թ. հոկտեմբերի 9-ը՝ չնշելով, թե երբ է կայացվել երկարացման որոշումը: Դիմողների հորն առաջարկել են դատավարության հետագա ընթացքի մասին տեղեկություններ ստանալ շրջանային դատախազությունից:

50. 2000թ. հոկտեմբերի 18-ին հանրապետական դատախազությունը դիմողների եղբորը տեղեկացրել է, որ Չիտաների տանը կատարված խուզարկությունների և առգրավումների, ինչպես նաև դիմողների կալանքի անօրինականության վերաբերյալ իր բողոքի արդյունքում Աչկո-Մարտանի VOVD-ի ներքին անվտանգության ստորաբաժանումը ծառայողական ստուգում է սկսել իր եղբայրներին պատկանող «ռադիոսարքավորումները և անձնական գույքն» առգրավելու և ոչնչացնելու կապակցությամբ: Նամակում նաև նշվել է, որ դիմողները 2000թ. հոկտեմբերի 4-ին ազատ են արձակվել՝ իրենց մշտական բնակության վայրից չհեռանալու պայմանով:

51. 2001թ. հունիսի 1-ին դիմողների եղբայրը դիմել է հանրապետական դատախազություն՝ 2000թ. ապրիլին իրենց տնից առգրավված գույքի կապակցությամբ:

52. 2001թ. հոկտեմբերի 5-ին SRJI-ն դիմողների անունից դիմել է հանրապետական դատախազություն՝ մանրամասն նկարագրելով Աչկո-Մարտանի VOVD-ում և Չեռնոկոզովո SIZO-ում կալանքի ընթացքում՝ 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև հոկտեմբերի 5-ը, դիմողների նկատմամբ դրսևորված դաժան վերաբերմունքը և դատավարական նորմերի խախտումները: Նամակում որպես նշված պնդումների հավաստում հղում է կատարվել բժշկական եզրակացություններին և պահանջ է ներկայացվել քրեական գործ հարուցել դիմողների

պնդումների առնչությամբ: Նամակի պատճենը փոխանցվել է գլխավոր դատախազություն: Ի պատասխան նամակի՝ 2001թ. հոկտեմբերի 25-ին նշվել է, որ բողոքն ուղարկվել է հանրապետական դատախազություն:

53. 2001թ. հոկտեմբերի 29-ին դիմողների եղբայրը Աչկո-Մարտանի VOVD-ից պահանջել է տեղեկություններ հաղորդել 2000թ. ապրիլին գույքի առգրավման կապակցությամբ սկսված ծառայողական ստուգման վերաբերյալ: 2002թ. հունվարի 3-ին կրկին դիմել է նույն պահանջով: Սակայն այդ պահանջները մնացել են անարձագանք:

54. 2001թ. նոյեմբերի 22-ին և 2002թ. հունվարի 24-ին SRJI-ն կրկին դիմել է հանրապետական դատախազություն՝ վկայակոչելով իրենց 2001թ. հոկտեմբերի 5-ի նամակը: 2002թ. հունվարի 29-ին նույն տեղեկությունը նրանք պահանջել են շրջանային դատախազությունից:

55. 2002թ. սկզբին Չիտանների ընտանիքի բոլոր արական սեռի ներկայացուցիչները ստացել են ծանուցագիր 2002թ. հունվարի 7-ին շրջանային դատախազություն ներկայանալու վերաբերյալ: Առաջին դիմողն այդ ժամանակ Չեչնիայում չէր, ուստի ներկայացել են երկրորդ դիմողը, հայրը և եղբայրը: Նրանց առանձին-առանձին հրավիրել են խոսելու դատախազության քննիչի հետ:

56. Ըստ երկրորդ դիմողի՝ Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազը և դատախազության քննիչն առաջարկել են գրել հայտարարություն, որով պետք է հրաժարվեն կալանքի անօրինականության և կալանքի պայմանների վերաբերյալ Աչկո-Մարտանի VOVD-ի դեմ ներկայացված բողոքներից: Այլապես, սպառնացել են վերսկսել երկու դիմողների դեմ քրեական գործի վարույթը: Երկրորդ դիմողին թույլատրվել է խորհրդակցել իր ընտանիքի անդամների հետ, որից հետո որոշել է ստորագրել պահանջվող հայտարարությունը:

57. 2002թ. հունվարի 7-ի նամակով դատախազության քննիչը պատասխանել է SRJI-ին՝ նշելով, որ դատախազությունը որոշել է քրեական գործ չհարուցել: Նամակում չի նշվել այդ որոշման հիմքերի մասին, սակայն SRJI-ն տեղեկացվել է այդ որոշումը բողոքարկելու հնարավորության մասին: Նամակին 2002թ. հունվարի 7-ի որոշումը չի կցվել:

58. 2002թ. մարտի 14-ին 2002թ. հունվարի 7-ի որոշումը SRJI-ն բողոքարկել է հանրապետական դատախազին: Կից ներկայացվել է 2001թ. հոկտեմբերի 5-ի բողոքը՝ նշելով, որ երկրորդ դիմողի վրա

ճնշում է գործադրվել՝ ստիպելով նրան հրաժարվել վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ իր հայտարարությունից, ինչպես նաև կրկնվել է՝ քրեական գործ հարուցելու պահանջը՝ Աչկո-Մարտանի VOVD-ում և Չեռնոկոզովո SIZO-ում դիմողների մատնանշած վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ:

59. 2002թ. մարտի 18-ի նամակով Աչկո-Մարտանի շրջանային գործող դատախազը SRJI-ին տեղեկացրել է, որ շրջանային դատախազությունն ուսումնասիրել է դիմողների նկատմամբ կիրառված «քննությանը խորթ մեթոդների» վերաբերյալ գանգատը և որոշել է քրեական գործ չհարուցել՝ Աչկո-Մարտանի VOVD-ի աշխատակիցների արարքում հանցակազմի բացակայության պատճառով: Նամակում նաև նշվել է, որ երկրորդ դիմողը հրավիրվել է շրջանային դատախազություն, որտեղ նա հաստատել է Աչկո-Մարտանի VOVD-ում և Չեռնոկոզովո SIZO-ում իր կալանքի փաստը, սակայն ժխտել է, որ իր նկատմամբ երբևէ կիրառվել են «քննությանը խորթ մեթոդներ», իսկ առաջին դիմողին հարցաքննել չի հաջողվել, քանի որ նա բացակայել է Չեչնիայից: Նամակում նաև նշվել է, որ ձեռք չի բերվել ենթադրյալ վատ վերաբերմունքը հիմնավորող որևէ օբյեկտիվ ապացույց, և որ SRJI-ն արդեն 2002թ. հունվարի 7-ի թիվ 105 նամակով տեղեկացվել է նրանց գանգատի քննության արդյունքների մասին:

60. 2002թ. ապրիլի 24-ին դիմողների եղբայրը դիմել է հանրապետական դատախազություն՝ պահանջելով տեղեկատվություն իրենց տանը կատարված խուզարկությունների և առգրավումների վերաբերյալ գանգատի կապակցությամբ սկսված ծառայողական ստուգման ընթացքի մասին: Որևէ պատասխան այս պահանջին չի հետևել:

61. 2002թ. մայիսի 6-ին հանրապետական դատախազությունը պատասխանել է SRJI-ի 2002թ. մարտի 14-ի բողոքին՝ տեղեկացնելով, որ 2002թ. հունվարի 7-ի որոշումը վերացնելու վերաբերյալ իրենց պահանջի կապակցությամբ իրականացվում է ծառայողական ստուգում: Նամակում նշվել է, որ «Աչկո-Մարտանի VOVD-ի և Չեռնոկոզովո SIZO-ի անձնակազմի կողմից դրսևորված վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ դիմողների բողոքի առնչությամբ քրեական գործ չհարուցելու՝ շրջանային դատախազի որոշումը հիմնավոր է և օրինական, և այդ կապակցությամբ բողոքներն անհիմն են»:

62. SRJI-ն շրջանային դատախազից պահանջել է իրենց ուղարկել 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև հոկտեմբերի 5-ը դիմողների կալան-

քի ընթացքում նրանց նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին 2002թ. հունվարի 7-ի որոշման պատճենը: 2003թ. մարտի 24-ին շրջանային դատախազը պատասխանել է, որ SRJI-ն ծանուցվել է իրենց բողոքի քննության արդյունքների և բողոքարկման իրենց իրավունքի մասին, և որ այդ պահին գործող՝ Ռուսաստանի քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն քննիչը պարտավոր չէ նման որոշման պատճենը տրամադրել քրեական գործի հարուցում հայցող անձին: Պատասխանում նշվել է նաև, որ երկրորդ դիմողը տեղեկացվել է խնդրո առարկա փաստաթղթի մասին:

C. Կառավարության կողմից ներկայացված՝ գործի փաստերը

63. 2000թ. հունվարի 15-ին Աչկո-Մարտանի VOVD-ի աշխատակիցներն անձնագրային ստուգում են իրականացրել Աչկո-Մարտանում: Մատրոսովի փողոցի 32 տանը (և ոչ 28) դիմողների հայրը կամավոր հանձնել է FT-26 ռադիոընդունիչ և դրան պատկանող սարքավորում, օտար լեզվով դրա տեխնիկական փաստաթղթերը, զինժառանգող Բ.-ի անձնական զինվորական գրքույկը, ով նախկինում առևանգվել էր անհայտ անձանց կողմից, զինվորական ժամացույց, ավտոմեքենաների ու տրակտորների 11 համարանիշեր: Կամավոր հանձնումից հետո, նույն օրը կազմվել է պաշտոնական ակտ, և 2000թ. փետրվարի 4-ին Աչկո-Մարտանի VOVD-ն որոշել է այս կապակցությամբ քրեական գործ չհարուցել:

64. 2000թ. հունվարի 15-ի ստուգման արդյունքում ձեռք բերված տեղեկատվության հիման վրա դիմողների տանն Աչկո-Մարտանի VOVD-ի ոստիկան պրն Ս. Վլասենկոյի կողմից ընթերակաների ներկայությամբ իրականացվել է «զննում»: Այդ զննման ժամանակ ոստիկան Վլասենկոն հայտնաբերել է ութ զինվորական վերարկու և չորս բաճկոն, որոնք բոլորն էլ կրում էին զինժառանգողների համարներ և անձնական տվյալներ, ռադիոհաղորդիչ սարքավորման դետալներ, Շամիլ Բասաևի հարցազրույցների տեսաժապավեններ, «Նոկչո Չեչնիա-Ազատության օր» վավերագրական ֆիլմի տեսաձայնագրություն, արտաշիրման լուսանկարներ, առաջին դիմողի զինված լուսանկարներ, համակարգիչ և 1998թ. Չեչնիայի կառավարության անդամների ռադիո և հեռախոսային խոսակցությունների ձայնագրությունը

պարունակող համակարգչային սկավառակներ, Չեչնիայի բարձրաստիճան պաշտոնյաների և ապօրինի զինված խմբավորումների առաջնորդների մոբիլ հեռախոսների համարների ցուցակ, գաղտնալսման սարքեր և այլ նյութեր, որոնք, ըստ Կառավարության՝ «կարող էին վկայել դիմողների՝ ապօրինի զինված խմբավորումներին մասնակցության մասին»:

65. 2000թ. ապրիլի 17-ին՝ 2000թ. հունվարի 15-ի ստուգման և 2000թ. ապրիլի 15-ի զննման արդյունքների հիման վրա Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազությունը քրեական գործ է հարուցել ընդդեմ դիմողների՝ Ռուսաստանի քրեական օրենսգրքի 126(2) հոդվածի (ծանրացուցիչ հանգամանքներում կատարված առևանգում) և 208 (2) հոդվածի հիման վրա (մասնակցություն ապօրինի զինված խմբավորումներին): Քրեական գործի համարն է 26009 և այնուհետև՝ 59212:

66. Նույն օրը դիմողները Ռուսաստանի քրեական դատավարության օրենսգրքի 122 հոդվածի համաձայն՝ կալանքի են վերցվել և պահվել Աչկո-Մարտանի VOVD-ում:

67. 2000թ. ապրիլի 18-ին շրջանային դատախազը վերացրել է 2000թ. փետրվարի 7-ի որոշումը՝ այն հիմքով, որ 2000թ. հունվարի 15-ի զննման ընթացքում հայտնաբերված իրերի բացահայտման հանգամանքների հետաքննությունը լիարժեք է, և որ այդ զննման նյութերը ներառվել են դիմողների դեմ հարուցված քրեական գործի նյութերում:

68. 2000թ. ապրիլի 19-ին շրջանային դատախազը կարգադրել է որպես խափանման միջոց դիմողների նկատմամբ կիրառել կալանքը՝ առևանգման և ապօրինի զինված խմբավորումներին մասնակցության կասկածանքով: Այս կարգադրություններն այնուհետև կատարման համար փոխանցվել են Չեռնոկոզովո SIZO-ին:

69. 2000թ. ապրիլի 20-ին երկու դիմողների դեմ պաշտոնապես մեղադրանք է առաջադրվել քրեական օրենսգրքի 126(2) և 208 (2) հոդվածների հիման վրա:

70. 2000թ. ապրիլի 25-ից պրն Տեփասաևը՝ Նազրանի փաստաբանների միության անդամ, դիմողների դեմ քրեական գործի վարույթում նշանակվել է որպես դիմողների պաշտպան:

71. 2000թ. ապրիլի 26-ին դիմողները փոխադրվել են Չեռնոկոզովո SIZO և ենթարկվել բժշկական ստուգման՝ ինչպես պահանջվում է համապատասխան իրավական ակտերով: Առաջին դիմողի առնչությամբ

յամբ ախտորոշվել է գլխի վնասվածք, և նա այդ կապակցությամբ համապատասխան բժշկական օգնություն է ստացել: Այլ վնասվածքներ դիմողների մոտ չի հայտնաբերվել: Երկրորդ դիմողը կալանքի տակ գտնվելու ժամանակ բուժում է ստացել քրոնիկ գաստրիտի կապակցությամբ:

72. 2000թ. հոկտեմբերի 4-ին դիմողներն ազատ են արձակվել՝ իրենց բնակության վայրից չհեռանալու պայմանով:

73. 2000թ. հոկտեմբերի 9-ին շրջանային դատախազը դիմողների դեմ քրեական գործի վարույթը կարճել է՝ մեղսագրվող հանցանքներում նրանց մասնակցությունը հավաստող ապացույցների բացակայության պատճառով:

74. 2000թ. նոյեմբերի 23-ին հանրապետական դատախազությունը վերացրել է 2000թ. հոկտեմբերի 9-ի որոշումը, և դիմողների դեմ քրեական գործի վարույթը վերսկսվել է:

75. 2001թ. հունվարի 20-ին շրջանային դատախազությունը կրկին կարճել է դիմողների դեմ քրեական գործի վարույթը՝ այն հիմքով, որ նրանց մասնակցությունը մեղսագրվող արարքներին չի ապացուցվել:

76. 2003թ. հոկտեմբերի 29-ին հանրապետական դատախազությունը վերացրել է 2001թ. հունվարի 20-ի որոշումը և գործն ուղարկվել է լրացուցիչ քննության: Քննությունը ներկայումս շարունակվում է և դրա շրջանակներում 2005թ. որոշ քննչական գործողություններ են ձեռնարկվել երկրորդ դիմողի նկատմամբ:

B. Կողմերի ներկայացրած փաստաթղթերը

1. Դիմողների ներկայացրած փաստաթղթերը

77. Մեծ քանակությամբ փաստաթղթերի թվում դիմողները ներկայացրել են իրենց տնից առգրավված իրերի ցուցակը՝ ստորագրված դիմողների մոր, երկու ընթերակայի և Աչկո-Մարտանի VOVD-ի ոստիկան Ս. Վլասենկոյի կողմից: Ցուցակը ներառում էր Sony մակնիշի հեռուստացույց, Panasonic մակնիշի հեռուստացույց, Toshiba մակնիշի հեռուստացույց, Funai մակնիշի տեսախցիկ, Panasonic մակնիշի տեսախցիկ, Sony մակնիշի տեսախցիկ, Lexmark մակնիշի տպիչ, «Rus» ֆիլմ-լուսարձակ, հոսանքի կարգավորիչ, տաքացուցիչ՝ երկու փոփոխվող դետալներով, տեսա և ձայնամագնիստոֆոններ, եր-

կու ճամպրուկ փաստաթղթեր և «Էլեկտրոնիկ» լիցքավորող սարքավորում:

78. Նրանք ներկայացրել են նաև ականատես վկաների՝ իրենց հոր, քրոջ և երեք հարևանների գրավոր հայտարարությունները, ովքեր հավաստում են Չիտանների գույքի առգրավման և 2000թ. ապրիլի 12-ին դիմողների ձերբակալման փաստերը:

2. Կառավարության ներկայացրած փաստաթղթերը

79. Դիմողների զանգատի հանգամանքները գնահատելու նպատակով զանգատի ընդունելիության փուլում Դատարանը Կառավարությունից պահանջել է ներկայացնել փաստաթղթեր դիմողների դեմ հարուցված քրեական գործից, ինչպես նաև փաստաթղթեր վատ վերաբերմունքի և կալանքի անօրինականության վերաբերյալ դիմողների զանգատների կապակցությամբ կազմակերպված քննությունից: Պահանջվել են նաև Չիտանների տան խուզարկությանը և այնտեղ կատարված առգրավմանն առնչվող փաստաթղթեր: Գանգատը մասամբ ընդունելի ճանաչելուց առաջ և հետո Կառավարության ներկայացրած փաստաթղթերը կարող են ամփոփ ներկայացվել հետևյալ կերպ:

(a) Խուզարկություններին և առգրավումներին վերաբերող փաստաթղթեր

80. 2000թ. հունվարի 15-ին Աչկո-Մարտանի VOVD-ի ոստիկանի կողմից կազմված անհասկանալի վերնագրով ձեռագիր փաստաթղթում արձանագրվել էր FT-26 ռադիոընդունիչի և օժանդակ սարքավորման, ռադիո ընդունիչի տեխնիկական փաստաթղթերի, զինվորական ժամացույցի, տրակտորների համարանիշերի և զինառայող Բ.-ի զինվորական գրքույկի առգրավումը: Դրանում նշվել էր, որ պատճենը տրվել է դիմողների հորը: Փաստաթուղթն ստորագրվել էր այն կազմած ոստիկանի և դիմողների հոր կողմից: 2001թ. հունվարի 15-ի զեկուցագրում նույն ոստիկանն իր վերադասին տեղեկացրել է Աչկո-Մարտանի Մատրոսովի փողոցի 28 տանը վերոհիշյալ իրերի առգրավման մասին և նշել է, որ դրանք հանձնել է դիմողների հայրը:

81. Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ փաստաթուղթ՝ կապված 2000թ. ապրիլի 12-ի խուզարկության հետ:

(b) Փաստաթղթեր՝ կապված դիմողների կալանքի հետ

82. 2000թ. ապրիլի 17-ի որոշմամբ Աչկո-Մարտանի դատախազության քննիչը Աչկո-Մարտան քաղաքում, Մատրոսովի փողոցի՝ Չիտանների Կատկանող 32 տանը (և ոչ 28) 2000թ. ապրիլի 12-ին ձեռնարկված «օպերատիվ-հետախուզական միջոցառումների» արդյունքների հիման վրա քրեական օրենսգրքի 126 (2) և 208 (2) հոդվածների համաձայն քրեական գործ է հարուցել դիմողների նկատմամբ:

83. 2000թ. ապրիլին (ճշգրիտ ամսաթիվն անընթեռնելի է) շրջանային դատախազության քննիչը կազմել է երկու արձանագրություն՝ նշելով, որ դիմողները ձերբակալվել են 2000թ. ապրիլի 17-ին՝ համաձայն քրեական դատավարության օրենսգրքի 122-րդ հոդվածի: Արձանագրություններում նշվել է, որ դիմողների տանը հայտնաբերվել են քրեական հանցագործության հստակ հետքեր, որոնք հիմք են հանդիսացել դիմողների ձերբակալության համար, և նշվել է, որ դա անհրաժեշտ էր նրանց փախուստը կամ ճշմարտության բացահայտմանը խոչընդոտելը կանխելու համար: Արձանագրություններում նաև նշվել է, որ դիմողները ձերբակալվել են առևանգման և 1996-2000թթ. ապօրինի զինված խմբավորումներին մասնակցության կասկածանքով, որ նրանք տեղեկացվել են որպես կասկածյալ իրենց իրավունքների մասին և որ Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազը նույն օրն իսկ տեղեկացվել է դիմողների ձերբակալության մասին: Արձանագրություններն ստորագրվել են քննիչի և դիմողների կողմից:

84. 2000թ. ապրիլի 19-ի երկու որոշումներով շրջանային դատախազության քննիչը կարգադրել է դիմողների նկատմամբ որպես խափանման միջոց կիրառել կալանքը: Կարգադրություններում վկայակոչվել են Չիտանների տնից 2000թ. ապրիլի 12-ին առգրավված իրերը և նշվել է, որ դիմողները կասկածվել են 1996-2000թթ. ռուս զինծառայողների առևանգման մեջ, և հանցագործության ծանրությամբ և ճշմարտության բացահայտմանը դիմողների խոչընդոտելու վտանգով պայմանավորված՝ դիմողները պետք է գտնվեն կալանքի տակ: Կարգադրություններում նաև նշվել է, որ դիմողները տեղեկացվել են նշանակված խափանման միջոցը դատական կարգով բողոքարկելու իրենց իրավունքի մասին: Դրանք ստորագրվել են քննիչի և դիմողների կողմից:

րի կողմից և հաստատվել շրջանային դատախազի ստորագրությամբ. այդ փաստաթղթերն ուղարկվել են Չեռնոկոզովո SIZO:

85. 2000թ. ապրիլի 20-ի երկու որոշումներով շրջանային դատախազության քննիչը պաշտոնապես մեղադրանք է առաջադրել դիմողներին՝ ռուս զինծառայողների առևանգման և 1996-2000թթ. ապրիլին զինված խմբավորումներին մասնակցության համար: Որոշումներում նշվել է, որ դիմողները տեղեկացվել են իրենց ներկայացված մեղադրանքների մասին, ինչպես նաև նրանց բացատրվել են մեղադրանքի էությունն ու իրենց դատավարական իրավունքները: Որոշումներն ստորագրվել են քննիչի և դիմողների կողմից, սակայն դիմողների պաշտպանի ստորագրությունը բացակայում էր:

86. Շրջանային դատախազի 2001թ. հունվարի 20-ի որոշմամբ դիմողների դեմ հարուցված քրեական գործը կարճվել է: Այս փաստաթղթում մանրամասն նկարագրվել են քրեական գործի վարույթի շրջանակներում ձեռնարկված գործողությունները: Դրանում նշել է, *inter alia*, որ դիմողները ձերբակալվել են 2000թ. ապրիլի 17-ին, որ 2000թ. ապրիլի 19-ին կարգադրվել է դիմողներին կալանքի վերցնել, որ 2000թ. ապրիլի 20-ին նրանց մեղադրանք է առաջադրվել քրեական օրենսգրքի 126 (2) և 208 (2) հոդվածների հիման վրա, և որ 2000թ. օգոստոսի 7-ին դիմողների կալանքի ժամկետը երկարացվել է 5 ամիս 22 օրով՝ մինչև 2000թ. հոկտեմբերի 9-ը:

87. 2001թ. հոկտեմբերի 9-ի որոշումը վերացվել է հանրապետական դատախազության 2003թ. հոկտեմբերի 29-ի որոշմամբ. վերջինս կարգադրել է դիմողների դեմ հարուցված քրեական գործով վարույթի վերսկսում և լրացուցիչ նախաքննության իրականացում:

(c) Փաստաթղթեր՝ վատ վերաբերմունքի և կալանքի պայմանների վերաբերյալ դիմողների պնդման կապակցությամբ

88. Կառավարությունը ներկայացրել է 2003թ. հոկտեմբերի 21-ին Չեռնոկոզովո SIZO-ի կողմից տրված բազմաթիվ տեղեկանքներ:

89. Տեղեկանքները փաստում էին, որ Չեռնոկոզովո SIZO ընդունվելու պահին դիմողների վրա որևէ վնասվածք չի հայտնաբերվել: Առաջին դիմողի մոտ հայտնաբերվել է գլխի վնասվածք և կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում նա այս կապակցությամբ յոթ անգամ ստացել է բժշկական օգնություն և բուժում է նշանակվել. երկրորդ դիմողը բժշկական օգնություն է ստացել հինգ անգամ՝ կապված հար-

բուխի և քրոնիկ գաստրիտի հետ, և նրա համար ևս բուժում է նշանակվել:

90. Մեկ այլ փաստաթղթում թվարկվում էին այն խցերը, որոնցում դիմողները պահվել են: Փաստաթղթում նշվել է, որ առաջին դիմողը պահվել է հետևյալ խցերում՝ թիվ 10մ (18քմ), թիվ 2 (14քմ), թիվ 23 (18.8քմ), թիվ 3 (12.8քմ) և թիվ 10 (18քմ), իսկ երկրորդ դիմողը պահվել է խցեր թիվ 5 (13.2քմ), թիվ 20 (12.2քմ), թիվ 3 և թիվ 27 (7քմ) խցերում: Փաստաթղթում նշվել է նաև, որ բոլոր խցերի պայմանները համապատասխանել են սանիտարական պահանջներին, որ բոլոր խցերն ապահովված են եղել ջրով և զուգարանով: Փաստաթղթում նշվել է նաև, որ դիմողները մշտապես ունեցել են իրենց մահճակալը:

91. Մյուս տեղեկանքները փաստում էին, որ ապրիլի 26-ից մինչև սեպտեմբերի 25-ը դիմողների նկատմամբ ուժ կամ հատուկ միջոցներ չեն կիրառվել, որ դիմողներն այդ ժամանակահատվածում չեն ուղարկվել որևէ նամակ կամ գանգատ, որ Չեռնոկոզովո SIZO-ի վարչակազմը նրանց տրամադրել է համապատասխան իրավական տեղեկատվություն և խորհրդատվություն, որ ապահովվել է իրավական փաստաթղթերի մատչելիությունը և որ 2000թ. հունիսի 2-ին նրանց է այցելել պաշտպան պրն Տեփսակը:

92. Ռուսաստանի տարբեր բարձր ատյանների դատարանների մի քանի նամակներում նշվել է, որ 1999-2003թթ. դիմողների դեմ որևէ քրեական գործ չի քննվել Ռուսաստանի համապատասխան տարածաշրջանների դատարաններում, և որ դիմողները չեն վիճարկել անօրինական կալանքը կամ Աչկո-Մարտանի VOVD-ի կամ Չեռնոկոզովո SIZO-ի անձնակազմի գործողությունները:

93. Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազության կողմից 2001թ. դեկտեմբերի 29-ին տրված ձեռագիր բացատրության մեջ երկրորդ դիմողը նշել է, որ իրեն և առաջին դիմողին կալանավորել են առևանգման և ապօրինի զինված խմբավորումներին մասնակցության կասկածանքով իրենց դեմ հարուցված քրեական գործի շրջանակներում, և որ այնուհետև իրենք ազատ են արձակվել բնակության վայրից չբացակայելու պայմանով, և որ իրենց դեմ հարուցված քրեական գործը հետագայում կարճվել է: Երկրորդ դիմողը նաև նշել է, որ կալանքի համար հիմքեր եղել են, քանի որ իրենց տանը հայտնաբերվել են զինվորական վերարկուներ, և որ կալանքի ընթացքում իրենց դատավարական և այլ իրավունքներ չեն խախտվել: Նա նաև նշել է, որ ինքը երբևէ չի ստորագրել ոչ ճշմարիտ հայտարարություն և չունի

որևէ գանգատ ընդդեմ Աչկո-Մարտանի VOVD-ի կամ Չեռնոկոզովո SIZO-ի աշխատակիցների կամ շրջանային դատախազության քննիչների:

94. 2002թ. հունվարի 7-ին Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազության քննիչը, հիմնվելով դիմողների անունից SRJI-ի ներկայացրած բողոքի քննության արդյունքների վրա, որոշել է մերժել քրեական գործի հարուցումը: Որոշման մեջ նշվել է, որ Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազությունը 2000թ. ապրիլի 17-ին հարուցել է թիվ 59212 գործն ընդդեմ դիմողների՝ քրեական օրենսգրքի 126 (2) և 208(2) հոդվածներով նախատեսված քրեական հանցանքներ կատարելու կասկածանքով: Որոշման մեջ նաև նշվել է.

«Քրեական գործը հարուցվել է 2000թ. ապրիլի 12-ին ձեռնարկված օպերատիվ միջոցառումների ընթացքում՝ Ռուսաստանի զինված ուժերի զինծառայողների ու թ զինվորական վերարկուներ, ...զինծառայող Բ.-ի անձնական զինվորական գրքույկը, փաստաթղթեր և առևանգումների ու ապօրինի զինված խմբավորումներին դիմողների մասնակցության վերաբերյալ տեղեկատվությամբ ձայնագրությունները հայտնաբերելու արդյունքում:

2000թ. ապրիլի 12-ին Աչկո-Մարտանի VOVD-ի ոստիկան Ս. Մ. Վլասենկոն իրականացրել է դեպքի վայրի զննում..., որն արտահայտված է արձանագրության մեջ: Ձննումն իրականացվել է երկու ընթերակայի, տանտիրոջ և VOVD-ի երկու ոստիկանների ներկայությամբ»:

Որոշման մեջ նաև նշվել է, որ դիմողները ձերբակալվել են քրեական դատավարության օրենսգրքի 122 հոդվածի համաձայն՝ 2000թ. ապրիլի 17-ին, որ 2000թ. ապրիլի 19-ին կարգադրվել է նրանց կալանքը, և որ 2000թ. ապրիլի 20-ին նրանց պաշտոնապես մեղադրանք է առաջադրվել վերոհիշյալ հանցագործությունների կապակցությամբ և նրանց բացատրվել են իրենց դատավարական իրավունքները: Որոշման մեջ նշվել է, որ դիմողները հրաժարվել են պաշտպան ունենալու իրենց իրավունքից, բայց այնուամենայնիվ, նրանց տրամադրվել է պաշտպան՝ պրն Տեփսաևը: Որոշման մեջ նաև նշվել է, որ 2000թ. հոկտեմբերի 4-ին դիմողներն ազատ են արձակվել՝ բնակության վայրից չհեռանալու պայմանով, և որ 2000թ. փետրվարին քրեական գործի վարույթը կարճվել է մեղսագրված արարքներին դիմողների մասնակցությունը հավաստող ապացույցների բացակայության պատճառով: Որոշման մեջ նաև նշվել է.

«Տվյալ գործով նախաքննության ընթացքում որևէ խուզարկություն չի կատարվել:

Նախաքննության ընթացքում դատավարական որևէ խախտում տեղի չի ունեցել, ինչը հավաստվում է թիվ 59121 քրեական գործի նյութերով:

Դիմողները չեն ստորագրել որևէ խոստովանություն..., այս փաստը հավաստվում է թիվ 59121 գործում նման փաստաթղթերի բացակայությամբ և երկրորդ դիմողի բացատրություններով:

...

Չետաքննության և Աչկո-Մարտանի VOVD-ում և Չեռնոկոզովի SIZO-ում կալանքի ընթացքում դիմողների առնչությամբ որևէ դատավարական կամ այլ իրավունքի խախտում տեղի չի ունեցել, ինչը հավաստվում է թիվ 59121 գործի նյութերով և երկրորդ դիմողի բացատրություններով:

Վերոհիշյալից ելնելով՝ Ռուսաստանի քրեական օրենսգրքով արգելված որևէ հանցանքի ապացույց չի կարող հայտնաբերվել թիվ 59121 գործի համար պատասխանատու շրջանային դատախազության քննիչների կամ Աչկո-Մարտանի VOVD-ի կամ Չեռնոկոզովի SIZO-ի ոստիկանների գործողություններում»:

Այդպիսով որոշմամբ եզրահանգում է կատարվել, որ դիմողների գանգատների առնչությամբ քրեական գործ հարուցելու վերաբերյալ SRJI-ի պահանջը պետք է մերժվի, միաժամանակ նշվել է, որ շահագրգիռ անձինք պետք է տեղեկացվեն այդ որոշման և այն Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազություն կամ դատարան բողոքարկելու իրենց իրավունքի մասին: Որոշման մեջ որևէ մեկնաբանություն չի ներկայացվել SRJI-ի մատնանշած՝ դիմողների վնասվածքները հավաստող բժշկական փաստաթղթերի վերաբերյալ:

95. 2002թ. մայիսի 2-ին Չեչնիայի Չանրապետության դատախազության դատախազը կազմել է զեկույց՝ «Աչկո-Մարտանի VOVD-ում և Չեռնոկոզովի SIZO-ում 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև հոկտեմբերի 5-ը վատ վերաբերմունքի մասին դիմողների գանգատների քննության ընթացքում Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազության աշխատակիցների գործողությունների առնչությամբ ծառայողական ստուգման արդյունքների մասին»: Ջեկույցում նշվել է, որ ծառայողական ստուգումն իրականացվել է վատ վերաբերմունքի ենթարկված լինելու պնդումների կապակցությամբ քրեական գործի հարուցումը մերժելու վերաբերյալ շրջանային դատախազի 2002թ. հունվարի 7-ի որոշման դեմ դիմողների անունից SRJI-ի կողմից ներկայացված բողոքի կա-

պակցությամբ: Ձեկույցում նշվել է, որ ծառայողական ստուգման արդյունքներով հաստատվել է հետևյալը.

«2002թ. հունվարին երկրորդ դիմողը և նրա հայրը հրավիրվել են Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազություն՝ դիմողների նկատմամբ քննության անօրինական մեթոդներ կիրառելու մասին տեղեկատվության կապակցությամբ: Երկրորդ դիմողն անձամբ չի բողոքել, որ իր նկատմամբ որևէ հայտարարություն կորզելու նպատակով ճնշում է գործադրվել: Ուստի նա կամավոր բացատրություն է տվել քննիչ Չ.-ին առ այն, որ իր նկատմամբ քննության ապօրինի մեթոդներ չեն կիրառվել և նա իրավապահ մարմինների դեմ որևէ զանգատ չունի:

Ոչ քննիչը, ոչ դատախազը նրա վրա ճնշում չեն գործադրել այդ բացատրությունը կորզելու նպատակով: Որևէ ահաբեկում այս կապակցությամբ չի եղել... Ավելին, քննիչ Չ.-ին բացատրություն տալուց հետո նա խոսել է դատախազ Ա. Կ.-ի հետ:

Դիմողի հայրը հրաժարվել է որևէ բացատրություն տալուց: Ներկայումս նա բուժում է ստանում հանրապետությունից դուրս: Նա հրաժարվել է բացատրություն տալուց, քանի որ հագեցել էր այդ ամենից:

Երկրորդ դիմողը չգիտեր, թե արդյոք առաջին դիմողը դիմել է մարդու իրավունքների որևէ կազմակերպության: Ներկայումս առաջին դիմողն ապրում է Լեհաստանում, և երկրորդ դիմողը նրա հետ չփում չունի:

Ըստ երևույթին իր կրտսեր եղբայրն է... Մոսկվայում հանդիպել SRJI-ի ներկայացուցչին և ներկայացրել խնդրո առարկա տեղեկությունները: Դրանից հետո ինքը խոսել է կրտսեր եղբոր հետ և արգելել նրան այլևս դիմել մարդու իրավունքների միջազգային կազմակերպությունների՝ չճշտված տեղեկություններով:

Ծառայողական ստուգման ժամանակ հարցաքննված՝ Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազության քննիչը նշել է, որ հունվարին ինքն իրականացրել է քննություն՝ կապված SRJI-ի այն պնդումների հետ, որ Աչկո-Մարտանի ՎՕՎԸ-ում և Չեռնոկոզովո ՏԻՅՕ-ում կալանքի ընթացքում դիմողների նկատմամբ կիրառվել են քննության ապօրինի մեթոդներ: Այդ քննության ընթացքում ինքը հարցաքննել է երկրորդ դիմողին, որի վրա որևէ հոգեբանական կամ ֆիզիկական ճնշում չի գործադրվել... Ինքը չի հարկադրել երկրորդ դիմողին տալ որևէ հայտարարություն, այլ պարզապես հարցաքննել է նրան, որից հետո վերջինս կարդացել և ստորագրել է բացատրությունը: Դիմողի հայրը երկրորդ դիմողի հետ մեկտեղ ներկայացել է շրջանային դատախազություն, տվել է բանավոր բացատրություններ, որից հետո այլևս չի արձագանքել ծանուցումներին: Այդ քննության արդյունքում մերժվել է քրեական գործի հա-

րուցումն ընդդեմ այն ոստիկանների, որոնք ենթադրաբար քննության ապօրինի մեթոդներ էին կիրառել դիմողների նկատմամբ՝ վերջիններիս կալանքի ընթացքում (նրանց գործողություններում հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ):

Աչկո-Մարտանի շրջանային դատախազ Ա. Կ.-ն, որը հարցքնվել էր ծանայողական ստուգման ընթացքում, նշել է, որ շրջանային դատախազությունը քննություն է իրականացրել դիմողների այն պնդման առնչությամբ, որ իրենց նկատմամբ 2000թ. հունվարին կիրառվել են քննության ապօրինի միջոցներ. արդյունքում քննիչ Չ.-ն որոշել է քրեական գործ չհարուցել (հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ): Դատախազության աշխատակիցները երկրորդ դիմողի և նրա հոր նկատմամբ որևէ ճնշում չեն գործադրել: Քննիչին բացատրություն տալուց հետո երկրորդ դիմողը դատախազի հետ հանդիպում է խնդրել: Երկրորդ դիմողը հանրապետական դատախազության վերադաս պաշտոնյայի պահանջով հաստատել է SRJI-ի նամակում նշված մեղադրանքների զրպարտչական բնույթը: Հանրապետական դատախազը հաստատել է շրջանային դատախազի որոշումը»:

Չեկույցում եզրահանգվել է, որ Աչկո-Մարտանի VOVD-ում և Չեռնոկոզովո SIZO-ում 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև հոկտեմբերի 5-ը դիմողների նկատմամբ ենթադրյալ վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ քրեական գործ չհարուցելու մասին քննիչ Չ.-ի 2002թ. հունվարի 2-ի որոշումը օրինական է և հիմնավոր, որ SRJI-ի բողոքի կապակցությամբ քննության ընթացքում երկրորդ դիմողի և նրա հոր նկատմամբ ճնշման կապակցությամբ SRJI-ի պնդումներն անհիմն են, և որ 2002թ. հունվարի 2-ի որոշումը վերացնելու վերաբերյալ SRJI-ի պահանջը պետք է մերժվի:

II. ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵՎ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ

96. Չեռնոկոզովո SIZO-ն, որտեղ դիմողները գտնվել են կալանքի տակ, մարդու իրավունքների տարբեր կազմակերպությունների, ներառյալ՝ Խոշտանգումների կանխարգելման եվրոպական կոմիտեի (CPT) ուշադրության կենտրոնում էր՝ կալանավորների նկատմամբ վատ վերաբերմունքի պատճառով: 2000թ. մարտի 4-ին CPT-ի պատվիրակության ղեկավարը՝ պրն Հեյկը, Ռուսաստանի Դաշնության Հյու-

սիսային Կովկասի տարածաշրջան CPT-ի այցի ավարտից անմիջապես հետո հրապարակել է ռուսաստանյան պաշտոնատար անձանց հայտարարությունը: Հայտարարության մեջ, *inter alia*, Չեռնոկոզովո այցի կապակցությամբ նշվել է.

Պատվիրակությանը գոհացում է այն, որ այս հաստատությունում կալանավորված անձինք ֆիզիկապես չեն ենթարկվում վատ վերաբերմունքի: Չնայած SIZO-ում կալանքի պայմանները հեռու են ցանկալիից, սակայն վերջին ժամանակներս գործադրվում և շարունակում են գործադրվել լուրջ ջանքեր այդ պայմանները բարելավելու ողողությամբ:

Այնուամենայնիվ, պատվիրակության կողմից հավաքված տեղեկատվությունը լրջորեն վկայում է այն մասին, որ Չեռնոկոզովոյում կալանքի տակ գտնվող շատ անձինք 1999թ.-ից մինչև 2000թ. փետրվարի սկզբներն ընկած ժամանակահատվածում ֆիզիկապես ենթարկվել են վատ վերաբերմունքի: Տարբեր վայրերում պատվիրակությունն անհատական և գաղտնի հարցազրույցներ է վարել այդ ժամանակահատվածում Չեռնոկոզովոյում կալանքի տակ գտնված անձանց հետ: Բանտարկյալների նկատմամբ անձնակազմի կողմից կիրառվող ֆիզիկական վատ վերաբերմունքի հստակ համակարգ է գործել: Վատ վերաբերմունքը դրսևորվում էր մարմնի տարբեր հատվածների (բացառությամբ գլխի) ոտքով, բռունցքով և ոստիկանական փայտով հարվածների ձևով: Վատ վերաբերմունքը հիմնականում դրսևորվում էր կալանավայրի կենտրոնական միջանցքում, երբ սովորաբար կալանավորները տարվում էին քննիչի մոտ հարցաքննության կամ այնտեղից վերադառնում էին իրենց խցերը. ըստ երևույթին բանտարկյալները ֆիզիկական վատ վերաբերմունքի էին ենթարկվում նաև քննիչների սենյակներում: Քննիչները լիովին տեղյակ էին նման վատ վերաբերմունքի կիրառմանը, և որոշ բանտարկյալներ հաստատում էին նույնիսկ, որ այդ վերաբերմունքը հրահրվում էր քննիչների կողմից: Որոշ դեպքերում պատվիրակությունը հավաքել է բժշկական ապացույցներ, որոնք համապատասխանել են վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ բանտարկյալների պնդումներին:

Հարկ է նշել, որ 2000թ. հունվարից մինչև փետրվար Չեռնոկոզովոյում պահվող բոլոր բանտարկյալները հարցազրույցներում շեշտել են, որ զգալի փոփոխություն է տեղի ունեցել փետրվարի սկզբին. նույն այդ ժամանակ տեղի է ունեցել կալանավայրի անձնակազմի փոփոխություն: Ծեծերը դադարեցվել են, տեղի են ունեցել նաև այլ բարելավումներ. մասնավորապես, բարելավվել է սնունդը: Ավելին, վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ որևէ գանգատ չի եղել բոլոր այն հարցաքննված բանտարկյալների կողմից, ովքեր այդ հաստատություն են բերվել 2000թ. փետրվարի առաջին շաբաթից հետո:

97. 2001թ. հունիսի 10-ին CPT-ն Խոշտանգումների և անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կանխարգելման մասին եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետի հիման վրա հրապարակել է հայտարարություն: Այս քայլի պատճառ է հանդիսացել ռուսաստանյան իշխանությունների կողմից համագործակցության բացակայությունը երկու հարցերում. (i) իրականացնել մանրակրկիտ անկախ ստուգում 2000թ. հունվարից փետրվարն ընկած ժամանակահատվածում Չեռնոկոզովոյի կալանավայրում կատարված դեպքերի առնչությամբ, (ii) ձեռնարկել գործողություններ առկա հակամարտության ընթացքում Չեչնիայի Հանրապետությունում ազատությունից զրկված անձանց նկատմամբ վատ վերաբերմունքի դեպքերը բացահայտելու և հետապնդելու ուղղությամբ: Հայտարարության մեջ մասնավորապես ասվել է.

...CPT-ի պատվիրակության կողմից 2000թ. փետրվար, մարտ և ապրիլ ամիսներին կատարված այցերի ընթացքում հավաքված տեղեկատվությունը վկայում է, որ հակամարտության հենց սկզբից Չեչնիայի Հանրապետությունում ազատությունից զրկված մեծաթիվ անձինք ֆիզիկապես ենթարկվել են վատ վերաբերմունքի ռուսաստանյան զինված ուժերի և իրավապահ մարմինների ներկայացուցիչների կողմից: Իր երկու այցերի վերաբերյալ զեկույցներում CPT-ն առաջարկել է ռուսաստանյան իշխանություններին կրկնապատկել իրենց ջանքերը՝ հակամարտության ընթացքում Չեչնիայի Հանրապետությունում ազատությունից զրկված անձանց նկատմամբ վատ վերաբերմունքի դեպքերը բացահայտելու և հետապնդելու ուղղությամբ: Կոմիտեն կատարել է գործնական բնույթի մի շարք դիտողություններ՝ միտված գործադրվելիք ջանքերի հստակեցմանը: Ավելի ընդհանուր, CPT-ն ընդգծել է, որ ռուսաստանյան իշխանությունները պետք է այս հարցում որդեգրեն գործնական մոտեցում:

Ռուսաստանյան իշխանությունների արձագանքն այս առանցքային հանձնարարականին՝ խիստ անբավարար էր...

Ինչպես նշվել է ռուսաստանյան իշխանություններին 2001թ. մայիսի 10-ին հղված նամակում, Կոմիտեի անհանգստությունն ավելի է մեծանում՝ հաշվի առնելով այն փաստը, որ Չեչնիայի Հանրապետություն Կոմիտեի վերջին այցի ընթացքում, 2001թ. մարտին, բազմաթիվ վստահելի և արժանահավատ հայտարարություններ են ստացվել Դաշնային ուժերի կողմից դաժան վերաբերմունքի մասին. մի շարք դեպքերում նման հայտարարությունները հաստատվել են բժշկական ապացույցներով: CPT-ի պատվիրակությունը գտավ, որ առկա է հստակ վախի մթնոլորտ. վատ վերաբերմունքի ենթարկված շա-

տերը և նման հանցագործության մասին տեղյակ անձինք ձեռնպահ էին մնում իշխանություններին այդ կապակցությամբ զանգատ ներկայացնելուց: Առկա էր տեղական մակարդակում ճնշումների ենթարկվելու վախ, ինչպես նաև այնպիսի համոզումներ, որ, միևնույն է, արդարություն չի լինի: Ընդգծվում էր, որ ռուսաստանյան իշխանությունները պետք է ջանք չխնայեն այս խստորեն անհանգստացնող իրավիճակը շտկելու համար:

98. 2003թ. հուլիսի 10-ին CPT-ն հրապարակեց երկրորդ հայտարարությունը Չեչնիայի վերաբերյալ: Դրա համար առիթ են հանդիսացել շարունակվող հայտարարություններն իրավապահ մարմինների և Չեչնիայի Հանրապետությունում գործող դաշնային ուժերի ներկայացուցիչների կողմից դրսևորվող խոշտանգումների և վատ վերաբերմունքի այլ ձևերի մասին: Նշվել է նաև, որ պատասխանատու անձանց նկատմամբ արդարադատություն իրականացնելու ուղղությամբ ձեռնարկվող միջոցները դանդաղում են և արդյունավետ չեն: Հայտարարությունում, մասնավորապես, նշվել է.

2002թ. և բոլորովին վերջերս՝ 2003թ. մայիսի 23-29-ը Չեչնիայի Հանրապետություն CPT-ի այցերի ընթացքում տարբեր տեղերում անկախ հարցազրույցների մասնակցած մեծաթիվ անձինք պնդել են, որ իրավապահ հաստատություններում կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում ենթարկվել են դաժան վերաբերմունքի: Նման պնդումները մանրամասն էին և հավաստի և վերաբերում էին այնպիսի մեթոդների, ինչպիսիք են դաժան ծեծը, էլեկտրաշոկի կիրառումը, պլաստիկ պարկի կամ գազի դիմակի միջոցով շնչահեղձ անելը: Շատ դեպքերում նման պնդումներն ուղեկցվում էին բժշկական ապացույցներով: Որոշ անձինք հետազոտվել են պատվիրակության բժիշկների կողմից և նրանց վրա հայտնաբերվել են իրենց պնդումներին համապատասխանող նշաններ: Հավաքվել են նաև իրավապահ հաստատություններում կալանքի ընթացքում վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ պնդումները հավաստող բժշկական ապացույցներ ներառող փաստաթղթեր:

B. Ներպետական իրավունք

1. 1960թ. քրեական դատավարության օրենսգիրքը, որն ուժի մեջ էր մինչև 2002թ. հուլիսը

(a) Քրեական գործ հարուցելու վերաբերյալ դրույթները

99. Հոդված 108-ը նախատեսում է, որ քրեական գործ կարող է հարուցվել քաղաքացիների, պետական կամ մասնավոր մարմինների նամակների և բողոքների, մամուլի հրապարակումների հիման վրա կամ քննչական մարմնի, դատախազի կամ դատարանի կողմից՝ հանցագործության կատարման վերաբերյալ ապացույցների հայտնաբերման փաստի հիման վրա:

100. Հոդված 109-ը նախատեսում է, որ հետաքննության մարմինը հանցագործության մասին տեղեկանալուց հետո առավելագույնը տասն օրվա ընթացքում ընդունում է հետևյալ որոշումներից որևէ մեկը. հարուցել քրեական գործ կամ մերժել քրեական գործի հարուցումը կամ տեղեկությունը փոխանցել համապատասխան մարմնին: Տեղեկությունը տրամադրած անձը պետք է ծանուցվի ցանկացած որոշման մասին:

101. Հոդված 113-ի համաձայն՝ եթե հետաքննության մարմինը մերժում է քրեական գործի հարուցումը, պետք է կայացվի պատճառաբանված որոշում: Տեղեկություն տրամադրած անձը պետք է ծանուցվի այդ որոշման մասին և իրավունք ունի այդ որոշումը բողոքարկելու վերադաս դատախազին կամ դատարան:

(b) ձերբակալությանն ու կալանքին վերաբերող դրույթներ

102. Հոդված 11 (1)-ը երաշխավորում է անձնական անձեռնախեղիության սկզբունքը և սահմանում է, որ անձը կարող է ձերբակալվել միայն դատական որոշման կամ դատախազի կարգադրության հիման վրա:

103. Հոդված 122-ի համաձայն՝ հետաքննության մարմինը կարող է ձերբակալել ազատագրկմամբ պատժվող հանցագործություն կատարելու մեջ կասկածվող անձին հետևյալ հիմքերից որևէ մեկի առկայությամբ.

(i) եթե անձը բռնվել է հանցագործություն կատարելու պահին կամ դրանից անմիջապես հետո,

(ii) եթե ականատես վկաները, ներառյալ՝ տուժողները, մատնացույց են անում տվյալ անձին՝ որպես հանցագործությունը կատարած անձ,

(iii) եթե հանցագործության հստակ հետքեր են հայտնաբերվում տվյալ անձի մարմնի կամ զգեստների վրա կամ նրա մոտ կամ նրա կացարանում:

Հետաքննության մարմինը հանցագործության կատարման մեջ կասկածվող ցանկացած անձի ձերբակալման կապակցությամբ կազմում է արձանագրություն՝ նշելով ձերբակալման հիմքերը, շարժառիթները, օրը և ժամանակը, տարին և ամիսը, ձերբակալվողի բացատրությունները և արձանագրությունը կազմելու ժամանակը. արձանագրության մասին 24 ժամվա ընթացքում գրավոր ծանուցվում է դատախազին: Ձերբակալման մասին ծանուցվելուց հետո 48 ժամվա ընթացքում դատախազը կամ պետք է կարգադրի տվյալ անձի կալանքը կամ պետք է ազատ արձակի այդ անձին:

104. Հոդված 89 (1)-ը թույլատրում է խափանման միջոցների կիրառում, եթե առկա են բավարար հիմքեր ենթադրելու, որ մեղադրյալը կարող է խուսափել քննությունից, նախնական քննությունից կամ դատաքննությունից, կամ խոչընդոտել քրեական գործով ճշմարտության բացահայտմանը կամ կատարել այլ քրեական օրենքով արգելված արարք, ինչպես նաև դատավճռի կատարումն ապահովելու նպատակով: Քննիչը, դատախազը կամ դատարանը կարող են կիրառել հետևյալ խափանման միջոցներից որևէ մեկը. գրավոր պարտավորություն՝ կոնկրետ վայրից չհեռանալու վերաբերյալ, անձնական կամ պետական կազմակերպության երաշխավորություն կամ կալանք:

105. Հոդված 90-ը բացառիկ դեպքերում թույլատրում է խափանման միջոց կիրառել այն կասկածյալի նկատմամբ ում մեղադրանք չի առաջադրվել: Նման դեպքերում կասկածյալին մեղադրանք պետք է առաջադրվի խափանման միջոցի կիրառումից հետո տասն օրվա ընթացքում: Եթե նշված ժամկետում մեղադրանք չի առաջադրվում, ապա խափանման միջոցը պետք է վերացվի:

106. Հոդված 91-ը պահանջում է խափանման միջոց ընտրելիս հաշվի առնել հետևյալ հանգամանքները. մեղադրանքի ծանրությունը, կասկածյալի կամ մեղադրյալի անձը, զբաղմունքը, տարիքը, առողջական վիճակը, ընտանեկան դրությունը և այլ հանգամանքներ:

107. Հոդված 92-ը լիազորում է քննիչին, դատախազին կամ դատավորին ընդունել որոշում կամ եզրակացություն խափանման միջոցի վերաբերյալ՝ նշելով հանցագործությունը, որի կատարման մեջ տվյալ անձը կասկածվում կամ մեղադրվում է, և նման միջոցի կիրառման հիմքերը: Շահագրգիռ անձը պետք է տեղեկացվի այդ որոշման

կամ եզրակացության մասին, և միաժամանակ նրան պետք է տրամադրվի տեղեկատվություն բողոքարկման ընթացակարգի մասին: Որոշման կամ եզրակացության պատճենն անմիջապես պետք է տրամադրվի այն անձին, ում նկատմամբ խախտման միջոցը կիրառվել է:

108. Հոդված 96-ը սահմանում է ձերբակալության հիմքերը և լիազորում է դատախազներին՝ շրջանային կամ քաղաքային դատախազի մակարդակից մինչև Գլխավոր դատախազ, թույլատրել կալանք:

109. Հոդված 97-ը նախատեսում է, որ կալանքը նախաքննության ընթացքում չի կարող զերազանցել երկամսյա ժամկետը: Այդ ժամկետը կարող է երկարացվել դատախազի կողմից՝ մինչև երեք ամիս, և հետագա կալանքը կարող է թույլատրվել տարածքային դատախազի (նույն դասի դատախազի) կողմից՝ առավելագույնը մինչև վեց ամիս: Վեցամսյա ժամկետից ավելի կալանքի ժամկետի երկարացումը կարող է թույլատրվել բացառիկ դեպքերում՝ միայն ծանր հանցագործությունների համար մեղադրվող անձանց առնչությամբ և կարող է թույլատրվել Գլխավոր դատախազի տեղակալի կողմից՝ մինչև մեկ տարի, և Գլխավոր դատախազի կողմից՝ մինչև մեկուկես տարի: Կալանքի ժամկետի հետագա երկարացում չի թույլատրվում, և անձը պետք է այնուհետև ազատ արձակվի:

110. Կալանքի ժամկետը երկարացնելու կարգադրությունը կարող է բողոքարկվել կալանավայրի գտնվելու վայրի դատարան (հոդվածներ 220-1 և 220-2):

(c) Դրույթներ անօրինական կալանքի համար փոխհատուցման վերաբերյալ

111. Հոդված 58-1-ը սահմանում է, որ եթե քրեական գործը կարճվում է հանցագործության, հանցակազմի կամ հանցագործության կատարման մեջ տվյալ անձի մասնակցության ապացույցի բացակայության հիմքով, իրավասու պետական պաշտոնյաները պարտավոր են միջոցներ ձեռնարկել, *inter alia*, տվյալ անձին անօրինական կալանքի արդյունքում պատճառված վնասը հատուցելու համար:

(d) Խուզարկությանն ու առգրավմանը վերաբերող դրույթներ

112. Հոդված 87-ը սահմանում է, որ բոլոր քննչական միջոցառումները, ներառյալ՝ զննումը, խուզարկությունը և առգրավումը պետք է պաշտոնապես ձևակերպվեն արձանագրությամբ:

113. Գլուխ 14-ը կանոնակարգում է խուզարկությանը և գույքի առգրավմանը վերաբերող հարցերը: Հոդված 168-ը սահմանում է, որ խուզարկությունը պետք է կատարվի քննիչի պատճառաբանված որոշման հիման վրա և դատախազի թույլտվությամբ: Խուզարկությունն առանց դատախազի թույլտվության կարող է կատարվել հապադում չթույլատրող պատճառով, սակայն դատախազը նման խուզարկության մասին պետք է ծանուցվի 24 ժամվա ընթացքում: Հոդված 171-ն առգրավվող իրերը և փաստաթղթերը սահմանափակում է այն իրերով և փաստաթղթերով, որոնք վերաբերում են քրեական վարույթին:

114. Գլուխ 15-ը վերաբերում է տեղանքի զննություններին: Հոդված 178-ը մինչև քրեական գործի հարուցումը դեպքի վայրի զննություն թույլատրում է հապադում չթույլատրող պատճառով: Նման դեպքում քննությունն անմիջապես պետք է սկսվի զննությունից հետո: Հոդված 182-ը պահանջում է զննության կապակցությամբ արձանագրության կազմում: Արձանագրությունում պետք է նկարագրվեն քննիչի գործողությունները և զննության ընթացքում առգրավված բոլոր իրերը:

2. Քաղաքացիների իրավունքներն ու ազատությունները խախտող գործողությունները և որոշումները դատարան բողոքարկելու մասին օրենքը (փոփոխված 1995թ. դեկտեմբերի 14-ի Դաշնային օրենքով)

115. Այս օրենքը սահմանում է յուրաքանչյուր քաղաքացու իրավունքը՝ դիմելու դատարան, եթե գտնում է, որ իրավունքները կամ ազատությունները խախտվել են պետական մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, ինչպես նաև հաստատությունների, ձեռնարկությունների կամ դրանց միավորումների, հասարակական կազմակերպությունների կամ պաշտոնյաների և պետական ծառայողների կողմից:

116. Բողոքը կարող է ներկայացվել կամ անմիջականորեն դատարան կամ վերադաս պետական մարմին, որը պարտավոր է բողոքը

քննության առնել նեկանայա ժամկետում: Եթե վերջինս մերժում է բողոքը կամ չի պատասխանում դրան, տվյալ անձն իրավունք ունի դիմելու դատարան:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԶԱՐՑԵՐ

I. ԶԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎԵՑԱՄՍՅԱ ԿԱՆՈՆՆՆ

117. Առաջին հերթին Դատարանը կրկնում է, որ համաձայն Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետի՝ ինքը կարող է հարցը քննության առարկա դարձնել, եթե պաշտպանության միջոցներն սպառելու գործընթացում վերջնական որոշումից հետո չի անցել վեց ամիս: Եթե պաշտպանության միջոցներ առկա չեն կամ դրանք համարվում են ոչ արդյունավետ (տե՛ս Զազարը և այլոք ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 62566/00, 2002թ. հունվարի 10): Զատուկ մոտեցում կարող է ցուցաբերվել բացառիկ դեպքերում, երբ դիմողն սկզբում փորձել է օգտվել առկա պաշտպանության միջոցից և միայն ավելի ուշ է տեղյակ դարձել կամ կարող էր տեղյակ դառնալ այն հանգամանքներին, որոնք պաշտպանության նման միջոցը դարձնում են ոչ արդյունավետ: Նման դեպքերում վեցամսյա ժամկետը հաշվվում է այն պահից, երբ դիմողը տեղյակ է դարձել կամ կարող էր տեղյակ դառնալ այդ հանգամանքներին (տե՛ս Բուլատը և Յավուզն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 73065/01, 2002թ. մայիսի 28):

118. Դատարանը նաև նկատում է, որ պատասխանող Կառավարության կողմից վեցամսյա կանոնի հիման վրա նախնական առարկություն չներկայացնելու փաստը չի կարող հիմք հանդիսանալ Դատարանի համար՝ չանդրադառնալու վեցամսյա կանոնի կիրառման հարցին, քանզի այդ չափանիշը, հաշվի առնելով, որ այն նպատակ ունի կանխելու պետության պատասխանատվությունն անցյալում տեղի ունեցած իրադարձությունների համար, որոնցից անորոշ ժամանակ է անցել, ծառայում է ոչ միայն պատասխանող Կառավարությունների, այլ նաև իրավական որոշակիության՝ որպես արժեքի, շահերին: Այն ուրվագծում է կոնվենցիոն մարմինների կողմից իրականացվող վերահսկողության ժամկետային սահմանափակումները և Կառավարություններին և անհատներին ազդարարում է, որ այդ ժամկետից դուրս վերահսկողությունն այլևս անհնարին է դառնում (տե՛ս Վոքերն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 34979/97, ECHR 2000-I):

119. Անդրադառնալով սույն գործին՝ Դատարանը նկատում է, որ 2000թ. հուլիսի 19-ի իրենց սկզբնական գանգատը դիմողները ներկայացրել էին Կոնվենցիայի 5, 8 և 13-րդ հոդվածների, 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի հիման վրա, մինչդեռ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վերաբերյալ գանգատ չի ներկայացվել մինչև 2002թ. նոյեմբերի 6-ը, երբ դիմողները ներկայացրել են լրացուցիչ գանգատ: Դատարանը նաև նշում է, որ այս վերջին գանգատները վերաբերում են 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև հոկտեմբերի 5-ը դիմողների նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքին և կալանքի պայմաններին, ուստիև ծագում է դիմողների կողմից վեցամսյա կանոնի պահպանման հարցը:

120. Դիմողների նկատմամբ վատ վերաբերմունքի առնչությամբ Դատարանը նկատում է, որ նրանք առաջին գանգատը ներպետական մարմիններին ներկայացրել են 2001թ. հոկտեմբերի 5-ին և իշխանությունների վերջին արձագանքն այդ գանգատներին՝ վերաբերում է 2002թ. մայիսի 6-ին: Ուստի Դատարանը գտնում է, որ իրենց նկատմամբ վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ գանգատի առնչությամբ դիմողները պահպանել են վեցամսյա կանոնը:

121. Ինչ վերաբերում է կալանքի պայմաններին, ապա Դատարանը նկատում է, որ իր տրամադրության տակ եղած նյութերից չի ենթադրվում, որ դիմողներն այս կապակցությամբ փորձել են գանգատ ներկայացնել կամ 2001թ. հոկտեմբերի 5-ի գանգատի հետ մեկտեղ, կամ որևէ այլ առիթով: Դատարանն այնուհետև անհրաժեշտ չի համարում որոշել, թե արդյո՞ք դիմողներն ունեցել են պաշտպանության արդյունավետ միջոց ընդդեմ ենթադրյալ խախտման, քանզի, եթե նույնիսկ ընդունվի, որ պաշտպանության մասն միջոց գոյություն չի ունեցել, նրանք կալանքից ազատ են արձակվել 2000թ. հոկտեմբերի 5-ին, մինչդեռ նրանց գանգատը ներկայացվել է ավելի քան վեց ամիս հետո՝ 2002թ. նոյեմբերի 6-ին:

122. Ուստի Դատարանը կալանքի պայմանների վերաբերյալ դիմողների գանգատը ներկայացվել է ժամկետից ուշ և, հետևաբար, Դատարանը չի կարող անցնել այդ գանգատի ըստ էության քննությանը:

II. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

A. Կողմերի փաստարկները

1. Կառավարությունը

123. Կառավարությունը Դատարանին խնդրել է գանգատն անընդունելի ճանաչել՝ պաշտպանության միջոցները չսպառելու պատճառաբանությամբ:

124. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողները կարող էին իրենց ծերբակալության կամ կալանքի օրինականությունը վիճարկել դատախազի մոտ կամ դատարանում: Այս կապակցությամբ Կառավարությունը նշել է, որ համապատասխան օրենսդրությունն ստեղծել է բողոքարկելու ցանկություն ունեցող կալանավորների պաշտպանության արդյունավետ համակարգ: Մասնավորապես, դատախազին ուղղված նրանց նամակները ներկայացվում էին կնքված ծրարներով և գրաքննության ենթակա չէ: Ավելին, նման նամակները, ինչպես նաև այլ նարմինների ուղղված գանգատները կամ փաստաբաններին ուղղված նամակները պետք է կալանավայրի վարչակազմի միջոցով փոխանցվեին անհապաղ, և աշխատակիցները պատասխանատու էին այդ թղթակցությանը միջամտելու համար: Ըստ Կառավարության՝ դիմողներին իրենց կալանքի ընթացքում տրամադրվել է իրավական տեղեկատվություն, բայց նրանք կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում որևէ նամակ կամ գանգատ չեն ուղարկել:

125. Կառավարությունը նաև փաստարկել է, որ դիմողներն ազատ արձակվելուց հետո կարող էին իրենց կալանքի դիմաց փոխհատուցում ստանալու պահանջով քաղաքացիական հայց հարուցել կամ Չեչնիայի դատարաններում, քանզի 2000թ. նոյեմբերից դատարաններն սկսել էին գործել այնտեղ, կամ հարևան տարածաշրջանների դատարաններում: Դիմողները կարող էին իրենց նկատմամբ վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ քրեական գործի հարուցումը մերժելու դատախազի որոշումը բողոքարկել կամ Գլխավոր դատախազին կամ դատարան: Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողները չեն օգտագործել պաշտպանության նշված միջոցներից ոչ մեկը:

126. Վերջապես, ըստ Կառավարության՝ դիմողները կարող էին, Քաղաքացիների իրավունքներն ու ազատությունները խախտող գործողությունների և որոշումների դեմ դատարան բողոքարկելու մասին օրենքին համապատասխան, դատական կարգով բողոքարկել իրենց դեմ հարուցված քրեական գործի վարույթի շրջանակներում իրավապահ մարմինների բոլոր գործողությունները, սակայն դա չեն արել:

2. Դիմողները

127. Դիմողները վիճարկել են Կառավարության առարկությունները:

128. Նրանք առաջին հերթին նշել են, որ 2000թ. իրենք չէին կարող արդյունավետորեն օգտագործել պաշտպանության որևէ միջոց Չեչնիայի Հանրապետությունում, քանզի իրավական համակարգը, ներառյալ՝ դատարանները, այնտեղ պատշաճորեն չէին գործում:

129. Դիմողները նաև պնդել են, որ Չեչնիայում դաշնային ուժերի ներկայացուցիչների կողմից կատարված հանցագործությունների կապակցությամբ իշխանությունների կողմից շարունակաբար պատշաճ հետաքննություն չիրականացնելու վարչական պրակտիկան հավանականորեն գոյություն ունեցող պաշտպանության ցանկացած միջոց իրենց գործում դարձնում է ոչ պատշաճ և պատրանքային: Այս կապակցությամբ նրանք վկայակոչել են Դատարան գանգատ ներկայացրած նույն ենթադրյալ խախտումներով այլ զոհերի, ինչպես նաև Եվրոպայի խորհրդի փաստաթղթեր և հասարակական կազմակերպությունների և մամուլի հրապարակումներ:

130. Դիմողները պաշտպանության միջոցներն սպառելու իրենց պարտավորությունը չկատարելը պատճառաբանել են նաև հատուկ հանգամանքների առկայությամբ, նշելով, որ կալանքի ընթացքում իրենց նկատմամբ դաժան վերաբերմունքի պատճառով՝ իրենց ազատ արձակվելուց հետո անմիջապես իրավապահ սուբյեկտներին դիմելու հնարավորություն չեն ունեցել առողջական վատ վիճակի և բուժում ստանալու անհրաժեշտության պատճառով: Նրանք պնդել են նաև, որ իրենք իրենց զգացել են խոցելի, թույլ և պետության ներկայացուցիչներից ահաբեկված: Դիմողները նաև պնդել են, որ իրենց՝ 2002թ. հունվարի հայտարարություններից հրաժարվելու պահանջով ճնշման ենթարկվելուց հետո իրենք կորցրել են հավատը ներպետական պաշտպանության բոլոր միջոցների արդյունավետության նկատմամբ:

131. Նրանք պնդել են, որ, ամեն դեպքում, ազատ արձակվելուց հետո դատախազությունից պահանջել են քրեական գործ հարուցել վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ իրենց պնդումների առնչությամբ. նման քրեական գործը, իրենց կարծիքով, կլիներ պատշաճ պաշտպանության միջոց՝ հաշվի առնելով իրենց գանգատների բնույթը և Դատարանի համապատասխան պրակտիկան: Սակայն այս միջոցը ևս ապարդյուն էր, քանի որ, չնայած բժշկական փաստաթղթերով հավաստվող իրենց լուրջ և մանրամասն պնդումներին, ի պատասխան

իրենց բողոքների իշխանությունները պասիվություն են դրսևորել և չեն գործել բավարար արագությամբ և հետևողականությամբ: Որևէ հետաքննություն չի իրականացվել և իրենց պահանջները մերժվել են առանց պատշաճ քննության: Ավելին, իրենց չի թույլատրվել նաև ծանոթանալ գործի նյութերին, նույնիսկ իրենց չի տրամադրվել 2002թ. հունվարի 2-ի որոշման պատճենը՝ հղում կատարելով նախկին օրենսդրությանը, չնայած նրան, որ իրենց պահանջի ներկայացման պահին արդեն ուժի մեջ էր նոր օրենսդրությունը, որը հնարավորություն էր տալիս ստանալու այդ որոշման պատճենը: Ուստի, այդպիսով, իրենք զրկվել են դատարան բողոքարկելու որևէ հնարավորությունից: Ավելին, այն ընթացքում, երբ իրենք կալանքի տակ էին, իրենց հարազատները պահանջել են քրեական գործ հարուցել անօրինական կալանքի, խուզարկության և առգրավումների կապակցությամբ: Սակայն այդ բոլոր պահանջները մերժվել են: Նման հանգամանքներում իրավապահ մարմինների աշխատողների կամ դաշնային զինված ուժերի ներկայացուցիչների դեմ ցանկացած քաղաքացիական հայց դատապարտված էր ձախողման, քանի որ երբևէ պաշտոնական հետաքննություն չի իրականացվել այն փաստերի կապակցությամբ, որոնց վրա քաղաքացիական հայցերը պետք է հիմնվեին:

132. Ուստի դիմողները, հիմնվելով Աթրիվարը և այլոք ընդդեմ Թուրքիայի գործի վրա (1996թ. սեպտեմբերի 16-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1996-IV), նշել են, որ պատասխանող Կառավարությունը չի հիմնավորել, որ իր կողմից մատնանշվող պաշտպանության միջոցներն արդյունավետ են, առկա են տեսականորեն և գործնականում, որ դրանք մատչելի են և ի գործ են վերականգնել դիմողների իրավունքները, ինչպես նաև տրամադրում են հաջողության հասնելու ողջամիտ հավանականություն:

B. Դատարանի գնահատականը

133. Դատարանը նկատում է, որ իր 2005թ. հունիսի 30-ի որոշման մեջ պաշտպանության միջոցներն սպառելու հարցը սերտորեն կապված է դիմողների գանգատի էության հետ և այն պետք է քննության առնվի գործի ըստ էության քննության հետ մեկտեղ: Այժմ Դատարանը պետք է գնահատի կողմերի փաստարկները Կոնվենցիայի դրույթների և իր համապատասխան պրակտիկայի լույսի ներքո:

1. Ընդհանուր նկատառումներ

134. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա պաշտպանության ներպետական միջոցներն սպառելու կանոնը դիմողներին պարտավորեցնում է առաջին հերթին օգտագործել պաշտպանության այն միջոցները, որոնք առկա են ներպետական համակարգում և բավարար են ենթադրյալ խախտված իրավունքների վերականգնման համար: Պաշտպանության միջոցների գոյությունը պետք է բավականաչափ որոշակի լինի եւ տեսականորեն, և՛ գործնականում. այլապես այն գուրկ կլինի մատչելիությունից և արդյունավետությունից: 35-րդ հոդվածի 1-ին կետը նաև պահանջում է, որ Դատարան ներկայացվելիք գանգատը ներկայացված լինի նաև համապատասխան ներպետական մարմիններին՝ զոնե ըստ էության, և ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված պայմաններին և ժամկետներին համապատասխան, և նաև ձեռնարկված լինեն բոլոր ընթացակարգային միջոցները, որոնք կարող էին կանխել Կոնվենցիայի խախտումը: Այնուամենայնիվ, ոչ պատշաճ կամ անարդյունավետ պաշտպանության միջոցներից օգտվելու պարտավորություն գոյություն չունի (տե՛ս Աքսոյն ընդդեմ Թուրքիայի, 1996թ. դեկտեմբերի 18-ի վճիռ, Վճիռների և որոշումների գեկույցներ 1996-VI, էջեր 2275-76, կետեր 51-52, վերոհիշյալ Աքդիվարը և այլոք, էջ 1210, կետեր 65-67, և բոլորովին վերջերս՝ Սենետ Այհան և Մեհմեդ Սալիհն Այհան ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 41964/98, կետ 64, 2006թ. հունիսի 27):

135. Այն պատասխանող Կառավարությունը, որը վիճարկում է պաշտպանության միջոցները չսպառելու հանգամանքը, պարտավոր է բավարար հստակությամբ մատնանշել պաշտպանության այն միջոցները, որոնք դիմողը չի սպառել և Դատարանին ապացուցել, որ այդ միջոցներն արդյունավետ են և տվյալ ժամանակահատվածում առկա են տեսականորեն և գործնականում, այն է՝ դրանք մատչելի են, ի զորու են վերականգնել դիմողների խախտված իրավունքները և ունեն հաջողության հասնելու հեռանկար (տե՛ս վերոհիշյալ Աքդիվարը և այլոք, էջ 1211, կետ 68, կամ վերոհիշյալ Սենետ Այհան և Մեհմեդ Սալիհն Այհան, կետ 65):

136. Ավելին, պաշտպանության միջոցներն սպառելու կանոնը պետք է կիրառվի որոշակի ճկունությամբ և առանց չափազանց ձևականության: Դատարանը նաև նկատում է, որ պաշտպանության միջոցներն սպառելու կանոնը ոչ բացարձակ է և ոչ էլ կարող է կիրառվել

ինքնաբերաբար. այդ կանոնի պահպանումը գնահատելու համար էական նշանակություն պետք է տրվի տվյալ կոնկրետ գործի հանգամանքներին: Սա նշանակում է, որ Դատարանը պետք է իրատեսորեն հաշվի առնի ոչ միայն պայմանավորվող պետության իրավական համակարգում ձևական պաշտպանության միջոցների առկայությունը, այլ նաև այն ընդհանուր համատեքստը, որում դրանք գործում են, ինչպես նաև դիմողի անձնական հանգամանքները: Այնուհետև քննության առարկա պետք է դառնա այն հարցը, թե արդյոք գործի բոլոր հանգամանքների համատեքստում դիմողն արել է այն ամենը, ինչը նրանից ողջամտորեն ակնկալվում էր պաշտպանության միջոցները սպառելու նպատակով (տե՛ս վերոհիշյալ Աբդիվարը և այլոք, էջ 1211, կետ 69 և վերոհիշյալ Աքսոյը, էջ 2276, կետ 64, կետեր 53-54):

2. Կիրառումը սույն գործում

137. Դատարանը սկզբից ևեթ նկատում է, որ 2001թ. հոկտեմբերի 5-ին դիմողների ներկայացուցիչները կալանքի ընթացքում դիմողների նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի մասին բողոք են ներկայացրել շրջանային դատախազություն, և վերջինս 2002թ. հունվարի 7-ին մերժել է քրեական գործի հարուցումը: Այդ որոշման պատճենը երբևէ չի տրամադրվել դիմողներին՝ չնայած դրա վերաբերյալ հատուկ խնդրանքին: Այդ որոշման բողոքարկումը հանրապետական դատախազին եղել է ապարդյուն, և նրանք չեն դիմել դատարան:

138. Դատարանը նկատում է, որ Կառավարությունը փաստարկել է, որ դիմողները կարող էին դիմել Գլխավոր դատախազին: Այնուամենայնիվ, համոզիչ չէ, որ նման դիմումը կհանդիսանար պաշտպանության արդյունավետ միջոց ենթադրյալ վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ պատշաճ հետաքննության բացակայության վերաբերյալ դիմողների գանգատի առնչությամբ: Ամենաբարձր դատախազներին վերապահված լիազորությունները հանդիսանում են պաշտպանության բացառիկ միջոցներ, որոնց օգտագործումը կախված է դատախազների հայեցողությունից: Դատարանը չի ընդունում այն պնդումը, որ դիմողներից պահանջվում էր սպառել պաշտպանության այս միջոցը՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջները կատարած լինելու համար (Տրուբնիկովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 9790/99, 2003թ. հոկտեմբերի 14):

139. Ինչ վերաբերում է քրեական գործի հարուցումը քննչական մարմինների կողմից մերժելու դեմ դատարան դիմելուն, Դատարանն ընդունում է, որ սկզբունքորեն այս պաշտպանության միջոցը կարող է էական երաշխիք հանդիսանալ ընդդեմ քննչական մարմնի կողմից լիազորությունների կամայական իրականացման՝ հաշվի առնելով քրեական գործի հարուցման մերժումը չեղյալ հայտարարելու և շտկման ենթակա թերությունները մատնանշելու դատարանի իրավասությունը (տե՛ս վերոհիշյալ Տրուբնիկովը): Այնուամենայնիվ, Դատարանը լուրջ կասկածներ ունի առ այն, թե որքանով պաշտպանության այս միջոցն արդյունավետ կլինե՞ր սույն գործի հանգամանքներում: Իր տրամադրության տակ եղած նյութերը բացահայտում են, որ դիմողները միայն ծանուցվել են քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին 2002թ. հունվարի 7-ի որոշման մասին. նրանց չի տրամադրվել այդ որոշման պատճենը: Ավելին, այդ կապակցությամբ նրանց խնդրանքը մերժվել է: Առանց որոշման պատճենն ունենալու՝ հանրապետական դատախազին այդ որոշման բողոքարկման փորձն անհաջող է եղել. այդ բողոքին հետևել է միայն 2002թ. մայիսի 6-ի ստանդարտ կարճ պատասխանը (տե՛ս վերը՝ կետ 61):

140. Ըստ Դատարանի՝ նման հանգամանքներում դժվար թե դիմողներից ակնկալվեր ավելի հեռուն գնալ և դիմել դատարան: Անշուշտ, խիստ կասկածելի է նաև այն, որ 2002թ. հունվարի 7-ի որոշման պատճենը չունենալով՝ դիմողներն արդյոք կարող էին հայտնաբերել հետաքննության հնարավոր թերությունները և դրանք ներկայացնել ներպետական դատարանի ուշադրությանը, կամ ողջամիտ զանգատում ներկայացնել որևէ այլ փաստարկ, որը կարող էր գործին առնչվել: Այլ կերպ ասած, սույն գործի շրջանակներում դիմողները պետք է ունենային 2002թ. հունվարի 7-ի որոշումը դատարանում արդյունավետորեն բողոքարկելու իրական հնարավորություն:

141. Ելնելով վերոհիշյալից՝ Դատարանը գտել է, որ բավարար որոշակիությամբ չի հաստատվել, որ Կառավարության կողմից ներկայացված պաշտպանության միջոցն ունեցել է հաջողության ողջամիտ հեռանկար: Ուստի Դատարանը մերժում է նախնական առարկությունն այնքանով, որքանով դա վերաբերում է զանգատի այս հատվածին:

(b) Դիմողների՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի հիման վրա ներկայացված զանգատի առնչությամբ

142. Այս կապակցությամբ դիմողների ներկայացրած փաստարկները հաշվի առնելով՝ Դատարանն անհրաժեշտ է համարում այս հարցին անդրադառնալ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի հիման վրա դիմողների գանգատն ըստ էության քննության առնելու շրջանակներում:

(c) Դիմողների՝ Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի և 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի հիման վրա ներկայացված գանգատների առնչությամբ

143. Դիմողների՝ իրենց սեփականության խուզարկության և առգրավման վերաբերյալ գանգատների կապակցությամբ Դատարանը նկատում է, որ ներպետական օրենսդրությունը դիմողներին հնարավորություն էր տալիս իրենց իրավունքների ենթադրյալ խախտումները վիճարկել դատարանում (տե՛ս կետեր 115-116): Դատարանը պատրաստ է ընդունել, որ 2000թ. հունվարից մինչև նոյեմբեր դիմողները չէին կարող դիմել իրենց իրավունքների դատական պաշտպանության, քանզի այդ ընթացքում Չեչնիայում դատական համակարգի գործունեությունն իսպառ դադարեցված էր. դիմողները դա չէին կարող անել նույնիսկ այդ ժամանակահատվածից հետո, քանի որ կալանքից ազատ արձակվելուց հետո բուժման կարիք ունեին: Այնուամենայնիվ, Դատարանը չի գտնում որևէ կոնկրետ հանգամանք, որը դիմողներին՝ անձամբ կամ նրանց հարազատներին կամ SRJI-ին թույլ չի տվել դիմել դատարան այն ժամանակ, երբ դատարաններն արդեն սկսել էին գործել՝ մասնավորապես հաշվի առնելով, որ խուզարկության և առգրավման վերաբերյալ բողոքները Չիտանների ընտանիքի անունից հիմնականում ներկայացվել են դիմողների հոր և եղբոր կողմից: Վերջինս, օրինակ, խուզարկության և առգրավումների վերաբերյալ շարունակաբար իրավապահ մարմիններին դիմել է ոչ միայն 2000թ., այլ նաև 2001-2002թթ. (տե՛ս կետեր 51, 53 և 60): Այդ փորձերն արդյունք չեն տվել, սակայն Դատարանի համար պարզ չէ, թե ինչու խուզարկությունները և առգրավումները, ինչպես նաև իրավապահ մարմինների անգործությունը՝ նրանց բողոքների կապակցությամբ, չեն վիճարկվել դատարանում՝ 1995թ. դեկտեմբերի 14-ի Դաշնային օրենքի հիման վրա (տե՛ս Պոպովը և Վորոբյովն ընդդեմ Ռուսաստանի (մասնակի որոշում), թիվ 1606/02, 2006թ. մարտի 2):

144. Հաշվի առնելով վերոհիշյալը և, մասնավորապես, գործի հանգամանքները՝ Դատարանը եզրահանգում է, որ դիմողներն իրենց վերոհիշյալ գանգատների առնչությամբ չեն սպառել պաշտպանության միջոցները: Ուստի Դատարանն ընդունում է Կառավարության նախնական առարկություններն այնքանով, որքանով դրանք վերաբերում են գանգատի այս հատվածին:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ՎԻՃԱՐԿՎՈՂ ԽԱԽՏՈՒՄ

145. Դիմողները պնդել են, որ կալանքի ընթացքում իրենք ենթարկվել են խոշտանգումների, անմարդկային և նվաստացնող վերաբերմունքի, և պետությունը չի իրականացրել պատշաճ հետաքննություն վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ իրենց պնդումների առնչությամբ: Դիմողները հիմնվել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վրա, որը նախատեսում է.

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

A. Ենթադրյալ վատ վերաբերմունքն իշխանությունների կողմից

1. Կողմերի բացատրությունները

146. Դիմողները պնդել են, որ կալանքի ընթացքում ենթարկվել են դաժան վերաբերմունքի և, ի հիմնավորումն իրենց պնդումների՝ վկայակոչել են անմիջապես կալանքից ազատ արձակվելուց հետո ձեռք բերված բժշկական փաստաթղթերը: Դիմողները փաստարկել են, որ Կառավարության ներկայացրած տեղեկանքները չեն կարող համարվել իրենց պնդումները հերքող վճռորոշ ապացույցներ, քանի որ այդ փաստաթղթերը կազմվել են 2003թ. հոկտեմբերին և չեն պարունակում որևէ մանրամասնություն այն բժշկական ստուգման մասին, որին իրենք ենթադրաբար ենթարկվել են Աչկո-Մարտանի VOVD-ից Չեռնոկոզովո SIZO փոխադրվելիս: Այս կապակցությամբ դիմողները նաև հիմնվել են այն փաստի վրա, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել 2000թ. ապրիլին Չեռնոկոզովո SIZO ընդունվելուց հետո անմիջապես կազմված որևէ փաստաթուղթ, որը կազդեր դիմողների

բժշկական ստուգման արդյունքների վրա: Դիմողները նաև նշել են, որ նույնիսկ Կառավարության ներկայացրած 2003թ. փաստաթղթերը վկայում են, որ առաջին դիմողն ունեցել է գլխի վնասվածք, սակայն Կառավարությունը դա վնասվածք չի համարել: Նրանք նաև հիմնվել են հասարակական կազմակերպությունների, Եվրոպայի խորհրդի փաստաթղթերի և Դատարան ներկայացված այլ գանգատների վրա, որոնք հայտարարում են Չեչնիայում, մասնավորապես Չեռնոկոզովո կալանավայրում կալանավորների նկատմամբ տարածված վատ վերաբերմունքի դրսևորումների մասին:

147. Վկայակոչելով Չեռնոկոզովո SIZO-ի պետի 2003թ. հոկտեմբերի 21-ի տեղեկանքները՝ Կառավարությունը հերքել է դիմողների նկատմամբ կալանքի ընթացքում բռնություն կիրառելու փաստը: Կառավարությունը նաև պնդել է, որ Չեռնոկոզովո SIZO ընդունվելիս դիմողները ենթարկվել են բժշկական ստուգման և նրանց մոտ որևէ վնասվածք, բացի առաջին դիմողի գլխի վնասվածքից, որը նա նախկինում է ստացել, չի հայտնաբերվել: Կառավարությունը նաև նշել է, որ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում դիմողները կանոնավոր կերպով բժշկական օգնություն են ստացել. առաջին դիմողը՝ գլխի վնասվածքի, երկրորդը՝ քրոնիկ գաստրիտի: Կառավարությունը դիմողների կալանքից ազատվելուց հետո կազմված բժշկական փաստաթղթերի վերաբերյալ որևէ բացատրություն չի ներկայացրել:

2. Դատարանի գնահատականը

148. Դատարանը կրկնում է, որ իշխանություններն ունեն կալանքի տակ գտնվող անձանց ֆիզիկական անձեռնմխելիությունը պաշտպանելու պարտավորություն: Եթե անձը ոստիկանության հսկողության տակ հայտնվելիս գտնվել է լավ առողջական վիճակում, սակայն ազատ արձակվելիս նրա մոտ հայտնաբերվել է վնասվածք, ապա պետությունը պարտավոր է տրամադրել համոզիչ բացատրություն այդ վնասվածքների առաջացման պատճառների վերաբերյալ: Այլապես, խոշտանգման կամ վատ վերաբերմունքի ենթադրությունը կարող է զործել հօգուտ գանգատվողի, և կարող է խնդիր ծագել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի հիման վրա (տե՛ս Տոմասին ընդդեմ Ֆրանսիայի, 1992թ. օգոստոսի 27-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 241-A, էջեր 40-41, կետեր 108-111, և Սելմուլոնին ընդդեմ Ֆրանսիայի, թիվ 25803/94, կետ 87, ECHR-V):

149. Ապացույցները գնահատելիս՝ Դատարանը, որպես կանոն, կիրառում է «ողջամիտ կասկածից վեր» չափորոշիչը (տե՛ս Իռլանդիան ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1978թ. հունվարի 18-ի վճիռը, Շարքեր A թիվ 25, էջեր 64-65, կետ 161): Այնուամենայնիվ, ապացույցը կարող է բխել բավականաչափ լուրջ, հստակ և փոխհամաձայնեցված եզրահանգումների կամ փաստի անհերքելի կանխավարկածների համակցությունից: Եթե խնդրո առարկա իրադարձություններն անբողջությամբ կամ մեծամասամբ իշխանությունների բացառիկ իմացության շրջանակում են, ինչպես դա կալանքի ընթացքում նրանց վերահսկողության ներքո գտնվող անձանց պարագայում է, լուրջ կանխավարկած է ծագում այդ կալանքի ընթացքում առաջացած վնասվածքների կապակցությամբ: Անշուշտ, ապացուցման բեռն իշխանություններինն է. վերջինս պետք է ներկայացնի բավարար և համոզիչ բացատրություն (տե՛ս Ռիբիտչեն ընդդեմ Ավստրիայի, 1995թ. դեկտեմբերի 4-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 336, կետ 34, և Սալմանն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 21986/93, կետ 100, ECHR 2000-VII):

150. Դատարանը նկատում է, որ Աչկո-Մարտանի հիվանդանոցի բժիշկների կողմից՝ դիմողների ազատ արձակվելու հաջորդ օրը կազմված փաստաթղթերը վկայում են, որ նրանց գլխի, մարմնի և վերջույթների վրա եղել են բազմաթիվ վնասվածքներ (տե՛ս վերը՝ կետ 36): Կառավարությունը երբևէ չի վիճարկել այդ փաստաթղթերի իսկությունը կամ չի պնդել, որ այդ վնասվածքներն առաջացել են կալանքից առաջ կամ հետո: Կառավարությունը ոչինչ չի արել ավելին, քան Չեռնոկոզովո SIZO-ի պետի կողմից 2003թ. հոկտեմբերի 21-ին տրված այն տեղեկանքների վկայակոչումը, որոնք փաստում էին, որ Չեռնոկոզովո SIZO ընդունվելիս դիմողների վրա վնասվածքներ չեն հայտնաբերվել և կալանքի ընթացքում նրանց նկատմամբ քննության անօրինական որևէ մեթոդ չի կիրառվել: Կառավարությունը նաև վկայակոչել է ներպետական հետաքննության արդյունքները՝ նշելով, որ դիմողների պնդումները եղել են անհիմն:

151. Իր տրամադրության տակ եղած նյութերի հիման վրա Դատարանը Կառավարության փաստարկները համոզիչ չի համարում, քանզի ոչ ներպետական մակարդակում՝ իշխանությունները, ոչ Կառավարությունը Դատարանում գործի վարույթի ընթացքում որևէ բացատրություն չեն տվել այն բժշկական փաստաթղթերի վերաբերյալ, որոնք փաստում էին դիմողների վնասվածքների առկայությունը, և ոչ էլ տվել են որևէ բացատրություն այդ վնասվածքների առաջացման

վերաբերյալ (տե՛ս Քլասն ընդդեմ Գերմանիայի, 1993թ. սեպտեմբերի 22-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 269, կետեր 29-33):

152. Հաշվի առնելով դիմողների հետևողական և մանրամասն պնդումները՝ ուղեկցված բժշկական փաստաթղթերով, Դատարանը գտնում է, որ Կառավարությունը համոզիչ կերպով չի հաստատել, որ դիմողների վնասվածքները՝ ամբողջությամբ, հիմնականում կամ մասամբ, պատճառվել են որևէ այլ կերպ, քան կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում դիմողների նկատմամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքի արդյունքում (տե՛ս վերոհիշյալ Ռիբիտչը, կետ 34):

153. Ինչ վերաբերում է վատ վերաբերմունքի դրսևորումներին, Դատարանը կրկնում է, որ այս կամ այն վատ վերաբերմունքի կոնկրետ ձևը խոշտանգում համարելիս՝ ինքը պետք է հաշվի առնի Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածում այս հասկացության և անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի միջև առկա տարբերությունը: Ենթադրվում է, որ այս տարբերակման միջոցով Կոնվենցիան մտադիր է եղել հատուկ ընդգծել շատ ծանր և դաժան տառապանք պատճառող դիտավորյալ անմարդկային վերաբերմունքը: Դատարանը նախկինում ունեցել է գործեր, որոնցում գտել է, որ տվյալ վերաբերմունքը կարող է որակվել միայն որպես խոշտանգում (տե՛ս վերոհիշյալ Աքսոյը, էջ 2279, կետ 64, վերոհիշյալ Այդինը, էջեր 1891-92, կետեր 83-84 և 86, վերոհիշյալ Սելմուռնին, կետ 105, Դիքսեն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 20869/92, կետեր 94-96, ECHR 2000-VIII, բոլորովին վերջերս կայացված՝ Բաթին և այլոք ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 33097/96 և 57834/00, կետ 116, ECHR 2004-IV):

154. Ավելին, Դատարանը վկայակոչելով իր հստակ ձևավորված նախադեպային իրավունքը, նշում է, որ ազատությունից զրկված անձի առնչությամբ ֆիզիկական ուժի ցանկացած կիրառում, որն ուղղակիորեն չի թելադրվել տվյալ անձի վարքագծով, նսենացնում է մարդկային արժանապատվությունը և սկզբունքորեն հանդիսանում է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում: Դատարանը նկատում է, որ հետաքննության պահանջները և հանցավորության դեմ պայքարին ներհատուկ անհերքելի դժվարությունները չեն կարող արդարացնել անձանց ֆիզիկական անձեռնմխելիության առնչությամբ տրամադրվող պաշտպանության սահմանափակումները (տե՛ս վերոհիշյալ Տոմասին, էջ 42, կետ 115, վերոհիշյալ Ռիբիտչը, կետեր 38-40):

155. Դատարանը գտնում է, որ տվյալ դեպքում ֆիզիկական ցավը կամ տառապանքը հավաստված է 2000թ. հոկտեմբերի 6-ի բժշկա-

կան փաստաթղթերով և կալանքի ընթացքում կիրառված վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողների հայտարարություններով, որոնցից հետևում է, որ ցավն ու տառապանքը նրանց պատճառվել են դիտավորությամբ, մասնավորապես՝ կատարված հանցագործությունների կապակցությամբ խոստովանություն կորզելու նպատակով (տե՛ս վերը՝ կետեր 20, 21 և 27):

156. Գանգատի առարկա գործողություններն այնպիսին էին, որ դիմողների մոտ առաջացրել են վախի, ցասունի և ցածրաթեքության զգացումներ, որոնք ի վիճակի էին նվաստացնելու և նսենացնելու նրանց, և կարող էին կոտրել նրանց ֆիզիկական և բարոյական դիմադրությունը:

157. Այժմ անհրաժեշտ է որոշել, թե արդյոք դիմողներին պատճառված «ցավը կամ տառապանքը» կարող է համարվել «դաժան»: Դատարանը կրկնում է, որ «դաժան» հասկացությունը, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով պահանջվող «նվազագույն դաժանություն» հասկացության նման, հարաբերական է. այն կախված է գործի բոլոր հանգամանքներից, օրինակ, վերաբերմունքի տևողությունից, դրա ֆիզիկական և հոգեկան ազդեցությունից և, որոշ դեպքերում՝ զոհի սեռից, տարիքից և առողջական վիճակից (տե՛ս վերոհիշյալ Բաթին, կետ 120):

158. Սույն գործում, դիմողներն անվիճելիորեն պահվել են ֆիզիկական ցավի և անհանգստության մշտական վիճակում՝ հաշվի առնելով իրենց ճակատագրի վերաբերյալ անորոշությունը և բռնության այն աստիճանը, որին ենթարկվել են կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում: Դատարանը գտնում է, որ նման վերաբերմունքը դիտավորությամբ դրսևորվել է պետության ներկայացուցիչների կողմից իրենց պարտականությունները կատարելու ընթացքում՝ դիմողներին մեղսագրվող հանցանքների կապակցությամբ խոստովանություն կամ տեղեկություններ կորզելու նպատակով:

159. Նման հանգամանքներում, Դատարանը եզրահանգում է, որ խնդրո առարկա վերաբերմունքը՝ իր ամբողջության մեջ, և հաշվի առնելով դրա նպատակը և դաժանությունը՝ որոշակիորեն ծանր է ու դաժան և ի վիճակի է առաջացնելու «դաժան» ցավ ու տառապանք և հանդիսանում է խոշտանգում՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի իմաստով:

160. Հետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

B. Հետաքննության ենթադրյալ անպատշաճությունը

1. Կողմերի բացատրությունները

161. Դիմողները պնդել են, որ պետությունը թերացել է վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ իրենց արժանահավատ պնդումների կապակցությամբ արդյունավետ հետաքննություն իրականացնելու պարտականության մեջ: Նրանք պնդել են, մասնավորապես, որ իշխանություններն ուշադրության չեն արժանացրել իրենց վնասվածքների առկայությունը հավաստող բժշկական փաստաթղթերը և չեն կատարել բազմաթիվ էական գործողություններ և, մասնավորապես, դիմողներին չեն ենթարկել բժշկական զննության, չեն կազմակերպել առերեսում Աչկո-Մարտանի VOVD-ի և Չերնոկոզովո SIZO-ի անձնակազմի հետ և չեն զննել այն վայրերը, որտեղ իրենք կալանքի տակ են պահվել: Դիմողները, ուստի, պնդել են, որ իշխանությունների կողմից իրականացված հետաքննությունը եղել է արհեստական և ոչ պատշաճ:

162. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողների անունից՝ կալանքի ընթացքում վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ SRJI-ի կողմից ներկայացված գանգատի կապակցությամբ Չեչնիայի դատախազության իրականացրած հետաքննությունը պարզել է, որ նրանց պնդումներն անհիմն են: Ըստ Կառավարության՝ հետաքննության ընթացքում ձեռք չի բերվել որևէ տեղեկատվություն, որը կհավաստեր իրավապահ հաստատությունների աշխատակիցների կողմից դիմողների նկատմամբ անօրինական միջոցների կիրառումը: Հետևաբար, 2002թ. հունվարի 7-ին շրջանային դատախազությունը մերժել է վերոհիշյալ գանգատի կապակցությամբ քրեական գործի հարուցումը՝ իրավապահ հաստատությունների աշխատակիցների գործողություններում հանցակազմի բացակայության հիմնավորմամբ:

2. Դատարանի գնահատականը

163. Եթե անձը բարձրացնում է վիճելի գանգատ առ այն, որ ոստիկանության կողմից իր նկատմամբ դրսևորվել է վատ վերաբերմունք՝ ի խախտումն Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի, այդ դրույթը, դիտարկելով Կոնվենցիայի 1-ին հոդվածում ամրագրված՝ «ապահովել իրենց իրավագործության տակ գտնվող յուրաքանչյուրի համար ... -

Կոնվենցիայով սահմանված իրավունքներն ու ազատությունները՝ պետությունների ընդհանուր պարտավորության հետ համակցության մեջ, պահանջում է, որ պետք է անցկացվի արդյունավետ հետաքննություն: Նման հետաքննությունը պետք է կարողանա հանգեցնել պատասխանատու անձանց հայտնաբերմանը և պատասխանավայրանը (տե՛ս Աստենովը և այլոք, 1998թ. հոկտեմբերի 28, Ջեկույցներ 1998-VIII, էջ 3290, կետ 102, և Լաբիտան ընդդեմ Իտալիայի, թիվ 26772/95, կետ 131, ECHR 2000-IV): Դատարանի նախադեպային իրավունքում ձևավորված՝ արդյունավետության նվազագույն չափորոշիչները պահանջում են նաև, որ հետաքննությունը լինի անկախ, անկողմնակալ և ենթակա հանրության հսկողությանը, և իրավասու մարմինները գործեն ջանասիրաբար և առանց հապաղելու (տե՛ս, օրինակ, Իսևան և այլոք ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 57947/00, 57948/00 և 57949/00, կետեր 208-213, 2005թ. փետրվարի 24):

164. Ինչ վերաբերում է սույն գործին, Դատարանը նկատում է, առաջին հերթին, որ Կառավարության ներկայացրած փաստաթղթերը (տե՛ս վերը՝ կետեր 93-95) վկայում են, որ դիմողների անունից SRJI-ի 2001թ. հոկտեմբերի 5-ին ներկայացրած գանգատի առնչությամբ իրականացված հետաքննության ընթացքում երկրորդ դիմողը որոշ պատճառներով հրաժարվել է վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ իր պնդումներից, որից հետո շրջանային դատախազը 2002թ. հունվարի 7-ի որոշմամբ դադարեցրել է հետաքննությունը: Այնուամենայնիվ, դիմողների (որոնք գործել են իրենց ներկայացուցիչների միջոցով) 2002թ. մարտի 14-ի գանգատում վիճարկվել է նշված որոշումը՝ վկայակոչելով իրենց սկզբնական գանգատները և նշելով, որ երկրորդ դիմողը պարտադրվել է հրաժարվելու վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ իր պնդումներից (տե՛ս վերը՝ կետ 58): Ելնելով նշվածից՝ Դատարանը գտնում է, որ բժշկական փաստաթղթերը և դիմողների գանգատները միասին առաջացնում են ողջամիտ կասկած առ այն, որ նրանց վնասվածքները կարող էին պատճառված լինել պետության ներկայացուցիչների կողմից, և այդ հարցը պատշաճորեն ներկայացվել է իրավասու մարմիններին: Վերջիններս, ուստի, պարտավոր էին իրականացնել արդյունավետ հետաքննություն՝ բավարարելով Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի վերոհիշյալ պահանջները:

165. Դատարանը նաև նկատում է, որ դիմողների՝ 2001թ. հոկտեմբերի 5-ի դիմողների գանգատից հետո որոշ հետաքննություն իրականացվել է (տե՛ս կետեր 55-59 և 61): Այնուամենայնիվ, համոզիչ

չէ, որ այդ հետաքննությունն իրականացվել է ջանասիրաբար, կամ այն եղել է «արդյունավետ»: Դատարանն այս կապակցությամբ նկատում է, որ նույնիսկ, չնայած դիմողների գանգատները քննության են առնվել դատախազական մարմինների երկու մակարդակում, իշխանությունները երբևէ չեն անդրադարձել դիմողների բժշկական փաստաթղթերին, որոնք վերջիններս վկայակոչել են ի հիմնավորումն իրենց պնդումների: Ավելին, իշխանությունները չեն ձեռնարկել բազմաթիվ քայլեր, որոնք էական նշանակություն կունենային պատշաճ հետաքննության իրականացման համար: Մասնավորապես, որևէ փորձ չի արվել դիմողների բժշկական հետազոտության կազմակերպման, դեպքի վայրի զննության կամ տվյալ ժամանակահատվածում Աչկո-Մարտան VOVD-ի և Չեռնոկոզովո SIZO-ի աշխատակիցների ինքնությունը պարզելու և նրանց հարցաքննելու ուղղությամբ: Պարզ է դառնում նաև, որ ոչ դիմողների, ոչ էլ նրանց ներկայացուցիչների համար գործի նյութերը մատչելի չեն եղել, նրանց նույնիսկ չի տրամադրվել 2002թ. հունվարի 7-ի որոշման պատճենը:

166. Նման հանգամանքներում, Դատարանը պետք է եզրահանգի, որ իշխանությունները չեն իրականացրել լիարժեք և արդյունավետ հետաքննություն կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողների պնդումների կապակցությամբ: Հետևաբար, այս կապակցությամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ՎԻՃԱՐԿՎՈՒ ԽԱԽՏՈՒՄ

167. Դիմողները գանգատ են ներկայացրել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1 (c) կետի հիման վրա՝ պնդելով, որ իրենց ձերբակալման համար գոյություն չի ունեցել որևէ հիմք, որ այն եղել է անօրինական և կատարվել է ներպետական օրենքով սահմանված ընթացակարգի խախտմամբ: Նրանք հիմնվել են նաև Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի վրա՝ պնդելով, որ իրենք անհապաղ չեն տեղեկացվել իրենց ձերբակալման և կալանքի պատճառների մասին: Նրանք նաև գանգատ են ներկայացրել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի հիման վրա՝ այն հիմնավորմամբ, որ իրենց շարունակվող կալանքի համար հիմքեր չեն եղել, և իրենք զրկված են եղել մինչև դատաքննության ավարտն ազատ արձակվելու իրավունքից: Նրանք նաև գանգատվել

են, որ զրկված են եղել իրենց կալանքի անօրինականությունը դատարան բողոքարկելու հնարավորությունից, քանզի նրանց հեռու են պահել շփումներից և իրենք, ի խախտումն Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի՝ զրկված են եղել իրենց պաշտպանի հետ շփվելու հնարավորությունից: Ավելին, իրենք գտնվել են մշտական վախի ներքո, որ բողոքելու դեպքում կենթարկվեն վատ վերաբերմունքի: Վերջապես, դիմողները գանգատվել են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետի հիման վրա, որ զրկված են եղել իրենց կալանքի դիմաց փոխհատուցում հայցելու հնարավորությունից: Այդ հոդվածը նախատեսում է.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

...

с. անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմինն ներկայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու համար,

2. Յուրաքանչյուր ձերբակալված իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ տեղեկացվում է իր ձերբակալման պատճառների և ներկայացվող ցանկացած մեղադրանքի մասին:

3. Սույն հոդվածի 1-ին կետի «գ» ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն և ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննության ներկայանալու երաշխիքներով:

4. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանն անհապաղ որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է:

5. Յուրաքանչյուր ոք, ով, ի խախտումն սույն հոդվածի դրույթների, ձերբակալման կամ կալանավորման գոհ է դարձել, իրավունք ունի հայցի ուժով օժտված փոխհատուցման»:

A. Կողմերի բացատրությունները

168. Դիմողները պնդել են, որ իրենք կալանքի տակ են պահվել 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև հոկտեմբերի 5-ը, մինչդեռ Կառավարությունը նշել է, որ նրանք ձերբակալվել են 2000թ. ապրիլի 17-ին: Ըստ դիմողների՝ Կառավարությունը հաշվի չի առել 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև 17-ն ընկած ժամանակահատվածը: Նրանք նաև պնդել են, որ իրենց կալանավորելու համար հիմքեր գոյություն չեն ունեցել, քանզի իրենք չեն փորձել խուսափել քննությունից կամ խոչընդոտել ճշմարտության բացահայտմանը և ներգրավված չեն եղել որևէ քրեական գործունեության մեջ: Դիմողները պնդել են նաև, որ իրենք կալանքի տակ են գտնվել օրենքով սահմանված ժամկետից ավելի՝ առանց իրենց հետագա կալանքի պատշաճ թույլտվության: Դիմողները գանգատվել են, որ իրենց չի տրվել ձերբակալման հրամանի պատճենը, և իրենք չեն տեղեկացվել այդ հրամանը վիճարկելու և այլ դատավարական իրավունքների մասին: Դիմողները պնդել են, որ իրենք պահվել են մեկուսի վիճակում՝ առանց իրենց պաշտպանի հետ շփվելու հնարավորության, ուստի չեն կարողացել արդյունավետորեն վիճարկել իրենց կալանքը: Ըստ նրանց՝ իրենց միայն մեկ անգամ է թույլատրվել հանդիպել իրենց պաշտպանին, այն էլ՝ հսկիչների ներկայությամբ, և իրենց ստիպել են խոսել ռուսերեն և միայն իրենց ֆիզիկական վիճակի մասին: Այս փաստը հավաստվում է նաև Կառավարության ներկայացրած 2003թ. հոկտեմբերի 21-ի տեղեկանքով, որը վկայում է, որ դիմողների և նրանց պաշտպանի միջև հանդիպումը տեղի է ունեցել 2000թ. հունիսի 2-ին:

169. Կառավարությունը փաստարկել է, որ դիմողները կալանավորվել են օրինական հիմքով և օրենքով սահմանված ընթացակարգին համապատասխան: Կառավարությունը, մասնավորապես, նշել է, որ նրանք սկզբում ձերբակալվել են Քրեական դատավարության օրենսգրքի 122 հոդվածի համաձայն 2000թ. ապրիլի 17-ին, և այդ ձերբակալությունը թույլատրված էր իրավասու դատախազի 2000թ. ապրիլի 19-ի որոշմամբ: Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողները պատշաճորեն տեղեկացվել են իրենց ձերբակալության և կալանքի

վերաբերյալ բոլոր դատավարական որոշումների, ինչպես նաև իրենց դատավարական իրավունքների մասին. այս փաստը հավաստվում է Կառավարության ներկայացրած՝ դիմողների ստորագրություններով համապատասխան փաստաթղթերով: Կառավարությունն այնուհետև նշել է, որ դիմողներն անմիջապես ծանուցվել են ձերբակալման պատճառների մասին. 2000թ. ապրիլի 20-ին նրանց դեմ պաշտոնապես մեղադրանք է առաջադրվել, նրանք տեղեկացվել են իրենց իրավունքների մասին և այդ կապակցությամբ ստորագրել են համապատասխան փաստաթուղթ: Կառավարությունը պնդել է նաև, որ կալանքը երկարացնելու որոշումները կայացվել են իրավասու պաշտոնատար անձանց կողմից՝ դատավարական օրենսդրությանը համապատասխան, և դիմողները կարող էին իրենց ձերբակալման և կալանքի երկարացման կապակցությամբ բողոք ներկայացնել դատարան: Այս կապակցությամբ Կառավարությունը նշել է, որ 2000թ. ապրիլի 25-ից հետո դիմողներին օգնություն է ցույց տվել պաշտպանը և նրանց տրամադրվել է իրավաբանական տեղեկատվություն: Կառավարությունը նաև պնդել է, որ կալանքից ազատ արձակվելուց հետո դիմողները հնարավորություն են ունեցել փոխհատուցում պահանջելու, եթե իրենց կալանքը համարել են անօրինական:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Դիմողների կալանքը 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև 16-ը

170. Դատարանը նկատում է, որ թեև Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողների ձերբակալումը տեղի չի ունեցել 2000թ. ապրիլի 17-ից առաջ, դիմողների պնդմամբ՝ իրենք կալանքի տակ են վերցվել 2000թ. ապրիլի 12-ին:

171. Հաշվի առնելով իր տրամադրության տակ եղած ապացույցները՝ Դատարանը նկատում է, որ դիմողները, ի հիմնավորումն իրենց պնդումների, ներկայացրել են ակամատես վկաների՝ իրենց քրոջ և հարևանների ցուցմունքները, որոնք բոլորն էլ տալիս են 2000թ. ապրիլի 12-ի դեպքերի միմյանց չհակասող նկարագրություն՝ նշելով, որ այդ օրը դիմողները կալանավորվել են Չիտանների տունը խուզարկող ոստիկանների կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 78): Ավելին, պետական մարմիններին ինչպես դիմողների հարազատների, այնպես էլ հետագայում դիմողների հասցեագրած բազմաթիվ նամակներում որպես

նրանց կալանքի վերցնելու օր է մատնանշվել 2000թ. ապրիլի 12-ը, սակայն այս փաստին իշխանությունները ուշադրություն չեն դարձրել: Ելնելով նշվածից՝ Դատարանը հաստատված է համարում, որ դիմողները պետության ներկայացուցիչների կողմից կալանքի են վերցվել 2000թ. ապրիլի 12-ին:

172. Դատարանը նաև շեշտադրում է 5-րդ հոդվածում ամրագրված երաշխիքների հիմնարար կարևորությունը՝ ժողովրդավարության պայմաններում իշխանությունների կողմից կամայական կալանքից ազատ լինելու անհատների իրավունքներն ապահովելու համար: Այդ համատեքստում, շարունակաբար ընդգծվել է, որ ազատությունից ցանկացած զրկում ոչ միայն պետք է կատարվի ներպետական իրավունքով սահմանված նյութական և դատավարական նորմերին համապատասխան, այլ նաև պետք է պահպանվի 5-րդ հոդվածի նպատակը, այն է՝ անհատին պաշտպանել կամայական կալանքից: Կամայական կալանքի վտանգը նվազեցնելու համար 5-րդ հոդվածը նախատեսում է մի խումբ նյութական իրավունքներ, որոնք միտված են ազատությունից զրկելու դեպքերի նկատմամբ անկախ դատական վերահսկողություն և այդ միջոցի համար իշխանությունների պատասխանատվությունն ապահովելուն: Անձի չճանաչված կալանքը հանդիսանում է այս երաշխիքների լիովին մերժում և 5-րդ հոդվածի կոպիտ խախտում (տե՛ս, ի թիվս այլոց, Սակիկին ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 23657/94, կետ 104, ECHR 1999-IV):

173. Հաշվի առնելով իր վերոհիշյալ եզրահանգումն առ այն, որ դիմողները կալանքի են վերցվել 2000թ. ապրիլի 12-ին, և այն փաստը, որ Կառավարությունը չի ներկայացրել որևէ բացատրություն 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև 16-ը դիմողների կալանքի վերաբերյալ կամ հիմնավորող որևէ փաստաթուղթ՝ Դատարանը եզրակացնում է, որ այդ ժամանակահատվածում դիմողները պահվել են չճանաչված կալանքի տակ՝ անտեսելով 5-րդ հոդվածով ամրագրված երաշխիքները, և սա հանդիսանում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով ապահովվող՝ ազատության և անվտանգության իրավունքի կոպիտ խախտում:

2. Դիմողների կալանքի մնացած մասը

(a) Դատարանի վերահսկողության շրջանակը

174. Դատարանը նկատում է, որ դիմողների ազատ արձակման օրվա կապակցությամբ առկա է վեճ կողմերի միջև: Դիմողները պնդել են, որ իրենք ազատ են արձակվել 2000թ. հոկտեմբերի 5-ին, մինչդեռ ըստ Կառավարության՝ նրանք ազատ են արձակվել 2000թ. հոկտեմբերի 4-ին:

175. Դատարանն այս կապակցությամբ նկատում է, որ, ի տարբերություն 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև ապրիլի 16-ն իրենց չճանաչված կալանքի վերաբերյալ գանգատների, դիմողները չեն ներկայացրել համոզիչ ապացույց, օրինակ, ականատես վկաների ցուցմունքներ, որը կհաստատեր մինչև 2000թ. հոկտեմբերի 5-ը կալանքի տակ մնալու փաստը, մինչդեռ կողմերի ներկայացրած փաստաթղթերը (տե՛ս կետեր 50 և 94) հաստատապես վկայում են, որ դիմողներն ազատ են արձակվել 2000թ. հոկտեմբերի 4-ին: Յետևաբար, Դատարանը որպես դիմողների ազատ արձակման օր ընդունում է Կառավարության մատնանշած օրը, ուստի սահմանափակվում է 2000թ. ապրիլի 17-ից հոկտեմբերի 4-ը ժամանակահատվածի քննությանը:

176. Դատարանը նաև նպատակահարմար է համարում առաջին հերթին անդրադառնալ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի հիման վրա ներկայացված գանգատին՝ պարզելու համար, թե արդյոք դիմողներն սպառնել են Կառավարության կողմից մատնանշված պաշտպանության միջոցները:

(b) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետ

177. Ըստ Դատարանի ձևավորված նախադեպային իրավունքի՝ ձերբակալված կամ կալանավորված անձն իրավունք ունի իրեն ազատությունից զրկելու դատավարական և նյութական պայմանների վերահսկողության, որոնք էական նշանակություն ունեն Կոնվենցիայի իմաստով «օրինականության» համար (տե՛ս Լիտզովն ընդդեմ Գերմանիայի, թիվ 24479/94, կետ 44, ECHR-2001-I): Վերահսկողության իրավունքը ծագում է ինչպես սկզբնապես ազատությունից զրկելու առնչությամբ, այնպես էլ հետագայում՝ պարբերաբար, երբ կարող են ծագել օրինականության այլ հարցեր (տե՛ս Յատչիսոն Ռեյդն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 50272/99, կետ 66, ECHR 2003-IV): Դատարանն այնուհետև կրկնում է, որ 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետն առնչվում է միայն պաշտպանության այն միջոցներին, որոնք պետք է գոյություն ունենան անձի կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում, որպես-

զի տվյալ անձը կարողանա արագորեն օգտվել այդ կալանքի օրինականության նկատմամբ դատական վերահսկողությունից, և որոնք կարող են, համապատասխան դեպքերում, հանգեցնել նրա ազատ արձակմանը: Այս դրույթը չի առնչվում այլ պաշտպանության միջոցների, որոնք կարող են հնարավորություն տալ վերահսկելու կալանքի օրինականության այն ժամկետը, որն արդեն ավարտվել է (տե՛ս Ալիվենկոն ընդդեմ Լատվիայի, թիվ 48321/99, կետ 158, ECHR-2003-X):

178. Այս գործի առնչությամբ Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում քննության առնել զանգատի այս հատվածի կապակցությամբ դիմողների ներկայացրած բոլոր փաստարկները, քանզի, ամեն դեպքում, պատասխանող Կառավարությունն ընդունել է, որ մինչև 2000թ. Չեչնիայի Չանրապետությունում դատարանները չէին գործում, մինչդեռ դիմողները կալանքի տակ են գտնվել 2000թ. ապրիլի 17-ից մինչև հոկտեմբերի 4-ը: Սրանից հետևում է, որ դիմողները տվյալ ժամանակահատվածում ի վիճակի չէին վիճարկելու իրենց կալանքի օրինականությունը:

179. Ուստի Դատարանը մերժում է Կառավարության նախնական առարկությունն այս մասով և գտնում է, որ տեղի է ունեցել 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում:

(c) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին (c) կետ

i. Ընդհանուր սկզբունքներ

180. Դատարանը կրկնում է, որ 5-րդ հոդվածի 1-ին կետում «օրինական» և «օրենքով սահմանված ընթացակարգին համապատասխան» արտահայտությունները հիմնականում հղում են ներպետական իրավունքին և ամրագրում են ներպետական նյութական ու դատավարական նորմերին համապատասխան գործելու պարտավորությունը:

181. Այնուամենայնիվ, ներպետական իրավունքին համապատասխան «օրինականությունը» միշտ չէ, որ վճռորոշ տարր է հանդիսանում: Ի լրումն, Դատարանը պետք է նաև համոզվի, որ խնդրո առարկա ժամկետում կալանքը համապատասխանել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի նպատակներին, այն է՝ կանխել անձին կամայականորեն ազատությունից զրկելը (տե՛ս, ի թիվս այլոց, Կուդոյորովն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 6847/02, կետ 12, 2005թ. նոյեմբերի 8):

ii. Դիմողների կալանքը 2000թ. ապրիլի 17-ից մինչև հունիսի 18-ը

182. Հաշվի առնելով սույն գործում իրեն ներկայացված փաստաթղթերը՝ Դատարանը նկատում է, որ պատասխանատու քննիչը, հիմք ընդունելով դիմողների տանը հայտնաբերված՝ հանցագործության հստակ հետքերը, քրեական դատավարության օրենսգրքի 122 հոդվածի համաձայն, 2000թ. ապրիլի 17-ին կարգադրել է դիմողներին ձերբակալել 48 ժամով: 2000թ. ապրիլի 19-ին շրջանային դատախազը թույլատրել է դիմողների կալանքը՝ հիմք ընդունելով նրանց մեղսագրվող արարքների ծանրությունը, ինչպես նաև փախուստի և ճշմարտության բացահայտմանը խոչընդոտելու վտանգը: Չնայած նրան, որ այս որոշմամբ չէր նշվում կալանքի ժամկետը, այնուամենայնիվ, ներպետական իրավունքին համապատասխան այն վավեր էր մինչև 2000թ. հունիսի 18-ը (տե՛ս կետ 109): Դատարանը, ուստի, ընդունում է, որ դիմողների կալանքը 2000թ. ապրիլի 17-ից մինչև հունիսի 18-ը եղել է օրինական:

183. Ավելին, Դատարանը գտնում է, որ նշված ժամանակահատվածում դիմողների կալանքը չի եղել նաև կամայական՝ հաշվի առնելով, որ 2000թ. ապրիլի 17-ի արձանագրությունը և 2000թ. ապրիլի 19-ի որոշումները տալիս են կալանքը հիմնավորող հստակ հիմքեր: Հետևաբար, Դատարանը չի գտնում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում՝ կապված 2000թ. ապրիլի 17-ից հունիսի 4-ը դիմողների կալանքի հետ:

iii. Դիմողների կալանքը 2000թ. հունիսի 19-ից մինչև հոկտեմբերի 4-ը

184. Դատարանն այնուհետև նկատում է, որ քրեական գործի վարույթը կարճելու վերաբերյալ 2001թ. հունվարի 20-ի որոշումը մանրամասնորեն նկարագրում է այն դատավարական քայլերը, որոնք կատարվել են այդ քրեական վարույթի շրջանակներում: Այնքանով, որքանով դրանից կարելի է եզրակացնել, դիմողների կալանքի ժամկետը երկարացվել է միայն մեկ անգամ՝ 2000թ. օգոստոսի 7-ին, որով կարգադրվել է, որ դիմողները պետք է կալանքի տակ մնան մինչև 2000թ. հոկտեմբերի 9-ը:

185. Սրանից հետևում է, որ 2000թ. հունիսի 19-ից մինչև օգոստոսի 6-ը դիմողների կալանքն իր հիմքում չի ունեցել որևէ պաշտոնական ներպետական կարգադրություն, ուստի այն անօրինական է:

186. Ավելին, 2001թ. հունվարի 20-ի որոշումից պարզ չէ, թե որ մարմինը և ինչ հիմքով է կայացրել 2000թ. օգոստոսի 7-ի որոշումը, և արդյոք այդ որոշումը տրամադրվել է դիմողներին: Բացի դրանից, չնայած դիմողների կալանքի օրինականությանը վերաբերող բոլոր փաստաթղթերը ներկայացնելու Դատարանի պահանջներին՝ Կառավարությունը չի ներկայացրել 2000թ. օգոստոսի 7-ի որոշման պատճենը կամ դիմողների շարունակվող կալանքը հիմնավորող որևէ այլ ապացույց: Ելնելով նշվածից, նույնիսկ ընդունելով, որ 2000թ. օգոստոսի 7-ից մինչև հոկտեմբերի 4-ը դիմողների կալանքը ներպետական իրավունքում ունեցել է իրավական հիմք, Դատարանը եզրակացնում է, որ այդ կալանքը կամայական է և հակասում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին (c) կետին:

187. Ելնելով վերոհիշյալից՝ Դատարանը գտնում է, որ 2000թ. հունիսի 19-ից մինչև հոկտեմբերի 4-ը դիմողների կալանքի առնչությամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին (c) կետի խախտում:

(d) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետը

188. Դատարանը նկատում է, որ հաստատված է այն փաստը, որ դիմողները ձերբակալվել են 2000թ. ապրիլի 12-ին (տե՛ս վերը՝ կետ 171): Դատարանը նաև նկատում է, որ դիմողները պատշաճ կերպով չեն տեղեկացվել ձերբակալության պատճառների մասին գոնե մինչև 2000թ. ապրիլի 17-ը, երբ կազմվել է ձերբակալության արձանագրությունը և տրամադրվել նրանց: Այնուամենայնիվ, ելնելով վերոհիշյալ այն եզրահանգումից, որ 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև 16-ը դիմողների չճանաչված կալանքի կապակցությամբ տեղի է ունեցել 5-րդ հոդվածի երաշխիքների խախտում (տե՛ս վերը՝ կետ 173), Դատարանն անհրաժեշտ չի գտնում քննության առարկա դարձնել խնդրո առարկա ժամանակահատվածում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետին ռուսաստանյան իշխանությունների վարքագծի համապատասխանության հարցը:

(e) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը

189. Դատարանը կրկնում է, որ իշխանությունները պետք է ապահովեն «համապատասխան» և «բավարար» պատճառաբանություն անձի շարունակվող կալանքի կապակցությամբ, որպեսզի այն արդարացվի և համապատասխանի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի պահանջներին (տե՛ս վերոհիշյալ Կուդոյորովը, կետ 174):

190. Հաշվի առնելով իր վերոհիշյալ եզրակացություններն առ այն, որ դիմողներն իրենց կալանքի ընթացքում զրկված են եղել ազատ արձակվելու խնդրանքով դիմելու հնարավորությունից (տե՛ս կետեր 178-179), և չի ներկայացվել դիմողների շարունակվող կալանքն արդարացնող որևէ ապացույց (տե՛ս վերը՝ կետ 189), Դատարանը կարող է եզրակացնել, որ դիմողները զրկված են եղել ողջամիտ ժամկետում դատաքննության ընթացքում կամ մինչև դատաքննության ավարտն ազատ արձակվելու իրավունքից:

191. Հետևաբար, այս կապակցությամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:

(f) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետ

192. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետը երաշխավորում է այն անձանց փոխհատուցման իրավունքը, որոնց կալանքը կամ ներպետական իշխանությունների, կամ կոնվենցիոն մարմինների կողմից ճանաչվել է որպես Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածին հակասող (տե՛ս Կամբերն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 28779/95, Հանձնաժողովի 1996թ. նոյեմբերի 27-ի որոշում), և այս իրավունքը, սկզբունքորեն, պահպանվել է, երբ հնարավոր է դիմել նման փոխհատուցման համար (տե՛ս Վասինկն ընդդեմ Նիդեռլանդների, թիվ 12535/86, կետ 38, 1990թ. սեպտեմբերի 27):

193. Սույն գործում, Դատարանն առաջին հերթին վկայակոչում է իր վերոհիշյալ եզրահանգումները 5-րդ հոդվածի 1(c) կետի, 3-րդ և 4-րդ կետերի խախտումների վերաբերյալ և նկատում է, որ, հետևաբար, 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետը կիրառելի է:

194. Այնուհետև Դատարանը նկատում է, որ ներպետական իրավունքի համաձայն՝ կալանավորված անձը կարող է փոխհատուցում հայցել տվյալ հանցագործությանն անձի մասնակցությունը հաստատող ապացույցի բացակայության հիմքով քրեական գործի կարճուձևից հետո (տե՛ս կետ 111): Դիմողների պարագայում քրեական գործը

կարճվել և նորոգվել է երկու անգամ, այն է՝ 2000թ. հոկտեմբերի 9-ին և նոյեմբերի 23-ին, 2001թ. հունվարի 20-ին և 2003թ. հոկտեմբերի 29-ին՝ համապատասխանաբար: Ավելին, վերջին անգամ նորոգվելուց հետո, վարույթը դեռևս շարունակվում է:

195. Դատարանն այս կապակցությամբ գտնում է, որ մինչև 2000թ. նոյեմբերի վերջը Չեչնիայում դատական համակարգի չգործելու փաստը, ինչպես դա ընդունել է Կառավարությունը, և այն փաստը, որ ամեն դեպքում քրեական գործի վարույթը կարճելու մասին որոշումներից ոչ մեկը վերջնական չէ, ինչպես նաև այն փաստը, որ քրեական գործի վարույթը դեռևս շարունակվում է, տվյալ գործի հանգամանքներում դիմողներին արդյունավետորեն խոչընդոտել են հայցելու փոխհատուցում կալանքի դիմաց:

196. Ուստի Դատարանը մերժում է Կառավարության նախնական առարկությունն այս հատվածի կապակցությամբ և գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետի խախտում՝ կապված դիմողների կալանքի ժամկետի հետ:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

197. Դիմողները պնդել են, որ իրենք չեն ունեցել որևէ արդյունավետ պաշտպանության միջոց ընդդեմ Կոնվենցիայի 3-րդ և 5-րդ հոդվածներով երաշխավորված իրենց իրավունքների խախտման, որով խախտվել է Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը, որը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

S. Կողմերի բացատրությունները

198. Դիմողները պնդել են, որ չնայած իրենց կալանքի և վատ վերաբերմունքի, ինչպես նաև խուզարկության և առգրավումների վերաբերյալ իրենց և իրենց հարազատների գանգատներին՝ իշխանությունները չեն ձեռնարկել որևէ նշանակալի քայլ, և որ դա հիմնավորում է այն, որ իրենք զրկված են եղել ներպետական արդյունավետ պաշտպանության միջոցներից:

199. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողներն իրենց տարամադրության տակ ունեցել են արդյունավետ պաշտպանության միջոցներ, այն է՝ ներպետական իրավունքի համաձայն՝ իրենց իրավունքների ենթադրյալ խախտումների մասին դատախազներին կամ դատարան դիմելը:

B. Դատարանի գնահատականը

1. Հիմնական սկզբունքներ

200. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը երաշխավորում է ներպետական մակարդակում պաշտպանության միջոցի առկայություն, որն իրացնում է Կոնվենցիայի իրավունքներն ու ազատություններն ըստ էության՝ անկախ ներպետական իրավակարգում դրա ապահովման ձևից: Ուստի 13-րդ հոդվածը պահանջում է նախատեսել այնպիսի ներպետական պաշտպանության միջոց, որը կվերաբերի Կոնվենցիայի հիման վրա «վիճելի գանգատի» էությանը և կտրամադրի պատշաճ հատուցում՝ չնայած նրան, որ պայմանավորվող պետություններն օժտված են որոշակի հայեցողությամբ այն ձևերի ընտրության հարցում, որով կբավարարեն Կոնվենցիայի այս հոդվածով նախատեսված պարտավորությունները: 13-րդ հոդվածով նախատեսված պարտավորության շրջանակը կախված է Կոնվենցիայի հիման վրա դիմողի գանգատի բնույթից: Այնուամենայնիվ, 13-րդ հոդվածով պահանջվող պաշտպանությունը պետք է լինի «արդյունավետ» գործնականում և իրավական տեսանկյունից, մասնավորապես, այն իմաստով, որ այդ միջոցի կիրառումը չպետք է անհիմն կերպով խոչընդոտվի պատասխանող պետության իշխանությունների գործողություններով կամ անգործությամբ (տե՛ս վերոհիշյալ Այդինը, կետ 103):

2. Կիրառումը սույն գործում

(a) Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի հիման վրա դիմողների գանգատի առնչությամբ

201. Երբ անձը ներկայացնում է վիճելի գանգատ առ այն, որ ինքը ենթարկվել է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածով արգելված վատ վերաբերմունքի, արդյունավետ պաշտպանության միջոցի հասկացությունը, ի լրումն՝ նաև 3-րդ հոդվածով պահանջվող բազմակողմանի և արդյունավետ հետաքննությունը, ենթադրում է դիմողի համար հե-

տաքննության ընթացքի արդյունավետ մատչելիություն և անհրաժեշտության դեպքում փոխհատուցման վճարում (տե՛ս վերոհիշյալ Աքսոյը, էջեր 2286-87, կետ 95 և 98, և վերոհիշյալ Աստենովը և այլոք, կետ 117):

202. Դատարանը վկայակոչում է իր վերոհիշյալ եզրահանգումներն առ այն, որն դիմողներն ունեցել են վիճելի գանգատ իշխանության ներկայացուցիչների կողմից վատ վերաբերմունքի ենթարկված լինելու վերաբերյալ, և այդ կապակցությամբ ներպետական հետաքննությունը եղել է ոչ պատշաճ (տե՛ս կետեր 153 և 167): Յետևաբար, դիմողների համար առկա որևէ այլ պաշտպանության միջոց, ներառյալ՝ փոխհատուցման պահանջը, ունեին հաջողության սեղմ հնարավորություններ: Թեև քաղաքացիական դատարաններն ունեն փաստերի անկախ գնահատման կարողություն, գործնականում քրեական գործով նախաքննությանն այնքան մեծ կշիռ է հաղորդվում, որ հայցվորի կողմից ներկայացվող՝ հակառակը հիմնավորող նույնիսկ ամենահամոզիչ ապացույցը հաճախ մերժվում է որպես «ոչ վերաբերելի» ապացույց (տե՛ս Մենեշևան ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 59261/00, կետ 76, 2006թ. մարտի 9):

203. Ոստի Դատարանը գտնում է, որ դիմողներին մերժվել է ներպետական արդյունավետ պաշտպանության միջոցը՝ ոստիկանության կողմից իրենց նկատմամբ վատ վերաբերմունքի կապակցությամբ: Յետևաբար, տեղի է ունեցել 13-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի հետ:

(b) Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի հիման վրա դիմողների զանգատի առնչությամբ

204. Դատարանի հստակ ձևավորված նախադեպային իրավունքի լույսի ներքո, ըստ որի՝ 5-րդ հոդվածի 4-րդ և 5-րդ կետերի առավել հատուկ երաշխիքները 13-րդ հոդվածի առնչությամբ լինելով *lex specialis*, կլանում են դրա պահանջները (տե՛ս Դիմիտրովն ընդդեմ Բուլղարիայի (*dec.*) թիվ 55861/00, 2006թ. մայիսի 9) և հաշվի առնելով 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև 16-ը դիմողների կալանքի առնչությամբ՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի և 2000թ. ապրիլի 17-ից մինչև հոկտեմբերի 4-ը դիմողների կալանքի առնչությամբ 5-րդ հոդվածի 4-րդ և 5-րդ կետերի խախտման վերաբերյալ իր վերոհիշյալ եզրահանգումները՝ Դատարանը գտնում է, որ սույն գործի հանգամանքներում 13-

րդ հողվածի հիման վրա՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հողվածի հետ կապակցված, առանձին խնդիր չի ծագում:

V. ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 38-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ 1 (a) ԿԵՏԻՆ

205. Գործի հանգամանքների վերաբերյալ իրենց բացատրություններում դիմողները պնդել են, որ պետությունը խախտել է Կոնվենցիայի 38-րդ հողվածի 1-ին կետով նախատեսված իր պարտավորությունը, քանի որ չի ներկայացրել դիմողների դեմ հարուցված ողջ քրեական գործը: Այս հողվածը սահմանում է.

«1. Եթե Դատարանը գանգատը հայտարարում է ընդունելի, այն՝

a. նախաձեռնում է գործի քննությունը կողմերի կամ նրանց ներկայացուցիչների մասնակցությամբ և, եթե անհրաժեշտ է, իրականացնում է հետաքննություն, որի արդյունավետ իրականացման համար գործին առնչվող պետություններն ապահովում են անհրաժեշտ բոլոր պայմանները, ...»:

206. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 34-րդ հողվածի հիման վրա անհատական գանգատների համակարգի արդյունավետ գործունեության համար նշանակալի կարևորություն ունի այն հանգամանքը, որ պետությունները պետք է ապահովեն բոլոր անհրաժեշտ պայմանները, որպեսզի հնարավոր դառնա գանգատների պատշաճ և արդյունավետ քննությունը (տե՛ս Տանրիկուլուն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 23763/94, կետ 70, ECHR 1999-IV): Այս պարտավորությունը պայմանավորվող պետություններից պահանջում է Դատարանին տրամադրել բոլոր անհրաժեշտ հարմարությունները՝ անկախ նրանից՝ Դատարանն իրականացնում է փաստերի հաստատման քննություն, թե իրականացնում է իր ընդհանուր պարտականությունները՝ կապված գանգատի քննության հետ: Կառավարությունների կողմից իրենց տրամադրության եղած տեղեկատվությունն առանց բավարար պատճառաբանության չներկայացնելը կարող է ոչ միայն հանգեցնել դիմողների պնդումները հիմնավորված համարելուն, այլ նաև կարող է բացասական հետևանքներ ունենալ Կոնվենցիայի 38-րդ հողվածի 1-ին (a) կետի հիման վրա՝ պատասխանող պետության կողմից իր պարտավորություններին համապատասխանության մակար-

դակում (տե՛ս Տիմուրտասն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 3531/94, կետ 66, ECHR 2000-VI):

207. Դատարանը նկատում է, որ ընդունելիության վերաբերյալ որոշումից հետո Կառավարությանն առաջարկվել է ներկայացնել ընդունելի ճանաչված՝ դիմողների գանգատներին վերաբերող բոլոր փաստաթղթերի պատճենները և ոչ թե դիմողների դեմ հարուցված քրեական գործի նյութերի պատճենները: Ի պատասխան, Կառավարությունը ներկայացրել է բազմաթիվ փաստաթղթեր, ներառյալ՝ 2000թ. ապրիլի 17-ի ձերբակալության արձանագրությունը, 2000թ. ապրիլի 19-ի կալանքի թույլտվությունը, դիմողների դեմ քրեական գործի վարույթը կարճելու վերաբերյալ 2001թ. հունվարի 20-ի որոշումը, ինչպես նաև այդ որոշումը վերացնող և դիմողների դեմ քրեական գործի վարույթը վերսկսելու վերաբերյալ 2003թ. հոկտեմբերի 29-ի որոշումը: Այս փաստաթղթերի ներկայացումն զգալիորեն դյուրացրել է սույն գործի քննությունը Դատարանի կողմից: Թեև ճիշտ է, որ որոշ փաստաթղթեր, մասնավորապես, դիմողների կալանքի ժամկետի երկարացմանը կամ դիմողների տանը 2000թ. հունվարի 15-ին և ապրիլի 12-ին իշխանությունների կողմից ձեռնարկված գործողություններին վերաբերող փաստաթղթերը, Կառավարության կողմից չեն ներկայացվել, Դատարանն այս կապակցությամբ արդեն եզրահանգումներ արել է և արձանագրել Կոնվենցիայի համապատասխան հոդվածների խախտումներ: Բացի դրանից, Դատարանը չի գտնում, որ Կառավարության վարքագիծը սույն գործում հակասում է 38-րդ հոդվածի 1-ին (a) կետին:

208. Ուստի Դատարանը գտնում է, որ պատասխանող Կառավարությունը չի թերացել Կոնվենցիայի 38-րդ հոդվածի 1-ին (a) կետին համապատասխան գործելու հարցում:

VI. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄ

209. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

210. Դիմողները պահանջել են 35.000 եվրո և 40.000 եվրո համապատասխանաբար՝ իշխանությունների կողմից իրենց նկատմամբ վատ վերաբերմունքի և անօրինական կալանքի արդյունքում պատճառված վնասների, ինչպես նաև տառապանքի ու անհանգստության և իրենց գանգատների առնչությամբ քննություն չիրականացնելու կապակցությամբ ոչ նյութական վնասի դիմաց:

211. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողների պահանջները չափազանցված են և Դատարանի կողմից դիմողների իրավունքների խախտում արձանագրելու դեպքում խորհրդանշական գումարը բավարար կլինի:

212. Դատարանը նկատում է, որ ինքը գտել է, որ իշխանությունները դիմողներին ենթարկել են խոշտանգումների և Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի պահանջներին համապատասխան չեն իրականացրել արագ և հրապարակային քննություն: Հաստատվել է նաև, որ դիմողներն ազատությունից զրկվել են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի խախտմամբ: Ի լրումն՝ դիմողները, ի խախտումն Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի, չեն ունեցել ներպետական արդյունավետ պաշտպանության միջոցներ՝ ներպետական մակարդակում իրավունքների վերականգնման համար: Դիմողները բոլոր այս հանգամանքներում կրել են տառապանք և անհանգստություն: Հաշվի առնելով բոլոր այս հիմնավորումները՝ Դատարանը դիմողներին տրամադրում է 35.000-ական եվրո՝ ոչ նյութական վնասի դիմաց՝ ավելացրած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել այդ գումարից:

B. Ծախսեր և ծախքեր

213. Դիմողներին ներկայացնում էին SRJI-ի իրավաբանները: Նրանք ներկայացրել են ծախսերի և ծախքերի ժամանակացույց, որում ներառվել են Ինգուլթեթիայում և Մոսկվայում կատարված ուսումնասիրությունները և հարցազրույցները՝ յուրաքանչյուր ժամի համար 50 եվրո, Դատարանին և ներպետական իշխանություններին ներկայացվող իրավական փաստաթղթերի կազմումը՝ յուրաքանչյուր ժամի համար 50 եվրո՝ SRJI-ի իրավաբանների համար և 150 եվրո՝ SRJI-ի ավագ անձնակազմի համար: Ծախսերի և ծախքերի վերաբեր-

յալ հիմնական պահանջը վերաբերում էր դիմողների իրավական ներկայացուցչությանը, որը կազմում էր 8.344.90 եվրո և ներառում.

- 350 եվրո՝ սկզբնական գանգատը կազմելու համար,

- 2.150 եվրո՝ ամբողջական գանգատը կազմելու և լրացուցիչ բացատրությունների համար,

- 375 եվրո՝ Դատարանի հետ լրացուցիչ նամակագրությունը պատրաստելու համար,

- 750 եվրո՝ Դատարանի ընդունելիության մասին որոշմանը դիմողների պատասխանը պատրաստելու համար,

- 1.250 եվրո՝ ներպետական իրավակիրառ մարմիններին ներկայացված իրավական փաստաթղթերի պատրաստման համար,

- 582.75 եվրո՝ վարչական ծախսերի համար,

- 137.15 եվրո՝ Դատարանի հետ միջազգային փոստային ծախսեր:

214. Կառավարությունը չի վիճարկել դիմողների ներկայացրած հաշվարկների մանրամասները, սակայն պնդել է, որ պահանջվող գումարը այնպիսի հասարակական կազմակերպության համար, ինչպիսին դիմողներին ներկայացնող SRJI կազմակերպությունն է, չափազանցված է:

215. Դատարանն առաջին հերթին պետք է պարզի, թե արդյոք դիմողների մատնանշած ծախսերն ու ծախքերը փաստացիորեն կատարվել են, և երկրորդ, թե արդյոք դրանք անհրաժեշտ էին (տե՛ս վերոհիշյալ Իսաևան և այլոք, կետ 256):

216. Դատարանը նկատում է, որ 2000թ. հուլիսին երկու դիմողներն էլ լիազորագիր են տվել՝ լիազորելով SRJI-ի իրավաբաններին՝ իրենց շահերը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանում ներկայացնելու համար: Դատավարության ողջ ընթացքում դիմողներին ներկայացրել են SRJI-ի իրավաբանները: Հաշվի առնելով SRJI-ի իրավաբանների և ավագ անձնակազմի աշխատանքի վարձատրության չափը՝ Դատարանը գտել է, որ այդ չափը ողջամիտ է և արտահայտում է դիմողների ներկայացուցիչների կողմից փաստացիորեն կատարված ծախսերը:

217. Այնուհետև, պետք է պարզել, թե արդյոք դիմողների կողմից իրավական ներկայացուցչության համար կատարված ծախսերը եղել են անհրաժեշտ: Դատարանը նկատել է, որ այս գործը բավականին բարդ էր, հատկապես հաշվի առնելով փաստաթղթային ապացույցներ:

րի մեծ ծավալը, և պահանջում էր ներկայացուցիչների կողմից հետազոտություններ և նախապատրաստում:

218. Այս հանգամանքներում, և հաշվի առնելով դիմողների ներկայացրած պահանջների մանրամասները՝ Դատարանը տրամադրում է ողջ գումարը՝ 8.344.90 եվրո, դրան գումարած ցանկացած հարկ, ներառյալ ավելացված արժեքի հարկը, որը կարող է գանձվել: Ծախսերի և ծախքերի դիմաց տրամադրվող փոխհատուցումը պետք է դիմողներին վճարվի ուղղակիորեն:

C. Տոկոսներ՝ չվճարելու դեպքում

219. Դատարանը գտնում է, որ չվճարելու դեպքում պետք է վճարվեն տոկոսներ՝ հիմնված Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի վրա, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. *Վճռում է*, որ ինքը չի կարող քննության առնել դիմողների՝ իրենց կալանքի պայմանների կապակցությամբ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի հիման վրա ներկայացված գանգատը, քանի որ այն չի ներկայացվել ժամանակին,

2. *Մերժում է* Կոնվենցիայի 3-րդ և 5-րդ հոդվածների հիման վրա դիմողների գանգատների կապակցությամբ ներպետական պաշտպանության միջոցները չսպառելու վերաբերյալ Կառավարության նախնական առարկությունը,

3. *Ընդունում է* Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի և 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածի հիման վրա դիմողների գանգատների կապակցությամբ ներպետական պաշտպանության միջոցները չսպառելու վերաբերյալ Կառավարության նախնական առարկությունը և *վճռում է*, որ ինքը չի կարող քննության առնել դիմողների այս գանգատները՝ ներպետական պաշտպանության միջոցներն այդ կապակցությամբ սպառած չլինելու պատճառով,

4. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ դիմողների նկատմամբ կիրառված վերաբերմունքի կապակցությամբ,

5. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված վատ վերաբերմունքի վերաբերյալ դիմողների պնդումների առնչությամբ արդյունավետ հետաքննություն չանցկացնելու հետ,

6. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված 2000թ. ապրիլի 12-ից մինչև 16-ը դիմողների չճանաչված կալանքի հետ,

7. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի խախտում՝ կապված 2000թ. ապրիլի 17-ից մինչև հոկտեմբերի 4-ը դիմողների կալանքի նկատմամբ դատական վերահսկողության բացակայության հետ,

8. Վճռում է, որ 2000թ. ապրիլի 17-ից մինչև հունիսի 18-ը դիմողների կալանքի առնչությամբ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին (c) կետի խախտում տեղի չի ունեցել,

9. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին (c) կետի խախտում՝ կապված 2000թ. հունիսի 19-ից մինչև հոկտեմբերի 4-ը դիմողների կալանքի հետ,

10. Վճռում է, որ անհրաժեշտ է առանձին եզրակացություն տալ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի հիման վրա՝ 2000թ. ապրիլի 17-ից մինչև հոկտեմբերի 4-ը դիմողների կալանքի կապակցությամբ,

11. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում՝ կապված 2000թ. ապրիլի 17-ից մինչև հոկտեմբերի 4-ը դիմողների կալանքի ընթացքում՝ մինչև դատաքննության ավարտն ազատ արձակվելու իրավունքի հետ,

12. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ կետի խախտում՝ կապված 2000թ. ապրիլի 17-ից մինչև հոկտեմբերի 4-ը դիմողների կալանքի դիմաց փոխհատուցման իրավունքի հետ,

13. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտումների հետ,

14. Վճռում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի խախտումների առնչությամբ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի հիման վրա առանձին խնդիր չի ծագում,

15. Վճռում է, որ Կոնվենցիայի 38-րդ հոդվածի 1-ին (c) կետի պահանջները կատարվել են,

16. Վճռում է.

(a) որ Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան սույն վճռի ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը պետք է դիմողին վճարի հետեւյալ գումարները. բոլոր գումարները պետք է փոխարկելի լինեն ռուսական ռուբլու՝ վճարման օրվա դրությամբ գործող փոխարժեքի համաձայն.

(i) 35.000 եվրո՝ յուրաքանչյուր դիմողին՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում,

(ii) 7.629.90 եվրո՝ կապված ծախսերի և ծախքերի հետ, որը պետք է վճարվի Նիդեռլանդներում դիմողների ներկայացուցիչների բանկային հաշվին,

(iii) ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել այդ գումարներից,

(b) որ վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո մինչև վճարումը վերոհիշյալ գումարներին պետք է հավելվի սովորական տոկոս՝ Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքով, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

17. Մերժում է դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարված է անգլերենով և ծանուցված է 2007թ. հունվարի 18-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

**ՍՏԱՐՈՇՉԻԿՆ ԸՆԴԴԵՄ ԼԵՅԱՍՏԱՆԻ
ԳՈՐԾՈՎ**

2007թ. մարտի 22-ի վճիռը

CASE OF STAROSZCZYK v. POLAND

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

10. Դիմողները ծնվել են համապատասխանաբար 1932 և 1933 թվականներին և ապրում են Պրուշկովում:

11. Դիմողները Վարշավայի մերձակայքում գտնվող Պրուշկով վայրում ունեին հողամաս: 1982 թվականին տեղական իշխանությունները դիմողներին տեղեկացրել էին, որ համաձայն տեղի գոտիավորման նախագծի՝ համաձայն նրանց հողատարածքը ենթակա է օտարման, քանի որ ծրագրված է բնակելի շինություններ կառուցել այդ վայրում:

12. Դիմողները Պրուշկովի քաղաքային խորհրդին խնդրել էին իրենց փոխհատուցում տրամադրել մեկ այլ հողամասի տեսքով: Նրանց որդին էլ դիմում էր ներկայացրել՝ իրեն հողամաս հատկացնելու խնդրանքով: 1986թ. մայիսի 16-ին Պրուշկովի քաղաքային խորհուրդը դիմողներին նամակով հայտնել էր, որ իրենց խնդրանքը չի կարող բավարարվել: 1987թ. ապրիլի 22-ին դիմողների որդին տեղեկացվել էր, որ Պրուշկով համայնքի տարածքում հողամաս հատկացնելու մասին իր դիմումը դրական լուծում է ստացել Սոցիալական խորհրդի կողմից (*Komisja Społeczna*), սակայն դրան ընթացք կարող է տրվել իր ծնողների հողամասի օտարումից հետո: Օտարման գործընթացն սկսվել էր 1987 թվականին: Իրենց նամակներում տեղական իշխանությունները հաստատել էին, որ դիմողների հողատարածքի օտարումից հետո նրանց որդու՝ Պրուշկով համայնքում հողատարածք հատկացնելու խնդրանքի բավարարումը հնարավոր կլինի:

13. Ի վերջո, դիմողների հողը չէր օտարվել. դիմողները համաձայնել էին առուծախի պայմանագիր կնքել: 1987թ. դեկտեմբերի 8-ին նրանք իրենց հողատարածքի նկատմամբ սեփականության իրավունքը փոխանցել էին Պետական գանձապետարանին՝ ի դեմս Պրուշկովի քաղաքային խորհրդի: Նրանց համապատասխան գումար էր վճարվել:

14. Առուծախից հետո նրանք բազմիցս դիմումներ էին ներկայացրել համայնքի տարածքում իրենց շինարարության համար հող հատկացնելու վերաբերյալ, սակայն հողահատկացման ուղղությամբ որևէ քայլ չէր ձեռնարկվել և որևէ որոշում չէր կայացվել:

15. 1990 թվականին Քաղաքային խորհուրդը դիմողների որդուն տեղեկացրել էր, որ համայնքի տարածքում հողամասների հատկացումն իրականացվել է օրենքի և գործընթացի թափանցիկության սկզբունքների խախտումներով: Հետևաբար, ամբողջ գործընթացը պետք է վերանայվեր:

16. 1991թ. նոյեմբերի 26-ին դիմողները հայց էին ներկայացրել Պետական գանձապետարանի դեմ՝ ի դեմս Պրուշկովի քաղաքային խորհրդի: Նրանք Պրուշկովի շրջանային դատարանին խնդրել էին «պարտավորեցնել Պրուշկովի քաղաքային խորհրդին՝ հանձնառության համաձայն իրենց որդուն հողամաս հատկացնել»: Պրուշկովի շրջանային դատարանը գործն ուղարկել էր Վարչավայի մարզային դատարան, որը մերժել էր պահանջը՝ հիմնավորելով, որ օտարումների և որպես փոխհատուցում հողամասեր հատկացնելու հարցերով միայն վարչական իշխանություններն իրավասություն ունեն: Վերաքննիչ դատարանը 1993թ. փետրվարի 10-ին անփոփոխ էր թողել այդ որոշումը:

17. 1993թ. օգոստոսի 26-ին դիմողը բողոք-նամակ էր հղել Արդարադատության նախարարություն: Արդարադատության նախարարությունը նամակն ուղարկել էր Վարչավայի մարզային դատարան (ուղարկելու օրը հայտնի չէ): Դատարանն ընդունել էր, որ դիմողների գործողությունները պետք է մեկնաբանվեին որպես 1987թ. դեկտեմբերի 8-ին Պրուշկովի քաղաքային խորհրդի հետ կնքված առուծախի պայմանագիրը չեղյալ հայտարարելուն ուղղված գործողություններ, քանի որ նրանք այդ պայմանագրի կնքման քայլին էին դիմել՝ սխալմամբ կարծելով, թե Քաղաքային խորհուրդը համարժեք հողամասի տեսքով փոխհատուցում կտրամադրի իրենց որդուն: 1993թ. դեկտեմբերի 15-ին Վարչավայի մարզային դատարանը որոշել էր՝ քանի որ հայցապահանջի չափը կազմում է 10.000.000 լեհական գլոտի (հին մմուշի), քաղաքային դատարանը պետք է քննության առնի գործը: Գործը հանձնվել էր Պրուշկովի շրջանային դատարան: Հետագայում դիմողներն ավելացրել էին հայցապահանջի չափը, և 1994թ. օգոստոսի 18-ին Պրուշկովի շրջանային դատարանը գործը փոխանցել էր Վարչավայի մարզային դատարան: 1994թ. հոկտեմբերի 18-ին գործը վերադարձվել էր Պրուշկովի շրջանային դատարան, որը քննել էր այն: 1996թ. հունիսի 3-ին կայացվել էր առաջին ատյանի դատարանի վճիռը: Դատարանը բավարարել էր դիմողների պահանջը՝ գտնելով, որ նրանք իրոք գործել են այն ենթադրությամբ, որ իրենց գույքի

առուծախը հանդիսանում է իրենց որդուն նոր հողամաս հատկացնելու նախապայման, և որ այդ ենթադրությունն առաջացրել և հաստատել է Պրուշկովի քաղաքային խորհուրդը:

18. Պետական գանձապետարանը՝ ի դեմս Պրուշկովի քաղաքային խորհրդի, բողոք էր ներկայացրել: 1997թ. փետրվարի 6-ին Վարչավայի մարզային դատարանը բեկանել էր վճիռը և գործն ուղարկել առաջին ատյանի դատարան՝ վերանայման: Վարչավայի մարզային դատարանը գտել էր, որ առաջին ատյանի դատարանը գործի բոլոր հանգամանքները չէ, որ քննության է առել, և չնայած որ դիմողներն իսկապես գործել էին այն հանձնառության հիման վրա, որ իրենց որդուն հողամաս կհատկացվի, սակայն այդ հանձնառությունն իրագործելու համար ժամկետ չէր սահմանվել: Այդ պատճառով վճիռը կայացնող դատարանին հատկապես հանձնարարվել էր պարզել՝ դիմողների որդուն դեռևս կարո՞ղ է հողամաս հատկացվել:

19. Վերանայելով գործը՝ Պրուշկովի շրջանային դատարանը 1998թ. փետրվարի 26-ին մերժել էր դիմողների հայցը: Դատարանը եզրակացրել էր, որ պետությանը դիմողների հողամասի հանձնումն անխուսափելի էր, քանի որ դա նախատեսված էր օտարման նախագծով: Հետևաբար, դիմողները չէին կարող օրինաչափորեն բողոքել, թե իրենք հիմնվել են իրենց որդուն մեկ այլ հողամաս հատկացնելու հանձնառության վրա և այդ պատճառով հարկադրված ստորագրել են պայմանագիրը:

20. Դիմողները բողոքարկել էին:

21. Դիմողները փորձել էին անվճար իրավաբանական օգնություն ստանալ դատավարության ընթացքում (դիմելու օրը չի նշվում): 1998թ. հունիսի 23-ին Լեհաստանի փաստաբանների միությունը դիմողներին նամակով տեղեկացրել էր, որ իրավասու չէ անվճար իրավաբանական օգնություն տրամադրել, և որ այդ դիմումը պետք է դատարան ներկայացվեր: 1998թ. հունիսի 29-ին դիմողները դիմել էին Պրուշկովի շրջանային դատարան՝ խնդրելով դատավարության ընթացքում իրենց անվճար իրավաբանական օգնություն տրամադրել: 1998թ. սեպտեմբերի 11-ին դատարանը թույլատրել էր դիմողներին անվճար իրավաբանական օգնության տրամադրումը և 1998թ. սեպտեմբերի 21-ին Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակին հանձնարարել էր դիմողների հարցերով զբաղվելու համար փաստաբան նշանակել: Այդ որոշումից հետո՝ 1998թ. հոկտեմբերի 6-ին, Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակը փաստաբան Ա. Ջ.-ին նշանակել

եր դիմողների *ex officio* պաշտպան: Փաստաբան Ա.Զ.-ն, ըստ երևույթին, չէր կարողացել ներկայացնել դիմողների շահերը: 1998թ. նոյեմբերի 3-ին Ա.Զ.-ն դատարանին տեղեկացրել էր, որ չի ցանկանում նրանց ներկայացուցիչը լինել: Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակն ընդունել էր այդ հանգամանքը և Ա.Զ.-ին ազատել դիմողների շահերը ներկայացնելուց: 1998թ. դեկտեմբերի 3-ին Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակը Գ.Պ-Ռ.-ին նշանակել էր դիմողների շահերի պաշտպան: 1998թ. դեկտեմբերի 31-ին Գ.Պ-Ռ.-ն նամակ էր հղել Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակ՝ խնդրելով ազատել իրեն իր պարտականություններից:

22. 1999թ. հունվարի 27-ին դիմողները նամակ էին հղել Պրուշկովի շրջանային դատարանի նախագահին՝ բողոքելով, որ իրենց իրավաբանական օգնություն ցուցաբերելու վերաբերյալ դատարանի որոշմանը հակառակ՝ նշանակված փաստաբաններից որևէ մեկը հետաքրքրություն չէր ցուցաբերել իրենց գործի նկատմամբ: Ի պատասխան՝ Պրուշկովի շրջանային դատարանի նախագահը դիմողներին առաջարկել էր դիմել ուղղակի Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակ: Սիւնույն ժամանակ նախագահը Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակի ուշադրությանն էր հրավիրել դիմողի խնդիրը: 1999թ. հունվարի 18-ին դիմողները դիմել էին Վարչավայի մարզային դատարան: Նրանք նշել էին, որ իրենց գործը մոտ ժամանակներում երկրորդ անգամ է քննվելու երկրորդ աստանի դատարանի կողմից, և որ իրենց դրությունն անբարենպաստ է պատասխանողի՝ Պետական գանձապետարանի համեմատ, որի շահերը փաստաբան էր ներկայացնում:

23. 1999թ. փետրվարի 5-ին Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակը փաստաբան Կ.Բ.-ին նշանակել էր դիմողների ներկայացուցիչ: Նա 1999թ. մարտին ծանոթացել էր դիմողների հետ և նրանց շահերը ներկայացրել վերաքննիչ դատարանի՝ 1999թ. մայիսի 25-ի նիստում: Նույն օրը Վարչավայի մարզային դատարանը վճիռ էր կայացրել՝ մերժելով դիմողների բողոքը: Դիմողներին դատարանը հայտնել էր, որ կարող են վճռաբեկ բողոք ներկայացնել:

24. Այդ նիստից հետո փաստաբանը դիմողներին խորհուրդ էր տվել քայլեր ձեռնարկել՝ ձեռք բերելու վճիռը՝ իր գրավոր հիմնավորումներով:

25. 1999թ. մայիսի 25-ին դիմողները դատարանից անձամբ խնդրել էին իրենց տրամադրել վճիռը՝ գրավոր հիմնավորմամբ:

26. 1999թ. սեպտեմբերի 23-ին դիմողներին պատշաճ կերպով տրամադրվել էր վճռի պատճենը՝ գրավոր հիմնավորումներով հանդերձ:

27. Դատարանին ուղղված 1999թ. սեպտեմբերի 30-ի նամակով դիմողները բողոքել էին վճռում առկա սխալների կապակցությամբ: Յետագայում դատարանն ուղղել էր վճռի գրավոր հիմնավորումներում առկա վրիպակները և այն պատվիրված փոստով ուղարկել դիմողներին: Դիմողներն այն չէին վերցրել փոստի գրասենյակից:

28. 1999թ. հոկտեմբերի 23-ին դիմողները պատվիրված նամակ էին ուղարկել փաստաբան Կ.Բ.-ին՝ խնդրելով հայտնել, թե երբ կարող է խորհրդատվություն տրամադրել կամ զանգահարել իրենց: Այդ նամակին պատասխան չէր տրվել:

29. 1999թ. նոյեմբերի 22-ին դիմողներն օգնության գրավոր խնդրանք էին ներկայացրել Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակին: Նրանք բողոքել էին, որ վերաքննիչ դատարանի նիստից հետո չեն կարողացել կապ հաստատել փաստաբան Կ.Բ.-ի հետ:

30. 1999թ. նոյեմբերի 30-ին դիմողները դիմել էին Վարչավայի մարզային դատարանին՝ հայտնելով, որ իրենց *ex officio* պաշտպանը հասանելի չի եղել, և իրենք չեն կարողացել ցուցումներ ստանալ: Ի պատասխան՝ դիմողներին տեղեկացրել էին, որ դատարանի նախագահը *ex officio* պաշտպանների նկատմամբ վերահսկողական լիազորություններով օժտված չէ, և որ իրենք պետք է դիմեն Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակին: Մարզային դատարանի նախագահը նաև հայտնել էր, որ ինքը դատարանի՝ քաղաքացիների հարցերով բաժնին հանձնարարել էր Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակի ուշադրությունը հրավիրել դիմողների ներկայացրած խնդրին:

31. 1999թ. դեկտեմբերի 23-ին դիմողները նամակ էին հղել Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակին՝ բողոքելով, որ փաստաբանն իրենց հետ կապ չի հաստատել, և օգնություն խնդրել իրենց գործի առնչությամբ:

32. 2000թ. հունվարի 5-ին դիմողները մեկ այլ պատվիրված նամակ էին ուղարկել Կ.Բ.-ին՝ խնդրելով շտապ կապ հաստատել իրենց հետ, քանի որ իր հետ կապ հաստատելն անհնարին է: Նրանք նշել էին, որ իրենք ամիսներ շարունակ ապարդյուն փորձել են կապ հաստատել նրա հետ, քանի որ նա փոխել էր բջջային հեռախոսահամարը, իսկ սովորական հեռախոսազանգին չէր պատասխանել:

33. 2000թ. հունվարի 12-ին 1999թ. մայիսի 23-ի վճիռը պատվիրված նամակով ուղարկվել էր փաստաբանական գրասենյակ: Այն Կ.Բ.-ին հանձնվել էր 2000թ. հունվարի 21-ին:

34. 2000թ. հունվարի 27-ին դիմողները և փաստաբանը հանդիպել էին վերջինիս գրասենյակում: Հանդիպման ժամանակ նրանք տեղեկացել էին, որ իրենց գործով վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու հիմքերը բացակայում են:

35. 2000թ. հունվարի 28-ի նամակով դիմողները Վարչավայի մարզային դատարանի նախագահին տեղեկացրել էին 2000թ. հունվարի 27-ի իրենց հանդիպման մասին: Նրանք հայտնել էին, որ Կ.Բ.-ն իրենց է հանձնել վճիռը, տեղեկացրել, որ չկան հիմքեր, որոնցից ելնելով ինքը կարող էր հետագա վճռաբեկ բողոք ներկայացնել, ինչպես նաև առաջարկել էր հայտարարություն ստորագրել, որ իրենք մտադիր են այսուհետ հրաժարվել գործին հետամուտ լինելուց:

36. 2000թ. փետրվարի 15-ին նրանք հերթական նամակն էին հղել Վարչավայի մարզային փաստաբանական միությանը, որով բողոքել էին, որ իրավաբանական օգնություն ցուցաբերող փաստաբանը հանդիպել է իրենց «վարույթը կարճելուց յոթ ամիս անց» և հայտնել, որ հիմքեր չի գտնում գործի հետագա ընթացքն ապահովելու համար:

37. 2000թ. մարտի 1-ին Վարչավայի փաստաբանական գրասենյակի քարտուղարությունը դիմողներին հայտնել էր, որ Կ.Բ.-ն պատասխանել է դիմողների 1999թ. նոյեմբերի 22-ի բողոքում ներկայացված մեղադրանքներին: Համաձայն նրա բացատրությունների՝ դիմողների գործով վճռաբեկ բողոք բերելու հիմքերը բացակայում էին, ինչի մասին ինքը տեղեկացրել է դիմողներին: Քարտուղարությունը դիմողներին տեղեկացրել էր, որ եթե դիմողների *ex officio* պաշտպանը վճռաբեկ բողոք բերելու հիմքեր չի գտնում, փաստաբանական գրասենյակն այդ նպատակով չի կարող մեկ այլ փաստաբան նշանակել:

II. ԳՈՐԾԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

A. Սահմանադրության համապատասխան դրույթները

38. Սահմանադրության 45-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք պետք է ունենա իրավասու, անկողմնակալ և անկախ դատարանի կողմից իր գործի արդարացի և հրապարակային քննության իրավունք: ...»:

39. Սահմանադրության 17-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Կանոնադրության հիման վրա կարող են ստեղծվել հանրային գաղտնիություն պահանջող մասնագիտությունների ոլորտում գործող միավորումներ, և նման միավորումները պետք է այդ մասնագիտության ոլորտում պատշաճ գործունեություն ծավալեն՝ հանրային շահին համապատասխան և այդ շահը պաշտպանելու նպատակով»:

B. Իրավաբանական օգնություն

40. Համաձայն Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 5-րդ հոդվածի՝ դատարանը պետք է անհրաժեշտ ցուցումներ տա առանց փաստաբանի հանդես եկող կողմին, մասնավորապես պետք է տեղեկացնի կողմի գործողությունների կամ անգործության հետևանքների մասին:

41. Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 113 հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է, որ դատավարության կողմը գործով իրավասու դատարանին կարող է խնդրել իրեն ազատել դատական տուրքերից՝ հայտարարագիր լրացնելով այն մասին, որ պահանջվող տուրքերն էականորեն կվատթարացնեն իր և իր ընտանիքի կենսապայմանները:

42. Օրենսգրքի 117-րդ հոդվածին համապատասխան՝ դատական տուրքերից ազատված անձինք կարող են իրենց իրավաբանական օգնություն տրամադրելու խնդրանք ներկայացնել: Այդուհետ դատարանը համապատասխան շրջանի փաստաբանական գրասենյակին կամ Իրավախորհրդատուների շրջանային պալատին պետք է խնդրի փաստաբան կամ իրավախորհրդատու նշանակել հայցվորների գործով:

C. Վճռաբեկ բողոք

43. Խնդրո առարկա ժամանակահատվածում քաղաքացիական դատավարության կողմը կարող էր վճռաբեկ բողոք ներկայացնել Գե-

րագույն դատարան՝ երկրորդ ատյանի դատարանի այն դատական որոշման դեմ, որի հիման վրա վարույթը կարճվել էր:

44. Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 393⁴ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն տվյալ որոշումը կայացնող դատարանի դեմ վճռաբեկ բողոք կարող է ներկայացվել այդ որոշումը՝ իր գրավոր հիմնավորումներով, գործով անցնող կողմին հանձնելու պահից մեկ ամսվա ընթացքում: Մերժման ենթակա են այն վճռաբեկ բողոքները, որոնք չեն ներկայացվել փաստաբանի կամ իրավախորհրդատուի կողմից:

45. Օրենսգրքի 393¹ հոդվածը խնդրո առարկա ժամանակահատվածում գործող խմբագրությամբ թվարկում է այն հիմքերը, որոնց առկայության դեպքում կարող է վճռաբեկ բողոք ներկայացվել: Հոդվածը սահմանում է հետևյալը.

«Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը հետևյալն են.

1) նյութական իրավունքի խախտումը՝ այն ոչ ճիշտ մեկնաբանելու կամ սխալ կիրառելու արդյունքում.

2) դատավարական դրույթների խախտումը, եթե այդ թերությունը կարող է էական ազդեցություն ունենալ գործի վերջնական արդյունքի վրա»:

46. 393³ հոդվածը սահմանում է վճռաբեկ բողոքին ներկայացվող պահանջները: Հոդվածի համապատասխան մասը սահմանում է հետևյալը.

«1. Վճռաբեկ բողոքը պետք է ներառի.

1) նշում այն մասին, թե որ որոշման դեմ է ներկայացվում բողոքը՝ զետեղելով նաև նշում այն մասին, թե բողոքը ներկայացվում է ամբողջ որոշման, թե՞ դրա մի մասի կապակցությամբ.

2) նշում վճռաբեկ բողոքի հիմքերի մասին.

3) փաստարկներ, որոնք կվկայեն, որ բողոքի քննությունը տեղին է.

4) միջնորդություն բողոքի առարկա որոշումը բեկանելու կամ փոփոխելու վերաբերյալ՝ նշելով նաև միջնորդության շրջանակը»:

47. 393⁴ հոդվածը սահմանում է հետևյալը.

«Երկրորդ ատյանի դատարանը դռնփակ նիստում մերժում է սահմանված ժամկետի խախտմամբ ներկայացված կամ այլ հիմքով անընդունելի վճռաբեկ բողոքը (...):»:

48. Գերագույն դատարանի կողմից վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելու հիմքերը կարող են հակառակից (*a contrario*) բխեցվել՝ ելնելով Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 393-րդ հոդվածից, որի համապատասխան մասը խնդրո առարկա ժամանակահատվածում հետևյալ բովանդակությունն ուներ.

«1. Գերագույն դատարանը կարող է մերժել վճռաբեկ բողոքի քննությունը, եթե.

i) գործում որևէ նշանակալի իրավական խնդիր առկա չէ.

ii) դատարանի նախադեպային իրավունքի առնչությամբ լուրջ կասկածներ կամ հակասություններ առաջացնող դրույթների մեկնաբանության անհրաժեշտությունը բացակայում է.

iii) բողոքն ակնհայտորեն անհիմն է:

2. 1-ին մասը չի կիրառվում, եթե կայացված դատական որոշումն ակնհայտորեն խախտել է օրենքը կամ դատավարությունն ընթացել է օրենքի խախտմամբ»:

D. Սահմանադրական դատարանի 2005թ. մարտի 31-ի որոշումը

49. 2005թ. մարտի 31-ի իր որոշմամբ Սահմանադրական դատարանը քննել էր մի շարք սահմանադրական բողոքներ, որոնցում դիմողները հիմնավորապես վիճարկում էին Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի որոշ դրույթներ, այդ թվում այն կապակցությամբ, որ այդ դրույթները սահմանում էին այն պայմանները, որոնց պետք է համապատասխանեին վճռաբեկ բողոքները:

50. Դատարանը, *inter alia*, նկատել էր, որ օրենսգրքի 393-րդ հոդվածում և այլուր շարադրված պայմանները, որոնց պետք է համապատասխանեին վճռաբեկ բողոքները («նշանակալի իրավական խնդիր», «դատարանի նախադեպային իրավունքի առնչությամբ լուրջ կասկածներ կամ հակասություններ առաջացնող դրույթներ», «փաստարկներ, որոնք կվկայեն, որ բողոքի քննությունը տեղին է»), խիստ ընդարձակ են: Դատարանը նշել էր, որ դրանց կիրառման դատական

պրակտիկայում առաջ են եկել մեկնաբանման լուրջ դժվարություններ, և որոնք հակասություններ են առաջացրել Լեհաստանի դատարանների նախադեպային իրավունքում:

Ե. «Փաստաբանական պալատի մասին» օրենքի համապատասխան դրույթները

51. 1982թ. ընդունված «Փաստաբանական պալատի մասին» օրենքի խմբագրված տարբերակի 1-ին հոդվածի համապատասխան մասը սահմանում է հետևյալը.

«1. Փաստաբանական պալատը ստեղծվում է իրավաբանական օգնություն ցուցաբերելու, անձանց իրավունքներն ու ազատությունները պաշտպանելու հարցում համագործակցելու, ինչպես նաև օրենքը ձևավորելու և այն կիրառելու նպատակներով:

2. Փաստաբանական պալատը կազմավորվում է որպես ինքնակառավարվող միավորում:

3. Փաստաբանն իր մասնագիտական պարտականություններն իրականացնելիս ենթակա է միայն օրենքին»:

52. Օրենքի 3-րդ հոդվածը սահմանում է հետևյալը.

«Փաստաբանական պալատի մասնագիտական խորհրդի ընդհանուր խնդիրներն են.

1) Պալատի կանոնադրական խնդիրների իրականացման համար պայմաններ ստեղծելը.

2) Պալատի շահերի ներկայացումը և իրավունքների պաշտպանությունը.

3) մասնագիտական գործունեությունը կարգավորող կանոնների պահպանման նկատմամբ հսկողությունը.

4) փաստաբանների մասնագիտական հմտությունների զարգացումը և ուսուցանումը.

5) մասնագիտական վարքագծի կանոնների սահմանումը, կատարելագործումը և դրանց պահպանման ապահովումը.

6) Պալատի գույքի կառավարումը (...):»:

53. Օրենքի 28-րդ հոդվածը սահմանում է հետևյալը.

«1. Փաստաբանն իրավաբանական օգնություն տրամադրելը կարող է մերժել միայն էական պատճառներ ունենալու դեպքում, որոնց մասին նա պարտավոր է հայտնել շահագրգիռ կողմին: Իրավաբանական օգնություն տրամադրելու կամ օգնության տրամադրումը մերժելու հարցը պետք է վճռի տեղի Փաստաբանական խորհուրդը, իսկ եթե ժամանակը սուղ է՝ այդ խորհրդի ավագանու ղեկավարը:

2. Այն դեպքերում, երբ իրավաբանական օգնությունը տրամադրվում է իրավաբանական օգնության վերաբերյալ կանոնակարգերի հիման վրա միայն վստահորդին ներկայացնելու համար, փաստաբանին նշանակած սուբյեկտը կարող է ազատել նրան իրավաբանական օգնություն տրամադրելու պարտականությունից»:

54. Օրենքի 21 հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ փաստաբանն իրավաբանական օգնություն պետք է տրամադրի այն դատարանին ընդդատյա տարածքում, որտեղ գտնվում է նրա գրասենյակը:

55. Փաստաբանները պարտավոր են իրենց գործունեությունը ծավալել Փաստաբանների միության կողմից հաստատված մասնագիտական և վարքագծի կանոնագրքերին համապատասխան: Նրանք կարող են Փաստաբանական պալատի կարգապահական դատարանի կողմից պատասխանատվության կանչվել դատավարության ընթացքում անպատշաճ մասնագիտական պահվածքի կամ վարքագծի սկզբունքների խախտման համար:

56. Համաձայն Ազգային փաստաբանական խորհրդի կողմից 1998թ. հոկտեմբերի 10-ին հաստատված վարքագծի կանոնների ընդհանուր մասի 57-րդ հոդվածի՝ երբ փաստաբանը, անկախ նրանից՝ նա վարձվել է անհատական հիմունքներով, թե նշանակվել է իրավաբանական օգնության համակարգի շրջանակներում, գտնում է, որ գործով բողոք ներկայացնելու դեպքում հաջողության հասնելու հավանականությունը նվազ է, իսկ վստահորդը համաձայն չէ իր կարծիքին, պետք է ծանուցի պաշտպանի լիազորությունները դադարեցնելու մասին, դադարեցնի շահերի ներկայացումը կամ մերժման մասին ծանուցի իրեն նշանակած մարմնին:

F. Գերագույն դատարանի 2000թ. (III CZP 14/00) բանաձևը

57. 2000 թվականին Գերագույն դատարանը բանաձև էր ընդունել իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանի կողմից վճռաբեկ բողոք բերելուց հրաժարվելու իրավունք ունենալու կամ չունենալու հարցի առնչությամբ: Բանաձևը հարցին դրական պատասխան էր տվել:

58. Դատարանը նկատել էր, որ իրավաբանական օգնության հետ կապված խնդիրներն առնչվում են ոչ միայն արդարադատության իրականացմանը, այլև մարդու իրավունքներին, մասնավորապես՝ դատարանի մատչելիության իրավունքին: Այդուհանդերձ, Լեհաստանի օրենսդրությամբ իրավաբանական օգնության խնդիրները համակողմանի և սպառիչ կանոնակարգված չէին:

59. Սուս այն փաստը, որ վճռաբեկ բողոքը կարող էին ներկայացնել միայն որակավորում ունեցող ներկայացուցիչները, վիճելի է: Այնուամենայնիվ, հարկ է ուշադրություն դարձնել իրավաբանական օգնության հարցերը կարգավորող դրույթներում առկա որոշակի հայեցակարգային խառնաշփոթին, որի հիմնական պատճառն այն էր, որ օրենսդիրը չէր ներդաշնակեցրել քաղաքացիական և քրեական դատավարությունների համապատասխան օրենսգրքի դրույթները: Մասնավորապես, իրավաբանական օգնության շրջանակները և պարտադիր իրավաբանական ներկայացուցչության ժամանակ փաստաբանների պարտականություններն ուղղակիորեն արտացոլված չէին քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի դրույթներում: Դրա պատճառը մասամբ այն էր, որ քաղաքացիական դատավարության վերաբերյալ օրենսդրության նշանակալի մասը գործողության մեջ էր դրվել 1964 թվականին, մինչդեռ վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու նպատակով պարտադիր իրավաբանական ներկայացուցչության մասին դրույթներն ուժի մեջ էին մտել 1996 թվականին, երբ ընդունվել էր բողոքի այդ նոր տեսակը:

60. Արդյունքում, քաղաքացիական գործով վարույթի ընթացքում դատավարության կողմին իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանի պարտականությունների շրջանակը պարզորոշ չէր: Մասնավորապես, Գերագույն դատարանում վճռաբեկ վարույթի կապակցությամբ իրավաբանական օգնություն ցուցաբերելու՝ փաստաբանների պարտականության վերաբերյալ դրույթները հստակեցման կարիք ունեին: Դատարանը նշել էր, որ համապատասխան դրույթների կիրառման դատական պրակտիկան մեկնաբանման լուրջ բար-

դություններ և հակասություններ էին առաջացրել Լեհաստանի դատարանների նախադեպային իրավունքում:

61. Դատարանը նկատել էր, որ իրավաբանական օգնություն ստացած կողմի և վճռաբեկ վարույթի ընթացքում նրա շահերը ներկայացնելու համար նշանակված փաստաբանի կարծիքների միջև հավանական հակասության հարցը գործող օրենսդրությամբ ուղղակիորեն կարգավորված չէ: Այնուհետ դատարանը նշել էր, որ իրավաբանական օգնության հասկացությունը չի կարող ենթադրել, որ փաստաբանը պարզապես պետք է գործի՝ համաձայն վստահորդի ցանկությունների: Իրավաբանական օգնություն ցուցաբերող փաստաբանի դերն ավելի շուտ նրանում է, որ նա պարտավոր է իրավաբանական խորհրդատվություն տրամադրել դատավարության կողմին, այդ թվում տվյալ վճռի դեմ ներկայացված վճռաբեկ բողոքի հաջողության հավանականության մասին:

62. Բարձրագույն դատական ատյանի՝ Գերագույն դատարանի սահմանադրական դերը ևս մի փաստարկ էր հօգուտ այն եզրակացության, որ իրավաբանական օգնություն ցուցաբերող փաստաբանը պարտավոր չէ գործել դատավարության կողմի կամքով և վճռաբեկ բողոք բերել, եթե այդ բողոքը դատապարտված է ձախողման: Կողմի և փաստաբանի միջև անհամաձայնության դեպքում կողմն իրավասու էր «Փաստաբանական պալատի մասին» օրենքի 28-րդ հոդվածի համաձայն բողոք ներկայացնել: Պալատը կարող էր նոր փաստաբան նշանակել, որը կարող էր վճռաբեկ բողոք ներկայացնել՝ միաժամանակ խնդրելով թույլ տալ բողոքը ներկայացնել սահմանված ժամկետի ավարտից հետո՝ համաձայն Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 169-րդ հոդվածի: Իրականում Գերագույն դատարանի պրակտիկան ևս միանշանակ չէր. որոշ դեպքերում դատարանը մերժել էր նման խնդրանքները, այլ դեպքերում՝ ընդունել դրանք: Այնուամենայնիվ, դա կողմերին հետ չէր պահել գործողությունների նման ընթացքով շարժվելուց:

G. Սահմանված ժամկետի ավարտից հետո բողոք ներկայացնելու թույլտվությունը

63. Համաձայն Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 169-րդ հոդվածի՝ դատավարության կողմը կարող է դատավարական միջոցը սահմանված ժամկետի ավարտից հետո իրականացնելու

թույլտվություն խնդրել. այդ միջոցը պետք է իրականացվի խնդրանքը ներկայացնելու հետ միաժամանակ:

Ի. Դատական նամակագրության հանձնումը

64. Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 133 հոդվածի 3-րդ կետի համապատասխան մասը սահմանում է հետևյալը.

«3. Եթե գործով նշանակվել է իրավաբանական ներկայացուցիչ կամ կողմի անունից դատական նամակագրությունն ստանալու իրավունք ստացած անձ, ապա դատական նամակագրությունը հանձնվում է այդ անձանց»:

65. Համաձայն Գերագույն դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ եթե քաղաքացիական դատավարության կողմը ներկայացված է փաստաբանի միջոցով, ապա Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված ժամկետների հաշվարկն սկսվում է դատական որոշումները նրան հանձնելու օրվանից (III CRN 324/72, I UZ, 65/04):

III. ԳՈՐԾԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՈՉ ԿՈՆՎԵՆՑԻՈՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ

A. Եվրոպայի իրավաբանական միությունների և փաստաբանական պալատների խորհրդի վարքագծի կանոնագիրը

66. Եվրոպայի իրավաբանական միությունների և փաստաբանական պալատների խորհուրդը Եվրամիության տարածքի համար հաստատել է վարքագծի կանոններ:

Դրա 1-ին հոդվածը սահմանում է, որ փաստաբանը պետք է ծառայի արդարադատության, ինչպես նաև վստահորդների իրավունքներին ու ազատություններին, և նրա պարտականությունն է ոչ միայն ներկայացնել վստահորդի գործը, այլև լինել նրա խորհրդատուն:

67. Փաստաբանի գործառույթը, այդպիսով, նրա վրա դնում է տարբեր, հաճախ միմյանց հակասող իրավական և բարոյական պարտավորություններ վստահորդի, դատարանի կամ այլ իշխանությունների նկատմամբ, որոնց առջև նա ներկայացնում է վստահորդի շահերը կամ հանդես է գալիս նրա անունից. փաստաբանի մասնագիտության նկատմամբ՝ ընդհանուր առմամբ, և այդ մասնագիտությունն ու-

ճեղքող գործընկերների նկատմամբ՝ մասնավորապես, հասարակության նկատմամբ, որի համար ազատ և անկախ մասնագիտությունը սահմանափակված է հենց մասնագիտությամբ պայմանավորված կանոններով, կարևոր միջոց է մարդու իրավունքների և պետական իշխանության ու հասարակության այլ շահերի համադրումը երաշխավորելու համար:

68. Կանոնակարգի 3.1.2 հոդվածի համաձայն՝ փաստաբանն իր վստահորդին խորհրդատվություն տրամադրելիս և նրան ներկայացնելիս պետք է գործի անհապաղ, բարեխղճորեն և ջանասիրաբար:

69. 3.1.4 հոդվածին համապատասխան՝ փաստաբանը պետք է իրավունք չունենա գործը վարելուց հրաժարվելու իր իրավունքն իրականացնել այնպես կամ այնպիսի հանգամանքներում, որ վստահորդն ի վիճակի չլինի ժամանակին այլ իրավաբանական օգնություն ստանալ՝ դրանով վնաս պատճառելով հաճախորդին:

B. Եվրոպայի խորհրդի հանձնարարականները

1. Նախարարների կոմիտեի թիվ R (81) 7 հանձնարարականն անդամ երկրներից՝ արդարադատության մատչելիությանը նպաստող միջոցառումների վերաբերյալ

70. Այս հանձնարարականի համապատասխան մասը նախատեսում է.

«4. Դատավարության որևէ կողմի չի կարելի արգելել օգտվել փաստաբանի ծառայություններից: Անհրաժեշտ է խուսափել կողմին որևէ գործով փաստաբանների ոչ անհրաժեշտ բազմության ծառայություններին դիմելուն պարտադրելուց: Այն դեպքերում, երբ, հաշվի առնելով խնդրո առարկա գործի բնույթը, ելնելով արդարադատության մատչելիությունը խթանելու նկատառումներից, նպատակահարմար է, որպեսզի անհատը դատարանում ինքնուրույն ներկայացնի իր գործը, փաստաբանի կողմից ներկայացուցչությունը կարող է լինել ոչ պարտադիր»:

2. Նախարարների կոմիտեի թիվ R (93) 1 հանձնարարականն անդամ երկրներին՝ անվճարունակներին իրավունքի և արդարադատության արդարացի դատաքննության մատչելիության ապահովման վերաբերյալ

71. Այս հանձնարարականի համապատասխան մասը նախատեսում է հետևյալը.

«Հիշեցնելով, որ, ի լրումն Սարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով ամրագրված՝ օրենքի և արդարադատության մատչելիության իրավունքի, Կոնվենցիայի այլ հոդվածները ևս, մասնավորապես՝ 2-րդ, 3-րդ և 8-րդ հոդվածները, հավասարապես կիրառելի են անվճարունակների համար, նաև եվրոպայի խորհրդի այլ իրավական փաստաթղթերը, ինչպես, ասենք, եվրոպական սոցիալական խարտիան:

Նկատի ունենալով, որ սույն հանձնարարականի նպատակն է կատարելագործել առկա իրավական խորհրդատվության և իրավաբանական օգնության համակարգերը, հատկապես անվճարունակների համար, հետևաբար, վերանայել գոյություն ունեցող մեխանիզմը՝ մարդկանց այլ խմբերում ընդգրկելու առումով, այն մարդկանց, ում համար այդ համակարգերը ձևավորվել են:

Հանձնարարվում է անդամ երկրների կառավարություններին.

1. Խթանել օրենքի մատչելիությունը անվճարունակների համար («օրենքի պաշտպանությունից օգտվելու իրավունքը»).

[...]

b. բարելավել անվճարունակների իրավական խորհրդատվության տրամադրումը.

[...]

3. Խթանել արդարադատության մատչելիությունն անվճարունակների համար, հատկապես հետևյալ միջոցներով.

[...]

c. ճանաչել պաշտպանի պատշաճ ծառայություններից, հնարավորության դեպքում՝ ընտրության հնարավորությամբ, օգտվելու իրավունքը, որի դիմաց վերջինս համարժեք փոխհատուցում պետք է ստանա.

[...]

e. պարզեցնել անվճարունակներին իրավաբանական օգնություն տրամադրելու ընթացակարգերը, [...]:»

3. Նախարարների կոմիտեի թիվ R (2000) 21 հանձնարարականն անդամ երկրներին՝ փաստաբանի մասնագիտության ազատ իրականացման վերաբերյալ

72. Հանձնարարականը, *inter alia*, նախատեսում է.

«Նախարարների կոմիտեն, հիմք ընդունելով Եվրոպայի խորհրդի կանոնադրության 15b հոդվածը, [...]

Ընդգծելով փաստաբանների և մասնագիտական միավորումների հիմնարար դերը, որ վերջիններս ունեն մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանությունն ապահովելու գործում [...]

Նկատի ունենալով, որ արդարադատության մատչելիությունը կարող է տնտեսապես վատ վիճակում գտնվող անձանցից պահանջել օգտվել փաստաբանների ծառայություններից,

Անդամ երկրների կառավարություններին հանձնարարում է ձեռնարկել կամ, իրադրությունից ելնելով, ամրապնդել բոլոր միջոցները, որ նրանք անհրաժեշտ են համարում սույն հանձնարարականում ներառված սկզբունքներն իրականացնելու համար:

[...]

1. Պետք է ձեռնարկվեն բոլոր միջոցները՝ փաստաբանի մասնագիտության ազատ իրականացումը հարգելու, պաշտպանելու և խթանելու համար՝ առանց խտրականության կամ իշխանությունների կամ հանրության ոչ պատշաճ միջամտության, մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի համապատասխան դրույթների լույսի ներքո:

[...]

1. Հարկ է ձեռնարկել անհրաժեշտ բոլոր միջոցները՝ երաշխավորելու համար, որ բոլոր անձինք իրավունք ունեն օգտվելու անկախ փաստաբանների մատուցած ծառայություններից,

2. Փաստաբանները պետք է խրախուսվեն՝ տնտեսապես վատ վիճակում գտնվող անձանց իրավաբանական ծառայություններ մատուցելու հարցում:

3. Անդամ երկրների կառավարությունները պետք է անհրաժեշտության դեպքում երաշխավորեն արդարադատության մատչելիություն, ապահովեն, որպեսզի տնտեսապես վատ վիճակում գտնվող անձինք հնարավորություն ունենան օգտվելու արդյունավետ իրավաբանական ծառայություններից, մասնավորապես՝ ազատությունից զրկված անձինք:

4. Փաստաբանների պարտավորություններն իրենց վստահորդների նկատմամբ պետք է տարբերակվեն՝ կախված այն հանգամանքից թե վճարումն ամբողջությամբ կամ մասամբ կատարվել է հանրային միջոցներից, թե՛ ոչ»:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1. Կոնվենցիայի դրույթներին *ratione personae* անհամապատասխանությունը

73. Կառավարությունը, նախ, վիճարկել էր, որ դիմումը *ratione personae* չի համապատասխանում Կոնվենցիայի դրույթներին: Սույն գործով դատարաններն ընդունել էին, որ դիմողների շահերը պետք է ներկայացնի իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանը, և գործով նման փաստաբան նշանակվել էր: Վերջինս պատշաճորեն ներկայացրել էր նրանց վերաքննիչ դատարանում: Այդուհանդերձ, դրանից հետո վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու առնչությամբ դիմողների և փաստաբանի միջև հնարավոր տարածայնությունների համար Պետությունը պատասխանատու չէր: Փաստաբանն անդամակցում էր անկախ և ինքնակառավարվող մասնագիտական միավորմանը, որն ընդունել էր վարքագծի իր կանոններն ու կարգապահական կանոնակարգերը: Հանրային իշխանությունները փաստաբանների գործունեության ձևերի նկատմամբ ուղղակի հսկողություն իրականացնելու իրավասություն չեն ունեցել և չէին կարող իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանին պարտադրել վճռաբեկ բողոք ներկայացնել:

74. Պետությունից այդ մասնագիտության անկախությունը ենթադրում է, որ պաշտպանի գործողությունները ենթակա են կարգավորման հիմնականում վստահորդի և նրա պաշտպանի միջև, անկախ նրանից՝ պաշտպանը նշանակվել է իրավաբանական օգնության համակարգի շրջանակներում, թե վճարումը կատարվել է մասնավոր հիմունքներով, ուստի, որպես այդպիսին, չեն կարող ենթադրել Պետության պատասխանատվությունը Կոնվենցիայի հիման վրա՝ բացառությամբ առանձնահատուկ դեպքերի: Կառավարությունը հղում էր կատարել նման գործերով Դատարանի նախադեպերին (*Artico v. Italy*,

1980թ. մայիսի 13-ի վճիռ, Series A no. 37, կետ 18, *Daud v. Portugal*, 1998թ. ապրիլի 21-ի վճիռ, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-II, կետ 33): Կառավարությունը կրկնել էր, որ քրեական դատավարության ընթացքում պաշտպան ունենալու իրավունքի համար սահմանված հատուկ երաշխիքները նույն կերպ սահմանված չէին քաղաքացիական դատավարության պարագայում (*Skrobol v. Poland* (dec.), no. 44165/98, 8 հուլիսի 2003թ.):

75. Դիմողները նշել էին, որ իրավաբան մասնագետներն իրենց գործառույթներն իրականացրել են հանրային շահին համապատասխան և ի պաշտպանություն այդ շահի: Դատարանը պետք է որոշեր քաղաքացիական դատավարության կողմին փաստաբան տրամադրելու անհրաժեշտության հարցը և միայն դատարանը կարող էր փաստաբանին ազատել իր պարտականությունների կատարումից: Յետևաբար, փաստաբանների միությունը պատասխանատու էր արդյունավետ իրավաբանական օգնություն տրամադրելու գործընթացի միայն տեխնիկական մասի համար, մասնավորապես՝ այս կամ այն փաստաբանին մակագրելով տվյալ գործը: Յետևաբար, Պետությունը պետք է պատասխանատու համարվի իրավաբանական օգնության հետ կապված գործերով:

76. Դիմողներն այդ կապակցությամբ հղում էին կատարել վերոհիշյալ *Daud-ի* և *Artico-ի* գործերով վճիռներին՝ գործի գնահատման ժամանակ նկատի առնելու համար:

77. Դատարանը նշում է, որ սերտ առնչություն կա Կառավարության նախնական առարկությունների և դիմողների՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի վրա հիմնված վերոհիշյալ բողոքի միջև: Այդ պատճառով դիմումի ընդունելիության վերաբերյալ իր որոշման մեջ Դատարանն այդ առարկությունների ուսումնասիրությունը ներառել է գործի հանգամանքներում (տե՛ս վերը՝ կետ 8): Դատարանը հաստատում է իր մոտեցումը:

2. Պաշտպանության ներպետական միջոցները չսպառելը

78. Կառավարությունն այնուհետև պնդել էր, որ դիմողները չեն սպառել լեհական օրենսդրությամբ սահմանված պաշտպանության ներպետական բոլոր միջոցները, ինչպես պահանջվում է Կոնվենցիայի 35 հոդվածի 1-ին կետով:

79. Առաջին. Կառավարությունը հայտնել էր, որ եթե դիմողներին չէր բավարարել պաշտոնապես նշանակված փաստաբաններից ստացած իրավաբանական օգնությունը, «Փաստաբանական պալատի մասին» օրենքի 28-րդ հոդվածի հիման վրա նրանք կարող էին բողոք ներկայացնել Փաստաբանական միություն և խնդրել գործով մեկ այլ փաստաբան նշանակել: Փաստաբանի կողմից վճռաբեկ բողոք ներկայացնելուց հրաժարվելու հիմնավորվածության վերաբերյալ դիմողների կասկածներին համամիտ լինելու դեպքում տեղի Փաստաբանական միությունը պետք է մեկ այլ փաստաբան նշանակեր նրանց ներկայացնելու համար: Եթե անգամ ենթադրվեր, որ այդ նոր փաստաբանը չէր հասցնի օրենքով սահմանված ժամկետում վճռաբեկ բողոք ներկայացնել, վերջինս դա կարող էր անել այդ ժամկետը լրանալուց հետո՝ միաժամանակ խնդրելով վճռաբեկ բողոքը սահմանված ժամկետի ավարտից հետո ներկայացնելու թույլտվություն:

80. Երկրորդ. դիմողները կարող էին Գերագույն դատարանում իրենց ներկայացնելու համար ինքնուրույն փաստաբան ընտրել:

81. Երրորդ. իրենց ընտրած փաստաբանի կողմից ներկայացված վճռաբեկ բողոքի հաջող արդյունքի դեպքում նրանք կարող էին քաղաքացիական օրենսդրության՝ քաղաքացիական հայցով հանդես գալու վերաբերյալ դրույթների հիման վրա իրավաբանական օգնությունը տրամադրող փաստաբանից փոխհատուցում պահանջել՝ վճռաբեկ բողոքը չներկայացնելու արդյունքում իրենց պատճառված վնասի դիմաց:

82. Դիմողները նշել էին, որ «Փաստաբանական պալատի մասին» օրենքի 28-րդ հոդվածն իրենց համար ստեղծված իրադրության հետ որևէ առնչություն չունի: Այդ դրույթը կիրառելի էր միայն այն իրադրություններում, երբ փաստաբանը պարզապես հրաժարվում է իրավաբանական ծառայություն տրամադրելուց: Սույն գործով իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանը չէր հրաժարվել դրանից, քանի որ, համաձայն ներպետական օրենսդրության համապատասխան դրույթների, իրավաբանական օգնության հասկացությունը չի կարող ենթադրել, որ փաստաբանը պարզապես պետք է գործի վստահորդի ցանկությունների համաձայն: Փաստաբանը դիմողներին ներկայացրել էր վերաքննիչ դատարանում և այնուհետև գտել էր, որ վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու հիմքերը բացակայում են: Այդ գործողությունները չեն կարող բնութագրվել որպես «հրաժարում իրավաբանական ծառայությունների տրամադրումից»:

83. Դիմողներն այնուհետև անհամաձայնություն էին հայտնել Կառավարության այն մոտեցման կապակցությամբ, որ տեղի Փաստաբանական միությանն ուղղված բողոքի բավարարման դեպքում դիմողներին կարող էր տրամադրվել մեկ այլ փաստաբան՝ սահմանված ժամկետի ավարտից հետո վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու նպատակով՝ միաժամանակ խնդրելով բողոքը սահմանված ժամկետի ավարտից հետո ներկայացնելու թույլտվություն: Դիմողներն այդ կապակցությամբ հիշատակել էին 2000թ. մարտի 1-ի նամակը, որով տեղի Փաստաբանական միությունը հայտնել էր, որ եթե *ex officio* պաշտպանը հիմքեր չի գտնում վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու համար, ապա Փաստաբանական միությունը նույն նպատակով այլ փաստաբան չի նշանակի:

84. Ինչ վերաբերում է վճռաբեկ բողոք ներկայացնելուց հրաժարված փաստաբանից քաղաքացիական դատավարության կարգով փոխհատուցում պահանջելու վերաբերյալ Կառավարության փաստարկներին, դիմողները նշել էին, որ ներպետական դատարաններում մնան պահանջների բավարարման դեպքեր չեն արձանագրվել:

85. Դատարանը նշում է, որ սերտ առնչություն կա Կառավարության նախնական առարկությունների և դիմողների՝ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի վրա հիմնված վերոհիշյալ բողոքի միջև: Այդ պատճառով դիմումի ընդունելիության վերաբերյալ իր որոշման մեջ Դատարանն այդ առարկությունների ուսումնասիրությունը ներառեց գործի հանգամանքներում (տե՛ս վերը՝ կետ 8): Դատարանը վերահաստատում է իր մոտեցումը:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6 ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴԻՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

86. Դիմողները բողոքել էին Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա՝ նշելով, որ իրենց գործով դատավարություններն արդար չեն եղել, իսկ իրենք զրկված են եղել դատարանի մատչելիության հնարավորությունից:

Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 1-ին կետի համապատասխան մասը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա ... իրավունքներն ու պարտականությունները ..., ունի ... դատարանի կողմից ... արդարացի ... դատաքննության իրավունք»:

1. Կողմերի դիրքորոշումները

87. Դատարանն ամենից առաջ հիշեցրել էր, որ դատարանի մատչելիության իրավունքը բացարձակ չէ և կարող է ենթարկվել սահմանափակումների, որոնք, ըստ էության, թույլատրելի են, քանզի մատչելիության իրավունքն ինքնին ենթադրում է կարգավորում Պետության կողմից: Այս առումով Մասնակից պետություններն օժտված են հայեցողության որոշակի շրջանակով (*Osman v. the United Kingdom*, 1998թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռ, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII, կետ 147):

88. Կառավարությունը հայտնել էր, որ վերաքննիչ դատարանի վճիռն անձամբ դիմողներին էր հանձնվել 1999թ. սեպտեմբերի 23-ին: Այդուհանդերձ, ներպետական օրենսդրության համապատասխան դրույթների համաձայն՝ վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու ժամկետի հաշվարկը չէր սկսվել այդ օրվանից: Այն դեպքերում, երբ կողմի շահերը փաստաբանն է ներկայացնում, վճռի հանձնումը կողմին որևէ իրավական հետևանք չի առաջացնում: Միայն փաստաբանին վճիռը հանձնելուց հետո ժամկետի հաշվարկը կարող է սկսվել:

89. Կառավարությունն այնուհետև պնդել էր, որ դատարանը վճիռը փաստաբանին հանձնել էր այն դիմողներին արդեն իսկ հանձնած լինելուց հետո: Փաստաբանն այն պատվիրված փոստով ստացել էր 2000թ. հունվարի 21-ին: Միայն դրանից հետո է սկսվել Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 393⁴ հոդվածով սահմանված ժամկետի հաշվարկը: Այդպիսով, 2000թ. հունվարի 27-ին, երբ դիմողները հանդիպել էին փաստաբանին, և վերջինս մերժել էր բողոք ներկայացնել, ժամկետի հաշվարկը շարունակում էր ընթանալ: Այնուհետև դիմողները քսանչորս օր ունեին Գերագույն դատարան իրենց բողոքը ներկայացնելու ուղղությամբ քայլեր ձեռնարկելու համար:

90. Կառավարությունը պնդել էր, որ դիմողներն իրենց գործով գործունե հետևողականություն չեն ցուցաբերել: Փաստը, որ նրանց շահերը ներկայացնելու համար իրավաբանական օգնություն ցուցաբերող փաստաբան էր նշանակվել, դիմողներին չէր ազատել պատշաճ հետևողականություն դրսևորելու պարտավորությունից, որը

պարտադիր է քաղաքացիական դատավարության բոլոր կողմերի համար: Սույն գործով նրանք իրենց փաստաբանին տեղեկացրել էին երկրորդ ատյանի դատարանի վճիռն ստանալու մասին. նրանք փաստաբանին իրենց վերաբերող վճռի դեմ վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու ուղղությամբ քայլեր ձեռնարկելու գրավոր խնդրանք չէին ներկայացրել և դատարանի գրասենյակից չէին ճշտել՝ վճիռը փաստաբանին հանձնվե՞լ է, արդյոք:

91. Ամեն դեպքում, նախքան 2000թ. հունվարի 21-ը՝ վճիռը փաստաբանին հանձնելու օրը, պաշտպանը վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու ուղղությամբ քայլեր ձեռնարկելու խնդիր չի ունեցել: Միայն այդ օրվանից սկսած է խնդրո առարկա դարձել վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու հիմքերի առկայության հարցը: Ուստի մինչև 2000թ. հունվարի 21-ի վերաբերյալ չէր կարող ասվել, որ փաստաբանն անփութություն է ցուցաբերել դիմողների գործի առումով:

92. Նմանապես, 2000թ. հունվարի 27-ին դիմողները որևէ քայլ չէին ձեռնարկել գործով վճռաբեկ բողոք բերելու ուղղությամբ, չնայած այն փաստին, որ նրանք դեռևս քսանչորս օր ունեին դրա համար: Միայն 2000թ. փետրվարի 15-ին իրենց փաստաբանի գործողությունների մասին նրանք բողոքել էին Վարչապալի մարզային փաստաբանական գրասենյակին, սակայն վերջինից չէին պահանջել գործով մեկ այլ փաստաբան նշանակել, ինչպես նախատեսված է «Փաստաբանական պալատի մասին» օրենքի 28-րդ հոդվածով:

93. Դիմողներն ընդունել էին, որ Կոնվենցիայով սահմանված չէ պարտավորություն՝ քաղաքացիական վեճերի (վիճարկումների) ժամանակ իրավաբանական օգնություն տրամադրելու վերաբերյալ, իսկ Դատարանի նախադեպային իրավունքը հստակ տարանջատում էր 6 հոդվածի 3-րդ կետի (c) շարադրանքը, որը որոշակի պայմանների առկայության դեպքում երաշխավորում էր իրավական օգնություն քրեական դատավարության ընթացքում, և 6 հոդվածի 1-ին կետը, որը հղում էր կատարում իրավական օգնությանը (*Del Sol v. France*, no. 46800/99, կետ 20, ECHR 2002-II):

94. Այս համատեքստում, այն միջոցները, որոնցով Պետությունը երաշխավորել էր քաղաքացիական դատարանների մատչելիությունը, դուրս չեն պետության հայեցողության շրջանակից (*Golder v. the United Kingdom*, 1975թ. փետրվարի 21-ի վճիռ, Series A no. 18, կետեր 26-36):

95. Այդուհանդերձ, դիմողները հայտնել էին, որ 6 հոդվածի 1-ին կետն իրավաբանական օգնության կարիք ունեցող անձանց տրամադրում է երաշխիքներ ներպետական դատարանների առջև, թեկուզև՝ ավելի նվազ, քան քրեական գործերով: Իրավաբանական օգնության հարցը պետք է դիտարկել որպես դատարանի մատչելիության իրավունքի բաղադրիչ: Նրանք հիմք էին ընդունել *Airey v. Ireland* գործով Դատարանի վճիռը (*Airey v. Ireland*, 1979թ. հոկտեմբերի 9-ի վճիռ, Series A no. 32): Այդ պարտավորությունն իրացնելիս Պետությունը պետք է, բացի դրանից, հետևողականություն ցուցաբերի՝ այդ անձանց ապահովելով 6-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքից օգտվելու իրական և արդյունավետ հնարավորություն (*R.D. v. Poland*, nos. 29692/96 և 34612/97, կետ 44, 18 դեկտեմբերի 2001թ.):

96. Դիմողներն ընդունել էին, որ դատարանի մատչելիության իրավունքը չի ենթադրում իրավական բնույթի հարցերի վերաբերյալ բողոքներ քննելու իրավասություն ունեցող դատարանի մատչելիություն: Այնուամենայնիվ, եթե օրենսդիրը նախընտրում է ստեղծել նման դատարան, ապա այդ դատարանը պետք է հարգի դատավարական արդարությունն իր քննության տակ գտնվող վարույթի ընթացքում: Այս սկզբունքները կիրառելի են նաև այն դատավարությունների դեպքում, որոնցում այդ դատարան դիմելու կողմերի իրավունքը սահմանված է: Լեհաստանի գործող օրենսդրությունն այդ սկզբունքներին բավարար չափով չի անդրադարձել, ինչպես նշվել էր Գերագույն դատարանի 2000թ. սեպտեմբերի 21-ի բանաձևում: Վերջինն այդ բանաձևում նշել էր, որ իրավական օգնության վերաբերյալ դրույթներում առկա է հակասություն հիմնականում այն պատճառով, որ օրենսդիրը չէր ներդաշնակեցրել քաղաքացիական և քրեական դատարավարությունների դրույթները: Դիմողներն ընդգծել էին, որ այդ համակարգային թերություններն իրենց արտացոլումն էին գտել իրենց գործի որոշ հատվածներում:

97. Դիմողները հայտնել էին, որ փաստաբանի կողմից պատշաճ չէր պարտավորեցնել իրենց պահանջել գործի վերաբերյալ կայացված վճռի գրավոր հիմքերը և վճիռն իրենց տրամադրել: Դատավարության ընթացքում կատարվելիք գործողությունների բեռն իրենց վրա էր ընկել, մինչդեռ դրանց մեծ մասը պետք է իրականացներ իրավաբանական օգնությունը տրամադրող փաստաբանը: Բացի դրանից, հետագա դժվարությունները, որոնց դիմողները հանդիպել էին փաս-

տաբանի հետ կապի մեջ մտնելու ընթացքում, ցույց էին տվել, որ իրենց գործով իրավաբանական օգնության հետ կապված գործողությունները բավարար չափով հետևողական չեն: Դիմողները բազմիցս և ապարդյուն փորձել էին հանդիպել նրան:

98. Դիմողները պնդել էին, որ այնքան էլ էական չէ այն հանգամանքը, որ վճիռը փաստաբանին է հանձնվել 2000թ. հունվարի 21-ին: Եթե անգամ ենթադրվեր, որ վճռաբեկ բողոքը ներկայացնելու ժամկետի հաշվարկն սկսվում է այդ պահից (իսկ Կառավարությունն այդպես էլ ենթադրել էր), դրանից չի բխում, որ իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանն ավելի քան ութ ամիս անփութորեն է իրականացրել իր ներկայացուցչական գործողությունները:

99. Դիմողները հայտնել էին, որ 2000թ. հունվարի 27-ի հանդիպման ժամանակ փաստաբանն իրենց ընդամենը տեղեկացրել է, որ վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու հիմքեր չի տեսնում: Միայն 2000թ. փետրվարին էր այդ մերժումը գրավոր ձևակերպում ստացել, այն էլ՝ ի պատասխան տեղի Փաստաբանական միությանն ուղղված իրենց բողոքի:

100. Դիմողները նշել էին, որ եթե անգամ ընդունվեին Կառավարության պնդումներն առ այն, որ 2000թ. հունվարի 27-ի դրությամբ դիմողները քսանչորս ժամ ունեին վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու համար, իրենք փաստաբան վարձելու համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցներ չունեին: Հիմնականում այդ պատճառով էր, որ դատարանները նրանց իրավաբանական օգնություն էին տրամադրել: Ներպետական օրենսդրությունում իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանի կողմից վճռաբեկ բողոք ներկայացնելուց հրաժարվելու հարցերը հավուր պատշաճի կարգավորված չլինելու արդյունքում իրենք զրկվել էին իրենց դատավարական իրավիճակը բարելավելու միջոցներից և Գերագույն դատարան բողոք ներկայացնելու արդյունավետ հնարավորությունից:

2. Երրորդ կողմերի դիրքորոշումները

a) Եվրոպայի իրավաբանական միությունների և փաստաբանական պալատների խորհուրդ

101. Եվրոպայի իրավաբանական միությունների և փաստաբանական պալատների խորհուրդը հիշեցրել էր, որ Կոնվենցիայի 6 հոդ-

վածի 1-ին կետը մարմնավորում է «դատարան դիմելու իրավունքը», ընդ որում՝ մատչելիության իրավունքը, այսինքն՝ քաղաքացիական գործերով դատարան հայց ներկայացնելը դրա մի մասն է հանդիսանում (*Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others v. the United Kingdom*, 1998թ. հուլիսի 10-ի վճիռ, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-IV, կետ 72): Որոշ դեպքերում մասնագիտական իրավաբանական օգնության տրամադրումն անհրաժեշտ է եղել՝ երաշխավորելու համար, որ անձն օգտվում է դատարան դիմելու իրավունքից: Այս պահանջը կարող է բավարարվել իրավաբանական օգնություն տրամադրելու միջոցով: 6 հոդվածի 1-ին կետը երբեմն կարող է Պետությանը հարկադրել փաստաբանի ծառայություններ տրամադրել, եթե այդ օգնությունն անհրաժեշտ է դատարանի արդյունավետ մատչելիությունն ապահովելու համար՝ թե՛ այն դեպքերում, երբ իրավաբանական ներկայացուցչությունը տրամադրվել է պարտադիր հիմունքներով, ինչպես մի շարք մասնակից պետությունների ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված է տարաբնույթ դատական վեճերի համար, թե՛ դատավարության կամ տվյալ գործի բարդության նկատառումներից ելնելով (*Airey v. Ireland*, 1979թ. հոկտեմբերի 9-ի վճիռ, Series A թիվ 32, կետ 26):

102. Իրավաբանական օգնության հարցերի խորհրդի կողմից իրավաբանական օգնությունը գործը պատշաճ վարելու համար վճռորոշ համարելու դեպքում դատարանի արդյունավետ մատչելիության իրավունքի տեսակետից կարող էր պահանջվել տրամադրել նման ներկայացուցչություն: Այդպես է եղել այն իրադրությունում, երբ որակյալ փաստաբանները հրաժարվել էին հանդես գալ կողմի անունից (*Bertuzzi v. France*, թիվ 36378/97, կետեր 27-2, CEDH 2003-III):

103. Եվրոպայի իրավաբանական միությունների և փաստաբանական պալատների խորհուրդը՝ հաշվի առնելով Դատարանի նախադեպերը և իր հաստատած Վարքագծի կանոնագիրքը, ինչպես նաև նկատի ունենալով արդարադատության ղեկավար սկզբունքները՝ հավատացած էր, որ Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրների, վրա ընդհանուր պարտավորություն էր դրված՝ ապահովելու համակարգ, որի շրջանակներում քաղաքացին իրավունք ունենար դատավարության ընթացքում ստանալու իրավաբանական օգնություն և օգտվելու արդյունավետ ներկայացուցչությունից:

104. Խորհուրդն ընդգծել էր, որ արդարադատության մատչելիությունը պետք է համահավասար լինի բոլոր քաղաքացիների հա-

մար: Այս սկզբունքը հնարավոր կլինի իրականացնել, եթե միայն երաշխավորվի պաշտպանության ընթացքում միջոցների հավասարությունը: Անշուշտ, միջոցների հավասարության սկզբունքը Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 1-ին կետի իմաստով հանդիսանում է արդար դատաքննության իրավունքի բաղադրիչ: Այս պարտավորությունը հատկապես կարևոր է այնպիսի քաղաքացիական գործերում, ինչպիսին սույն գործն է, երբ պատասխանողի դերում հանդես է գալիս պետական մարմինը:

105. Իրավաբանական օգնությունն արդարադատության մատչելիության նպատակին հասնելու միջոցներից մեկն է: Դատարանն իր նախադեպային իրավունքում սահմանել էր, որ իրավաբանական օգնությունը ծառայում է արդարադատության արդյունավետ մատչելիությունն ապահովելու նպատակին: Սուղ ֆինանսական միջոցներ ունեցող քաղաքացիներին ապահովելով իրավաբանական օգնություն ստանալու հնարավորությամբ՝ իրավաբանական օգնության հաստատությունները նրանց թույլ են տալիս ստանալու իրավաբանական խորհրդատվություն և ծանոթանալու իրենց համար ստեղծված իրարությունում կիրառելի իրավական պաշտպանության միջոցներին: Այդ իմաստով իրավաբանական օգնությունը պետք է լինի համարժեք և արդյունավետ:

106. Մասնակից պետություններում առկա էին իրավաբանական օգնության տարբեր համակարգեր: Չնայած իրավաբանական օգնության հաստատություններն էին պատասխանատու բավարարվերջնական արդյունքի, այսինքն՝ ժամանակին համապատասխան փաստաբան նշանակելու համար, սակայն իրավաբանական օգնության համակարգի արդյունավետությունն ապահովելու վերջնական պարտավորության համար, վերջին հաշվով, Պետությունն էր պատասխանատու: Արդյունավետության այս պահանջը խիստ կարևոր էր, քանի որ իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանը պետք է հարգեր դատավարական պահանջներն այնպես, որպեսզի վստահորդի շահերը լավագույնս ներկայացվեին: Ընդունելով, որ Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 1-ին կետով սահմանված երաշխիքներն այն աստիճանի ընդգրկումն չէին, որքան Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 3-րդ կետով սահմանվածները՝ արդար դատաքննության պահանջներից բխում էր, որ իրավաբանական օգնությունը պետք է տրամադրվի նաև քաղաքացիական գործերով:

107. Խորհուրդն այնուհետև նշել էր, որ մի շարք անդամ երկրներում գոյություն ունեն Լեհաստանի գերագույն դատարան ներկայացված վճռաբեկ բողոքի ընթացակարգին նման ընթացակարգեր՝ քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությամբ սահմանված տարբեր առանձնահատկություններով: Այն երկրներում, որտեղ բոլոր փաստաբաններն են իրավասու հանդես գալու վճռաբեկ դատարանում, ինչպես և Լեհաստանում, իրավաբանական օգնության հարցերը կարգավորող սկզբունքներն իրականացնելիս պետք է հաշվի առնել այդ ընթացակարգերի առանձնահատկությունները: Քանի որ վճռաբեկ բողոքների համար, որպես կանոն, սահմանված է առավել ցածր ատյանի դատարանների որոշման օրինականության դատական վերանայման հատուկ իրավական շրջանակ, դրանց ընդունելիության պայմաններն առանձնապես խիստ են: Փաստաբաններն առավելապես կարող են խորհել տվյալ գործով վճռաբեկ դատարանում հաջողության հասնելու հավանականության մասին: Ընտրության նման հնարավորությունը փաստաբանի մասնագիտության անկախության կարևորագույն բաղադրիչներից էր՝ նկատի ունենալով, որ փաստաբանը պետք է վճռաբեկ դատարան բողոք չներկայացնելու որոշման ազատություն ունենա, եթե գտնում է, որ տվյալ գործով դրա համապատասխան իրավական հիմքերը բացակայում են:

108. Այնուամենայնիվ, իրավաբանական օգնության արդյունավետության սկզբունքից տրամաբանորեն հետևում է, որ իրավաբանական օգնություն ստացողը պետք է առաջին փաստաբանին փոխարինելու նպատակով ողջամիտ ժամկետում իրավաբանական օգնության համար այլ փաստաբան պահանջելու պատշաճ հնարավորություն ունենա՝ հաշվի առնելով վճռաբեկ վարույթի առանձնահատկությունները: Վճռաբեկ վարույթի հետ կապված սեղմ ժամկետների առումով փաստաբանների նման փոխարինումը որոշ դեպքերում կարող է բարդությունների հանդիպել, սակայն իրավաբանական օգնության համակարգը պետք է նախքան սահմանված ժամկետի լրանալը պաշտպանին փոխարինելու հնարավորություն ընձեռի:

109. Ամփոփելով՝ Խորհուրդը նշել էր, որ անդամ երկրները պարտավոր են հոգ տանել, որպեսզի իրավաբանական օգնության արդյունավետ մեխանիզմն ապահովի արդարադատության պատշաճ մատչելիության հնարավորություն: Անդամ երկրները պատասխանատու են համակարգի արդյունավետ գործունեությունն ապահովելու համար: Իսկ դատարանը պետք է ըստ յուրաքանչյուր գործի որոշի, թե

որքանով է տվյալ դեպքում համակարգն արդյունավետ գործել: Այդուհանդերձ, անդամ երկրները պատասխանատու չեն անկախ փաստաբանական գրասենյակների անունից հանդես եկող փաստաբանների գործողությունների համար: Պետության դերակատարությունը Դատարանը քննում է միայն այն դեպքերում, երբ իրավաբանական օգնության համակարգը չի համապատասխանում արդյունավետության պայմաններին՝ պարզելու համար, թե արդյոք Պետությունը ձեռնարկել է բոլոր քայլերը՝ արդարադատության մատչելիությունն ապահովելու համար:

110. Որպեսզի արդարադատության արդյունավետ մատչելիությունը համապատասխանի Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 1-ին կետի պահանջներին, պետք է հավասարակշռված լինեն վստահորդի շահերը ներկայացնելուց փաստաբանի հրաժարվելու և փաստաբանին փոխելու վերաբերյալ փաստաբանական գրասենյակին կամ դատարանին խնդրանք ներկայացնելու դատավարության կողմի հնարավորությունները՝ լիովին հարգելով իրավաբանական մասնագիտության անկախությունը:

b) Լեհաստանի մարդու իրավունքների հելսինկյան հիմնադրամը

111. Լեհաստանի մարդու իրավունքների հելսինկյան հիմնադրամը նշել էր, որ իրավաբանական օգնության բացակայությունը քաղաքացիական գործերով կարող է խոչընդոտել վեճերի լուծմանը՝ ազդելով անձանց քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների վրա: Նկատի ունենալով «քաղաքացիական» համարվող գործերի լայն շրջանակը և քաղաքացիների համար դրանց կարևորությունը՝ քաղաքացիական դատավարության ժամանակ մասնագիտացված իրավաբանական օգնության անհրաժեշտությունն էական է դատարանի մատչելիությունը երաշխավորելու համար: Վճռաբեկ բողոքը պատրաստելուց փաստաբանի հրաժարվելը նշանակալի ազդեցություն էր գործել իրավաբանական օգնության մատչելիության և արդյունքում՝ դատարան դիմելու իրավունքի վրա:

112. Քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը, սովորաբար, պարտադիր իրավաբանական ներկայացուցչություն չի պահանջում: Սակայն վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու համար պահանջվում են փաստաբանի կամ իրավախորհրդատուի ծառայություններ:

113. Չնայած դրան՝ *ex officio* փաստաբանը կամ իրավախորհրդատուն օրենքով պարտավոր չէին իրենց հանձնարարված յուրաքանչյուր գործով վճռաբեկ բողոք պատրաստել ու ներկայացնել: Նրանք դրանից հրաժարվել կարող էին երկու դեպքում: Առաջին, համաձայն «Փաստաբանական պալատի մասին» օրենքի 28-րդ հոդվածի՝ փաստաբանը կարող է ծանուցել պաշտպանի լիազորությունները դադարեցնելու մասին, եթե նա գտնում է, որ «էական հանգամանքների» պատճառով չի կարող ներկայացնել վստահորդի շահերը: Հրաժարվելու մասին նա պարտավոր է տեղեկացնել մարզային փաստաբանական գրասենյակին:

114. Երկրորդ, Փաստաբանի մասնագիտության և կոչման էթիկայի կանոնների 57-րդ հոդվածի համաձայն՝ փաստաբանը կարող է հրաժարվել վճռաբեկ բողոքը պատրաստելուց, եթե նա կարծում է, որ հաջողության հասնելը հավանական չէ:

115. Վճռաբեկ բողոք ներկայացնելուց փաստաբանի հրաժարվելու վերաբերյալ սկզբունքն ամրագրված է Գերագույն դատարանի 2000թ. սեպտեմբերի 28-ի բանաձևում: Գերագույն դատարանը դրանում նշել էր, որ նման մերժումը կարող է հիմնավորվել միայն «Փաստաբանական պալատի մասին» օրենքի 28-րդ հոդվածով նախատեսված «էական հանգամանքների» առկայությամբ: Քաղաքացիական գործերով նման մերժումը կարող էր թույլատրել միայն Մարզային փաստաբանական գրասենյակը: Գերագույն դատարանը նաև նշել էր, որ «էական հանգամանքներ» հասկացությունն օրենքով սահմանված չէ: Վերջինս այն կարծիքին էր, որ Փաստաբանի մասնագիտության և կոչման էթիկայի կանոնների 57-րդ հոդվածը կարող է հիմք ծառայել այդ հասկացությունը մեկնաբանելու համար՝ այնքանով, որքանով այն վերաբերում է պաշտպանության այդ միջոցի հաջողության անհավանականությանը:

116. Հիմնադրամն այնուհետև շեշտել էր, որ խնդրո առարկա ժամանակահատվածում իրավաբանական օգնության տրամադրումը մերժելուն վերաբերող դրույթները հստակ չեն և մեկնաբանման լուրջ բարդություններ են առաջացնում: Մինչև Գերագույն դատարանի 2000թ. բանաձևի ընդունումն այդ կապակցությամբ Գերագույն դատարանի նախադեպերը հակասական էին:

117. Վճռաբեկ բողոք ներկայացնելուց հրաժարվելու դեպքում փաստաբանը պետք է իր որոշման մասին ծանուցեր տեղի փաստաբանական գրասենյակին: Այնուամենայնիվ, չկային կանոններ, որոնք

մանրամասն կսահմանեին, թե ծանուցման մեջ ինչ տեղեկատվություն կամ հիմքեր պետք է ներկայացվեին: Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի մեկնաբանություններում ընդգծված էր, որ գործող օրենսդրությամբ իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանի հրաժարման օրինականությունը վերահսկելու հնարավորություն սահմանված չէր: Փաստաբանի հետ համաձայն չլինելու դեպքում վստահորդը կարող էր բողոք ներկայացնել տեղի Փաստաբանական գրասենյակին: Այդուհանդերձ, չկային գործող կանոններ, որոնք կկարգավորեին Փաստաբանական պալատի կողմից նման բողոքների քննության ընթացակարգը: Չկային նաև միջոցներ, որոնք կողմին թույլ կտային պատասխան ստանալ Փաստաբանական պալատի խորհրդից կամ ստանալ մեկ այլ փաստաբանի իրավաբանական օգնությունը՝ բողոքը նախապատրաստելու համար:

118. Ավելին, վճռաբեկ բողոք ներկայացնելուց հրաժարվելն անհրաժեշտ էր հիմնավորել, մինչդեռ փաստաբանի կողմից արդարացի փոխհատուցում տրամադրելու ձևն ու շրջանակը սահմանող չափանիշներ գոյություն չունեին:

119. Հիմնադրամը եզրակացրել էր, որ համապատասխան կանոնակարգերը, ներառյալ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքը, չէին երաշխավորել Գերագույն դատարան դիմելու մատչելիությունը՝ փաստաբանի կողմից վճռաբեկ բողոք պատրաստելուց և ներկայացնելուց կամայականորեն հրաժարվելու արդյունքում: Կողմն իր տրամադրության տակ չէր ունեցել փաստաբանի որոշման օրինականությունը վերանայելու որևէ միջոց կամ ընթացակարգ: Բացի դրանից, վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու համար այդ ժամանակ սահմանված երեսնօրյա ժամկետը համեմատաբար կարճ ժամանակահատված էր: Երբ իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանը հրաժարվել էր վճռաբեկ բողոք ներկայացնել, կողմը բավարար ժամանակ չէր ունեցել դատարանին մեկ այլ փաստաբան նշանակելու վերաբերյալ միջնորդություն ներկայացնելու համար: Իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբան նշանակելու գործընթացը խիստ երկար էր նոր փաստաբանի համար, որպեսզի վերջինս կարողանար սահմանված ժամկետում վճռաբեկ բողոք ներկայացնել:

120. Եվ, վերջապես, վիճարկվել էր այն հանգամանքը, որ իրավաբանական օգնության համակարգով իրավաբանական ներկայացուցչության ծախսերը կատարվել էին պետական բյուջեից: Ուստի Պետությունը պետք է առնվազն որոշ հնարավորություն ունենար քաղա-

քացիական գործերով վճռաբեկ բողոք ներկայացնելուց փաստաբանի հրաժարվելու դեպքերը վերանայելու համար:

3. *Դատարանի նախադեպային իրավունքով սահմանված սկզբունքները*

a. Պետության *ratione personae* պատասխանատվությունը՝ համաձայն Կոնվենցիայի

121. Դատարանը նախևառաջ նշում է, որ անդամ երկրները պատասխանատվություն են կրում իրենց մարմինների գործողությունների համար: Մինչդեռ պաշտոնապես նշանակված փաստաբանը չի կարող պետական մարմին համարվել: Պետությունից իրավաբանի մասնագիտության անկախության նկատառումներից ելնելով՝ գործի վարումը հիմնականում խնդիր է վստահորդի և իր պաշտպանի միջև՝ անկախ այն հանգամանքից, թե վերջինս նշանակվել է իրավաբանական օգնության կարգով, թե՞ մասնավոր հիմունքներով, ուստի, Կոնվենցիայի համաձայն, Պետության պատասխանատվության մասին, որպես այդպիսին, խոսք լինել չի կարող (տե՛ս, *mutatis mutandis*, *Artico v. Italy*, 1980թ. մայիսի 30-ի վճիռ, Series A no. 37, էջ 18, կետ 36, *Daud v. Portugal* 1998թ. ապրիլի 21-ի վճիռ, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-II, էջ 749, կետ 38, *Tuziński v. Poland* (dec), no. 40140/98, 30.03.1999, *Rutkowski v. Poland* (dec.), no. 45995/99, ECHR 2000-XI):

122. Այդուհանդերձ, կարող են լինել դեպքեր, երբ Պետությունը չեզոք մնալու փոխարեն պետք է գործողություններ ձեռնարկի, երբ իրավասու իշխանությունների ուշադրությանն իրավաբանական ներկայացուցչության հետ կապված խնդիրներ են ներկայացվում: Գործի հանգամանքներից է կախված իշխանության համապատասխան մարմինների կողմից գործողություններ ձեռնարկելու հարցը (տե՛ս վերոհիշյալ *Daud-ի* վճիռը, էջ 750, կետեր 40-42), ինչպես նաև այն, թե ամբողջ դատավարության ընթացքում իրավաբանական ներկայացուցչությունը որքանով կարող է «գործնական ու արդյունավետ» համարվել (տե՛ս, *mutatis mutandis*, վերոհիշյալ *Artico v. Italy* գործը, կետ 33, *Goddi v. Italy* 1984թ. ապրիլի 9-ի վճիռ, Series A no. 76, էջ 11, կետ 27, վերոհիշյալ *Rutkowski v. Poland*): Կողմին պաշտպան տրամադրելն ինքնին չի երաշխավորում օգնության արդյունավետությունը

(*Imbrioscia v. Switzerland*, 1993թ. նոյեմբերի 24-ի վճիռ, Series A no. 275, կետ 38):

b. Դատարանի մատչելիությունը

123. Նմանապես Դատարանը կրկնում է, որ անհմաստ կլիներ, եթե 6 հոդվածի 1-ին կետը մանրամասն շարադրեր ընթացող գործի կողմերին տրամադրված երաշխիքները՝ առանց պաշտպանելու դատարանի մատչելիության իրավունքը, որի միջոցով է հնարավոր լինում փաստացիորեն օգտվել այդ երաշխիքներից: Դատավարությունների արդարացիությունը, հրապարակայնությունն ու ողջամիտ տևողությունը բնավ արժեք չեն ունենում, եթե այդ դատավարությունները տեղի չունենան (*Golder v. the United Kingdom*, 1975թ. փետրվարի 21-ի վճիռ, Series A no. 18, կետեր 31-39): Կոնվենցիան պաշտպանում է ոչ թե տեսական ու պատրանքային, այլ իրական ու արդյունավետ իրավունքները: Դա հատկապես վերաբերում է դատարանների մատչելիության իրավունքին՝ հաշվի առնելով ժողովրդավարական հասարակությունում արդար դատաքննության իրավունքի շոշափելի դերակատարությունը (տես *Airey v. Ireland*, 1979թ. հոկտեմբերի 9-ի վճիռ, Series A no. 32, էջեր 12-13, կետ 24): 6 հոդվածի 1-ին կետով երաշխավորված դատարանների մատչելիության իրավունքի սահմանափակ մեկնաբանումը համահունչ կլիներ այդ դրույթի խնդիրներին ու նպատակին (*De Cubber v. Belgium*, 1984թ. հոկտեմբերի 26-ի վճիռ, Series A no. 86, կետ 30):

124. Այդքանով հանդերձ, այդ իրավունքը բացարձակ չէ և կարող է որոշակի սահմանափակումների ենթարկվել. դրանք թույլատրելի են իրենց բովանդակությամբ, քանի որ մատչելիության իրավունքն ինքնին պահանջում է կանոնակարգում Պետության կողմից (*Edificaciones March Gallego S.A. v. Spain*, 1998թ. փետրվարի 19-ի վճիռ, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I, կետ 34, *Garcia Manibardo v. Spain*, no. 38695/97, կետ 36): Այս առնչությամբ անդամ երկրներն օժտված են հայեցողության որոշակի շրջանակով՝ չնայած որ Կոնվենցիայի դրույթների պահպանվածության հարցի վերաբերյալ վերջնական որոշումը կայացնում է Դատարանը: Պարտադիր է, որ պեսզի կիրառված սահմանափակումները մատչելիությունը չնվազեցնեն կամ սահմանափակեն այնպես կամ այնքանով, որի արդյունքում խախտվի այդ իրավունքի բուն էությունը: Բացի դրանից, սահմանա-

փակումը չի կարող համարվել 6 հոդվածի 1-ին կետին համահունչ, եթե այն չի հետապնդում իրավաչափ նպատակ, կամ եթե կիրառված միջոցի և հետապնդված նպատակի միջև ողջամիտ համաչափություն առկա չէ (տե՛ս, ի թիվս այլ վճիռների, *Stubbings and Others v. the United Kingdom* 1996թ. հոկտեմբերի 22-ի վճիռը, *Reports* 1996-IV, p. 1502, կետ 50, *Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others v. the United Kingdom*, 1998թ. հուլիսի 10-ի վճիռ, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-IV, կետ 72, *Związek Nauczycielstwa Polskiego v. Poland*, no. 42049/98, 2004թ. սեպտեմբերի 21-ի վճիռ, կետեր 28-29):

125. Կոնվենցիան անդամ երկրներին չի հարկադրում հիմնել վերաքննիչ կամ վճռաբեկ դատարաններ: Սակայն եթե նման դատարաններ գոյություն ունեն, ապա 6-րդ հոդվածով սահմանված երաշխիքները պետք է տրամադրվեն, օրինակ, այն դեպքերում, երբ հայցվորներին իրենց «քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները» որոշելու համար երաշխավորվում է դատարանի մատչելիության իրավունք (ի թիվս բազմաթիվ այլ գործերի՝ տե՛ս *Levages Prestations Services v. France*, 1996թ. հոկտեմբերի 23-ի վճիռը, *Reports* 1996-V, էջեր 1544-45, կետ 44, *Poitrimol v. France*, 1993թ. նոյեմբերի 23-ի վճիռը, Series A no. 277-A, կետեր 13-15):

126. Վերաքննիչ կամ վճռաբեկ դատարաններին 6 հոդվածի 1-ին կետի վերաբերելիությունը կախված է տվյալ վարույթի առանձնահատկություններից, ընդ որում, պետք է հաշվի առնվեն ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով իրականացված դատավարությունն ամբողջությամբ, ինչպես նաև՝ Վճռաբեկ դատարանի դերն այդ դատավարությունում: Հաշվի առնելով վճռաբեկ դատարանի դերակատարության առանձնակի բնույթը, որը սահմանափակվում է օրենքի կիրառման օրինականության վերանայմամբ, Դատարանը կարող է ընդունել, որ Վճռաբեկ դատարանում իրականացված վարույթը կարող է առավել ֆորմալ լինել (*mutatis mutandis*, *Meftah and Others v. France* [GC], nos. 32911/96, 35237/97 and 34595/97, կետ 41, ECHR 2002-VII):

c. Իրավաբանական օգնություն

127. Այդ համատեքստում Դատարանը նշում է, որ Կոնվենցիան չի սահմանում քաղաքացիական դատավարության կարգով քննվող գործերի պարագայում իրավաբանական օգնություն ապահովելու պարտավորություն, քանի որ հստակ տարբերակված են 6 հոդվածի 3-րդ կետը, որը որոշակի պայմանների առկայության դեպքում երաշխավորում է անվճար իրավաբանական օգնություն քրեական գործերով, և 6 հոդվածի 1-ին կետը, որն իրավաբանական օգնությանը չի անդրադառնում (*Del Sol v. France*, no. 46800/99, կետ 20, ECHR 2002-II, *Essaadi v. France*, no. 49384/99, կետ 30, 26 փետրվարի 2002թ.):

128. Դատարանն այնուհետև պնդում է, որ վճռաբեկ դատարանում դիմողի շահերը որակավորում ունեցող փաստաբանի կողմից ներկայացնելու պահանջը, ինչպես և սույն գործում, չի կարող համարվել 6-րդ հոդվածին հակասող: Այս պահանջը միանգամայն համապատասխանում է Գերագույն դատարանի՝ որպես օրենքի դրույթների վերաբերյալ բողոքներ քննող բարձրագույն դատական ատյանի բնույթին, և դա եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրների իրավական համակարգերում ընդունված երևույթ է (տես, օրինակ, *Gillow v. the United Kingdom* գործը, 1986թ. նոյեմբերի 24-ի վճիռ, Series A no. 109, § 69; *Vacher v. France*, 1996թ. դեկտեմբերի 17-ի վճիռ, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI, էջեր 2148-49, կետեր 24 և 28, *Tabor v. Poland*, no. 12285/02, կետ 42): Անդամ երկրներն իրավասու են վճռել, թե ինչպես են համապատասխանելու Կոնվենցիայից բխող արդարացի դատաքննություն ապահովելու պարտավորությանը:

129. Այնուամենայնիվ, Դատարանը պետք է համոզվի, որ այս կամ այն գործով ներպետական իշխանությունների կողմից ընտրված մեթոդը համահունչ է Կոնվենցիային: Ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված դեպքերում քաղաքացիական դատավարության կողմերին իրավաբանական օգնություն տրամադրելու պարտավորությունն իրականացնելիս Պետությունը, դրանից բացի, պետք է հետևողականություն ցուցաբերի, որպեսզի այդ անձինք հնարավորություն ունենան փաստացի և արդյունավետ օգտվելու Կոնվենցիայի 6-րդ - հոդվածով երաշխավորված իրավունքներից (*Del Sol, R.D. v. Poland*, թիվ 29692/96 և 34612/97, կետ 44, 18 դեկտեմբերի 2001թ.): Իրավաբանական օգնության համակարգի համար կարևոր է նաև, որպեսզի անհատները կամայականություններից զերծ մնալու շոշափելի երաշ-

խիքներ ստանան (*Gnahorn v. France*, no. 40031/98, կետ 38, ECHR 2000-IX):

4. Սկզբունքների կիրառումը գործի փաստերի նկատմամբ

130. Վերադառնալով սույն գործի հանգամանքներին՝ Դատարանը նախևառաջ նկատում է, որ Լեհաստանի քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությունը պահանջում է, որպեսզի քաղաքացիական դատավարության կողմին տրամադրվեն փաստաբանի կամ պաշտպանի ծառայություններ՝ երկրորդ ատյանի դատարանի կողմից կայացված վճռի դեմ վճռաբեկ բողոք նախապատրաստելու ընթացքում, և որ առանց իրավաբանական ներկայացուցչի ներկայացված բողոքը ենթակա է մերժման դատարանի կողմից (տես վերը՝ կետ 44): Դատարանն ընդունում է, որ այս պահանջն ինքնին չի կարող Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի պահանջներին հակասող համարվել:

131. Դատարանը նկատում է, որ 2000թ. հունվարի 21-ին վճռաբեկ դատարանի բողոքը հանձնվել է փաստաբանին: Դիմողների հետ 2000թ. հունվարի 27-ին կայացած հանդիպման ժամանակ փաստաբանը նրանց բանավոր տեղեկացրել է, որ վերաքննիչ դատարանի վճռի դեմ վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու դեպքում, իր կարծիքով, հաջողությունը քիչ հավանական է:

132. Դատարանն ընդգծում է, որ վերաքննիչ դատարանի վճիռը՝ իր գրավոր հիմնավորումներով հանդերձ, 1999թ. սեպտեմբերի 23-ին դիմողներին հանձնելուց հետո վերջիններս անհրաժեշտ հետևողականություն էին ցուցաբերել փաստաբանի հետ կապ հաստատելու համար, սակայն՝ ապարդյուն:

Ծիշտ է, հետագայում վճիռը հանձնվել էր նաև փաստաբանին: Ներպետական օրենսդրության համապատասխան դրույթների համաձայն՝ վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու համար սահմանված երեսօրյա ժակմետի հաշվարկն սկսվել է այդ օրվանից (տես վերը՝ կետ 65): Յետևաբար, ժամկետն սպառվում էր 2000թ. փետրվարի 20-ին: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով փաստաբանի հայտարարությունը և վստահորդների հետ կապ հաստատելուց երկար ժամանակ հրաժարվելու հանգամանքը՝ Դատարանը չի ընդունում, թե բավարար է այն փաստը, որ 2000թ. հունվարի 27-ի մերժումից հետո իրենք ընդամենը քսանչորս ժամ են ունեցել իրենց շահերը ներկայացնելու նպատակով մեկ այլ փաստաբան գտնելու համար: Դատարանի կողմից խիստ ձ-

ևական կլիներ համարելը, որ նման հանգամանքներում իրավաբանական ներկայացուցչություն ունենալու՝ դիմողների շահագրգռությունը պատշաճ կերպով երաշխավորվել է:

133. Այս առումով Դատարանը գտնում է, որ Պետության խնդիրը չէ պարտավորեցնել փաստաբանին, անկախ այն բանից, վերջինը նշանակվել է իրավաբանական օգնության համակարգով, թե՞ ոչ, որպեսզի նա դիմի այս կամ այն ընթացակարգին կամ իրավական պաշտպանության միջոցին՝ հակառակ այդ գործողության կամ միջոցի հաջողության հավանականության վերաբերյալ իր կարծիքի: Բնականաբար, պետական իշխանության նման դրսևորումները կարող են վնաս պատճառել ժողովրդավարական հասարակությունում անկախ իրավաբանական մասնագիտության նշանակալի դերին, որը հիմնված է փաստաբանների և նրանց վստահորդների փոխադարձ վստահության վրա: Դատարանն ընդգծում է, որ Պետությունը պարտավոր է պատշաճ հավասարակշռություն ապահովել՝ մի կողմից, արդարադատության արդյունավետ մատչելիության, մյուս կողմից՝ իրավաբանական մասնագիտության անկախության միջև:

134. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ Լեհաստանի Գերագույն դատարանն իր 2000թ. բանաձևում ընդգծել է, որ իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանի դերից բխում է, որ նա պարտավոր է կողմին լիարժեք իրավաբանական խորհրդատվություն տրամադրել, այդ թվում այս կամ այն գործով վճռաբեկ բողոք բերելու հավանական ելքի վերաբերյալ: Այդ պատճառով Գերագույն դատարանը եզրակացրել էր, որ քաղաքացիական գործով նշանակված իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանն իրավունք ուներ հրաժարվելու վճռաբեկ բողոք պատրաստելուց և ներկայացնելուց (տե՛ս վերը՝ կետեր 57-62): Սակայն Դատարանը չի կարող համաձայնել այդ եզրակացությանը:

135. Դատարանը նաև այն կարծիքին է, որ սույն գործի հանգամանքներն ուսումնասիրելիս պետք է հաշվի առնել իրավաբանական օգնության լեհական համակարգի առանձնահատկությունները: Այդ առումով Դատարանը գտնում է, որ իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանի մերժումը պետք է համապատասխանի որոշակի պայմանների: Մասնավորապես, մերժումը չպետք է ձևակերպված լինի այնպես, որ վստահորդի մոտ մերժման իրավական հիմքերի հետ կապված անորոշություն առաջանա: Այս կապակցությամբ Դատարանը նկատում է, որ համապատասխան ներպետական

դրույթների համաձայն իրավաբանական օգնություն տրամադրող փաստաբանը պարտավոր չէ բողոքի վերջնական ելքի վերաբերյալ գրավոր կարծիք ներկայացնել: Օրենքը ևս չի սահմանում վճռաբեկ բողոք ներկայացնելուց հրաժարվելու դեպքում փաստաբանի կողմից իրավաբանական հիմնավորումներ ներկայացնելու չափանիշներ: Արդյունքում, սույն գործով փաստաբանը նման հիմնավորում չէր ներկայացրել, այլ դիմողներին ընդամենը տեղեկացրել էր նրանց անունից վճռաբեկ բողոք ներկայացնելուց հրաժարվելու մասին: Դատարանն այդ առնչությամբ նշում է, որ Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2005թ. մարտի 31-ի որոշման մեջ նշել է, որ վճռաբեկ բողոքի ընդունելիության վերաբերյալ գործող իրավական դրույթներն առաջացնում են մեկնաբանման լուրջ բարդություններ և հակասություններ Լեհաստանի դատարանների նախադեպային իրավունքում (տե՛ս վերը՝ կետ 50):

136. Դատարանն այն կարծիքին է, որ եթե լինեին վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու մերժումը, այդ թվում հիմնավորումները գրավոր ներկայացնելու պահանջներ, դրանք հնարավորություն կտային օբյեկտիվորեն *post-hoc* գնահատել, թե որքանով է կամայական եղել այս կամ այն գործով վճռաբեկ բողոքի նախապատրաստումը մերժելը: Դա հատկապես կարևոր է՝ հաշվի առնելով Սահմանադրական դատարանի կողմից կատարված նման գնահատման հետ կապված բարդությունները:

137. Հետևաբար, մերժումը գրավոր ներկայացնելու պահանջի բացակայությունը դիմողներին թողել էր իրենց իրավական դրությանն անտեղյակ վիճակում, մասնավորապես՝ Գերագույն դատարանի կողմից իրենց վճռաբեկ բողոքն ընդունելու հավանականության առումով: Այն, որ մերժման ժամանակի հետ կապված առարկություններ չկային, չէր կարող լրացնել այդ բացը:

138. Գործի բոլոր հանգամանքների լույսի ներքո Դատարանն այն կարծիքին է, որ դիմողները հայտնվել էին այնպիսի վիճակում, որ իրավաբանական օգնության համակարգի շրջանակներում ներկայացուցիչ նշանակելու համար «որոշակի և արդյունավետ» ձևով դատարան դիմելու նրանց ջանքերն ապարդյուն էին անցել:

139. Հետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՅՈՂՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

140. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

141. Դիմողները որպես նյութական վնասի փոխհատուցում պահանջել էին 25.000 եվրո:

142. Կառավարությունը նշել էր, որ դիմողները չէին ներկայացրել որևէ ապացույց առ այն, որ իրենք փաստացի վնաս են կրել:

143. Դատարանն այն կարծիքին է, որ բավարար չափով հիմնավորված չէ, որ դիմողները նյութական վնաս են կրել արդար դատաքննության իրենց իրավունքի խախտման արդյունքում: Այդուհանդերձ, Դատարանն ընդունում է, որ դիմողները ոչ նյութական վնաս են կրել, որը բավարար չափով չի փոխհատուցվի միայն խախտման փաստը ճանաչելով: Կատարելով անկողմնակալ գնահատում և հաշվի առնելով գործի հանգամանքները՝ Դատարանը վճռում է, որ դիմողներին պետք է վճարվի 4.000 եվրո՝ սույն գլխի շրջանակներում:

B. Ծախքեր և ծախսեր

144. Դիմողները, որ իրենց գործը ներկայացնելու համար իրավաբանական օգնություն էին ստացել Եվրոպայի խորհրդից, պահանջել էին 4.000 եվրո՝ որպես Դատարանում կայացած դատավարությունների ընթացքում կատարված ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում:

145. Կառավարությունը գտել էր, որ նշված գումարը չափազանցված է, և Դատարանին խնդրել էր փոխհատուցում սահմանել այն չա-

փով, որքանով այդ ծախքերն ու ծախսերը կատարվել էին փաստացի և անհրաժեշտաբար, ինչպես նաև ողջամիտ չափով:

146. Համաձայն Դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ դիմողն իրավասու է փոխհատուցում ստանալ, եթե միայն ծախքերն ու ծախսերը կատարվել են փաստացի և անհրաժեշտաբար, ինչպես նաև ողջամիտ չափով: Սույն գործով հաշվի առնելով տրամադրության տակ առկա տեղեկատվությունը և վերոհիշյալ չափանիշները՝ Դատարանը ողջամիտ է համարում որպես Դատարանում գործի ներկայացման կապակցությամբ կատարված ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում սահմանել 3.500 եվրո, որից 2,168.76 եվրոն դիմողներն իրավաբանական օգնության կարգով ստացել էին Եվրոպայի խորհրդից:

C. Տուգանային տոկոսներ

147. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Միաձայն *մերժում է* Կառավարության նախնական առարկությունները:

2. Չորսը երեքի հարաբերակցությամբ *վճռում է, որ* տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6 հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

3. Չորսը երեքի հարաբերակցությամբ *վճռում է, որ*.

(a) Պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան, ներքոնշյալ գումարները դիմողին պետք է վճարի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում, որոնք պետք է հաշվվեն տեղական արժույթով՝ փոհատուցման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքին համապատասխան:

(i) 4.000 (չորս հազար) եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում;

(ii) 3.500 (երեք հազար հինգ հարյուր) եվրո՝ որպես ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում, որից 2.168.76 եվրոն իրավաբանական օգնության կարգով ստացվել էր Եվրոպայի խորհրդից.

(b) վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս.

4. Միաձայն *մերժում է* դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2007թ. մարտի 22-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

**ՔՈՓԼԱՆԴԻՆ ԸՆԴԴԵՄ ՄԻԱՑՅԱԼ
ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՎ**

2007թ. ապրիլի 3-ի վճիռը

COPLAND v. THE UNITED KINGDOM

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

6. Դիմողը ծնվել է 1950 թվականին և ապրում է Ուելսի Լանելլի բնակավայրում:

7. 1991 թվականին դիմողն աշխատել է Քարմարթենշիրի քուլեջում (այսուհետ՝ Քուլեջ): Քուլեջը Պետության կողմից ղեկավարվող պետական մարմին էր՝ օժտված հետազա և բարձրագույն կրթության մասին 1992 օրենքի 18 և 19-րդ հոդվածներով սահմանված լիազորություններով:

8. 1995 թվականին դիմողը դարձել է քուլեջի տնօրենի (ՔՏ) անձնական օգնականը, իսկ 1995 թվականի վերջից նրանից պահանջվել է սերտորեն համագործակցել քուլեջի տնօրենի նորանշանակ տեղակալի (ՏՏ) հետ:

9. 1998թ. հուլիսին՝ ամենամյա արձակուրդում գտնվելու ընթացքում դիմողը (իգական սեռի) արական սեռի ներկայացուցիչ տնօրենի հետ այցելել է Քուլեջի ճամբարներից մեկը: Հետագայում նա իմացել է, որ ՏՏ-ն հեռակապվել է այդ ճամբար՝ հետաքրքրվելով նրա այցելության մասին, և հասկացել էր, որ ՏՏ-ն իրեն առաջարկում է անպատշաճ հարաբերություններ ունենալ տնօրենի հետ:

10. Քուլեջում աշխատելու ընթացքում դիմողի հեռախոսը, էլեկտրոնային փոստը և ինտերնետը ՏՏ-ի դրդմամբ ենթարկվել էին հսկողության: Համաձայն Կառավարության վարկածի՝ հսկողությունը կատարվել է՝ հանդգնելու համար, թե Քուլեջի գույքը դիմողն անձնական նպատակներով չափից ավելի չի՞ գործածում, արդյոք: Կառավարությունը նշել է, որ հեռախոսի գործածության հսկողությունը կայացել է նրանում, որ ստուգվել են Քուլեջի հեռախոսային հաշիվները, որոնցում առկա էին հեռախոսահամարները, հեռախոսային խոսակցությունների ամսաթվերը, տևողությունը և արժեքը: Դիմողը նաև հավատացած է, որ կատարվել է հեռախոսագրույցների տևողության, ստացված և կատարված հեռախոսազանգերի թվի և իրեն զանգահարած անձանց մանրամասն և համակողմանի ուսումնասիրություն: Նա նշել է, որ առնվազն մեկ դեպքում ՏՏ-ն տեղյակ է եղել իր հետ հեռախոսային կապի մեջ գտնվող անձի ինքնության մասին: Կառավարությունը հայտնել է, որ հեռախոսի գործածության հսկողությունը տևել է

ընդամենը մի քանի ամիս՝ մինչև 1999թ. նոյեմբերի 22-ը: Դիմողն առարկել է՝ ասելով, որ իր հեռախոսագրույցների հսկողությունը կատարվել է 18 ամիս շարունակ՝ մինչև 1999թ. նոյեմբեր:

11. Դիմողի ինտերնետը ևս հսկվել էր ՏՏ-ի կողմից: Կառավարությունն ընդունել է, որ այդ հսկողությունը կատարվել է այցելած կայքէջերի, դրանցից յուրաքանչյուրն այցելելու հաճախականության, ամսաթվերի ու տևողության վերլուծության ձևով, և որ հսկողությունն իրականացվել է մինչև 1999թ. հոկտեմբերից նոյեմբեր: Դիմողը չի առարկել ինտերնետի գործածության հսկողության ձևերի դեմ, սակայն հայտնել է, որ հսկողությունը իրականացվել է Կառավարության նշածից շատ ավելի երկար ժամանակահատվածում:

12. 1999թ. նոյեմբերին դիմողը տեղեկացել է, որ աշխատավայրից հարցումներ են կատարվում իր կողմից էլեկտրոնային փոստի գործածության մասին, այն բանից հետո, երբ Քոլեջից զանգահարել էին նրա խորթ դստերը և խնդրել տեղեկություն տրամադրել իր կողմից Քոլեջ ուղարկված էլեկտրոնային նամակների վերաբերյալ: Դիմողը գրել էր ՔՏ-ին և հարցրել՝ տեղի ունեցածն ընդհանուր հետաքննության՞ արդյունք է, թե՞ հենց իր էլեկտրոնային փոստն է ենթարկվում քննության: 1999թ. նոյեմբերի 24-ին ուղարկված էլեկտրոնային նամակով ՔՏ-ն դիմողին հայտնել է, որ էլեկտրոնային փոստի համընդհանուր ստուգումներից զատ, Քոլեջի տեղեկատվական բաժանմունքը, ՏՏ-ի պահանջով, քննության են ենթարկում միայն իր էլեկտրոնային նամակները:

13. Կառավարությունը հայտնել է, որ էլեկտրոնային փոստի հսկողությունը կատարվել է էլեկտրոնային փոստի հասցեները, ուղարկված նամակների ամսաթվերը և հաճախականությունը վերլուծելու ձևով, և որ հսկողությունը կատարվել է 1999թ. նոյեմբերի 22-ին նախորդած մի քանի ամիսների ընթացքում: Ըստ դիմողի՝ էլեկտրոնային փոստի հսկողությունն իրականացվել է առնվազն վեց ամիս շարունակ՝ 1999թ. մայիսից մինչև 1999թ. նոյեմբեր: Նա փաստացի ապացույցներ է ներկայացրել՝ 1999թ. մայիսի 14-ից մինչև 1999թ. նոյեմբերի 22-ն ընկած ժամանակահատվածում իր կողմից էլեկտրոնային փոստի գործածության վերաբերյալ մանրամասն տպագիր նյութերի տեսքով, որոնցից երևում էր իր ուղարկած նամակների ամսաթիվն ու ժամը՝ հասցեատիրոջ հասցեի հետ մեկտեղ:

14. 1999թ. նոյեմբերի 29-ին ՔՏ-ն ներքոշարադրյալ բովանդակությամբ գրություն էր հղել ՏՏ-ին՝ հաստատելով նախկինում իրենց

ունեցած խոսակցության բովանդակությունը.

«Անորոշությունից խուսափելու նկատառումներից ելնելով՝ կարևոր են համարում վերահաստատել նախորդ շաբաթ Ձեզ արտահայտած իմ տեսակետները [դիմողի] էլեկտրոնային փոստի վերահսկման վերաբերյալ:

Այն բանից հետո, երբ [դիմողը] տեղեկացավ, որ [Քոլեջից] ինչ-որ մեկը հսկում է իր էլեկտրոնային փոստը, ես խոսել էի [ST]-ի հետ, ով հաստատել էր, որ դա իրականություն է, և որ դա արվել է Ձեր դրդմամբ: Քանի որ ընդունվելիք օրենսդրությամբ կազմակերպությունների կողմից առանց թույլտվության որևէ մեկի էլեկտրոնային փոստի հսկողությունն անօրինական է համարվելու, ես իսկապես մտահոգվեցի վերջին իրադարձությունների առնչությամբ և [ST]-ին հրահանգեցի այլևս որևէ վերլուծություն չիրականացնել: Այնուհետև ես Ձեզ խնդրել էի նույն կերպ վարվել և [դիմողի վերաբերյալ] ցանկացած տեղեկատվություն, որը Ձեզ մտահոգիչ է թվում, առաջնահերթ կարգով փոխանցել ինձ: Դուք ճշել էիք, որ կբավարարեք երկու խնդրանքները՝ միաժամանակ վերահաստատելով [դիմողի] վերաբերյալ Ձեր մտահոգությունները»:

15. Քոլեջում այդ ժամանակ չի գործել աշխատողների հեռախոսակապի, էլեկտրոնային փոստի կամ ինտերնետի գործածության նկատմամբ հսկողության որևէ կանոնակարգ:

16. Մոտավորապես 2000թ. մարտին Քոլեջի անձնակազմի այլ անդամներ դիմողին հայտնել են, որ 1996թ.-ից մինչև 1999թ. վերջերն ընկած ժամանակահատվածում իր մի շարք գործողություններ հսկվել են SS-ի կամ նրա հանձնարարությամբ հանդես եկող անձանց կողմից: Դիմողը նաև հավատացած էր, որ այն մարդկանց, ում հետ ինքը խոսել է հեռախոսով, հետագայում զանգահարել են նաև SS-ն կամ նրա հանձնարարությամբ հանդես եկող անձինք՝ զրուցակիցների ինքնությունը և զանգի նպատակը պարզելու համար: Բացի դրանից, նա վստահ էր, որ SS-ն տեղյակ է եղել նաև իր փաստաբաններին թույլատրելի սահմաններում իր ուղարկած ֆաքսի մասին, և որ իր անձնական գործունեությունը՝ թե՛ աշխատանքի, թե՛ ամենամյա կամ առողջական պատճառներով արձակուրդում գտնվելու ընթացքում, ենթարկվել է հսկողության:

17. Դիմողը Դատարանին ներկայացրել է անձնակազմի այլ անդամների ցուցմունքները, ովքեր ևս հաստատել են իրենց գործունեության նկատմամբ անհիմն և անպարկեշտ հսկողությունը: Դիմողը,

ով մինչ օրս աշխատում է Քոլեջում, Ենթադրում է, որ SS-ն հեռացված է աշխատանքից:

II. ԳՈՐԾԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

A. Գաղտնիության մասին օրենսդրությունը

18. Տվյալ ժամանակահատվածում անգլիական օրենսդրությունը գաղտնիության ընդհանուր իրավունք չէր նախատեսում:

19. Մարդու իրավունքների մասին 1992 օրենքն ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ 2000թ. հոկտեմբերի 2-ից ի վեր դատարաններից պահանջվում է հիմնական օրենսդրությունը հնարավորինս մեկնաբանել և կիրառել կոնվենցիոն իրավունքներին համապատասխան: Օրենքով նաև անօրինական են համարվում հանրային իշխանության ցանկացած մարմնի, այդ թվում դատարանի՝ կոնվենցիոն իրավունքներին հակասող գործողությունները, եթե այդ գործողությունները պայմանավորված չեն Հիմնական օրենքով՝ դրանով իսկ նպաստելով հանրային իրավունքի կատարելագործմանը՝ կոնվենցիոն իրավունքներին համապատասխան: *Douglas v Hello! Ltd* ([2001] 1 WLR 992) գործով Սեդլի L. Ջեյը նշել էր, որ ինքն սպասում էր, որ անգլիական օրենսդրությունը նախատեսում է գաղտնիության սահմանափակ իրավունք, սակայն Վերաքննիչ դատարանը խնդրին չէր անդրադարձել:

20. «Հետաքննության լիազորությունները կանոնակարգելու մասին» 2000թ. օրենքը («Օրենք 2000»), ի թիվս այլ հարցերի, կանոնակարգում էր հաղորդակցությունների գաղտնալուծումները: Հեռահաղորդակցությունների (Օրինական բիզնես պրակտիկայի) 2000 կանոնակարգերը բխում էին Օրենք 2000-ից և ուժի մեջ էին մտել 2000թ. հոկտեմբերի 24-ին: Կանոնակարգերը սահմանում էին այն հանգամանքները, որոնց առկայության դեպքում գործատուները կարող էին գրանցել կամ հսկել աշխատողների հաղորդակցությունը (ինչպես, ասենք, էլեկտրոնային փոստը կամ հեռախոսազրույցները)՝ առանց աշխատողի կամ հաղորդակցության այլ կողմի գիտության: Գործատուներից պահանջվում էր համապատասխան քայլեր ձեռնարկել աշխատողներին հաղորդակցության գաղտնալուծումների հնարավորության մասին իրազեկելու առումով:

Բ. Փոխհատուցումը գործատուի կողմից վստահությունը չառաջահեղու և գաղտնիությունը խախտելու համար

21. Լորդերի պալատը *Malik v Bank of Credit and Commerce International SA* [1997] IRLR 462 գործով հաստատել էր, որ իրավունքի տեսակետից աշխատանքային յուրաքանչյուր պայմանագրի նկատմամբ կիրառելի է այն ընդհանուր պայմանը, որ գործատուն, «առանց հիմնավոր և պատշաճ պատճառի, չպետք է կատարի այնպիսի դիտավորյալ գործողություններ, որոնց արդյունքում կարող են խաթարվել կամ լրջորեն խաթարվել գործատուի և աշխատողի միջև առկա՝ վստահության և գաղտնիության վրա հիմնված հարաբերությունները»: *Malik*-ի գործով Լորդերի պալատը մտահոգություն էր հայտնել, այսպես կոչված, «անվանարկման դիմաց փոխհատուցում» տրամադրելու առնչությամբ, այն դեպքերում, երբ նախկին աշխատողը հետագայում ի վիճակի չի լինում աշխատանք գտնել՝ նախկին գործատուի անպարկեշտության պատճառով: Վստահությունը և գաղտնիությունը պահպանելու պարտավորությունը խախտելու համար տրամադրվող փոխհատուցման հարցերը քննարկելիս Լորդերի պալատը մտահոգված էր բացառապես աշխատանքի շուկայում առկա հիմնախնդիրների պատճառով առաջացած ֆինանսական կորուստների դիմաց փոխհատուցում տրամադրելու հարցով: Լորդ Նիքոլը հստակ ընդգծել էր. «տվյալ դեպքում ես մտահոգված չեմ վիրավորված զգացմունքների դիմաց փոխհատուցումը բացառելու խնդրով. մտահոգությունը վերաբերում է միայն ֆինանսական կորուստներին»:

22. Նեղացնելով վստահության և գաղտնիության ենթադրվող պայմանի շրջանակը, Լորդ Սթենը *Malik*-ի գործի շրջանակներում նշել է հետևյալը.

«Վստահության և գաղտնիության ենթադրվող փոխադարձ պարտավորությունը կիրառություն է գտնում միայն այն դեպքերում, երբ գործատուի վարքագծի համար «հիմնավոր և պատշաճ պատճառ» չկա, և եթե այդ վարքագիծը նպատակ ունի խաթարել կամ լրջորեն վնասել վստահության և գաղտնիության վրա հիմնված հարաբերությունները: Դրանով ենթադրվող պարտավորության հավանական ազդեցության ծավալը և շրջանակները սահմանափակվում են»:

C. Իրավախախտումները հանրային հաստատություններում

23. Իրավախախտումը համարվում է հանրային հաստատությունում կատարված, եթե հանրային ծառայողը (a) իր լիազորություններն իրականացնելիս դիտավորություն է ունեցել վնաս պատճառել տուժողին կամ (b) գործել է տուժողի նկատմամբ իր գործողությունների անօրինականությունը գիտակցելով կամ անփութորեն անտեսելով այդ հանգամանքը, ինչպես նաև՝ գիտակցելով տուժողին կամ անձանց այն խնժին, ուն վերջինս պատկանում է, վնաս պատճառելու հավանականությունը կամ անփութորեն անտեսելով այդ հանգամանքը (տե՛ս *Three Rivers D.C. v. Bank of England (No.3)* (HL) [2000] WLR 1220 գործը):

D. Տեղեկատվության պաշտպանության մասին 1984թ. օրենք

24. Դիմողի կողմից վերոհիշյալ գործողությունները բողոքարկելու ժամանակ Տեղեկատվության պաշտպանության մասին 1984թ. օրենքը (Օրենք 1984) կարգավորում էր այն, թե տեղեկատվություն տիրապետող անձինք և կազմակերպությունները (այսպես կոչված՝ տեղեկատվության տիրապետողներ) ինչպես պետք է մշակեն կամ օգտագործեն այդ տեղեկատվությունը: Այն որոշակի դատական պաշտպանության միջոց էր տրամադրում այն անհատներին, ուն անձնական տեղեկատվությունն օգտագործվել է այլ նպատակներով: Օրենք 1984-ը ներկայումս փոխարինվել է Տեղեկատվության պաշտպանության մասին 1998 օրենքով:

25. Օրենք 1984թ.-ի 1-ին բաժինը սահմանում է հետևյալ պայմանները.

«(2) Տեղեկատվությունն այն տեղեկություններն են, որոնք պահպանված են այնպես, որ կարող են մշակվել ավտոմատ գործող սարքավորման կողմից՝ այդ նպատակով տրված հրահանգներին համապատասխան:

(3) Անձնական տեղեկատվությունն այն տեղեկություններն են, որոնք վերաբերում են անհատի կյանքին, և որոնց միջոցով (կամ այդ տեղեկատվության և տեղեկատվության տիրապետողի տրամադրության տակ առկա այլ տեղեկությունների միջոցով) հնարավոր է պարզել այդ անհատի ինքնությունը:

(4) Տեղեկատվության սուբյեկտն այն անհատն է, ում վերաբերում են անձնական տեղեկությունները:

(5) Տեղեկատվությունն օգտագործողն այն անձն է, ով տիրապետում է տեղեկատվությանը, իսկ անձը տիրապետում է տեղեկատվությանը, եթե.

(a) տեղեկատվությունը կազմում է վերոհիշյալ 2-րդ կետում նշված կարգով այդ անձի կողմից կամ նրա անունից մշակված կամ մշակվելիք տեղեկատվության ամբողջության մի մասը, և

(b) այդ անձը... տնօրինում է այդ ամբողջության մաս կազմող տեղեկատվության բովանդակությունը և օգտագործումը, և

(c) տեղեկատվությունն այնպիսի տեսքով է, ինչ տեսքով մշակվել են կամ մշակվելու են (a) ենթակետում նշված կարգով...

(7) «Մշակում»՝ տեղեկատվության առումով նշանակում է տեղեկատվությունը փոփոխելը, լրացնելը, ջնջելը, վերադասակարգելը կամ այդ տեղեկատվությունից քաղվածքներ կատարելը, իսկ անձնական տեղեկատվության դեպքում՝ նշված գործողություններից որևէ մեկը կատարելը՝ տեղեկատվության սուբյեկտին հղում կատարելով:

(9) Տեղեկատվության հրապարակումը ներառում է նաև տեղեկատվության մի մասի հրապարակումը...»:

26. «Տեղեկատվության պաշտպանության սկզբունքները», որ պետք է հարգվեն տեղեկատվության տիրապետողների կողմից, սահմանված են օրենքի 1-ին մասից մինչև հավելված 1: Դրանք են.

«1. Անձնական տեղեկատվության մեջ պարունակվող տեղեկությունները պետք է ձեռք բերվեն, և անձնական տեղեկատվությունը պետք է մշակվի պատշաճ և օրինական կարգով:

2. Անձնական տեղեկատվությունը պետք է պահվի միայն մեկ կամ մի քանի, որոշակի և օրինական նպատակներով...

4. Որևէ նպատակով պահվող անձնական տեղեկատվությունը պետք է լիցի ճշգրիտ ու էական և ոչ ավելի, քան անհրաժեշտ է այդ նպատակի կամ նպատակների համար»:

27. Օրենքի 1984թ.-ի 23-րդ բաժինը, անձնական տեղեկատվության չթույլատրված հրապարակման դեպքում, տեղեկատվության սուբյեկտին փոխհատուցման իրավունքներ է վերապահում:

«(1) Անձը, ում վերաբերյալ անձնական տեղեկություններ են պահվում տեղեկատվություն գործածողի կողմից... և ում վնաս է պատճառվել.

(c) ... տեղեկատվությունն առանց թույլտվության հրապարակելու կամ տեղեկատվություն մուտք գործելու արդյունքում՝

իրավունք ունի փոխհատուցում պահանջելու տեղեկատվությունը գործածողից՝ այդ վնասի կամ... հրապարակման կամ մուտք գործելու արդյունքում անհատին պատճառված սթրեսի դիմաց»:

28. Օրենքի 1984թ.-ի նաև ստեղծվել է Տեղեկատվության պաշտպանության գործավարի հաստիք, որի պարտականությունն է՝ խթանել տեղեկատվություն գործածողների կողմից տեղեկատվության պաշտպանության սկզբունքների պահպանումը: Օրենքի 10-րդ բաժինը սահմանում է քրեական պատասխանատվություն՝ հետևյալ շարադրանքով.

«(1) Եթե գործավարը համոզվում է, որ գրանցված անձը խախտել է կամ խախտում է տեղեկատվության պաշտպանության սկզբունքներից որևէ մեկը, ապա նա կարող է գրություն (հանձնարարական) ուղարկել վերջինիս՝ նրանից պահանջելով ձեռնարկել... այնպիսի քայլեր, որոնք անհրաժեշտ են խնդրո առարկա սկզբունքին կամ սկզբունքներին համապատասխանելու համար:

(2) Հանձնարարական ուղարկելու հարցը որոշելիս գործավարը պետք է պարզի՝ խախտման արդյունքում որևէ անձի վնաս կամ սթրես պատճառվե՞լ է, թե՞ ոչ:

...

(9) Հանձնարարականի պահանջները կատարելուց հրաժարվող անձը ենթակա է քրեական պատասխանատվության»:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՅԻ 8-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴԴՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

29. Դիմողը վիճարկել է, որ տեղի ունեցած հսկողությունը հանդիսացել է միջամտություն անձնական կյանքի և նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իր իրավունքին՝ նախատեսված 8-րդ հոդվածով, որը սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական և ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իրավունք:

2. Չի թույլատրվում պետական մարմինների միջամտությունն այդ իրավունքի իրականացմանը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա նախատեսված է օրենքով և անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, հասարակական կարգի կամ երկրի տնտեսական բարեկեցության, ինչպես նաև անկարգությունների կամ հանցագործությունների կանխման, առողջության կամ բարոյականության պաշտպանության կամ այլ անձանց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով»:

30. Կառավարությունը ժխտել է այդ փաստարկները:

Ա. Կողմերի դիրքորոշումները

1. Կառավարությունը

31. Կառավարությունն ընդունել է, որ Քոլեջը հանրային մարմին է, որի գործողությունների համար, համաձայն Կոնվենցիայի, պետությունն ուղղակի պատասխանատվություն է կրում:

32. Չնայած մինչև 1999թ. նոյեմբեր դիմողի հեռախոսազանգերը, էլեկտրոնային նամակները և ինտերնետի գործածությունը որոշակի հսկողության են ենթարկվել, այդ հսկողությունը չէր վերածվել հեռախոսազանգերի գաղտնալսման կամ դիմողի այցելած գործած կայքէջերի բովանդակության վերլուծության: Հետևաբար, հսկողությունը հանդիսացել է ոչ այլ ինչ, քան ավտոմատ կերպով թողարկված տեղեկությունների վերլուծություն՝ պարզելու համար՝ Քոլեջի գույքն անձնական նպատակներով չափից ավելի չի՞ գործածվում, արդյոք, ինչն ինքնին չի հանդիսանում անձնական կյանքի կամ նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իրավունքի ոտնահարում: Կարող է ուսումնասիրվել *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, թիվ 44787/98, ECHR 2001-IX գործը, քանի որ այն վերաբերում է հեռախոսային խոսակցությունների գաղտնալսման դեպքի: Նշանակալի տարբերություններ կային *Halford v. the United Kingdom*, 1997թ. հունիսի 25-ի վճիռ, *Reports of Judgments and Decisions 1997-III* գործի համեմատությամբ (մասնավորապես՝ գործատուի դեմ դիմողի ներկայացրած հայցի

առնչությամբ), որում գաղտնալսվել էին դիմողի մասնավոր հեռախոսով կայացած խոսակցությունները:

33. Եթե անգամ որոշվեր, որ հեռախոսի, էլեկտրոնային փոստի և ինտերնետի գործածության վերլուծությունը հանդիսացել է միջամտություն մասնավոր կյանքին կամ նամակագրությանը, Կառավարությունը պնդել է, որ միջամտությունն արդարացված է եղել:

34. Առաջին հերթին, միջամտությունը հետապնդել է այլոց իրավունքներն ու ազատությունները պաշտպանելու իրավաչափ նպատակ՝ երաշխավորելով, որ հանրային միջոցներից ֆինանսավորվող գործատուի կողմից տրամադրված գույքը չչահագործվի այլ նպատակներով: Երկրորդ, միջամտությունը ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված է եղել այն առումով, որ Քոլեջը՝ որպես կանոնադրական մարմին, լիազորված էր տալ և բարձրագույն կրթություն և կատարել դրա համար անհրաժեշտ և նպատակամետ գործողություններ, պատշաճ հսկողություն իրականացնել իր գույքի նկատմամբ՝ իր կանոնադրական խնդիրների իրականացումն ապահովելու համար: Ողջամտորեն պետք է ենթադրվեր, որ հանրային միջոցների հաշվին կանոնադրական մարմնի տրամադրած գույքը չէր կարող չափից ավելի գործածվել անձնական նպատակներով, և որ Քոլեջը կարող էր նախաձեռնել տվյալների վերլուծություն՝ անձնական նպատակներով գույքի օգտագործման դեպքերն ի հայտ բերելու և հետազայում քննություն իրականացնելու համար: Այս առումով, իրադրությունը նման է *Peck v. the United Kingdom*, թիվ 44647/98, ECHR 2003-I գործում նկարագրված իրադրությանը:

35. Եվ վերջապես, գործողությունները եղել են անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում, ինչպես նաև համարժեք, քանի որ միջամտությունն իրականացվել է ոչ ավելի, քան անհրաժեշտ է՝ գույքն անձնական նպատակներով չափից ավելի օգտագործելը պարզելու և քննություն իրականացնելու նպատակով:

2. *Դիմողը*

36. Դիմողը չի ընդունել, որ իր էլեկտրոնային նամակները չեն ընթերցվել և որ իր հեռախոսային խոսակցությունները չեն գաղտնալսվել, այլ առարկել է՝ նշելով, որ Կառավարության ներկայացրած փաստերին հավատալու դեպքում անգամ ակնհայտ է, որ տեղի է ունեցել որոշակի հսկողություն, որը հանգեցրել է միջամտության անձնական

կյանքի և նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իր իրավունքին:

37. Դիմողը հիշատակել է վիճարկվող խախտմանը հաջորդած օրենսդրությունը, մասնավորապես՝ Հետաքննության լիազորությունները կանոնակարգելու մասին 2000թ. օրենքը և Հեռահաղորդակցությունների 2000 կանոնակարգերը (տես վերը՝ կետ 20), որոնց միջոցով, նրա կարծիքով, Կառավարությունն ակնհայտորեն ընդունել է, որ նման հսկողությունը հանգեցրել է 8-րդ հոդվածով նախատեսված միջամտության, և փորձել է օրինականացնել այն: Քանի որ այդ օրենքներն ուժի մեջ էին մտել 2000 թվականին, միջամտության իրավական հիմքերը հաջորդել են սույն գործով տեղի ունեցած իրադարձություններին: Հետևաբար, միջամտությունը ներպետական օրենսդրությունում իրավական հիմքեր չունեն և միանգամայն տարբեր էր *Peck* գործով ցուցաբերված մոտեցումից (տես վերը՝ կետ 34), որով տեղական իշխանությունը կանոնադրությամբ հատուկ լիազորվել էր տեսագրել իր տարածքում տեղի ունեցող իրադարձությունները: Սույն գործով Քոլեջն օժտված չէր իր աշխատողներին գաղտնալսելու հատուկ լիազորությամբ, իսկ կանոնադրությամբ սահմանված լիազորությունները թույլ չէին տալիս ողջամտորեն ենթադրել նման գաղտնալսումները:

38. Դիմողը պնդել է, որ Քոլեջի գործողությունները ոչ անհրաժեշտ և ոչ էլ համարժեք են եղել: Գոյություն ունեին հիմնավոր և նվազ անհարմարություններ պատճառող միջոցներ, որոնք Քոլեջը կարող էր կիրառել, ինչպես, ասենք, աշխատողների կողմից հեռախոսի, ինտերնետի և էլեկտրոնային փոստի գործածության վերաբերյալ քաղաքականություն մշակելը և հրապարակելը:

B. Դատարանի գնահատականը

39. Դատարանը նկատի է առնում այն փաստը, որ Կառավարությունն ընդունել է, որ Քոլեջը հանրային մարմին է, որի գործողությունների համար, Կոնվենցիայի իմաստով, պատասխանատվություն էր կրում: Հետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ 8-րդ հոդվածի վերաբերյալ սույն գործով հարկ է քննության առնել Պետության վրա դիմողի անձնական կյանքին և նամակագրությանը չմիջամտելու նեգատիվ պարտավորություն դնելու հարցը, ինչպես նաև գտնում է, որ բնականորեն կամ ընտանեկան կյանքի հետ կապված խնդիրներ առկա չեն:

40. Այնուհետև Դատարանը նշում է, որ կողմերը տարածայնությամբ

յուններ ունեն հսկողության բնույթի և տևողության առնչությամբ: Այնուամենայնիվ, Դատարանը նպատակահարմար չի գտնում քննել այդ վեճը, քանի որ Կառավարության կողմից շարադրված փաստերն ընդունելու դեպքում անգամ 8-րդ հոդվածի հետ կապված խնդիր առաջանում է:

1. Անձնական կյանքի սահմանման շրջանակները

41. Համաձայն Դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ աշխատավայրից կատարվող հեռախոսազանգերը, առաջին հայացքից, 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով ներառված են «անձնական կյանք» և «նամակագրություն» հասկացությունների շրջանակներում (տե՛ս վերոհիշյալ *Halford* գործը, կետ 44, և *Amann v. Switzerland* [GC], թիվ 27798/95 գործը, կետ 43, ECHR 2000-II): Տրամաբանորեն հետևում է, որ աշխատավայրից ուղարկված էլեկտրոնային նամակները նմանապես պետք է պաշտպանվեն 8-րդ հոդվածով, ինչպես և ինտերնետի անձնական գործածության նկատմամբ հսկողության արդյունքում ստացված տեղեկությունները:

42. Սույն գործով դիմողը չէր նախազգուշացվել, որ իր զանգերը հսկողության են ենթարկվելու, հետևաբար, նա ողջամտորեն ակնկալել է, որ աշխատավայրի հեռախոսով կատարված հաղորդակցության զաղտնիությունն ապահովված է (*Halford*, տես վերը՝ կետ 45): Նույնը պետք է ակնկալվեր դիմողի էլեկտրոնային փոստի և ինտերնետի առնչությամբ:

2. 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքներին միջամտության առկայությունը

43. Դատարանը մատնանշում է, որ հեռախոսային խոսակցությունների ժամանակի ու տևողության և, մասնավորապես, զանգահարված համարների վերաբերյալ տեղեկությունների օգտագործումը կարող է խնդրո առարկա դառնալ 8-րդ հոդվածի շրջանակներում, քանի որ նման տեղեկությունները հանդիսանում են «հեռախոսով կատարված հաղորդակցության բաղկացուցիչ մասը» (տե՛ս *Malone v. the United Kingdom*, 1984թ. օգոստոսի 2-ի վճիռ, Series A թիվ 82, կետ 84): Այն փաստը, որ այդ տեղեկությունները Քուլեջը կարող էր ձեռք բերել նաև օրինական կարգով՝ հեռախոսային հաշիվների տեսքով, չի

կարող խոչընդոտել 8-րդ հոդվածով երաշխավորված իրավունքին միջամտության ճանաչմանը (*նույն տեղում*): Ավելին, անհատի անձնական կյանքին վերաբերող տեղեկություններ հավաքելը ևս ընդգրկվում է 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառման շրջանակում (տես վերոհիշյալ *Amann* գործը, կետ 65): Հետևաբար, անհարկի է նշել, որ քուլեջի հավաքած տեղեկությունները չեն հրապարակվել կամ կարգապահական կամ այլ նպատակներով չեն օգտագործվել դիմողի դեմ:

44. Հետևաբար, Դատարանը գտնում է, որ դիմողի հեռախոսային խոսակցություններից, ինչպես նաև նրա էլեկտրոնային փոստից և ինտերնետի գործածությունից անձնական տեղեկություններ հավաքելը և պահելը՝ առանց վերջինիս գիտության, հանդիսացել է միջամտություն դիմողի անձնական կյանքի և նամակագրության նկատմամբ հարգանքի իրավունքին՝ 8-րդ հոդվածի իմաստով:

3. Միջամտության համապատասխանություն օրենքին

45. Դատարանը մատնանշում է, որ նախադեպային իրավունքը բազմիցս հաստատել է, որ «օրենքին համապատասխան» արտահայտությունը ենթադրում է, որ ներպետական օրենսդրությունը պետք է նախատեսի 8-րդ հոդվածի 1-ին մասով երաշխավորված իրավունքներին հանրային իշխանության մարմինների կամայական միջամտությունից պաշտպանելու միջոց (դա բխում է 8-րդ հոդվածի 1-ին մասի առարկայից և նպատակից): Առավել ևս այնպիսի հարցերում, ինչպիսին խնդրո առարկա հսկողությունն է՝ հաշվի առնելով հանրային վերահսկման բացակայությունը և լիազորությունների չարաչափման ռիսկը (տես վերոհիշյալ *Halford* գործը, կետ 49):

46. Այս արտահայտությունը պահանջում է ոչ միայն համապատասխանություն ներպետական օրենսդրությանը, այլև վերաբերում է այդ օրենսդրության որակին՝ պահանջելով, որ այն համապատասխանի օրենքի գերակայության սկզբունքին (ի թիվս այլ գործերի, տես *Khan v. the United Kingdom*, 2000թ. մայիսի 12-ի վճիռ, *Reports of Judgments and Decisions 2000-V*, կետ 26; վերոհիշյալ *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, cited above, կետ 44): Կանխատեսելիության պահանջը բավարարելու համար օրենսդրությունը եզրույթների առումով պետք է լինի բավականաչափ պարզ, որպեսզի անհատներին պատշաճ կերպով մատնացույց անի այն հանգամանքներն ու պայմանները, որոնց առկայության դեպքում իշխանությունները լիազոր-

ված են դիմելու այդ միջոցներից որևէ մեկին (տե՛ս վերոհիշյալ *Halford* գործը, կետ 49, և *Malone* գործը, կետ 67):

47. Դատարանին չհամոզեց Կառավարության այն փաստարկը, որ Քոլեջն իր կանոնադրությամբ լիազորված էր իրականացնել «անհրաժեշտ և նպատակահարմար գործողություններ»՝ բարձրագույն կրթություն տալու նպատակին հասնելու համար, և գտնում է, որ փաստարկը համոզիչ չէ: Ավելին, Կառավարությունը պետք է չվիճարկի, որ խնդրո առարկա ժամանակահատվածում գործել են դրույթներ (անկախ նրանից՝ այդ դրույթները սահմանված են ընդհանուր ներպետական օրենսդրությունում, թե՛ Քոլեջի կանոնակարգերում), որոնք կարգավորել են այն դեպքերը, երբ գործատուները լիազորված են հսկել աշխատողների կողմից հեռախոսի, էլեկտրոնային փոստի կամ ինտերնետի գործածումը: Բացի դրանից, ակնհայտ է, որ նման դրույթ նախատեսած Չեռահաղորդակցությունների (Օրինական բիզնես պրակտիկայի) 2000 կանոնակարգերը (որոնք ընդունվել են «Չետաքննության լիազորությունները կանոնակարգելու մասին» 2000թ. օրենքի հիման վրա) ուժի մեջ չէին խնդրո առարկա ժամանակահատվածում:

48. Համապատասխանաբար, նկատի ունենալով, որ տվյալ ժամանակ գործող ներպետական օրենսդրությունը հսկողությունը չէր կարգավորում, սույն գործով միջամտությունը չի եղել «օրենքին համապատասխան», ինչպես պահանջվում է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի 2-րդ մասով: Դատարանը չի բացառում, որ աշխատողի կողմից աշխատավայրում հեռախոսի, էլեկտրոնային փոստի կամ ինտերնետի գործածության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելը, իրավաչափ նպատակ հետապնդելու հետ կապված որոշակի իրադրություններում, կարող է համարվել «անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում»: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով իր վերոհիշյալ եզրակացությունը, սույն գործով այդ հարցի վերաբերյալ որոշում կայացնելը Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում:

49. Հետևաբար, այդ առնչությամբ 8-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ՝ 8-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ՀԱՄԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ

50. Դիմողը հայտնել էր, որ իր վիճարկած 8-րդ հոդվածի խախտման հարցով ներպետական պաշտպանության արդյունավետ միջոցները բացակայել են, հետևաբար, տեղի է ունեցել 13-րդ հոդվածի խախտում:

Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

51. Նկատի առնելով 8-րդ հոդվածի վերաբերյալ իր կայացրած որոշումը (տես վերը՝ կետ 48), Դատարանը Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ քննությունն անհրաժեշտ չի համարում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

52. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

53. Նյութական վնասի փոխհատուցում դիմողը չի պահանջել, սակայն առանց գումարի չափ նշելու՝ պահանջել է ոչ նյութական վնասների փոխհատուցում՝ պատճառված անհանգստության, վատ տրամադրության և անքնության հետևանքով կրած սթրեսի դիմաց:

54. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողի ներկայացրած հաշվետվությունում նշված չէ, թե սթրեսը պատճառվել է իր բողոքի հետևանք հանդիսացած փաստերի արդյունքում: Բացի դրանից, Կառավարության կարծիքով՝ խախտման ճանաչումն ինքնին պետք է համարվի բա-

վարար արդարացի փոխհատուցում, ինչպես Դատարանը վճռել է մի շարք գործերով՝ կապված ոստիկանության կողմից հանցագործության մեջ կասկածվող անձանց հաղորդակցությունը գաղտնալսելու վերաբերյալ գանգատների հետ (տե՛ս *Taylor-Sabori v. the United Kingdom*, թիվ 47114/99, կետ 28, 22 հոկտեմբերի 2002թ., *Hewitson v. the United Kingdom*, թիվ 50015/99, կետ 25, 27 մայիսի 2003թ., և *Chalkley v. the United Kingdom*, թիվ 63831/00, կետ 32, 12 հունիսի 2003թ. գործերը): Ավելին, քանի որ բողոքի առարկա գործողություններն իրենցից ընդամենը հսկողություն են ներկայացրել, այլ ոչ թե գաղտնալսում, ապա նման միջամտության լրջությունը շատ ավելի նվազ է, քան վերը հիշատակված դեպքերում:

55. Դատարանը նկատի է առնում Կառավարության հիշատակած գործերը, սակայն նաև հիշեցնում է, որ վերոհիշյալ *Halford*-ի գործով (կետ 76), որը վերաբերում էր գործատուի կողմից աշխատողի մասնավոր հեռախոսային խոսակցությունների գաղտնալսմանը, վճռվել էր պարտավորեցնել Կառավարությանը վճարել 10.000 մեծբրիտանական ֆունտ՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում: Սույն գործով կատարելով անկողմնակալ գնահատում՝ Դատարանը որոշում է, որ դիմողին պետք է վճարվի 3.000 եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

B. Ծախքեր և ծախսեր

56. Որպես իրավաբանական ծախսերի փոխհատուցում դիմողը պահանջել է, ընդհանուր առմամբ, 9.363 մեծբրիտանական ֆունտ, ներառյալ ավելացված արժեքի հարկը: Այս գումարը ներառում էր փաստաբանին և նրա օգնականին վճարված 7.171.62 մեծբրիտանական ֆունտը, 1.556.88 ֆունտի չափով վճարումները, իսկ մնացածը կազմում էին հետագայում կատարելիք վճարումները:

57. Կառավարությունը նշել է, որ փաստաբանների կողմից գանձված ժամավճարների չափը և գործի քննության ժամանակ առաջարկված սակագները չափազանցված են: Ավելին, դիմողի նախնական դիմումում ներառված էին բազմաթիվ այլ գանգատներ, որոնք Դատարանն անընդունելի էր համարել, հետևաբար, իրավաբանական ծախսերի այդ մասը փոխհատուցման ենթակա չէ: Կառավարության կարծիքով՝ 2.000 մեծբրիտանական ֆունտը միանգամայն բավարար էր կատարված ծախսերը փոխհատուցելու համար:

58. Ընդունված նախադեպերին համապատասխան՝ Դատարանը ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում կտրամադրի ճանաչված խախտումների մասով, և այնչափով, որքանով կատարված ծախսերը եղել են փաստացի և անհրաժեշտ, իսկ դրանց չափը՝ հիմնավորված (տե՛ս, ի թիվս այլ գործերի, *Schouten and Meldrum v. the Netherlands*, 9 դեկտեմբերի 1994թ., Series A թիվ 304, էջեր 28-29, կետ 78, և *Lorsz and Others v. the Netherlands*, թիվ 52750/99, կետ 103, 4 փետրվարի 2003թ.): Վերոհիշյալ բոլոր հանգամանքները հաշվի առնելով՝ Դատարանը որոշում է, որ դիմողին պետք է վճարվի 6.000 եվրո՝ որպես իրավաբանական ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում՝ չհաշված հնարավոր ավելացված արժեքի հարկը:

C. Տուգանային տոկոսներ

59. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում,

2. Վճռում է, որ Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ քննությունն անհրաժեշտ չէ:

3. Վճռում է, որ.

(a) Պատասխանող պետությունը պետք է Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան դիմողին ներքոնշյալ գումարները վճարի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում, որոնք պետք է հաշվվեն ֆունտ ստեռլինգով՝ փոխհատուցման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքին համապատասխան,

(i) 3.000 (երեք հազար) եվրո՝ ոչ նյութական վնասի դիմաց,

(ii) 6.000 (վեց հազար) եվրո՝ ծախքերի և ծախսերի դիմաց,

(iii) այդ գումարներից գանձման ենթակա բոլոր տեսակի հարկային պարտավորությունների գումարը,

(b) վճարունը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս,

4. Մերժում է դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարվել է անգլերենով և գրավոր հրապարակվել 2007թ. ապրիլի 3-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

**ԲԱՍԿՈՎՍԿԻՆ ԵՎ ԱՅԼՈՔ ԸՆԴԴԵՄ
ԼԵՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ**

2007թ. մայիսի 3-ի վճիռը

**CASE OF BACZKOWSKI AND OTHERS
v. POLAND**

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

1. Հավաքի նախապատրաստումը

7. Դիմողները, անհատների մի խումբ և Հավասարության հիմնադրամը (առաջին դիմողը՝ հանդիսանալով գործադիր կոմիտեի անդամ, լիազորված է սույն գործում հանդես գալու այս կազմակերպության անունից) ցանկացել են Հիմնադրամի կողմից կազմակերպված՝ 2005թ. հունիսի 10-12-ը տեղի ունենալիք Հավասարության օրերի շրջանակներում Վարչապետին երթ կազմակերպել՝ կամենալով հանրության ուշադրությունը հրավիրել սեռական, ազգային, էթնիկական, կրոնական փոքրամասնությունների, ինչպես նաև կանանց և հաշմանդամների հանդեպ խտրականության հիմնախնդրի վրա:

8. 2005թ. մայիսի 10-ին կազմակերպիչները հանդիպում են ունենցել են Վարչապետի քաղաքային խորհրդի Անվտանգության և ճգնաժամային կառավարման ստորաբաժանման տնօրենի հետ: Այս հանդիպման ժամանակ նախնական պայմանավորվածություն է ձեռք բերվել են երթի ուղղության վերաբերյալ:

9. 2005թ. մայիսի 11-ին պրն Բասկովսկին ձեռք էր բերել Վարչապետի քաղաքապետարանի հրահանգը՝ «այն պահանջների վերաբերյալ, որոնք ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքին համապատասխան պետք է պահպանվեն հասարակական հավաքների կազմակերպիչների կողմից, եթե հավաքը համարվում է «միջոցառում»՝ այդ օրենքի 65-րդ հոդվածի իմաստով:

10. 2005թ. մայիսի 12-ին կազմակերպիչները Քաղաքային խորհրդի ճանապարհային երթևեկության գրասենյակից հայցել են երթի թույլտվություն, որը պետք է մեկնարկեր Պառլամենտից (Sejm) մինչև Ժողովի հրապարակ (Plac Defilad)՝ Վարչապետի կենտրոնում:

11. 2005թ. հունիսի 3-ին երթևեկության հարցերով պատասխանատու պաշտոնյան, գործելով Վարչապետի քաղաքապետի անունից, մերժել է թույլտվության տրամադրումը՝ հիմնվելով այն փաստի վրա, որ կազմակերպիչները, հակառակ իրենց պահանջի, չեն ներկայացրել «երթևեկության կազմակերպման ծրագիր»՝ ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքի 65 (a) հոդվածի իմաստով:

12. Նույն օրը դիմողները Վարչավայի քաղաքապետին իրագե-
կել են 2005թ. հունիսի 12-ին Վարչավայի յոթ տարբեր հրապարակնե-
րում հավաքներ կազմակերպելու իրենց մտադրության մասին: Այդ
հավաքներից չորսն ուղղված էին տարբեր փոքրամասնությունների
հանդեպ դրսևորվող խտրականության դեմ և վերջինիս դեմ պայքա-
րող խմբերի ու կազմակերպությունների աջակցությանը: Մյուս երեքը
պետք է ուղղված լինեին կանանց հանդեպ խտրականությանը:

13. 2005թ. հունիսի 9-ին Վարչավայի քաղաքապետն իր որոշում-
ներով արգելել էր պրն Բասկովսկու, պրն Բիեդրոնի, պրն Կլիսինսկու,
օրդ Կոստոկայի, պրն Սիպուլայի և մեկ այլ անձի՝ պրն Ն.-ի (նա դիմող
չէ) կողմից կազմակերպվող հավաքների անցկացումը. այս անձինք
ակտիվ գործունեություն էին իրականացնում համասեռամուլների շա-
հերի պաշտպանության հասարակական կազմակերպությունների
շրջանակներում: Իր որոշման մեջ քաղաքապետը հիմնվել էր այն
փաստարկի վրա, որ համաձայն Հավաքների մասին 1990թ. օրենքի՝
հավաքները պետք է կազմակերպվեն ճանապարհային երթևեկության
համար օգտագործվող ճանապարհներից հեռու: Ճանապարհներն օգ-
տագործելու դեպքում կիրառվում են ավելի խիստ կանոններ: Կազ-
մակերպիչները ցանկացել են օգտագործել մեքենաներով տեղափոխ-
վող բարձրախոսներ: Նրանք չեն նշել, թե հավաքի ժամանակ այս մե-
քենաներն ինչպես և որտեղ են կայանելու, որպեսզի չխանգարեն եր-
թևեկությանը, և ինչպես է կազմակերպվելու հավաքների տարբեր
հատվածների միջև մարդկանց և այս մեքենաների տեղաշարժը:

14. Ավելին, հաշվի առնելով, որ ներկայացվել են նույն օրն այլ
հավաքներ կազմակերպելու բազմաթիվ խնդրանքներ, որոնք ունեն
դիմողների գաղափարներին և մտադրություններին հակառակ ուղղ-
վածություն, թույլտվությունը պետք է մերժվեր՝ խուսափելու համար
տարբեր ցույցերի մասնակիցների միջև բախումներից:

15. Նույն օրը մունիցիպալ իշխանությունները՝ գործելով քաղա-
քապետի անունից, ի պատասխան դիմողների խնդրանքի՝ թույլատ-
րել են կանանց հանդեպ խտրականությանը վերաբերող երեք հավա-
քի անցկացումը:

16. Նույն օրը նույն իշխանությունները թույլատրել են 2005թ.
հունիսի 12-ին վեց այլ հավաքների կազմակերպում: Վերջիններիս
խորագրերն էին. «Առավել խիստ միջոցներ ընդդեմ պեդոֆիլիայի հա-
մար դատապարտվածների», «Ընդդեմ Ընկերությունների վերաբերյալ
օրենքի հիման վրա ցանկացած օրենսդրական աշխատանքի», «Ընդ-

դեմ Ընկերությունների համար քարոզի», «Քրիստոնեական արժեքների ուսուցումը բարոյական հասարակության երաշխիք», «Աստծոն և բնության օրենքները հարգող քրիստոնյաներն առաջին խմբի քաղաքացիներ են», «Ընդդեմ համասեռամուլ զույգերի կողմից երեխաների որդեգրման»:

2. 2005թ. հունիսի 11-ին անցկացված հավաքները

17. 2005թ. հունիսի 11-ին, չնայած 2005թ. հունիսի 3-ի որոշմանը, երթը տեղի է ունեցել: Այն ընթացել է այն ուղղությամբ, որի կապակցությամբ սկզբնապես խնդրանք էր ներկայացվել 2006թ. մայիսի 12-ին: Երթին մասնակցել է գրեթե 3000 մարդ, երթը պաշտպանվել է ոստիկանների կողմից:

18. Բացի երթից, քաղաքապետի թույլտվության հիման վրա, 2005թ. հունիսի 9-ին նույն օրը տեղի է ունեցել նաև 9 հավաք (տես վերը՝ կետեր 15-16):

3. Բողոքարկման վարույթը

19. 2005թ. հունիսի 28-ին դիմող Չիմնադրամը երթի թույլտվությունը մերժող՝ 2005թ. հունիսի 3-ի որոշումը բողոքարկել է Տեղական ինքնակառավարման վերաքննիչ խորհուրդ: Փաստարկն այն էր, որ «երթևեկության կազմակերպման ծրագիր» ներկայացնելու պահանջը չի ունեցել որևէ իրավական հիմք, և մինչև մերժումը դիմողներից երթևեկ նման փաստաթուղթ չի պահանջվել: Փաստարկվել է նաև, որ այդ որոշումը սահմանափակել է իրենց հավաքների ազատությունը, և դա թելադրված էր ժողովրդավարության հետ անհամատեղելի գաղափարախոսությամբ:

20. 2005թ. օգոստոսի 22-ին խորհուրդը վերացրել է վիճարկվող որոշումը՝ այն համարելով անօրինական: Խորհուրդը նկատել է, որ վարչական վարույթի կիրառելի դրույթների համաձայն՝ իշխանությունները պարտավոր են ապահովել վարչական վարույթի կողմերի արդյունավետ մասնակցության հնարավորությունը: Դիմողների գործում այս պարտավորությունը չի կատարվել, քանզի գործում առկա չէ որևէ ապացույց առ այն, որ դիմող Չիմնադրամը տեղեկացվել է գործի նյութերին ծանոթանալու իր դատավարական իրավունքի մասին:

Խորհրդի որոշման մեջ այնուհետև նշվել է.

«Առաջին ատյանի մարմինն իր որոշումը հիմնավորել է այն հանգամանքով, որ գործի նյութերում բացակայում է երթևեկության կազմակերպման ծրագիրը: 65(a) բաժնի 3(9) կետի համաձայն ցույցի կազմակերպիչը պարտավոր է ուստիկանության հետ համատեղ մշակել նման ծրագիր, եթե նման պահանջ ներկայացվել է համապատասխան մարմնի կողմից: Այնուամենայնիվ, գործի նյութերում ոչինչ չի վկայում այն մասին, որ նման ծրագիր մշակելու պահանջ ներկայացվել է: Միջոցառում կազմակերպելու համար թույլտվություն ձեռք բերելու ընթացակարգի վերաբերյալ փաստաթուղթը, որը տրամադրվել է կազմակերպիչներին, նույնպես չի պարունակում տեղեկություն նման պահանջի վերաբերյալ:

Չաշվի առնելով, որ կազմակերպիչների խնդրանքը վերաբերել է 2005թ. հունիսի 11-ին կայանալիք երթին և նաև հաշվի առնելով, որ բողոքը Խորհրդի գրասենյակում ստացվել է 2005թ. հունիսի 28-ին, գործի քննությունը դառնում է աննպատակ»:

b) Հավաքները

21. 2005թ. հունիսի 10-ին դիմողները վեց հավաք կազմակերպելու թույլտվության` քաղաքապետի 2005թ. հունիսի 9-ի մերժումը բողոքարկել են Մազովչեի կառավարչին: Նրանք պնդել են, որ խախտվել է Սահմանադրությամբ երաշխավորված` իրենց հավաքների ազատությունը, և հավաքները պետք է լինեին լիովին խաղաղ: Նրանք նշել են, որ հավաքները որևէ վտանգ չեն ներկայացրել հասարակական կարգի կամ բարքերի համար: Նրանք առարկել են որոշման մեջ նշված այն փաստարկի դեմ, որ իրենք պարտավոր էին ներկայացնել հավաքների անցկացման վայրերի միջև ծրագրված ուղու մասին փաստաթուղթ` պնդելով, որ իրենք մտադիր էին հավաքներ անցկացնել միայն տեղում, այդ վայրերի միջև մարդկանց շարժ տեղի չէր ունենանալու և իրենք չէին կարող պատասխանատու լինել նման շարժի կազմակերպման կամ վերահսկողության համար:

22. 2005թ. հունիսի 17-ին Մազովչեի կառավարիչն ընդունել է 6 նմանատիպ որոշում, որոնցով վերացրել է հավաքների անցկացման թույլտվության` 2005թ. հունիսի 9-ի մերժումները:

Առաջին հերթին նշվել է, որ այդ որոշումներով օրենքի խախտումը դրսևորվել է նրանում, որ կողմերին տրամադրվել են որոշումների պատճենները, մինչդեռ վարչական վարույթի վերաբերյալ օրենքին համապատասխան նրանց պետք է տրամադրվեին որոշումների բնօ-

րինակները: Նշվել է նաև, որ քաղաքապետն այդ որոշումների մասին մամուլին տեղեկացրել է նախքան դրանք կողմերին տրամադրելը, ինչն ակնհայտորեն խախտում է վարչական վարույթի սկզբունքները:

23. Այնուհետև նշվել է, որ Հավաքների մասին 1990թ. օրենքը հավաքների ազատության երաշխիք է հանդիսանում ինչպես հավաքների կազմակերպման, այնպես էլ մասնակցության համար: Սահմանադրությունը հստակորեն երաշխավորում է հավաքների ազատությունը և ոչ թե իրավունքը: Պետության խնդիրը չէ սահմանել հավաքների իրավունք. պետության պարտավորությունը սահմանափակվում է հավաքների խաղաղ անցկացումն ապահովելով: Այս ձևով կիրառելի օրենքը չի նախատեսում որևէ թույլտվություն հավաքի անցկացման համար:

24. Կառավարիչը նշել է, որ ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքի դրույթների վրա հիմնված՝ ճանապարհի հատվածը զբաղեցնելու թույլտվություն տրամադրելու պահանջը չունի որևէ իրավական հիմք Հավաքների մասին օրենքում: Քաղաքապետը ենթադրել է, որ ցույցը կզբաղեցնի ճանապարհի մի հատվածը, բայց չի ձեռնարկել որևէ քայլ պարզելու համար, թե արդյոք դա կազմակերպիչների մտադրությունն է. մինչդեռ նա պարտավոր էր դա անել ըստ օրենքի:

Նաև նշվել է, որ հավաքն արգելող որոշումը պետք է դիտվեր որպես ծայրահեղ միջոց, քանի որ այն արմատապես սահմանափակում է հավաքների ազատությունը: Համամասնության սկզբունքը պահանջում է, որ սահմանադրորեն պաշտպանվող յուրաքանչյուր ազատության սահմանափակում թույլատրվի այնքանով, որքանով այն թելադրվում է տվյալ գործի կոնկրետ հանգամանքներով:

25. Կառավարիչն այս կապակցությամբ նշել է, որ քաղաքապետի հիմնավորումն առ այն, որ առկա է դիմողների կողմից կազմակերպվող ցույցի և նույն օրն այլ անձանց կողմից կազմակերպվող հակացույցի մասնակիցների միջև բախման վտանգ, արդարացված չէ: Դա հավասարազոր է նրան, որ վարչակազմն ընդունում է կազմակերպիչների մտադրությունն առ այն, որ նրանք հստակորեն և կանխամտածված խախտելու են հասարակական կարգը, մինչդեռ Հավաքների մասին օրենքով երաշխավորված արտահայտվելու ազատության պաշտպանությունը պետք է լինի էական խնդիր հանրային իշխանությունների համար:

26. Այնուհետև վարույթը կարճվել է, քանի որ այն ժամանակավրեպ էր. հավաքները տեղի էին ունեցել 2005թ. հունիսի 11-ին:

4. «Gazeta Wyborcza»-ում 2005թ. մայիսի 20-ին հրատարակված Վարչավայի քաղաքապետի հարցազրույցի թարգմանությունը

27. «Է. Սիդլեկա: Հավաքների մասին օրենքն ասում է, որ հավաքների ազատությունը կարող է սահմանափակվել միայն, եթե ցույցը կարող է վտանգ ստեղծել կյանքի կամ անձնական անձեռնմխելիության համար, կամ մեծ վտանգ՝ զույքի համար: Արդյո՞ք երթի կազմակերպիչներն իրենց գրանցման խնդրանքում նշել են նման վտանգի մասին վկայող որևէ բան:

Վարչավայի քաղաքապետ: Ես չգիտեմ, ես չեմ կարդացել խնդրանքը: Բայց ես կարգելեմ ցույցը՝ անկախ նրանից, թե նրանք ինչ են գրել: Ես սեռական խտրականության հիմքով խտրականության կողմնակից չեմ՝ օրինակ, մարդկանց մասնագիտական կարիերան կործանելու միջոցով: Բայց համասեռամուլների օգտին հրապարակային քարոզչություն չպետք է լինի:

Է. Ս.: Այն, ինչ անում եք Դուք, հստակ խտրականություն է. Դուք անձանց հնարավորություն չեք տալիս օգտվելու իրենց ազատությունից միայն այն պատճառով, որ նրանք ունեն հատուկ սեռական ուղղվածություն:

Վ. քա: Ես նրանց չեմ արգելում ցույց անել, եթե նրանք ցանկանում են ցույց անել որպես քաղաքացիներ և ոչ թե որպես համասեռամուլներ:

Է. Ս.: Ամեն ինչ ասում է այն մասին, որ, անցյալ տարվա նման, Կառավարիչը կվերացնի Ձեր արգելումը: Եվ եթե կազմակերպիչները դիմեն վարչական դատարան, նրանք կշահեն, քանի որ հավաքների ազատության կանխարգելիչ սահմանափակումն անօրինական է: Սակայն բողոքարկման վարույթը կտևի երկար, որի ընթացքում կանցնի երթի պլանավորված օրը: Սա ա՞յն է, ինչ Դուք ցանկանում եք:

Վ. քա: Կտեսնենք՝ նրանք կշահեն, թե կպարտվեն: Ես թույլ չեմ տա ինձ համոզել տալու նման ցույցի թույլտվություն:

Է. Ս.: Ճի՞շտ է, որ մարդկանց սահմանադրական իրավունքների իրականացումը կախված է իշխանությունների տեսակետներից:

Վ. քա: Իմ կարծիքով, համասեռամուլության քարոզչության հավասարազոր չէ անձի՝ հավաքների ազատության իրականացմանը»:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

1. Սահմանադրության համապատասխան դրույթները

28. Սահմանադրության 27-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Խաղաղ հավաքների և նման հավաքներին մասնակցության ազատությունը երաշխավորվում է: Այս ազատության սահմանափակումները կարող են սահմանվել օրենքով»:

29. Սահմանադրության 79-րդ հոդվածի 1-ին կետը, որն ուժի մեջ է մտել 1997թ. հոկտեմբերի 17-ին, նախատեսում է.

«Օրենքով սահմանված սկզբունքներին համապատասխան՝ յուրաքանչյուր ոք, ում սահմանադրական ազատությունները կամ իրավունքները խախտվել են, իրավունք ունի դիմելու սահմանադրական տրիբունալ՝ վիճարկելով այն օրենքի կամ այլ նորմատիվ ակտի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը, որի հիման վրա դատարանը կամ վարչական մարմինը վերջնական որոշում է կայացրել Սահմանադրությամբ նախատեսված իր ազատությունների կամ իրավունքների կամ պարտականությունների վերաբերյալ»:

30. Սահմանադրության 30-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«1.Սահմանադրական տրիբունալի որոշումները պարտադիր են բոլորի համար և վերջնական են:

2. Սահմանադրական տրիբունալի որոշումները... պետք է հրատարակվեն առանց ձգձգումների:

3. Սահմանադրական տրիբունալի որոշումն ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից. այնուամենայնիվ, սահմանադրական տրիբունալը կարող է մատնանշել նորմատիվ ակտի ուժը կորցնելու այլ օր: Նման ժամկետը չի կարող գերազանցել 18 ամիսը՝ օրենքի առնչությամբ, և 12 ամիսը՝ որևէ այլ նորմատիվ ակտի առնչությամբ:...»:

2. Հավաքների մասին օրենքը

31. Հավաքների մասին օրենքի 1-ին բաժնի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի խաղաղ հավաքների ազատություն: Առնվազն 15 անձի հավաքը, որոնք հավաքվել են տվյալ հարցի շուրջ հրապարա-

կային բանավեճի մասնակցելու կամ իրենց կարծիքն արտահայտելու համար, համարվում է հավաք՝ օրենքի իմաստով:

32. 2-րդ բաժնի համաձայն՝ հավաքների ազատությունը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով և եթե անհրաժեշտ է ազգային անվտանգության կամ հանրության անվտանգության, առողջության և բարքերի, այլոց իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության համար:

33. Հավաքների ազատության իրականացման վերաբերյալ բոլոր որոշումները պետք է կայացվեն այն տեղական մունիցիպալիտետների կողմից, որտեղ հավաքը պետք է անցկացվի: Այս որոշումները կարող են բողոքարկվել Կառավարչին:

34. Օրենքի 3-րդ բաժնի համաձայն՝ մունիցիպալիտետը պետք է կազմակերպիչների կողմից տեղեկացվի բաց երկնքի տակ չորոշակիացված թվով անձանց մասնակցությամբ հանրային հավաք կազմակերպելու մտադրության մասին: 7-րդ բաժնի համաձայն՝ նման տեղեկությունը մունիցիպալիտետին պետք է ներկայացվի ցույցի համար նախատեսված օրվանից ոչ շուտ, քան 30 օր առաջ, և ոչ ուշ, քան երեք օր առաջ: Նման տեղեկությունը պետք է ներառի կազմակերպիչների անուններն ու հասցեները, ցույցի նպատակն ու ծրագիրը, վայրը, ամիս-ամսաթիվը, ինչպես նաև տեղեկություն ուղու մասին, եթե կազմակերպիչները մտադիր են տեղափոխվել մի վայրից մյուսը:

35. 8-րդ բաժնի համաձայն՝ մունիցիպալիտետը կարող է թույլտվություն չտալ, եթե ցույցի նպատակը խախտում է ինքնին օրենքը կամ քրեական օրենսգրքի դրույթները, կամ եթե այն կարող է վտանգել անձանց կյանքը կամ ֆիզիկական անձեռնմխելիությունը, կամ մեծ վտանգ ներկայացնել գույքի համար:

36. Առաջին ատյանի կարգով ցույցի թույլտվության մերժումը պետք է կազմակերպիչներին տրամադրվի վերջիններիս կողմից համապատասխան խնդրանքը ներկայացնելուց հետո երեք օրվա ընթացքում և ոչ ուշ, քան ցույցի համար նախատեսված օրվանից երեք օր առաջ: Նման մերժումը կարող է բողոքարկվել այն ստանալուց հետո երեք օրվա ընթացքում: Նման բողոք ներկայացնելը չի կանխում ցույցի անցկացման թույլտվության մերժման գործողությունը:

37. Բողոքի կապակցությամբ որոշումը կայացվում է բողոքը ներկայացնելուց հետո երեք օրվա ընթացքում:

3. Ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքը

38. Ճանապարհային երթևեկության մասին 1997թ. օրենքի 65-րդ բաժնի՝ փոփոխված 2003թ., համաձայն այնպիսի մարզական միջոցառումների, մրցույթների, հավաքների և այլ միջոցառումների կազմակերպիչները, որոնք կարող են խանգարել ճանապարհային երթևեկությանը, պարտավոր են ձեռք բերել նման հավաքների անցկացման թույլտվություն:

39. 65-րդ բաժնի՝ համակցված օրենքի 65(a) բաժնի հետ, համաձայն նման միջոցառումների կազմակերպիչները պարտավոր են կատարել այդ դրույթում թվով 9 կետերով թվարկված որոշակի վարչական պարտականություններ, ներառյալ՝ երթևեկության կազմակերպման պլանի ներկայացումն իշխանություններին:

40. Այս դրույթներն անվավեր են ճանաչվել սահմանադրական տրիբունալի ներքոհիշյալ որոշմամբ:

4. Սահմանադրական տրիբունալի 2006թ. հունվարի 18-ի որոշումը

41. 2006թ. հունվարի 18-ի իր նիստում, Օմբուդսմենի դիմումի հիման վրա, քննության է առել ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքով հասարակական միջոցառումների կազմակերպիչներին ներկայացվող պահանջների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը՝ այն կապակցությամբ, որոնք խախտում են հավաքների ազատությունը՝ այն ենթարկելով չափից ավելի մեծ սահմանափակումների:

42. Հունվարի 13-ին նշված գործով որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանը նկատել է, որ բարձրացված սահմանադրական հիմնախնդիրը կայանում է նրանում, թե արդյոք օրենքի 65-րդ բաժնով սահմանված պահանջները համապատասխանում են արտահայտվելու ազատությանը, ինչպես այն ձևակերպված է Սահմանադրության մեջ և իր զարգացումն է ստացել Հավաքների մասին օրենքում: Դատարանը նկատել է, որ Հավաքների մասին 1990թ. օրենքը հիմնվում է այն ելակետի վրա, որ այս ազատության իրացումը չի պահանջում պետության կողմից որևէ արտոնում կամ թույլտվություն: Լինելով ազատություն՝ այն պետությունից պահանջում է ձեռնպահ մնալ դրա իրացմանը խոչընդոտելուց և երաշխավորել, որ դրանից օգտվեն տար-

բեր խմբեր՝ անկախ մեծամասնության տեսակետին նրանց տեսակետների անհամապատասխանության փաստից:

43. Հետևաբար, Հավաքների մասին օրենքը նախատեսում է մի համակարգ, որը հիմնվում է կազմակերպվող հավաքի գրանցման վրա, և ոչ ավելին:

Տրիբունալը նկատում է, որ հետագայում օրենսդիրը ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքն ընդունելիս՝ դրանում ներառել է տարբեր վարչական պահանջներ, որոնք դժվար է բավարարել մարզական միջոցառումների, մրցումների և հավաքների կազմակերպման գործընթացում՝ դրանով գրանցման համակարգը փոխարինելով բուլլետիվության համակարգով: Այս միջոցով Հավաքների մասին օրենքի շրջանակներում հավաքի իմաստը նույնացվել է առևտրային բնույթի կամ ձեռնարկատիրական նպատակներով կազմակերպվող միջոցառումների հետ: Սա անհամատեղելի է ժողովրդավարական հասարակությունում արտահայտվելու ազատության զբաղեցրած հատուկ դիրքի հետ և նվազեցնում է Սահմանադրությամբ ու Հավաքների մասին օրենքով հավաքներին իրավական համակարգում վերապահված հատուկ դերը: Տրիբունալը նաև հաշվի է առել այն, որ ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքով սահմանված պահանջների ցանկը ներառում է ոչ պակաս, քան թվով 19 տարբեր վարչական պարտավորություններ: Օրենքով սահմանված՝ հավաքների ազատության սահմանափակումները խախտել են Սահմանադրությամբ երաշխավորվող բոլոր իրավունքների սահմանափակումների նկատմամբ կիրառելի համաչափության պահանջը:

44. Տրիբունալը գտել է, որ ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքի 65-րդ բաժինը հակասում է Սահմանադրությանը՝ այնքանով, որքանով այն առնչվում է հավաքներին:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿՈՂՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

A. Արդյո՞ք դիմողներն ունեն զոհի կարգավիճակ

45. Կառավարությունն իր նախնական առարկություններում պնդել է, որ դիմողները՝ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով չու-

նեն զոհի կարգավիճակ: Երկրորդ ատյանի կարգով կայացված վարչական որոշումների գրավոր հիմնավորումներից Կառավարությունը բխեցրել է, որ վերաքննիչ մարմինները լիովին համամիտ են եղել դիմողների փաստարկներին և ամբողջությամբ վերացրել են վիճարկվող որոշումները: Կառավարիչն իր 2005թ. հունիսի 17-ի որոշման մեջ (տես վերը՝ կետ 22) նույնիսկ գնացել է ավելի հեռուն՝ նշելով, որ ցույցի արգելումն այն հիմքով, որ առկա է ցուցարարների և հակացուցարարների միջև բախման վտանգ, հավասարազոր է նրան, որ վարչակազմն ընդունում է կազմակերպիչների մտադրությունն առ այն, որ նրանք հստակորեն և կանխամտածված խախտելու են հասարակական կարգը: Վիճարկվող որոշումները վերացնելիս վերաքննիչ մարմինները նշել են, որ իրենց գնահատականները տվել են հաշվի առնելով դիմողների հավաքների ազատությունը: Քանի որ այս որոշումներն ի վերջո ճանաչվել են անհիմն, դիմողները չեն կարող հավակնել զոհի կարգավիճակ ունենալուն:

46. Կառավարությունն այն կարծիքին է, որ քանզի դիմողները չեն պահանջել որևէ նյութական կամ ոչ նյութական վնասի հատուցում, ներպետական իշխանությունները չունեն նրանց որևէ հատուցում առաջարկելու պարտավորություն: Դիմողի օգտին կայացված որոշումը կամ միջոցն սկզբունքորեն բավարար չէ նրան «զոհի» կարգավիճակից զրկելու համար, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ներպետական իշխանություններն ակնհայտորեն կամ ըստ էության ճանաչել են Կոնվենցիայի խախտում և այնուհետև տրամադրել հատուցում (եկլեն ընդդեմ Գերմանիայի, 1982թ. հուլիսի 15-ի վճիռ, Շարքեր A. թիվ 51, կետ 66):

47. Դիմողները գտել են, որ Կառավարության կողմից մատնանշված էկլեն ընդդեմ Գերմանիայի գործը սույն գործի հետ քիչ առնչություն ունի: Նրանք նշել են, որ Կոնվենցիոն սուբսիդիար պաշտպանության մեխանիզմը գանգատի քննությունը բացառում է միայն այն դեպքում, երբ միաժամանակ բավարարվել են այդ երկու պայմանները (տես Սկորդինոն ընդդեմ Իտալիայի (dec.), թիվ 36813/, 2003թ. մարտի 27): Իրենց գործում չի կարելի ասել, որ երկու պայմաններն էլ բավարարվել են: Իրենց գանգատում նշված կոնվենցիոն ոչ մի խախտման համար որևէ հատուցում չի տրամադրվել:

48. Դատարանը կրկնում է, որ գանգատի ընդունելիության որոշմամբ այն հարցի քննությունը, թե արդյոք դիմողներն ունեն իրենց իրավունքների խախտման զոհի կարգավիճակ, միավորվել է ըստ էութ-

յան գործի քննությանը (տե՛ս վերը՝ կետ 5): Դատարանը հաստատում է իր մոտեցումը:

B. Ներպետական պաշտպանության միջոցների սպառումը

49. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողներն իրենց տրամադրության տակ ունեցել են ընթացակարգեր, որոնք հնարավորություն էին տալիս վերականգնել հավաքների խախտված ազատությունը: Հավաքների մասին օրենքի 7-րդ բաժինը սահմանում է ժամկետներ, որոնք այդ օրենքի հիման վրա հավաք կազմակերպելու մտադրություն ունեցող անձինք պարտավոր են պահպանել: Կազմակերպվելիք հավաքի վերաբերյալ որոշում ստանալու խնդրանքով պետք է մունիցիպալիտետ դիմել ցույցի պլանավորված օրվանից ոչ ուշ, քան երեսուն օր առաջ, և ոչ ուշ, քան երեք օր առաջ:

50. Եթե դիմողները գտել են, որ այն դրույթները, որոնց հիման վրա իրենց առնչությամբ ներպետական որոշումները կայացվել են, չեն համապատասխանում Սահմանադրությանը, նրանք կարող են այդ դրույթների սահմանադրականությունը վիճարկել Սահմանադրության 79-րդ հոդվածով նախատեսված սահմանադրական գանգատ ներկայացնելու միջոցով: Ուստի դիմողները կարող էին հասնել այն նպատակին, ինչին ձգտում են հասնել Դատարան դիմելով, այն է՝ արդյոք վիճարկվող դրույթները՝ ինչպես կիրառվել են իրենց գործում, խախտել են Կոնվենցիայով երաշխավորված իրենց իրավունքները:

51. Կառավարությունը նշել է, որ Դատարանը վճռել է, որ Լեհաստանում սահմանադրական գանգատը կարող է ճանաչվել որպես պաշտպանության արդյունավետ միջոց, եթե Կոնվենցիան ենթադրաբար խախտող անհատական որոշումն ընդունվել է ներպետական օրենսդրության հակասահմանադրական դրույթի անմիջական կիրառմամբ (Սզոտ-Մեդինսկան ընդդեմ Լեհաստանի (dec.) թիվ 47414/99, 2003թ. հոկտեմբերի 9): Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողները պետք է օգտագործեին այս պաշտպանության միջոցը:

52. Դիմողներն առարկել են: Նրանք նշել են, որ իրենց գործի հատուկ բնույթից ելնելով՝ պաշտպանության միջոցը, որը չէր կարող մինչև 2005թ. հունիսի 11-ը նրանց տրամադրել դատական կամ վարչական վերահսկողություն հավաքներն անցկացնելու արգելքի նկատմամբ, չէր կարող համարվել արդյունավետ: Ուստի սահմանադրական

տրիբունալի կողմից որևիցե հետագա վերահսկողություն իրենց համար չէր կարող ունենալ որևիցե գործնական նպատակ:

53. Ամեն դեպքում, եթե նույնիսկ ընդունելի լիներ, որ ex post facto վերահսկողությունը կարող էր իրենց դեպքում համարվել պաշտպանության միջոց, այնուամենայնիվ, այն չէր կարող համարվել արդյունավետ միջոց նաև այլ պատճառներով: Լեհական իրավունքում սահմանադրական գանգատը պաշտպանության միջոց է, եթե հնարավոր է սահմանադրական տրիբունալի՝ տվյալ անձի համար շահավետ որոշման հիման վրա նորոգել սկզբնական վարույթը: Այս պայմանն արդեն այդ պաշտպանության միջոցը դարձնում է անարդյունավետ, քանզի իրենց գործի նորոգումն ամբողջությամբ ոչ գործնական և ժամանակավրեպ լուծում էր: Ավելին, վերջնական որոշումների վերացումն անօգուտ էր, քանի որ 2005թ. հունիսի 3-ի և 9-ի որոշումներն արդեն իսկ վերացվել էին Ինքնակառավարման վերաքննիչ խորհրդի և Մազովշեի նահանգի կառավարչի համապատասխանաբար 2005թ. հունիսի 17-ի և օգոստոսի 22-ի որոշումներով:

54. Դատարանը կրկնում է, որ գանգատի ընդունելիության որոշմամբ պաշտպանության միջոցներն սպառելու հարցի քննությունը միավորվել է ըստ էության գործի քննությանը (տես վերը՝ կետ 5): Դատարանը հաստատում է իր մտեցումը:

II. ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ԸՍՏ ԷՈՒԹՅԱՆ

A. Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի վիճարկվող խախտում

55. Դիմողները գանգատվել են, որ իրենց նկատմամբ ներպետական իշխանությունների կողմից համապատասխան ներպետական օրենսդրության կիրառման արդյունքում խախտվել է խաղաղ հավաքի իրենց իրավունքը: Նրանք վկայակոչել են Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածը, որը նախատեսում է.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի խաղաղ հավաքների ազատության և այլոց հետ միավորվելու ազատության իրավունք՝ ներառյալ իր շահերի պաշտպանության համար արհմիություններ ստեղծելու և դրանց անդամակցելու իրավունքը:

2. Այս իրավունքների իրականացումը ենթակա չէ որևէ սահմանափակման, բացի նրանցից, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժո-

դովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը կամ այլ անձանց իրավունքներն ու ազատությունները պաշտպանելու նպատակով: Սույն հոդվածը չի խոչընդոտում օրինական սահմանափակումներ նախատեսել զինված ուժերի, ոստիկանության և պետական վարչակազմի մեջ մտնող անձանց կողմից այդ իրավունքների իրականացման նկատմամբ»:

1. Կողմերի փաստարկները

56. Ըստ Կառավարության՝ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով երաշխավորվող՝ դիմողների իրավունքներին որևէ միջամտություն տեղի չի ունեցել: Այս կապակցությամբ Կառավարությունը հղում է կատարել զոհի կարգավիճակի առնչությամբ իր ներկայացրած փաստարկներին (տե՛ս վերը՝ կետեր 45-48):

57. Կառավարությունը չի վիճարկել, որ ներպետական իշխանությունների կողմից երկրորդ աստանի որոշումները կայացվել են հավաքների անցկացման համար ծրագրված օրվանից հետո: Այնուամենայնիվ, դիմողները տեղյակ են եղել հավաք անցկացնելու թույլտվության համար խնդրանքով դիմելու՝ օրենքով սահմանված ժամկետներին:

58. Դիմողները գանգատվել են, որ խաղաղ հավաքի իրենց իրավունքը խախտվել է իրենց նկատմամբ ներպետական իշխանությունների կողմից համապատասխան ներպետական օրենսդրության կիրառման արդյունքում: Հավաքների ազատության բնույթից բխում է, որ հանրային հավաքների կազմակերպիչների համար օրենքով սահմանված պահանջները պետք է հասցվեն ողջամիտ նվազագույնի և ունենան տեխնիկական բնույթ:

59. Հավաքների մասին 1990թ. օրենքի համաձայն՝ իշխանությունները կարող են արգելել հավաքների կազմակերպումը, եթե դրա նպատակը հակադրվում է քրեական իրավունքի դրույթներին կամ այն կարող է վտանգ ներկայացնել մարդկանց կյանքի կամ անձնական անձեռնմխելիության համար կամ մեծ վտանգ՝ զույթի համար: Մյուս կողմից՝ այն դեպքում, երբ տվյալ հավաքը Հավաքների մասին և ճանապարհային երթևեկության և հավաքների օրենքների հիման վրա իշխանությունների կողմից որակվում է որպես «միջոցառում», կազմակերպիչներին ներկայացվող պահանջները շատ ավելի հեռու են

զնուն: Դրանք զուրկ են հստակությունից, և կազմակերպիչների կողմից այդ պահանջների կատարման գնահատականն ամբողջությամբ կախվածության մեջ են դնում իշխանությունների հայեցողությունից:

60. Ըստ դիմողների՝ քաղաքապետի մերժումը չունի պատշաճ հիմնավորում: Կազմակերպվելիք հավաքներն ունեին խաղաղ բնույթ, դրանց նպատակն էր հանրության ուշադրությունը հրավիրել խտրականության ենթարկվող անձանց տարբեր խմբերի վրա, մասնավորապես, համասեռամոլական հակվածություն ունեցող անձանց վրա: Համապատասխան խնդրանքները համապատասխանել են Հավաքների մասին օրենքով նախատեսված խիստ սահմանափակ պահանջների: Ինչ վերաբերում է Հավասարության երթին, մերժումը պատճառաբանվել է նրանով, որ դիմողները չեն ներկայացրել երթևեկության կազմակերպման ծրագիր, որն իշխանությունները երբևէ չեն պահանջել մինչև իրենց մերժումը: Այդ հավաքներն ունեին օրինական նպատակներ և մերժման համար չունեին այնպիսի հատուկ հիմքեր, ինչպիսիք են զույթին սպառնացող մեծ վտանգը կամ կյանքին կամ անձնական անձեռնմխելիությանն սպառնացող վտանգը:

2. Դատարանի գնահատականը

61. Ինչպես բազմիցս նշվել է Դատարանի վճիռներում, ժողովրդավարությունը ոչ միայն եվրոպական հասարակական կարգի հիմնարար հատկանիշն է, այլ նաև Կոնվենցիան նպատակաուղղված է ժողովրդավարական հասարակության գաղափարներն ու արժեքները խրախուսելուն և պահպանելուն: Ժողովրդավարությունը Կոնվենցիայով նախատեսված միակ քաղաքական մոդելն է. այն միակ մոդելն է, որը համապատասխանում է Կոնվենցիային: Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի, ինչպես նաև 8, 9 և 10-րդ հոդվածների երկրորդ մասերի ձևակերպումների ուժով՝ այդ հոդվածներով երաշխավորված իրավունքների միջամտությունն արդարացնող միակ անհրաժեշտությունն այն է, որը կարող է բխել «ժողովրդավարական հասարակությունից» (տե՛ս Ռաֆահ Փարթիզին և այլոք ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 41340/98, 41342/98, 41343/98 և 41344/98, կետեր 86-89, ECHR 2003-II, Քրիստոնեական ժողովրդավարական ժողովրդական կուսակցությունն ընդդեմ Մոլդովայի, 28793/02, 2006թ. մայիսի 14):

62. Մինչ 11-րդ հոդվածի համատեքստում Դատարանը բազմիցս վկայակոչել է բազմակարծությունը և ժողովրդավարությունը երաշ-

խավորելու գործում քաղաքական կուսակցությունների ունեցած էական դերը, այլ նպատակներով ստեղծված միավորումները ևս կարևոր նշանակություն ունեն ժողովրդավարության պատշաճ գործառնության համար: Բազմակարծությունը նաև կառուցվում է մշակութային ավանդույթների, էթնիկական և մշակութային ինքնությունների, կրոնական համոզմունքների, արվեստագիտական, գրական և սոցիալ-տնտեսական գաղափարների և հայեցակարգերի բազմազանության ու դինամիկայի ճանաչման և հարգանքի վրա: Տարբեր ինքնությամբ անձանց և խմբերի միջև ներդաշնակ հարաբերություններն էական նշանակություն ունեն սոցիալական համերաշխության հասնելու համար: Բնական է այն, որ եթե քաղաքացիական հասարակությունը գործում է առողջ կերպով, ապա ժողովրդավարական գործընթացներին քաղաքացիների մասնակցությունը մեծապես ապահովվում է միավորումներին նրանց անդամակցության միջոցով, որոնք կարող են ինտեգրվել մեկը մյուսին և կոլեկտիվ կերպով հետապնդել ընդհանուր խնդիրներ (տե՛ս Գորգելիկը և այլոք ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 44158/98, կետ 92, 2004թ. փետրվարի 17):

63. Վկայակոչելով «ժողովրդավարական հասարակության» բնորոշ հատկանիշները՝ Դատարանն առանձնահատուկ կարևորություն է վերապահում բազմակարծությանը, հանդուրժողականությանը և ազատամտությանը: Այս համատեքստում, Դատարանը գտել է, որ չնայած անհատական շահերը պետք է առանձին դեպքերում ստորադասվեն խմբի շահերին, այնուամենայնիվ, ժողովրդավարությունը պարզապես չի ենթադրում, որ մշտապես պետք է գերակայեն մեծամասնության տեսակետները. պետք է ապահովվի հավասարակշռություն, որը կերաշխավորի արդարացի և պատշաճ վերաբերմունք փոքրամասնությունների նկատմամբ և կկանխի դոմինանտ դիրքի չարաշահումը (տե՛ս Յանգը, Ջեյմսը և Վեբստերն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1981թ. օգոստոսի 13, Շարքեր A թիվ 44, էջ 25, կետ 63, և Չասագնոուն և այլոք ընդդեմ Ֆրանսիայի, թիվ 25088/95 և 28443/95, ECHR 1999-III, էջ 65, կետ 112):

64. «Informationsverein Lentia»-ն և այլոք ընդդեմ Ավստրիայի (1999թ. նոյեմբերի 24-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 276) Դատարանը պետությունը բնութագրել է որպես բազմակարծության սկզբունքի երաշխավոր (տե՛ս 1999թ. նոյեմբերի 24-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 276, էջ 16, կետ 38): Միավորվելու և հավաքների ազատության իրական և արդյունավետ պաշտպանությունը չի կարող սահմանափակվել պարզա-

պես պետության չմիջամտելու պարտականությամբ. զուտ բացասական (նեգատիվ) հայեցակարգը չի կարող համապատասխանել ոչ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի նպատակին և ոչ էլ Կոնվենցիային: Ուստի կարող են լինել այս ազատություններից արդյունավետորեն օգտվելը երաշխավորող պոզիտիվ պարտականություններ (տե՛ս Wilson & the National Union of Journalists և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 30668/96, 30671/96 և 30678/96, կետ 41, ECHR 2002-V, Օրանիո Տոքսոն ընդդեմ Հունաստանի, թիվ 74989/01, 2005թ. հոկտեմբերի 20, կետ 37): Այս պարտականությունը որոշակի կարևորություն ունի ոչ հայտնի տեսակետներ ունեցող կամ փոքրամասնությունների պատկանող անձանց համար, քանի որ նրանք առավել խոցելի են:

65. Այս կապակցությամբ, Դատարանը կրկնում է, որ համաձայն կոնվենցիոն մարմինների հաստատուն մոտեցման՝ իրավունքների կամ ազատությունների խախտման «զոհ» բառը մատնանշում է այն անձին, ով ուղղակիորեն կրել է խնդրո առարկա գործողության կամ անգործության ազդեցությունը (տե՛ս Մարքսն ընդդեմ Բելգիայի, 1979թ. հունիսի 13-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 31, կետ 27, և Դուդգեոնն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1981թ. հոկտեմբերի 22-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 45, կետ 41):

66. Անդրադառնալով սույն գործին՝ Դատարանը նկատում է, որ իշխանություններն արգելել են ծրագրված երթի և վեց հավաքների կազմակերպումը: Վերաքննիչ մարմիններն իրենց 2005թ. հունիսի 17-ի և օգոստոսի 22-ի որոշումներով վերացրել են առաջին ատյանի որոշումները և քննադատել են դրանք՝ թույլ հիմնավորվածության և կիրառելի օրենքների խախտման համար: Այս որոշումները կայացվել են դիմողների կողմից ցույցերի անցկացման ծրագրված օրվանից հետո:

67. Դատարանն ընդունում է, որ հավաքներն ի վերջո տեղի են ունեցել ծրագրված օրերին: Այնուամենայնիվ, դիմողները դիմել են ռիսկի՝ հաշվի առնելով այդ ժամանակ ուժի մեջ գտնվող պաշտոնական արգելքները: Հավաքները տեղի են ունեցել առանց օրինական լինելու կանխավարկածի. նման կանխավարկածը հանդիսանում է միավորվելու և հավաքների ազատության արդյունավետ և անարգել իրականացման կենսական տեսակետը: Դատարանը նկատում է, որ իշխանությունների արգելքը կարող էր դիմողներին և մյուս մասնակիցներին կաշկանդող գործոն հանդիսանալ: Շատերը կարող էին ձեռնպահ մնալ այդ հավաքներին մասնակցելուց այն պատճառով, որ

դրանք պաշտոնապես թույլատրված չէին, ուստիև իշխանությունների կողմից չէր երաշխավորվի պաշտոնական պաշտպանություն ընդդեմ հնարավոր հակառակորդ հակա-ցուցարարների:

68. Այսպիսով, Դատարանը գտնում է, որ երբ հավաքները տեղի են ունեցել, դիմողները կրել են թույլտվության մերժման բացասական ազդեցությունը: Դատարանը նկատում է, որ առկա իրավական պաշտպանության միջոցները չէին կարող շտկել իրենց վիճակը, քանզի վերաքննիչ վարույթի արդյունքում ընդունված համապատասխան որոշումներն ընդունվել էին հավաքների անցկացման օրվանից հետո: Դատարանն այս կապակցությամբ հղում է կատարել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի առնչությամբ իր եզրահանգմանը (տե՛ս ստորև՝ կետ 84): Ուստի տեղի է ունեցել միջամտություն Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ դիմողների իրավունքին:

69. Միջամտությունը հանդիսանում է 11-րդ հոդվածի խախտում, եթե այն «նախատեսված չէ օրենքով», չի հետապնդում 2-րդ կետում նշված մեկ կամ մի քանի իրավաչափ նպատակ և «անհրաժեշտ չէ ժողովրդավարական հասարակությունում» այդ նպատակներին հասնելու համար:

70. Այս կապակցությամբ, Դատարանը նկատում է, որ Տեղական ինքնակառավարման վերաքննիչ խորհրդի 2005թ. օգոստոսի 22-ի որոշմամբ 2005թ. հունիսի 3-ի որոշումը ճանաչվել է անօրինական (տե՛ս վերը՝ կետ 20): Նմանապես, 2005թ. հունիսի 17-ին Մազովչեի կառավարիչը վերացրել է 2005թ. հունիսի 9-ի որոշումը՝ գտնելով, որ դրանք խախտել են դիմողների՝ հավաքների ազատությունը (տե՛ս վերը՝ կետեր 22-26): Ուստի Դատարանը գտնում է, որ դիմողների խաղաղ հավաքների ազատության իրավունքին միջամտությունը նախատեսված չէ օրենքով:

71. Միջամտության օրինականության հարցի քննության համատեքստում Դատարանը նկատում է, որ, ի լրումն, գործին առնչվում է նաև սահմանադրական տրիբունալի 2006թ. հունվարի 18-ի որոշումը: Դատարանը գտնում է, որ դիմողների գործում կիրառված՝ ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքի դրույթները ճանաչվել են հավաքների ազատության սահմանադրական երաշխիքներին հակասող: Դատարանը նկատում է, որ ազատության իրականացման՝ վիճարկված դրույթներով սահմանված սահմանափակումները խախտում են համամասնության սկզբունքը, որը կիրառվում է Կոնվենցիա-

յով երաշխավորվող բոլոր իրավունքների իրականացման սահմանափակումների առնչությամբ (տե՛ս վերը՝ կետեր 39-42):

Դատարանը քաջատեղյակ է, որ Սահմանադրության կիրառելի դրույթների համաձայն՝ այս դրույթները սույն գործի իրադարձություններից հետո կորցրել են իրենց պարտադիր ուժը (տե՛ս վերը՝ կետ 30): Այնուամենայնիվ, Դատարանը գտնում է, որ Սահմանադրությամբ երաշխավորված հավաքների ազատությանը վիճարկվող դրույթների հակասության ճանաչումը սահմանադրական տրիբունալի կողմից էլ ավելի է ամրապնդում Դատարանի եզրակացությունն առ այն, որ սույն գործում վիճարկվող միջամտությունը եղել է անօրինական:

72. Հաշվի առնելով այս եզրահանգումը՝ Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում քննության առնել, թե արդյոք պահպանվել են 11-րդ հոդվածի 2-րդ կետով սահմանված մյուս երկու պահանջները (իրավաչափ նպատակը և միջամտության անհրաժեշտությունը):

73. Ուստի Դատարանը մերժում է Կառավարության նախնական առարկությունը գոհի կարգավիճակի բացակայության վերաբերյալ և եզրակացնում, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտում:

B. Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի ենթադրյալ խախտում

74. Դիմողները նաև Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի հիման վրա զանգատվել են առ այն, որ, ի խախտումն այս հոդվածի՝ իրենց տրամադրության տակ չի եղել իրավական պաշտպանության որևէ միջոց, որը հնարավորություն կտար վերջնական որոշում ստանալու ցույցերի ծրագրված օրվանից առաջ:

Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, ում սույն Կոնվենցիայով ամրագրված իրավունքներն ու ազատությունները խախտվում են, ունի պետական մարմինների առջև իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք, նույնիսկ եթե խախտումը կատարել են ի պաշտոնե գործող անձինք»:

1. Կողմերի փաստարկները

75. Կառավարությունը կրկնել է իրավական պաշտպանության միջոցները չսպառելու վերաբերյալ իր պնդումները՝ գտնելով, որ դիմողները պետք է ներկայացնեին սահմանադրական գանգատ՝ վի-

ճարկելով իրենց ամենուրեք կայացված որոշումների հիմքում ընկած նորմերի սահմանադրականությունը:

76. Դիմողները պնդել են, որ այն ժամանակ, երբ առաջին ատյանի որոշումներով իրենց արգելվել է հավաքների կազմակերպումը, իրենք իրենց տրամադրության տակ չեն ունեցել որևէ ընթացակարգ, որը թույլ կտար վերջնական որոշում ստանալ մինչև իրենց կողմից հավաքների ծրագրված օրը: Դրա պատճառն այն է, որ երկրորդ ատյանի մարմինը, վերացնելով առաջին ատյանի որոշումները, իրավասու չէ կայացնելու նոր որոշում: Սա նշանակում է, որ կազմակերպիչները ողջ ընթացակարգը պետք է սկսեին հենց կզբից:

77. Ըստ դիմողների՝ Հավաքների մասին օրենքի 7-րդ բաժնի համաձայն՝ կազմակերպվելիք հավաքի համար հավանություն ստանալու խնդրանքը կարող է ներկայացվել ամենաշուտը ծրագրված հավաքից երեսուն օր առաջ: Դա նշանակում է, որ դրանից շուտ նման խնդրանք ներկայացվել չի կարող: Ըստ լեհական օրենսդրության՝ եթե իշխանությունները գտնում են, որ ծրագրված հավաքը հանդիսանում է «միջոցառում»՝ ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքի իմաստով, անհնարին է պահպանել այդ երեսունօրյա ժամկետը՝ հաշվի առնելով երթևեկության կազմակերպմանն առնչվող բազմաթիվ փաստաթղթեր ներկայացնելու՝ այդ օրենքով սահմանված ոչ ողջամիտ և բարդացված պահանջները:

78. Դիմողները եզրակացնում են, որ, ամեն դեպքում, պետությունը պարտավոր է ստեղծել այնպիսի ընթացակարգ, որը հնարավորություն կտա հանրային հավաքների կազմակերպիչներին ողջ գործընթացն ավարտել օրենքով սահմանված ժամկետում, այն է՝ ծրագրված օրվանից առաջ երեսունից մինչև երեք օր շուտ, և որ ամենակարևորն է, մինչև հավաքի ծրագրված օրը:

2. Դատարանի գնահատականը

79. Դատարանը կրկնում է, որ 13-րդ հոդվածը պահանջում է ներպետական պաշտպանության միջոցի տրամադրում, որը թույլ կտա ներպետական իրավասու մարմնին ըստ էության քննության առնել կոնվենցիոն գանգատին առնչվող խնդիրը և միաժամանակ կապահովի իրավունքի վերականգնումը՝ չնայած նրան, որ պետություններն ունեն որոշ հայեցողություն այն հարցում, թե ինչպես պետք է կատարեն այս հոդվածով ստանձնած իրենց պարտավորությունները (տե՛ս,

ի թիվս այլոց, Չահալն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1996թ. նոյեմբերի 15-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1996-V, էջեր 1869-70, կետ 145):

Սույն գործում Դատարանը գտել է, որ դիմողների՝ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով նախատեսված իրավունքը խախտվել է (տես վերը՝ կետ 73): Ուստի, նրանք ունեցել են վիճելի գանգատ՝ Դատարանի նախադեպային իրավունքի իմաստով, և ուստի իրավունք են ունեցել 13-րդ հոդվածի պահանջները բավարարող պաշտպանության միջոցի:

80. Ինչ վերաբերում է Կառավարության կողմից անհատական սահմանադրական գանգատը մատնանշելուն, Դատարանն առաջին հերթին նկատում է, որ լեհական վարչական դատավարության համատեքստում առկա է երկրորդ ատյանի վարչական որոշումների նկատմամբ երկաստիճան դատական վերահսկողություն: Միայն Գերագույն վարչական դատարանի որոշումն է համարվում վերջնական որոշում, որի կապակցությամբ կարող է սահմանադրական գանգատ ներկայացվել: Սույն գործում, դիմողները, ստանալով երկրորդ ատյանի վարչական մարմինների՝ իրենց օգտին կայացված որոշումները, որոնցով վերացվել են թույլտվությունը մերժող որոշումները, չունեին որևէ իրավական շահ այդ որոշումները վարչական դատարաններում բողոքարկելու հարցում: Ուստի դեպի սահմանադրական տրիբունալ նրանց ճանապարհը բաց չէր:

81. Ավելին, Դատարանն ընդունում է, որ վարչական մարմինները ճանաչել են, որ դիմողների գործում առաջին ատյանի որոշումները խախտել են կիրառելի օրենքները: Այնուամենայնիվ, Դատարանն ընդգծում է, որ դա արվել է ցույցերի անցկացման ծրագրված օրվանից հետո: Դատարանը նկատել է, որ սույն գործը համանման է Stankov and the United Macedonian Organization Ilinden ընդդեմ Բուլղարիայի գործին (թիվ 29221/95 և 29225/95, 1998թ. հունիսի 29-ի Հանձնաժողովի որոշում), որում նախկին Հանձնաժողովը որոշել է, որ «եթե դիմողները փորձեին քաղաքապետի արգելքը վիճարկող բողոքի քննության՝ շրջանային դատարանի մերժումը բողոքարկել, ապա բողոքի քննությունը կտևեր ամիսներ և ցանկացած բարենպաստ արդյունք կհաջորդեր ծրագրված հավաքի օրվան»: Այլ կերպ ասած, հաշվի առնելով, որ հավաքների օրն էական նշանակություն ուներ կազմակերպիչների և մասնակիցների համար, և կազմակերպիչները ժամանակին են ծանուցել իրավասու մարմիններին, Դատարանը գտնում է, որ տվյալ հանգամանքներում, արդյունավետ պաշտպա-

նության միջոցի հասկացությունը ենթադրում է որոշումը մինչև հավաքների ծրագրված օրն ստանալու հնարավորություն:

82. Այս կապակցությամբ, Դատարանը գտնում է, որ ժողովրդավարական բանավեճի բնույթն այնպիսին է, որ որոշակի հիմնախնդիր բարձրացնելու նպատակով հանրային հավաքի օրը կարող է վճռական նշանակություն ունենալ այդ հավաքի քաղաքական և սոցիալական կշռի համար: Ուստի պետական մարմինները կարող են որոշ հանգամանքներում մերժել ցույցի կազմակերպման թույլտվությունը, եթե նման մերժումը համապատասխանում է Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածին, սակայն չեն կարող փոխել հավաքի ծրագրված օրը: Եթե հանրային հավաքը կազմակերպվում է այն բանից հետո, երբ տվյալ սոցիալական խնդիրը կորցնում է իր հրատապությունն ու կարևորությունն ընթացիկ սոցիալական կամ քաղաքական բանավեճում, հավաքի ազդեցությունը կարող է լրջորեն վտանգվել: Հավաքների ազատությունը, եթե խոչընդոտվում է դրա ժամանակին կազմակերպումը, կարող է դառնալ անհիմաստ:

83. Ուստի Դատարանն այն կարծիքին է, որ հավաքների ազատության արդյունքից արդյունավետորեն օգտվելու համար կարևոր նշանակություն ունի այն, որ կիրառելի օրենքները սահմանեն այնպիսի ժամկետներ, որոնց ընթացքում պետական մարմինները, համապատասխան որոշումներ կայացնելիս, կարողանան գործել: Կիրառելի օրենքները նախատեսում էին ժամկետներ դիմողների կողմից թույլտվության կապակցությամբ խնդրանք ներկայացնելու համար: Դրան հակառակ, իշխանությունների համար իրենց որոշումը կայացնելու առումով որևէ ժամկետ սահմանված չէր: Ուստի Դատարանը համոզված չէ, որ սույն գործում դիմողների համար առկա պաշտպանության միջոցները, որոնք բոլորն էլ post-hoc բնույթի են, կարող էին ապահովել պատշաճ հատուցում կոնվենցիոն ենթադրյալ խախտումների համար:

84. Ուստի Դատարանը գտնում է, որ դիմողներին մերժվել է պաշտպանության արդյունավետ միջոցը՝ կապված իրենց հավաքների ազատության խախտման վերաբերյալ գանգատի հետ: Հետևաբար, Դատարանը մերժում է Կառավարության նախնական առարկությունը՝ կապված ներպետական պաշտպանության միջոցները չսպառելու հետ, և եզրակացնում, որ տեղի է ունեցել 13-րդ հոդվածի խախտում՝ Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի հետ համակցված:

C. Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի ենթադրյալ խախտում՝ համակցված 11-րդ հոդվածի հետ

85. Դիմողները պնդել են, որ իրենց նկատմամբ դրսևորվել է խտրական վերաբերմունք, ինչն արտահայտվել է նրանում, որ իրենց մերժվել է երթի և մի քանի ցույցերի կազմակերպումը: Նրանք հիմնվել են 11-րդ հոդվածի վրա՝ զուգորդված Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի հետ, որը նախատեսում է.

«Սույն Կոնվենցիայում շարադրված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելը ապահովվում է առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից»:

1. Կողմերի փաստարկները

86. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողները վիճարկել են վարչական մարմինների կողմից 2005թ. հունիսի 3-ին և 5-ին ընդունված որոշումները: Առաջին որոշմամբ երթևեկության հարցերով պատասխանատուն, գործելով Վարչավայի քաղաքապետի անունից, մերժել է երթի թույլտվությունը՝ հիմք ընդունելով այն, որ կազմակերպիչները ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքի 65 (a) բաժնին համապատասխան չեն ներկայացրել «երթևեկության կազմակերպման ծրագիր»: Մյուս որոշմամբ քաղաքապետը հիմնվել է այն փաստարկի վրա, որ դիմողները չեն կատարել այն ավելի խիստ պահանջները, որոնք օրենքով սահմանվում են երթևեկելի ճանապարհներին հավանքների կազմակերպիչների համար:

87. Կառավարությունն այն կարծիքին է, որ այս որոշումները բավարար չափով պատճառաբանված են և նրանց պատճառաբանությունները հիմնվում են ճանապարհային երթևեկության մասին օրենքի 65 հոդվածի վրա: Ըստ Կառավարության՝ չի կարելի ենթադրել, որ հավանքները չթույլատրելու որոշումները կրել են Վարչավայի քաղաքապետի անձնական կարծիքների ազդեցությունը, որոնք ներկայացված էին 2005թ. մայիսի 20-ին «Gazeta Wyborcza»-ում տպագրված հարցազրույցում: Գործի հանգամանքները չեն վկայում այն մասին, որ առկա է որևէ կապ քաղաքապետի՝ մամուլում արտահայտած կար-

ծիքների և դիմողների գործով ընդունված պաշտոնական որոշումների միջև:

88. Կառավարությունը պնդել է, որ սույն գործում որևէ դրույթ, պետական մարմինների որևէ գործողություն կամ անգործություն դիմողների նկատմամբ հանդիսացել է նվազ բարենպաստ վերաբերմունքի դրսևորում, քան համարժեք պայմաններում կդրսևորվեր ուրիշ այլ անձանց նկատմամբ: Չկա որևէ ապացույց առ այն, որ այս վերաբերմունքը հիմնվել է որևէ արգելված հիմքի վրա: Յետևաբար, դիմողները չեն ենթարկվել խտրականության՝ կապված իրենց հավաքների ազատությունից օգտվելու հետ՝ ի խախտումն Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի:

89. Դիմողներն ընդգծել են, որ իրենցից պահանջվել է ներկայացնել «երթևեկության կազմակերպման ծրագիր», մինչդեռ այլ կազմակերպիչներից նման ծրագիր չի պահանջվել: Առանց արդարացնող որևէ որոշակի լուրջ պատճառի և նման տարբերակված մոտեցման համար Կառավարության կողմից որևէ պատճառ չներկայացնելու պայմաններում նման ծրագիր ներկայացնելու պահանջի ընտրանքային կիրառումը վկայում է այն մասին, որ իրենց նկատմամբ խտրականություն է դրսևորվել:

90. Դիմողները պնդել են, որ խտրականությունը դրսևորվել է նաև նրանում, որ իրենց մերժվել է 2005թ. հունիսի 12-ին ցույցերի կազմակերպման թույլտվությունը, մինչդեռ այլ կազմակերպություններ և անձինք ստացել են նման թույլտվություն: Նման տարբերակված վերաբերմունքը չի հետապնդել իրավաչափ նպատակ, քանզի քաղաքապետը և նրա գործընկերները, զուրկ որևէ իրավական հիմքից, հասարակության համար հայտնի են դարձրել, որ ցույցերը կարգելվեն, քանի որ դրանց կազմակերպիչներն ունեն համասեռամուլական հակվածություն:

91. Դիմողներն այնուհետև պնդել են, որ 2005թ. հունիսի 3-ի և 5-ի որոշումները պաշտոնապես ընդունվել են Վարչավայի քաղաքապետի անունից: Նրանք հղում են կատարել 2005թ. մայիսին տպագրված՝ Վարչավայի քաղաքապետի հարցազրույցին, որում նա նշել է, որ ինքը կարգելի ցույցերը՝ անկախ նրանից, թե կազմակերպիչները թույլտվության իրենց խնդրանքում ինչ կներկայացնեն: Նրանք նշել են, որ ողջամտորեն չի կարելի եզրակացնել, որ քաղաքապետի հայտարարությունների և նրա անունից հետագայում կայացված որոշումների միջև որևէ կապ չկա: Նրանք ընդգծել են, որ իրենց գործով վա-

րույթի գործնական արդյունքը համապատասխանում է քաղաքապետի հայտարարությունների ոճին:

92. Դիմողները նկատել են, որ Կառավարության փաստարկն առ այն, որ քաղաքապետի հրապարակավ արված հայտարարությունների և նրա անունից կայացված վարչական որոշումների միջև որևէ կապ չկա, կնշանակի ընդունել, որ համապատասխան ժամանակահատվածում քաղաքապետարանում որոշումներն ընդունվել են առանց հաշվի առնելու քաղաքապետի հրապարակային հայտարարությունները, որոնք նա արել է որպես մունիցիպալ վարչակազմի ղեկավար:

2. Դատարանի գնահատականը

93. Դատարանը շարունակաբար գտել է, որ 14-րդ հոդվածն ինքնավար չէ և ազդեցություն ունի միայն կոնվենցիոն իրավունքների հետ հարաբերության մեջ: Այս դրույթը լրացնում է Կոնվենցիայի և Արձանագրությունների մյուս նյութական դրույթները: Այն չունի անկախ գոյություն, քանզի ազդեցություն ունի միայն այդ դրույթներով պահպանվող «իրավունքներից և ազատություններից օգտվելու» հարաբերության վրա: Չնայած նրան, որ 14-րդ հոդվածը չի ենթադրում այդ դրույթների խախտում և այս առումով այն ինքնավար է, դրա կիրառման հնարավորությունը բացակայում է, եթե խնդրո առարկա փաստերը նյութական դրույթներից որևէ մեկի կամ մի քանիսի շրջանակում չեն (տե՛ս, ի թիվս այլոց, Վան Ռալֆին ընդդեմ Նիդեռլանդների, 1997թ. փետրվարի 21-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1997-Ի, էջ 184, կետ 33, Գայգուզուն ընդդեմ Ավստրիայի, 1996թ. սեպտեմբերի 16-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1996-ԻՎ, կետ 36):

94. Կողմերի համար անվիճելի է, որ գործի փաստերը Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի շրջանակում են: Ուստի 14-րդ հոդվածը կիրառելի է գործի հանգամանքների առնչությամբ:

95. Դատարանն առաջին հերթին նկատում է, որ սույն գործում առկա՝ առաջին ատյանի վարչական որոշումները չեն վկայակոչել որևէ ուղղակի շարժառիթ, որը կարող էր որակվել որպես Կոնվենցիայի իմաստով խտրականության արգելված հիմք: Այս որոշումները շեշտադրումը կատարել են հավաքների կազմակերպման տեխնիկական տեսակետների և այդ պահանջներին համապատասխանության վրա (տե՛ս վերը՝ կետեր 11 և 13): Հաստատված է, որ ճանապարհային

հարցերով պատասխանատուի մոտ վարույթում դիմողներից պահանջվել է ներկայացնել «երթևեկության կազմակերպման ծրագիր», և նրանց խնդրանքը մերժվել է այդ ծրագիրը չներկայացնելու պատճառով: Միևնույն ժամանակ, Դատարանը նկատում է, որ չի երևում, որ այլ կազմակերպիչների ևս ներկայացվել է միևնույն պահանջը:

96. Դատարանը նաև նկատում է, որ դիմողների՝ երթ կազմակերպելու թույլտվությունը մերժող՝ 2005թ. հունիսի 3-ի որոշումը կայացվել է ճանապարհային հարցերով պատասխանատուի կողմից, որը գործել է Վարչավայի քաղաքապետի անունից: 2005թ. հունիսի 9-ին մունիցիպալ իշխանությունները, գործելով քաղաքապետի անունից, արգելել են առաջին հինգ դիմողների կողմից հավաքների կազմակերպումը՝ վկայակոչելով 2005թ. հունիսի 12-ին տեղի ունենալիք տարբեր ցույցերի մասնակիցների միջև հնարավոր բախումները կանխելու անհրաժեշտությունը: Անվիճելի է նաև, որ նույն օրը նշված մարմինները թույլատրել են վեց հակացույցերի կազմակերպում միևնույն օրը:

97. Դատարանը չի կարող ենթադրություններ անել սույն գործում խնդրո առարկա հավաքների մերժման շարժառիթների առկայության վերաբերյալ, բացառությամբ այն շարժառիթների, որոնք հստակորեն արտահայտված են վիճարկվող վարչական որոշումներում: Այնուամենայնիվ, Դատարանը չի կարող անտեսել այն փաստը, որ 2005թ. մայիսի 20-ին տպագրվել է քաղաքապետի հարցազրույցը, որում նա հայտարարել է, որ կմերժի թույլտվությունների տրամադրումը (տե՛ս վերը՝ կետ 27):

98. Դատարանը կրկնում է, որ ըստ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետի՝ քաղաքական ելույթի և հասարակական հետաքրքրության հարցերի վերաբերյալ բանավեճի սահմանափակումների շրջանակը նեղ է, մասնավորապես, հենց քաղաքական գործիչների առնչությամբ (տե՛ս Սուրեկն ընդդեմ Թուրքիայի, (թիվ 1) (GC) թիվ 26682/95, կետ 61, ECHR 1999-IV, Կաստելսն ընդդեմ Իսպանիայի, 1992թ. ապրիլի 23-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 236): Այնուամենայնիվ, ընտրված քաղաքական գործիչների արտահայտվելու ազատության իրականացումը, ովքեր միաժամանակ իշխանության գործադիր ճյուղում պետական պաշտոններ զբաղեցնող անձինք են, ենթադրում է որոշակի պատասխանատվություն: Որոշակի իրավիճակներում քաղաքացիների իրավունքների վրա ազդեցություն ունեցող վարչական որոշումների ընդունումն անձամբ նման պաշտոնատար անձանց կող-

մից կամ վերջիններիս անունից՝ պետական ծառայողների կողմից, այդ պաշտոնատար անձանց պարտականությունների բնականոն մասն է (քրեական գործով վարույթի ընթացքում պետական պաշտոնյաների կողմից անձին մեղավոր ճանաչելու կապակցությամբ հայտարարությունների առնչությամբ, տես Բուտկևիչուսն ընդդեմ Լիտվայի, թիվ 48297/99, կետ 53, ECHR 200-II (քաղվածքներ), տես նաև Ալլեն դե Ռիբենոնն ընդդեմ Ֆրանսիայի, 1995թ. փետրվարի 10-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 308, էջ 16, կետեր 35-36, Դակտարասն ընդդեմ Լիտվայի, թիվ 42095/98, կետեր 41-44, ECHR 2000-X): Իրենց արտահայտվելու ազատությունն իրականացնելիս նրանցից պահանջվում է դրսևորել զսպվածություն՝ հիշելով, որ իրենց տեսակետները կարող են ընկալվել որպես ցուցում քաղաքացիական ծառայողներին, որոնց աշխատանքը և կարիերան կախված են իրենց հայեցողությունից:

99. Դատարանը, հաշվի առնելով ժողովրդավարական հասարակությունում հավաքների և միավորվելու ազատության կարևոր դերը, նաև այն կարծիքին է, որ նույնիսկ խտրականության չնչին դրսևորումները կարող են որոշակի կարևորություն ունենալ այն վարչական վարույթներում, որոնցում գործադիրն իր գործառույթներն իրականացնում է անձի ազատությունների իրացման առնչությամբ: Դատարանը լիովին իրազեկ է վարչական և դատական վարույթների միջև տարբերություններին: Միայն վերջինիս առնչությամբ է Կոնվենցիան իր 6-րդ հոդվածում պահանջում, որ գործը լուծող տրիբունալը պետք է անկախ լինի և՛ սուբյեկտիվ, և՛ օբյեկտիվ առումով (Ֆինդլին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1997թ. փետրվարի 25-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1997-1, կետ 73, Վարսիկան ընդդեմ Լեհաստանի, կետեր 34-37, թիվ 2065/03, 2007թ. հունվարի 16-ի վճիռ):

100. Այնուամենայնիվ, սույն գործում Դատարանը գտնում է, որ գործը գնահատելիս ինքը չի կարող անտեսել քաղաքապետի կողմից հրապարակավ արտահայտված անձնական կարծիքներն այն հարցերի վերաբերյալ, որոնք ուղղակիորեն առնչվում են հավաքների ազատության իրականացման վերաբերյալ ընդունված որոշումներին: Դատարանը նկատում է, որ խնդրո առարկա որոշումները կայացվել են մունիցիպալ մարմինների կողմից, որոնք գործել են քաղաքապետի անունից և այն բանից հետո, ինչ քաղաքապետը հրապարակավ արտահայտել է իր կարծիքը հավաքների ազատության իրականացման և «համասեռամուլության քարոզչության» մասին (տես վերը՝ կետ 27): Դատարանը նաև նշում է, որ քաղաքապետի կողմից այս կարծիքներն

արտահայտելու ժամանակ հավաքներն անցկացնելու համար թույլտվության հարցի քննարկումը մունիցիպալ մարմիններում դեռևս շարունակվում էր: Դատարանը գտնում է, որ ողջամտորեն կարելի է ենթադրել, որ նրա կարծիքները կարող էին ազդեցություն ունենալ սույն գործում որոշման կայացման գործընթացի վրա և արդյունքում խտրական մոտեցմամբ խախտել դիմողների՝ հավաքների ազատության իրավունքը»:

101. Գործի հանգամանքները հաշվի առնելով իրենց ամբողջության մեջ՝ Դատարանն այն կարծիքին է, որ տեղի է ունեցել 14-րդ հոդվածի խախտում՝ համակցված Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի հետ:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

102. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

103. Դիմողները Կոնվենցիայի խախտման կապակցությամբ արդարացի բավարարման որևէ պահանջ չեն ներկայացրել:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՁԱՅՆ

1. Մերժում է Կառավարության նախնական առարկությունները,
2. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի խախտում,
3. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտում՝ համակցված 11-րդ հոդվածի հետ,
4. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի խախտում՝ համակցված 11-րդ հոդվածի հետ:

Կատարված է անգլերենով և ծանուցված է գրավոր 2007թ. մայիսի 3-ին՝ համաձայն Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի:

**ԿՐԱՍՆՈՎԸ ԵՎ ՍԿՈՒՐԱՏՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ**

2007թ. հունիսի 19-ի վճիռը

**CASE OF KRASNOV AND SKURATOV
v.RUSSIA**

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

7. Առաջին դիմողը ծնվել է 1956թ., երկրորդը՝ 1952թ.: Նրանք երկուսն էլ ապրում են Մոսկվայում:

A. Ընդհանուր տեղեկություններ

8. 2003թ. դեկտեմբերի 7-ին տեղի են ունեցել Ռուսաստանի երկպալատ օրենսդիր մարմնի ստորին պալատի՝ Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Պետական դումայի ընդհանուր ընտրություններ՝ հինգ տարի ժամկետով 450 անդամի ընտրության համար: Վերջիններիս կեսը, այն է՝ 225 անձ, ընտրվել է միամանդատ ընտրատարածքներից՝ ձայների մեծամասնությամբ: Մնացած 225 տեղը բաշխվել է համամասնական ընտրակարգի շրջանակներում՝ մեկ դաշնային ընտրատարածքում վավեր ձայների 5 տոկոսից ավելի ձայն ստացած քաղաքական կուսակցությունների կամ ընտրական դաշինքների կողմից ներկայացված թեկնածուների միջև:

B. Առաջին դիմողը՝ պրն Կրասնովը

1. Պրն Կրասնովի աշխատանքային կենսագրությունը

9. 2001թ. օգոստոսի 28-ին պրն Կրասնովն ընտրվել է Մոսկվայի Պրեսնենսկի շրջանի շրջանային խորհրդի նախագահի պաշտոնում:

10. 2002թ. նոյեմբերի 6-ին Մոսկվայի Քաղաքային դուման ընդունել է օրենք (թիվ 56)՝ «Մոսկվա քաղաքում տեղական ինքնակառավարման կազմակերպման մասին»: Այդ օրենքի 10-րդ բաժինը սահմանում էր, որ Մոսկվայի տեղական ինքնակառավարման մարմինները ներառում են մունիցիպալ ժողովը՝ որպես ներկայացուցչական մարմին, և մունիցիպալիտետը՝ որպես գործադիր մարմին: Համաձայն օրենքի անցումային դրույթների (43-րդ բաժնի 2-րդ կետ)՝ շրջանային խորհուրդների նախագահները, որոնք նշանակվել կամ ընտրվել են մինչև այդ օրենքի ընդունումը, շարունակում են պաշտոնավարել

մինչև օրենքի համաձայն համապատասխան մարմնի ձևավորումը, դրա պաշտոնյաների նշանակումը կամ ընտրությունը:

11. 2003թ. մայիսի 29-ին Պրեսնենսկի շրջանի մունիցիպալ ժողովն ընդունել է որոշում, որով Պրեսնենսկի շրջանի շրջանային խորհուրդը վերանվանվել է մունիցիպալ հիմնարկ՝ մունիցիպալիտետ «Պրեսնենսկի»: Նույն օրը ժողովն ընդունել է «Պրեսնենսկի» մունիցիպալիտետի կանոնադրությունը և պրն Կլուբկովին նշանակել տնօրեն:

12. 2003թ. հունիսի 16-ին «Պրեսնենսկի» մունիցիպալիտետի տնօրենն առաջին դիմողին ազատել է աշխատանքից՝ այն հիմքով, որ նա չի վերընտրվել իր պաշտոնում:

2. Պրն Կրասնովի առաջադրումն ընտրություններում

13. Առաջին դիմողը 2003թ. սեպտեմբերի 24-ին Պետական դումայի ընտրություններում իր ինքնաառաջադրման դիմումը ներկայացրել է թիվ 202 կենտրոնական միամանդատ ընտրատարածքի Շրջանային ընտրական հանձնաժողովին: Նա նշել է, որ աշխատում է որպես «Մոսկվայի Պրեսնենսկի շրջանի շրջանային խորհրդի նախագահ»:

14. 2003թ. հոկտեմբերի 9-ին Շրջանային ընտրական հանձնաժողովն առաջին դիմողին գրանցել է որպես պատգամավորության թեկնածու:

15. 2003թ. հոկտեմբերի 31-ին Շրջանային ընտրական հանձնաժողովն ուսումնասիրել է առաջին դիմողի ներկայացրած տեղեկատվության ստուգման վերաբերյալ նյութերը և որոշել է դիմել Մոսկվայի քաղաքային դատարան՝ իր իսկ՝ 2003թ. հոկտեմբերի 9-ի որոշումը նոր բացահայտված հանգամանքների հիմքով անվավեր ճանաչելու հայցով:

16. 2003թ. նոյեմբերի 6-ին Մոսկվայի քաղաքային դատարանը բավարարել է Հանձնաժողովի հայցը և անվավեր է ճանաչել առաջին դիմողի գրանցումը՝ որպես Պետական դումայի ընտրությունների համար առաջադրված թեկնածուի: Դատարանը հաստատված է համարել, որ առաջին դիմողը Հանձնաժողով է ներկայացրել իր զբաղմունքի վերաբերյալ ոչ ճիշտ տեղեկատվություն՝ իրեն ներկայացնելով որպես Մոսկվայի Պրեսնենսկի շրջանի շրջանային խորհրդի նախագահ:

17. 2003թ. նոյեմբերի 21-ին Ռուսաստանի Դաշնության Գերագույն դատարանը մերժել է առաջին դիմողի բողոքն ընդդեմ 2003թ. նոյեմբերի 6-ի վճռի՝ գտնելով.

«Առաջին ատյանի դատարանը ճիշտ է կիրառել նյութական իրավունքը... Ըստ այդ դատարանի՝ եթե թեկնածուի գրանցումից հետո հայտնի է դառնում, որ տվյալ անձը որպես թեկնածու գրանցվելիս ներկայացրել է սխալ տեղեկություններ, այդ թվում՝ նաև իր զբաղվածության մասին, ապա դատարանը կարող է անվավեր ճանաչել նման գրանցումը:

Հետագոտելով պրն Կրասնովի գրանցումից հետո Շրջանային ընտրական հանձնաժողովի կողմից ձեռք բերված ապացույցը՝ դատարանը հաստատված է համարել, որ 2001թ. օգոստոսի 28-ին պրն Կրասնովն ընտրվել է որպես Պրեսնենսկի շրջանի շրջանային խորհրդի նախագահ, և որ 2003թ. մայիսի 29-ի որոշման հիման վրա շրջանային խորհուրդը վերանվանվել է որպես «Պրեսնենսկի» մունիցիպալիտետ, որի տնօրեն է ընտրվել պրն Կլուբկովը, ինչի արդյունքում պրն Կրասնովն ազատվել է աշխատանքից, քանի որ նա չի վերընտրվել... Սրանից հետևում է, որ ինքնաառաջադրման պահին պրն Կրասնովը չէր հանդիսանում Մոսկվայի Պրեսնենսկի շրջանի շրջանային խորհրդի նախագահ:

Բողոքի այն փաստարկները, որ շրջանային խորհրդի վերակազմավորումը տեղի է ունեցել օրենքի կոպիտ խախտմամբ, և պրն Կրասնովն աշխատանքից ազատվել է ապօրինի կերպով, չեն կարող հիմք հանդիսանալ վճռի բեկանման և պրն Կրասնովի գրանցումը վավեր ճանաչելու համար, քանզի այս հարցերի քննությունը դուրս է սույն վարույթի շրջանակներից: Ո՛չ շրջանային խորհրդի վերակազմավորումը, ո՛չ պրն Կրասնովին աշխատանքից ազատելը չեն բողոքարկվել և անվավեր ճանաչվել:

Պրն Կրասնովի այն փաստարկը, որ շրջանային խորհրդի նախագահի պաշտոնում նրա շարունակվող պաշտոնավարության փաստը հաստատված է իր աշխատանքային գրքույկում, հետագոտվել է և մերժվել դատարանի կողմից: Գործի նյութերից հետևում է, որ 2003թ. հունիսի 23-ին պրն Կրասնովին ուղարկվել է նամակ, որով նա հրավիրվել է ծանոթանալու իր ազատման հրամանին: Հայցվորը չի օգտագործել իր դատավարական իրավունքը՝ ապացուցելու այն հանգամանքները, որոնց վրա հիմնվում է իր պահանջը... Նա չի ներկայացրել մարդկային ռեսուրսների բաժնից տեղեկանք՝ ինքնաառաջադրման պահին իր զբաղեցրած պաշտոնի վերաբերյալ կամ որևէ հրաման, որն ինքը՝ որպես շրջանային խորհրդի նախագահ, ընդունած լիներ 2003թ. հունիսից հետո, կամ այդ ժամանակահատվածում իր զբաղվածության վերաբերյալ որևէ ապացույց»:

B. Երկրորդ դիմողը՝ պրն Սկուրատովը

1. Ընտրությունը միամանդատ ընտրատարածքում

18. 2003թ. հոկտեմբերի 20-ին երկրորդ դիմողը Բուրյատսկի միամանդատ թիվ 9 ընտրատարածքի Շրջանային ընտրական հանձնաժողովին է ներկայացրել իր փաստաթղթերը՝ Պետական դումայի ընտրություններում Ռուսաստանի Դաշնության կոմունիստական կուսակցության կողմից որպես պատգամավորության թեկնածու առաջադրվելու վերաբերյալ: Հանձնաժողովի քարտուղարի կողմից ստորագրված ստացականի համաձայն՝ դիմողը կից ներկայացրել է դիմումաձևը, անձնագրի պատճեններ, դիպլոմներ և աշխատանքային գրքույկ (տե՛ս ստորև՝ կետ 33), հարկային և սեփականության հայտարարագրեր, կոմունիստական կուսակցության կենտրոնական կոմիտեի նախագահի կողմից ստորագրված և Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին հասցեագրված տեղեկանքի պատճենն առ այն, որ կոմունիստական կուսակցության՝ Պետական դումայի ընտրություններում առաջադրված պատգամավորության թեկնածուներից է (տե՛ս ստորև՝ կետ 34):

19. 2003թ. հոկտեմբերի 27-ին Շրջանային ընտրական հանձնաժողովը մերժել է երկրորդ դիմողի գրանցումը՝ հետևյալ երեք հիմքերով.

«Պրն Սկուրատովի կողմից ներկայացված գրավոր դիմումում նրա պաշտոնը ներկայացված է որպես «Մոսկվայի պետական սոցիալական համալսարանի սահմանադրական, վարչական և միջազգային իրավունքի ամբիոնի ղեկավարի պաշտոնակատար»: Այնուամենայնիվ, նրա աշխատանքային գրքույկը վկայում է, որ ամբիոնի ղեկավարի պաշտոնում նրա նշանակումը տեղի է ունեցել միևնույն ամբիոնում պրոֆեսորի պաշտոնին անցնելու հետ միաժամանակ... Փաստորեն, պրն Սկուրատովը միաժամանակ կատարել է ամբիոնի ղեկավարի պաշտոնակատարի և ամբիոնի պրոֆեսորի պարտականություններ, ինչը չի համապատասխանում նրա կողմից իր զբաղմունքի վերաբերյալ ներկայացված տեղեկատվությանը:

Նշելով Ռուսաստանի Դաշնության կոմունիստական կուսակցությանն իր անդամակցության մասին՝ թեկնածուն... Շրջանային ընտրական հանձնաժողովին չի ներկայացրել փաստաթուղթ, որը կվկայեր կուսակցությանն իր անդամակցության մասին և կվերաբերեր այդ կուսակցությունում նրա ունեցած կարգավիճակին: Դրա փոխարեն նա Կենտրոնական ընտրական հանձնաժո-

դովին ներկայացրել է տեղեկանք՝ Պետական դումայի ընտրություններում թեկնածուներին անդամակցելու և նրանց կարգավիճակի վերաբերյալ»:

20. Երկրորդ դիմողի թեկնածության գրանցումը մերժելու երրորդ հիմքն այն էր, որ նրա դիպլոմների պատճենները հաստատված էին ոչ թե իրավասու մարմնի, այլ ոչ կառավարական կազմակերպության կողմից:

21. 2003թ. հոկտեմբերի 29-ին երկրորդ դիմողը մերժումը բողոքարկել է Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով:

22. 2003թ. նոյեմբերի 4-ին Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը գտել է, որ Շրջանային ընտրական հանձնաժողովը լուրջ հիմքեր չի ունեցել եզրահանգելու, որ նրա ներկայացրած տեղեկությունները ճիշտ չեն: Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը Շրջանային ընտրական հանձնաժողովին կարգադրել է անմիջապես կրկին քննության առնել երկրորդ դիմողի գրանցման հարցը:

23. 2003թ. նոյեմբերի 11-ին Շրջանային ընտրական հանձնաժողովն ընդունել է նոր որոշում՝ մերժելով երկրորդ դիմողի գրանցումը: Այն փոփոխել է գրանցումը մերժելու առաջին երկու հիմքերը և հավելել մեկ նոր հիմք: Երկրորդ դիմողի զբաղմունքի առնչությամբ հանձնաժողովը նշել է, որ Մոսկվայի պետական սոցիալական համալսարանի փոխռեկտորի կողմից 2003թ. հոկտեմբերի 29-ին ստորագրված և Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին՝ կից ներկայացված տեղեկանքի համաձայն պրն Սկուրատովն ամբիոնի պրոֆեսոր էր: Քանի որ այդ տեղեկանքի պատճենը չի ներկայացվել Շրջանային ընտրական հանձնաժողովին, վերջինս գտել է, որ երկրորդ դիմողը խախտել է ընտրական օրենքը՝ չտեղեկացնելով իր աշխատանքի փոփոխության մասին: Կոմունիստական կուսակցությանը երկրորդ դիմողի անդամակցության առնչությամբ Հանձնաժողովը նշել է, որ նա ունեցել է համապատասխան փաստաթուղթ և այն իր բողոքին կից ներկայացրել է ԿԸՀ, սակայն նա այդ արել է 2003թ. հոկտեմբերի 23-ին, այն է՝ գրանցման ժամկետի ավարտից հետո՝ 2003թ. հոկտեմբերի 22-ին: Որպես մերժման նոր հիմք Հանձնաժողովը նշել է այն փաստը, որ դիմողը տպագրել է նախընտրական քարոզչական որոշ նյութեր, որոնց համար վճարումը չէր կատարվել նրա նախընտրական հիմնադրամից:

24. Երկրորդ դիմողը կրկին դիմել է Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով: 2003թ. նոյեմբերի 20-ին նրա բողոքը մերժվել է:

Հանձնաժողովը գտել է, որ նա չի նշել, որ հանդիսանում է նաև համալսարանի պրոֆեսոր, ինչպես նաև կոմունիստական կուսակցությանը նրա անդամակցության վերաբերյալ փաստաթուղթը չի ներկայացվել ճիշտ հասցեատիրոջը:

25. Երկրորդ դիմողն այս որոշումները բողոքարկել է դատական կարգով: 2003թ. նոյեմբերի 25-ին Բուրիաթիայի Հանրապետության գերագույն դատարանը մերժել է երկրորդ դիմողի բողոքը՝ պաշտպանելով գրանցումը մերժելու առաջին երկու հիմքերը, որոնց վրա հիմնվել էր Շրջանային ընտրական հանձնաժողովը: Դատարանը գտել է, որ նա Հանձնաժողովին չի տեղեկացրել, որ հանդիսանում է նաև համալսարանի պրոֆեսոր, ինչպես նաև չի ներկայացրել կոմունիստական կուսակցությանն իր անդամակցության վերաբերյալ փաստաթուղթ:

26. 2003թ. նոյեմբերի 29-ին Ռուսաստանի Դաշնության գերագույն դատարանն ուժի մեջ է թողել 2003թ. նոյեմբերի 25-ի վճիռը: Այդ դատարանը գտել է.

«Հաստատված է, որ 2003թ. հոկտեմբերի 2-ի դիմումաձևում թեկնածու Սկուրատովն իրեն ներկայացրել է որպես ամբիոնի ղեկավարի պաշտոնակատար... Այնուամենայնիվ, Սկուրատովի աշխատանքային գրքույկից հետևում է, որ նա այդ պաշտոնում նշանակվել է 2003թ. մայիսի 30-ի հրամանով: Համաձայն 2001թ. մայիսի 28-ի հրամանի՝ Սկուրատովը երեք տարի ժամկետով ընտրվել է սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր..., և 2003թ. մայիսի 30-ին փոխադրվել է սահմանադրական, վարչական և միջազգային իրավունքի ամբիոն՝ պրոֆեսորի պաշտոնում: Այս փոխադրման մասին Սկուրատովը տեղեկություն չի ներկայացրել:

Դատարանը համաձայն չէ այն փաստարկին, որ նա չի ունեցել հանձնաժողովին ապակողմնորոշելու մտադրություն... քանի որ նա չի տեսել որևէ էական տարբերություն ներկայացված տեղեկությունների միջև: Առաջին ատյանի դատարանն իրավամբ նշել է, որ նա որպես իր ներկայիս պաշտոն չի նշել պրոֆեսորի պաշտոնը... Քանի որ, աշխատանքային իրավունքի ոգուն համապատասխան, այդ պաշտոնն էր որոշում թե՛ Սկուրատովի և կրթական հաստատության միջև աշխատանքային պայմանագրի առարկան և թե՛ այն էր համապատասխանում կազմակերպության կանոնադրությանը և սահմանում նրա մասնագիտական պարտականությունների բնույթը... Միաժամանակ, այլ պաշտոնում նրա պաշտոնավարությունն ուներ ժամանակավոր բնույթ, այն է՝ մինչ այն պահը, երբ հաստատվում է այդ պաշտոնում կամ վերանշանակվում նախկին պաշտոնում...

Գերագույն դատարանը նաև գտնում է, որ թեկնածուի՝ դիմումաձևում իր կուսակցական պատկանելությունը և կարգավիճակը նշելու իրավունքին համապատասխանում է այդ տեղեկությունը հաստատող՝ քաղաքական կուսակցության մշտական կառավարման մարմնի կողմից պաշտոնապես հաստատված փաստաթուղթ ներկայացնելու պարտականություն...ման փաստաթուղթը չի կարող փոխարինվել կուսակցության՝ միամանդատ ընտրատարածքներում թեկնածուների ցուցակով՝ ստորագրված և կնքված կուսակցության Կենտրոնական կոմիտեի նախագահի կողմից և ուղղված Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին...

Ընտրական օրենքի 47 հոդվածի 8(3) կետի համաձայն թեկնածուի գրանցման համար օրենքով պահանջվող փաստաթղթեր չներկայացնելը հիմք է տվյալ թեկնածուի գրանցումը մերժելու համար...»:

2. Կուսակցության դաշնային ցուցակից հանելը

27. 2003թ. սեպտեմբերի 6-ին Ռուսաստանի Դաշնության կոմունիստական կուսակցությունը ներկայացրել է Պետական դումայի ընտրություններում իր թեկնածուների դաշնային ցուցակը: 2003թ. հոկտեմբերի 13-ին ցուցակը գրանցվել է Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից: Երկրորդ դիմողը թիվ 5 թեկնածուն էր Ուրալի շրջանային խմբում:

28. 2003թ. նոյեմբերի 25-ին «Ռուսաստանյան թոշակառուների կուսակցության և Սոցիալական արդարության կուսակցության» ընտրական դաշինքի ընդհանուր խորհրդի նախագահ պրն Կ.-ն դիմել է Ռուսաստանի Դաշնության գերագույն դատարան՝ երկրորդ դիմողին կոմունիստական կուսակցության ընտրական ցուցակից հանելու հայցով: Վկայակոչելով Բուրյատսկի Շրջանային ընտրական հանձնաժողովի որոշումները, որ երկրորդ դիմողի կողմից սխալ տեղեկություններ ներկայացնելը խախտել է ընտրություններին մասնակցող այլ կուսակցությունների և ընտրական դաշինքների, ներառյալ իր դաշինքի, իրավունքները:

29. Իր՝ 2003թ. նոյեմբերի 28-ի բացատրություններում Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն առարկել է բողոքի դեմ: Ըստ Հանձնաժողովի՝ հայցվորները չեն հիմնավորել, թե ինչպես է երկրորդ դիմողի գրանցումը խախտել իրենց իրավունքները: Հանձնաժողովը նշել է, որ դաշնային ցուցակը գրանցելու ժամանակ ԿԸՀ-ն որևէ կասկած չի ունեցել կոմունիստական կուսակցության կողմից իր թեկնա-

ծուների վերաբերյալ ներկայացված տեղեկությունների ճշմարտացիության և նույնականության վերաբերյալ, և որ հայցվորների կողմից մատնանշված հանգամանքները չեն կարող հիմք հանդիսանալ ընտրություններին մասնակցելու՝ դիմողի իրավունքին խոչընդոտելու համար:

30. 2003թ. նոյեմբերի 28-ին Ռուսաստանի Դաշնության գերագույն դատարանը բավարարել է պրն Կ.-ի պահանջը՝ գտնելով, որ երկրորդ դիմողի ներկայացրած անձնական տեղեկությունները սխալ են, քանզի «ամբիոնի ղեկավարի պաշտոնակատար» պաշտոնը նախատեսված չէ Ռուսաստանի աշխատանքային օրենսգրքում և Մասնագիտական և հետմասնագիտական կրթության մասին օրենքում: Ե՛վ երկրորդ դիմողը, և՛ կոմունիստական կուսակցությունը բողոքարկել են այս վճիռը:

31. 2003թ. դեկտեմբերի 4-ին գերագույն դատարանի վերաքննիչ պալատն ուժի մեջ է թողել 2003թ. նոյեմբերի 28-ի վճիռը՝ հետևյալ պատճառաբանությամբ.

«Իր դիմումաձևում նշելով, որ ինքը հանդիսանում է ամբիոնի ղեկավարի պաշտոնակատար՝ այն պայմաններում, երբ մշտապես զբաղեցնում էր ամբիոնի պրոֆեսորի պաշտոնը, պրն Սկուրատովը դրանով իսկ ներկայացրել է ոչ ճիշտ անձնական տեղեկություն, ինչն էլ հիմք է հանդիսացել գրանցումը մերժելու համար... Առաջին ատյանի դատարանը նաև իրավամբ նշել է, որ ո՛չ Ռուսաստանի աշխատանքային օրենսգրքը, ո՛չ Մասնագիտական և հետմասնագիտական կրթության մասին օրենքը չեն նախատեսում ամբիոնի ղեկավարի պաշտոնակատարի մշտական պաշտոն...»

Ինչպես իրավամբ նշել է Գերագույն դատարանն իր վճռում՝ թեկնածուի գրանցումն անվավեր ճանաչելու պահանջով դատարան դիմելու իրավունքը վերապահված է քաղաքական կուսակցություններին և ընտրական դաշինքներին (Ընտրական օրենքի 95-րդ հոդվածի 6-րդ կետ, Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 260 հոդվածի 1-ին կետ): Ինչ վերաբերում է հայցվորի կոնկրետ ընտրական իրավունքներին և շահերին (որը ևս ներկայացրել և գրանցել է Պետական դումայի ընտրություններում դաշնային ընտրական ցուցակ)՝ տվյալ դեպքում դրանց վրա որոշակի ազդեցություն է ունեցել Սկուրատովի ներառումը կոմունիստական կուսակցության թեկնածուների դաշնային ընտրական ցուցակում, քանի որ թեկնածուն չի բավարարել օրենքով սահմանված պահանջները, որոնք հավասարապես կիրառելի են բոլոր թեկնածուների, քաղաքական կուսակցությունների և ընտրական դաշինքների առնչությամբ և հնարավոր են դարձնում մասնակցությունն ընտրություններին:

րին: Հայցվորի նման շահերն ամրագրված են Ընտրական օրենքի 1-ին և 3-րդ հոդվածներում, որոնց համաձայն՝ Ռուսաստանի Դաշնության Պետական դումայի **պատգամավորներն** ընտրվում են Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքացիների կողմից՝ **ընդհանուր, հավասար** և ուղղակի ընտրություններում, քաղաքական կուսակցությունները **մասնակցում են** Պետական դումայի **ընտրություններին**՝ գործող դաշնային օրենքով սահմանված ընթացակարգին համապատասխան...»:

3. Երկրորդ դիմողի ներկայացրած փաստաթղթերը

32. Երկրորդ դիմողը ներկայացրել է իր աշխատանքային գրքույկը և կոմունիստական կուսակցության տեղեկանքի պատճենը:

33. Աշխատանքային գրքույկում համապատասխան գրառումները հետևյալն են.

«28.24/10/1995. Ստանձնել է Ռուսաստանի Դաշնության Գլխավոր դատախազի պարտականությունները...

29. 20/04/2000. Հեռացել է դատախազական մարմիններից իր նախաձեռնությամբ...

...

34. 31/12/2002. Նշանակվել է որպես սահմանադրական և վարչական իրավունքի ամբիոնի վարիչի պաշտոնակատար. 2002թ. դեկտեմբերի 31-ի թիվ 3832-1 հրաման.

35. 01/01/2003. Փոխադրվել է սահմանադրական և վարչական իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսորի պաշտոնի. 2003թ. ապրիլի 17-ի թիվ 856-1 հրաման.

36. 30/05/2003. Փոխադրվել է սահմանադրական, վարչական և միջազգային իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսորի պաշտոնին. 2003թ. մայիսի 30-ի թիվ 1171a-1 հրաման.

37. 30/05/2003. Ազատվել է սահմանադրական և վարչական իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսորի պաշտոնից. 2003թ. մայիսի 30-ի թիվ 1190a-1 հրաման.

38. 01/06/2003. Նշանակվել է սահմանադրական, վարչական և միջազգային իրավունքի ամբիոնի վարիչի պաշտոնակատարի պաշտոնում. 2003թ. մայիսի 30-ի թիվ 1169a-1 հրաման»:

34. Ռուսաստանի Դաշնության կոմունիստական կուսակցության ձևաթերթում զետեղված տեղեկանքի համապատասխան հատվածում նշված էր.

«Ռուսաստանի Դաշնության Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին.

Տեղեկանք՝ Պետական դումայի՝ միամանդատ ընտրատարածքների ընտրություններում Ռուսաստանի Դաշնության կոմունիստական կուսակցության առաջադրված թեկնածուների՝ կուսակցությանը անդամակցության և կուսակցությունում նրանց կարգավիճակի վերաբերյալ:

...

9. Բուրիաթիայի Հանրապետություն, թիվ 9 ընտրատարածք - Յուրի Իլյիչ Սկուրատով - ՌԴԿԿ անդամ:

...

ՌԴԿԿ կենտրոնական կոմիտեի նախագահ (ստորագրություն, կնիք) Գ.Զ. յուզանով»

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

35. Ընտրական օրենքը («Ռուսաստանի Դաշնության Դաշնային ժողովի Պետական դումայի անդամների ընտրության մասին օրենք», թիվ 175 -FZ, 2002թ. դեկտեմբերի 20, փոփոխված՝ 2003թ. հունիսի 23-ին) նախատեսում է.

«47-րդ հոդվածի 8(6) կետի համաձայն թեկնածուն կարող է չգրանցվել, եթե իր դիմումաձևում ներկայացրել է ոչ ճիշտ անձնական տեղեկություն: Համաձայն 38-րդ հոդվածի 7(1) կետի՝ ինքնաառաջադրվող թեկնածուի դիմումաձևում, մասնավորապես, պետք է նշվի «նրա կրթության, աշխատանքի կամ ծառայության հիմնական վայրի և պաշտոնի մասին (եթե չկա այդպիսին, ապա՝ մասնագիտության մասին)»: Նույն տեղեկությունը պահանջվում է քաղաքական կուսակցությունների կողմից դաշնային ցուցակներով առաջադրվող թեկնածուներից (41-րդ հոդվածի 4 (1) կետ), որը կարող է ի լրումն, բայց ոչ պարտադիր, մատնանշել քաղաքական կուսակցությանն իր անդամակցությունը և իր կարգավիճակը կուսակցությունում. այս դեպքում պետք է ներկայացվի նաև նման տեղեկությունը հավաստվող՝ տվյալ կուսակցության մշտական ղեկավար մարմնի կողմից պաշտոնապես հավաստող փաստաթուղթ: Նույն պահանջը ներկայացվում է նաև Պետական Դումայի միամանդատ ընտրատարածքներում ընտրություններում քաղաքական կուսակցությունների կողմից առաջադրված պատգամավորության թեկնածուներին (41 հոդվածի 12-րդ կետ):

III. ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ԵԱՅԿ ԴԻՏՈՐԴԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵ- ԼՈՒԹՅԱՆ ԶԵԿՈՒՅՑ

36. 2004թ. հունվարի 27-ին ԵԱՅԿ-ի ժողովրդավարական հաստատությունների և մարդու իրավունքների գրասենյակը հրապարակել է 2003թ. դեկտեմբերի 7-ի Պետական դումայի ընտրությունների վերաբերյալ Ընտրությունների դիտորդական առաքելության վերջնական զեկույցը: Համապատասխան հատվածներում նշված է.

«Կուսակցությունների և թեկնածուների գրանցման կապակցությամբ եղել են համեմատաբար քիչ բողոքներ, և ԿԸՀ-ն դրանցից շատերին լուծում է տվել արդարացի և թափանցիկ ձևով: Այնուամենայնիվ, որոշ դեպքերում, դատարանները և ցածր աստիճանի ընտրական հանձնաժողովները թեկնածուներին որակազրկել են ընտրանքային ձևով՝ աննշան խախտումների համար...

Որոշումը, որը հանգեցնում է այն մտքին, թե գրանցման կանոնները կիրառվել են անհամապատասխան և ընտրանքային ձևով, նախկին դատախազ Սկուրատովի գրանցումը մերժել է այն հիմքով, որ նա իր առաջադրման փաստաթղթերում չի նշել, որ ունի նաև երկրորդ՝ պրոֆեսորի աշխատանք Մոսկվայի պետական սոցիալական համալսարանում և նաև ժամանակին չի ներկայացրել կոմունիստական կուսակցությանն իր անդամակցության մասին հավաստում: ՇԸՀ-ի որոշումն սկզբնապես փոփոխվել է ԿԸՀ-ի կողմից: Այնուամենայնիվ, երբ հարցը կրկին փոխանցվել է ՇԸՀ-ի քննությանը, վերջինս հրաժարվել է գրանցել պրն Սկուրատովին մինչև այն հիմքերով: ԿԸՀ-ին ուղղված երկրորդ դիմումով պրն Սկուրատովի պահանջը մերժվել է այն հիմքով, որ ՇԸՀ-ն հստակ պատճառաբանել է իր որոշումը: Պրն Սկուրատովի բողոքը՝ ուղղված Գերագույն դատարանին, ևս մերժվել է»:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. 1-ԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴԻՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

37. Դիմողները պնդել են, որ խոչընդոտելով Պետական դումայի ընտրություններին իրենց մասնակցությանը՝ ներպետական իշխա-

նությունները խախտել են 1-ին արձանագրության 3-րդ հոդվածը, որը նախատեսում է.

«Բարձր պայմանավորվող կողմերը պարտավորվում են անցկացնել ազատ ընտրություններ՝ ողջամիտ պարբերականությամբ, գաղտնի քվեարկությամբ, այնպիսի պայմաններում, որոնք կապահովեն ժողովրդի կամքի ազատ արտահայտումն օրենսդիր իշխանություն ընտրելիս»:

38. Կառավարությունը նշել է, որ Ռուսաստանի օրենսդրությունը բոլոր թեկնածուներից պահանջում է ժամանակին ներկայացնել իրենց վերաբերյալ ճշմարիտ տեղեկություն: Այն սկզբունքը, որի համաձայն բոլոր թեկնածուներին տրամադրվում է հավասար ժամանակ փաստաթղթեր ներկայացնելու համար, ապահովում է հավասարությունը թեկնածուների միջև: Ավելին, թեկնածուների վերաբերյալ տեղեկության ճշմարտացիության պահանջն ընտրողներին հնարավորություն է տալիս կատարել տեղեկացված ընտրություն՝ ընտրագովադում հրատարակված լիարժեք և ճշմարիտ տեղեկության հիման վրա: Այս պահանջներն իրենցից ներկայացնում են ընտրվելու իրավունքի համամասն սահմանափակումներ և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում ընտրողների ազատ արտահայտվելու համար: Ընտրության օրինականությունն ապահովվում է ընտրական իրավունքի խախտման համար պատժամիջոցներով, ինչպիսին է, օրինակ, թեկնածուի գրանցման մերժումը կամ անվավեր ճանաչումը: Երկու դիմումների դեպքում էլ նրանց որակագրկումը չի խախտել նրանց ընտրվելու իրավունքը, քանզի դա եղել է նրանց կողմից ընտրական իրավունքի խախտման հետևանք:

A. Ընդհանուր սկզբունքներ ընտրվելու իրավունքի վերաբերյալ

39. 1-ին արձանագրության 3-րդ հոդվածն ամրագրում է քաղաքական ժողովրդավարության հիմնարար մի արդյունավետ սկզբունք, որը կարևոր նշանակություն ունի կոնվենցիոն համակարգի համար (Մեթյու-Մոհիհնը և Քլերֆայթն ընդդեմ Բելգիայի, 1987թ. մարտի 2-ի վճիռ, Շարքեր A, թիվ 113, էջ 22, կետ 47):

40. Դատարանը կրկնում է, որ 1-ին արձանագրության 3-րդ հոդվածից բխում են ընտրելու և ընտրվելու նյութական իրավունքները: Չնայած այդ իրավունքների կարևորությանը, դրանք բացարձակ չեն:

Իրենց ներպետական իրավական համակարգերում Պայմանավորվող պետություններն ընտրելու և ընտրվելու իրավունքը ենթարկում են որոշակի սահմանափակումների, ինչը չի արգելվում 3-րդ հոդվածով: Այս ոլորտում պետություններն ունեն գնահատման լայն հայեցողություն, սակայն Դատարանն է վերջին հաշվով գնահատում, թե արդյոք պահպանվել են 1-ին արձանագրության պահանջները: Դատարանը պետք է հանդավի, որ սահմանափակման պայմանները խնդրո առարկա իրավունքները չեն խախտում այնաստիճան, որ խաթարեն դրանց էությունը և զրկեն դրանք արդյունավետությունից, և որ կիրառվող միջոցներն անհամաչափ չեն (տե՛ս Սադակը և այլոք ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 25144/94, կետ 31, ECHR 2002-IV):

41. Ավելի կոնկրետ, պետություններն օգտվում են զգալի ազատությունից՝ իրենց սահմանադրական կարգում պառլամենտականների կարգավիճակը կանոնակարգող, ներառյալ՝ որակագրկման չափանիշներ սահմանող նորմեր նախատեսելու հարցում: Չնայած պառլամենտականների անկախությունը, ինչպես նաև ընտրագանգվածի՝ ընտրության ազատությունն ապահովելու ընդհանուր նպատակին, այդ չափանիշը տարբերվում է ըստ յուրաքանչյուր պետությանը հատուկ պատմական և քաղաքական գործոնների: Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների սահմանադրություններով և ընտրական օրենսդրությամբ նախատեսված իրավիճակների թիվը վկայում է խնդրո առարկայի վերաբերյալ հնարավոր ընտրությունների բազմազանության մասին: Հնարավոր չէ նախապատվություն տալ այդ տարբերակներից որևէ մեկին. խնդիրն այն է, որ կիրառվող չափանիշը պետք է ապահովի ժողովրդի կամքի արտահայտումը՝ ազատ, արդար և պարբերաբար անցկացվող ընտրությունների միջոցով (տե՛ս Պոդկոլզինան ընդդեմ Լատվիայի, թիվ 46726/99, կետ 33, ECHR 2002-II, Ջիտոնասը և այլոք ընդդեմ Հունաստանի, 1997թ. հուլիսի 1-ի վճիռ, Ձեկույցներ1997-IV, էջեր 1233-34, կետ 39):

42. Դատարանը կրկնում է նաև, որ մարդու իրավունքների պաշտպանության փաստաթուղթ հանդիսացող Կոնվենցիայի խնդիրն ու նպատակը պահանջում են, որ դրա դրույթները մեկնաբանվեն և կիրառվեն այնպես, որ լինեն գործնական և արդյունավետ, և ոչ թե տեսական կամ երևութական (Թուրքիայի միասնական կոմունիստական կուսակցությունը և այլոք ընդդեմ Թուրքիայի, էջեր 18-19, կետ 33): 1-ին արձանագրության 3-րդ հոդվածով երաշխավորված և ճշմարիտ ժողովրդավարական վարչակարգին ներհատուկ՝ ընտրվելու

իրավունքը կլինի երևութական, եթե անձը դրանից կամայականորեն զրկվի ցանկացած պահի:

Չնայած պետություններն ընտրվելու պայմանները սահմանելիս ունեն գնահատման լայն հայեցողություն, սակայն իրավունքների արդյունավետության սկզբունքը պահանջում է որոշել, որ այս կամ այն թեկնածուն չի բավարարել այդ պայմանները: (Ձեռնարկատերերի ռուսական պահպանողական կուսակցությունը և այլոք ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 55066/00 և 55638/00, կետ 50, 2007թ. հունվարի 11, վերոհիշյալ Պողկովզինայի գործը, կետ 35 և Մելնիչենկոն ընդդեմ Ուկրաինայի, թիվ 17707/02, կետ 59, ECHR 2004-X):

Բ. Վերոհիշյալ սկզբունքների կիրառումը սույն գործի առնչությամբ

43. Անդրադառնալով սույն գործին՝ Դատարանը նշում է, որ երկու դիմողներն էլ դիմել են ստորին պալատի՝ համընդհանուր ընտրություններում իրենց պատգամավորության թեկնածուներ գրանցելու խնդրանքով: Պրն Կրասնովը դիմել է Մոսկվայում, իսկ պրն Սկուրատովը՝ Բուրիաթական Հանրապետությունում: Ներպետական վարույթների արդյունքում գրանցման վերաբերյալ նրանց դիմումները մերժվել են այն հիմքով, որ իրենց զբաղմունքի վերաբերյալ ներկայացրել են ոչ ճիշտ տեղեկություններ, իսկ պրն Սկուրատովը, ի լրումն, չի հաստատել կուսակցությանն իր անդամակցությունը: Դիմողներից ոչ մեկն ընտրություններին որպես պատգամավորության թեկնածու չի մասնակցել: Հետևաբար, Դատարանը պետք է քննության առնի, թե արդյոք դիմողներին որպես պատգամավորության թեկնածու ընտրություններին մասնակցելու հնարավորությունից զրկելը հետապնդել է իրավաչափ նպատակ, և արդյոք այն համաչափ է այդ իրավաչափ նպատակին՝ հաշվի առնելով պետության հայեցողության շրջանակը:

44. Ինչ վերաբերում է իրավաչափ նպատակին, Դատարանը կրկնում է, որ յուրաքանչյուր պետություն ունի իրավաչափ շահ իր ինստիտուցիոնալ համակարգի բնականոն գործառնությունն ապահովելու հարցում: Դա առավելապես կիրառվում է ազգային պառլամենտի առնչությամբ, որն ունի օրենսդիր իշխանություն և հիմնարար դեր է կատարում ժողովրդավարական պետությունում (տե՛ս վերոհիշյալ Պողկովզինայի գործը, կետ 33): Դատարանը գտնում է, որ թեկնածուի զբաղմունքի և կուսակցության անդամակցության վերաբերյալ տեղե-

կությունն ներկայացնելու պահանջը նպատակ ունի ընտրողներին հնարավորություն տալ կատարելու ընտրություն՝ տեղեկացված լինելով թեկնածուների մասնագիտական և քաղաքական կենսագրության մասին: Նման պահանջի ներկայացումը չի թվում կամայական կամ ոչ ողջամիտ: Իրավաչափ է նաև այն պահանջը, որ այդ տեղեկությունը պետք է լինի ճշմարիտ, որպեսզի ընտրողները չապակողմնորոշվեն: Ուստի Դատարանը գտնում է, որ ազգային պառլամենտի ընտրություններում թեկնածուին իր զբաղմունքի և կուսակցական պատկանելության վերաբերյալ ճշմարիտ տեղեկություն ներկայացնելու պահանջ ներկայացնելը հանդիսանում է իրավաչափ նպատակ՝ 1-ին արձանագրության 3-րդ հոդվածի նպատակների համար:

45. Դատարանն այժմ պետք է անդրադառնա դիմողներից յուրաքանչյուրի որակագրկման և դրանով հետապնդվող իրավաչափ նպատակի միջև համաչափության անհատական վերլուծությանը:

1. Առաջին դիմողի՝ պրն Կրասնովի որակագրկման համաչափությունը

(a) Կողմերի փաստարկները

46. Առաջին դիմողը պնդել է, որ իր որակագրկումը չի ունեցել համապատասխան հիմքեր, և, ամեն դեպքում, անհամաչափ է: Նա չի ներկայացրել որևէ տեղեկություն, որը կարող էր ապակողմնորոշել ընտրողներին: Ինքը գործել է բարեխղճորեն՝ մատնանշելով իր նախկին պաշտոնը, որն զբաղեցրել է հետագայում վերակազմավորված մարմնում: Իր մանդատի ժամկետը դեռ չի լրացել, և ինքը դեռ պատշաճորեն չի ծանուցվել իր ազատման մասին: Թեկնածուների վերջնական ընտրությունը պետք է թողնված լիներ ոչ թե հանձնաժողովներին, այլ ընտրողներին, որոնք թեկնածուների վերաբերյալ տեղեկությունների լիարժեք մատչելիության շնորհիվ պատշաճորեն պաշտպանված կլինեին անհամապատասխան ազդեցությունից:

47. Կառավարությունը նշել է, որ պրն Կրասնովը նշելով, որ հանդիսանում է Պրեսնենսկի շրջանային խորհրդի նախագահ, իր զբաղմունքի հարցում ապակողմնորոշել է ընտրական հանձնաժողովին, քանզի նա ազատվել էր այդ պաշտոնից 2003թ. հունիսի 26-ին: Այս հանգամանքներում, նրա գրանցումը անվավեր ճանաչելու վերաբեր-

յալ ընտրական հանձնաժողովների որոշումներն օրինական են և հիմնավոր:

(b) Դատարանի գնահատականը

48. Դատարանը նկատում է, որ 2003թ. սեպտեմբերին առաջադրվելիս պրն Կրասնովը նշել է, որ հանդիսանում է շրջանային խորհրդի նախագահ: Այնուամենայնիվ, մինչ այդ ժամանակը շրջանային խորհուրդը մունիցիպալիտետի վերակազմավորվելու արդյունքում իրավաբանորեն դադարել էր գոյություն ունենալ և ուներ նոր տնօրեն: Դա նշանակում է, որ առաջին դիմողի ինքնառաջադրման պահին նրա կողմից մատնանշած պաշտոնն այլևս գոյություն չուներ:

49. Դատարանը համաձայն չէ առաջին դիմողի այն պնդմանը, որ իր զբաղմունքի հարցում ինքը գործել է բարեխղճորեն: Համոզիչ չէ նաև այն, որ նա անտեղյակ է եղել նախկինում իր ղեկավարած մարմնի վերակազմավորմանը և այլ անձի որպես տնօրեն նշանակմանը: Նույնիսկ ընդունելով, որ նա պատշաճորեն չի ծանուցվել 2003թ. հունիսի 16-ին աշխատանքից ազատված լինելու մասին, չկա որևէ ապացույց առ այն (ինչպես նշել է Գերագույն դատարանը (տես վերը՝ կետ 17)), որ նա շարունակել է իր գործունեությունն այդ ամսաթվից հետո: Եական է նաև այն, որ աշխատանքից ազատվելու որոշումը չի վիճարկվել որևէ դատական վարույթում, ինչը կարող էր նրան աշխատանքի վերականգնման հարցում հույս ներշնչել: Դատարանը գտնում է, որ նա գիտակցաբար ներկայացրել է ոչ ճիշտ տեղեկություն իր զբաղմունքի մասին:

50. Առաջին դիմողն ինքնառաջադրվել է Մոսկվայի Պրեսնենսկի շրջանում գտնվող միամանդատ ընտրատարածքում: Դատարանը գտնում է, որ Պրեսնենսկի շրջանային խորհրդի նախագահի պաշտոնում առաջին դիմողի պաշտոնավարությունը շարունակելու կամ չշարունակելու վերաբերյալ տեղեկությունը չէր կարող նշանակություն չունենալ ընտրողների համար, որոնք բոլորը տեղացի ռեզիդենտներ էին: Աշխատանքից ազատվելու վերաբերյալ տեղեկությունը թաքցնելով՝ պրն Կրասնովը փորձել է ընտրողների շրջանում պահպանել այն պաշտոնով պայմանավորված հեղինակությունը, որն ինքն այլևս չէր զբաղեցնում: Դատարանն ընդունում է, որ առաջին դիմողի զբաղմունքի վերաբերյալ ոչ ճիշտ տեղեկություն ներկայացնելը կարող էր բացասական ազդեցություն ունենալ տեղեկացված ընտրության հնարավորության վրա:

51. Քանի որ պրն Կրասնովը միտումնավոր ներկայացրել էր ոչ ճիշտ տեղեկություն, որը կարող էր ապակողմնորոշել ընտրողներին, Դատարանը գտնում է, որ նրա գրանցումն անվավեր ճանաչելու որոշումը համաչափ է հետապնդվող իրավաչափ նպատակին:

2. Երկրորդ դիմողի՝ պրն Սկուրատովի որակագրկման համաչափությունը

(a) Կողմերի փաստարկները

52. Երկրորդ դիմողը պնդել է, որ ինքն օրենքով սահմանված ժամկետում ներկայացրել է բոլոր պահանջվող փաստաթղթերը, ներառյալ՝ իր զբաղմունքի և կոմունիստական կուսակցությանն անդամակցության վերաբերյալ փաստաթղթերը, ինչը հավաստվում է 2003թ. հոկտեմբերի 20-ի ստացականով: Այդ օրվանից սկսած ընտրական մարմիններն իրենց տրամադրության տակ ունեցել են բոլոր պահանջվող փաստաթղթերը: 2003թ. հոկտեմբերի 27-ի իր բողոքին Մոսկվայի պետական սոցիալական համալսարանից զբաղմունքի վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկանք կցելով՝ ինքը միայն նպատակ է ունեցել ցույց տալու, որ համապատասխան ժամանակահատվածում իր աշխատանքի առումով փոփոխություն չի եղել: Օրենքը պահանջում է նշել աշխատանքի կամ ծառայության մշտական հիմնական վայրը, ինչը նա արել է՝ նշելով, որ հանդիսանում է սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ղեկավարի պաշտոնակատարը: Ըստ աշխատանքային գրքույկի՝ դա նրա աշխատանքի հիմնական վայրն էր: Օրենքը չի պահանջում նշել տվյալ ժամանակահատվածում զբաղեցրած բոլոր պաշտոնները: Բացի դրանից, շատ տարածված է և պարզ յուրաքանչյուրի համար, որ համալսարանի ամբիոնի ղեկավարը նաև տվյալ ամբիոնում դասավանդում է որպես պրոֆեսոր:

53. Այնուհետև երկրորդ դիմողը պնդել է, որ ներպետական իշխանությունների կողմից ընտրված միջոցը համաչափ չէ հետապնդվող նպատակին, ինչպիսին էլ այն լինի: Կառավարությունը չի բացատրել, թե ինչու իր աշխատանքի հիմնական վայրի մատնանշումը կարող էր ընտրողներին ապակողմնորոշել այնաստիճան, որ պետք է կիրառվեր իր որակագրկումը, ինչը առավել խիստ ընտրական պատժամիջոց է: Ըստ նրա՝ կիրառված միջոցն ուներ քաղաքական դրդապատճառներ և պայմանավորված էր նրանով, որ Գլխավոր դատա-

խազի պաշտոնում նա փորձել է հետաքննել Նախագահ Ելցինի և նրա թիմի գործողությունները:

54. Կառավարությունը նշել է, որ պրն միամանդատ ընտրատարածքում Սկուրատովի գրանցումը մերժվել է այն հիմքով, որ պահանջվող փաստաթղթերը նա չի ներկայացրել ժամանակին: Եթե նրա՝ ուշացումով ներկայացված փաստաթղթերն ընդունվեին, ապա կխախտվեր հավասարությունը թեկնածուների միջև: Ինչ վերաբերում է կոմունիստական կուսակցության դաշնային ցուցակից նրան հանելուն, ապա Գերագույն դատարանը գնահատել է իրեն ներկայացված ապացույցը և որոշել, որ նա իր վերաբերյալ ներկայացրել է ոչ ճիշտ տեղեկություն: Պրն Սկուրատովը չի նշել, որ, ի լրումն սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ղեկավարի պաշտոնի, նա նաև ամբիոնի դասախոս է:

(b) Դատարանի գնահատականը

55. Դատարանը նկատում է, որ պրն Սկուրատովի թեկնածությունը չգրանցելու՝ ներպետական իշխանությունների կողմից մատնանշվող հիմքերը չեն գործել ողջ վարույթի ընթացքում: Այսպես, նույն փաստաթղթերի երկրորդ վերանայումից հետո Շրջանային ընտրական հանձնաժողովը չի կիրառել նրա որակագրկման համար սկզբնապես կիրառված հիմքերից մեկը (դիպլոմների ոչ ճիշտ վավերացում, տե՛ս վերը՝ կետ 20) և այն փոխարինել է նոր հիմքով, այն է՝ որ նախընտրական քարոզարշավի որոշ նյութերի տպագրման համար վճարումը չի կատարվել թեկնածուի նախընտրական հիմնադրամից (տե՛ս վերը՝ կետ 23): Այդ հիմքը հետագայում չի պաշտպանվել դատարանի կողմից (տե՛ս վերը՝ կետ 25):

56. Այնքանով, որքանով Կառավարությունը պնդել է, որ երկրորդ դիմողի որակագրկումը կարող էր բացատրվել փաստաթղթերն ուշացումով ներկայացնելու փաստով, Դատարանը նկատում է, որ այդ հիմքը երբևէ չի մատնանշվել ներպետական դատական վարույթներում: Ավելին, Կառավարության պնդումները հերքվում են փաստաթղթային ապացույցով, այն է՝ 2003թ. հոկտեմբերի 20-ին երկրորդ դիմողին տրված ստացականով (փաստաթղթերը ներկայացնելու վերջին օրը 2003թ. հոկտեմբերի 23-ն էր), որում, ի թիվս այլոց, նշված էին աշխատանքային գրքույկը և կոմունիստական կուսակցությանն անդամակցության վերաբերյալ տեղեկանքը (տե՛ս վերը՝ կետ 18):

57. Նման հանգամանքներում, Դատարանն իր վերլուծությունը պետք է սահմանափակի այն հիմքերի շրջանակներում, որոնք, վերջին հաշվով, կիրառվել են երկրորդ դիմողի որակագրկմանը հանգեցրած դատական որոշումներում (տես վերը՝ կետեր 25 և 26), այն է՝ ենթադրաբար ոչ ճիշտ տեղեկությունն իր զբաղմունքի և կուսակցական պատկանելության վերաբերյալ:

58. Դատարանը նկատում է, որ երկրորդ դիմողը Շրջանային ընտրական հանձնաժողովին ներկայացրել է տեղեկություն առ այն, որ աշխատում է որպես սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ղեկավարի պաշտոնակատար: Ամենավերջին գրառումն իր աշխատանքային գրքույկում (թիվ 38), որի պատճենը նա նաև ներկայացրել է ընտրական հանձնաժողովին, հաստատում է, որ նա այդ պաշտոնում նշանակվել է 2003թ. հունիսի 1-ին: Նախորդ գրառմամբ (թիվ 36) արձանագրվում էր նրա փոխադրումը նույն ամբիոնում պրոֆեսորի պաշտոնին (տես վերը՝ կետ 33):

59. Չնայած նրան, որ երբևէ չի վիճարկվել, որ երկրորդ դիմողն իրոք եղել է սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի ղեկավար, ներպետական իշխանություններն արել են հակասական պատճառաբանություններ առ այն, թե ինչու են հաստատված համարել, որ նրա զբաղմունքի վերաբերյալ տեղեկությունը ոչ ճշմարիտ է: Շրջանային ընտրական հանձնաժողովի առաջին որոշմամբ հիմք է ընդունվել այն, որ պրն Սկուրատովը չի նշել, որ *միաժամանակ կատարում է պրոֆեսորի պարտականություններ*: Նույն հանձնաժողովի երկրորդ որոշմամբ հիմք է ընդունվել այն, որ նա չի տեղեկացրել իր *աշխատանքի փոփոխության մասին*: Առաջին ատյանի դատարանը գտել է, որ պրն Սկուրատովը պետք է նշած լիներ պրոֆեսորի պաշտոնին փոխադրվելու մասին: Վերջապես, վերաքննիչ դատարանն առաջ է քաշել նոր բացատրություն. նրա կարծիքով ղեկավարի պաշտոնակատարի պաշտոնն ունի ժամանակավոր բնույթ, այնինչ երկրորդ դիմողը պետք է նշեր մշտական բնույթ ունեցող պաշտոնը, այն է՝ պրոֆեսորի պաշտոնը:

60. Դատարանը մտահոգված նշում է, որ ներպետական մարմինների եզրահանգումները ոչ միայն հակասական են, այլև հիմքում չունեն որևէ իրավական դրույթ կամ Ընտրական օրենքի՝ աշխատանքի վայրը նշելու պահանջի մեկնաբանման նախադեպ: Ո՛չ Շրջանային ընտրական հանձնաժողովը, ո՛չ առաջին ատյանի դատարանը չեն նշել որևէ իրավական հիմք՝ ի պաշտպանություն նշված պահանջի

մեկնաբանման. միայն Գերագույն դատարանն է անորոշ կերպով վկայակոչել «աշխատանքային իրավունքի ոգին»: Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ ո՛չ աշխատանքի առումով բոլոր փոխադրումներն ու փոփոխությունները նշելու պարտավորությունը, ո՛չ մշտական և ժամանակավոր պաշտոնների միջև տարբերակում կատարելու պարտականությունը չեն բխում Ընտրական օրենքից, որը միայն պահանջում է նշել «աշխատանքի հիմնական վայրը» (տե՛ս վերը՝ կետ 35): Ներպետական մարմինների որոշումների հստակ իրավական հիմքի բացակայությունը Դատարանին թույլ է տալիս եզրահանգել, որ չի պահպանվել կիրառված միջոցի «օրինականության» և «կանխատեսելիության» կոնվենցիոն չափորոշիչը. վերջինս պահանջում է, որ օրենքը պետք է լինի բավարար չափով հստակ, որպեսզի հնարավորություն տա անձին, անհրաժեշտության դեպքում՝ համապատասխան խորհրդատվությամբ, կանխատեսել տվյալ վարքագծի հետևանքները (տե՛ս, ի թիվս այլոց, Ռեկվենն ընդդեմ Յունգարիայի գործը, թիվ 25390/94, կետ 34, ECHR 1999-III):

61. Այս համատեքստում, կարևոր է, որ, ի տարբերություն առաջին դիմողի գործում առկա իրավիճակի, չկա որևէ ապացույց առ այն, որ պրն Սկուրատովը գործել է ոչ բարեխղճորեն: Նրա կողմից մատնանշված աշխատանքի վայրի վերաբերյալ գրառումն աշխատանքային գրքույկում ամենավերջինն է (թիվ 38), և նա ողջամտորեն կարող էր կարծել, որ ինքը պարտավոր է նշել ամենավերջին և ամենաբարձր պաշտոնը: Նման հանգամանքներում, ներպետական մարմինների խնդիրն էր լուսաբանել կիրառելի իրավական պահանջները և երկրորդ դիմողին հստակորեն ծանուցել, թե ինչպես պետք է պատրաստել փաստաթղթերը (տե՛ս, *mutatis mutandis*, Փրկարար բանակի Մոսկվայի մասնաճյուղն ընդդեմ Ռուսաստանի, թիվ 72881/01, կետ 90, ECHR 2006-..., Թսոնեն ընդդեմ Բուլղարիայի, թիվ 45963/99, կետ 55, 2006թ. ապրիլի 13): Ինչը, սակայն, չի արվել: Ընդհակառակն, ընտրությունների անկախ դիտորդների կարծիքով՝ պրն Սկուրատովի դիմումի կապակցությամբ որոշումը վկայում է «գրանցման կանոնների անհամապատասխան և ընտրանքային կիրառման» մասին (տե՛ս վերը՝ կետ 36):

62. Վերջապես, երկրորդ դիմողի աշխատանքի կապակցությամբ Դատարանը գտնում է, որ չկան լուրջ հիմքեր կարծելու, որ ամբիոնի ղեկավարի և պրոֆեսորի պաշտոնների միջև տարբերությունը կարող է ապակողմնորոշել ընտրողներին: Ամեն դեպքում, երկրորդ դիմողը

հանրահայտ գործիչ է՝ նախկինում Ռուսաստանի Դաշնության գլխավոր դատախազի պատշոնում աշխատած լինելու ուժով (տե՛ս վերը՝ կետ 33), և նրա ներկայիս ակադեմիական պաշտոնն այնքան էլ էական չէ:

63. Ինչ վերաբերում է երկրորդ դիմողի կողմից իր կուսակցական պատկանելության վերաբերյալ ենթադրյալ ոչ ճիշտ տեղեկություններ կայացնելուն, Դատարանը նշում է, որ նրա անդամակցությունը կոմունիստական կուսակցությանը երբևէ չի վիճարկվել և կասկածի ենթարկվել: Ներպետական մարմինների որոշումները պարզապես հիմնվել են անդամակցության վերաբերյալ տեղեկանքի ձևի վրա և հատկապես այն հանգամանքի վրա, որ այն ներկայացվել է Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին և ոչ թե Շրջանային ընտրական հանձնաժողովին (տե՛ս վերը՝ կետեր 19, 26, 34):

64. Դատարանը նկատում է, որ Ընտրական օրենքը բառացիորեն չի պահանջում կուսակցական պատկանելությունը հավաստելու որևէ կոնկրետ ձև, և որ ընտրական հանձնաժողովները և դատարանները հղում չեն կատարել որևէ իրավական նորմի, որը կպահանջեր այդ հավաստման ներկայացումը Շրջանային ընտրական հանձնաժողովին: Դատարանին ներկայացված բացատրություններում Կառավարությունը ևս որևէ նման իրավական նորմ չի մատնանշել: Դատարանը գտնում է, որ ներպետական մարմինների կողմից ընդունված մեկնաբանությունը չի բավարարում «օրինականության» և «կանխատեսելիության» կոնվենցիոն չափորոշիչը, քանզի չի եղել որևէ հստակ իրավական ուղեցույց, որը երկրորդ դիմողին հնարավորություն կտար կանխատեսել, որ անդամակցության վերաբերյալ տեղեկանքը Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին ներկայացնելը կարող էր հանգեցնել իր գրանցման մերժմանը:

65. Ամեն դեպքում, Դատարանը կրկնում է, որ իր գնահատականի համար կարևոր է ներպետական իշխանությունների կողմից կիրառված միջոցի և հետապնդվող իրավաչափ նպատակի միջև ողջամիտ հարաբերակցության առկայությունը (Լեյլա Սահինն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 44774/98, կետ 117, ECHR 2005-...): Ինչպես Դատարանը գտել է վերը, իրավաչափ նպատակն է կանխել կեղծ տեղեկատվության միջոցով ընտրողների ապակողմնորոշումը: Այնուամենայնիվ, երբևէ չի վիճարկվել, որ երկրորդ դիմողը եղել է կոմունիստական կուսակցության անդամ: Նման հանգամանքներում, Դատարանը չի կարող ընդունել, որ պրն Սկուրատովին չգրանցելը՝ այնքանով, որքա-

նով այն հիմնվել է լոկ անդամակցության տեղեկանքի սխալ ձևի վրա, նպատակ է ունեցել կանխելու ընտրողների ապակողմնորոշումը երկրորդ դիմողի քաղաքական հակվածության առնչությամբ: Սրանից հետևում է, որ բացակայել է ողջամիտ հարաբերակցությունը միջոցի և իրավաչափ նպատակի միջև:

66. Ելնելով վերոհիշյալից՝ Դատարանը գտնում է, որ երկրորդ դիմողի գրանցումը մերժելու վերաբերյալ ներպետական մարմինների որոշումը, որը հիմնվել է նրա կողմից իր զբաղմունքի և կուսակցական պատկանելության վերաբերյալ ենթադրաբար ոչ ճշմարիտ տեղեկություն տրամադրելու փաստի վրա, բավարար չափով պատճառաբանված չէ և չի համապատասխանում անվիճելի փաստերին: Ուստի և անհամաչափ է հետապնդվող իրավաչափ նպատակին: Դատարանի եզրահանգումը կիրառելի է և՛ միանադատ ընտրատարածքում պրն Սկուրատովի որակագրկման, և՛ նրան կուսակցության թեկնածուների ցուցակից հանելու առնչությամբ, քանզի վերջինիս կապակցությամբ ընթացած վարույթը ևս հիմնվել է նույն հիմքերի վրա:

67. Ուստի երկրորդ դիմողի՝ պրն Սկուրատովի առնչությամբ տեղի է ունեցել 1-ին արձանագրության 3-րդ հոդվածի խախտում:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 14-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

68. Երկրորդ դիմողը Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի հիման վրա անդել է նաև, որ ինքը կոմունիստական կուսակցության կողմից առաջադրված 163 թեկնածուներից միայն մեկն էր, ում գրանցումը մերժվել էր կուսակցությանն իր անդամակցությունը չհաստատելու պատճառաբանությամբ, չնայած նրան, որ բոլոր թեկնածուները ներկայացրել էին կուսակցության նախագահի կողմից ստորագրված և Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին ներկայացված նույնանման տեղեկանք: 14-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«Սույն Կոնվենցիայում շարադրված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելը ապահովվում է առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից»:

69. Դատարանը կրկնում է, որ 14-րդ հոդվածն ինքնուրույն գոյություն չունի, բայց կարևոր դեր է կատարում՝ լրացնելով Կոնվենցիայի և արձանագրությունների մյուս հոդվածները, քանզի այն պաշտպանում է միևնույն իրավիճակում գտնվող անձանց այլ դրույթներում ամրագրված իրավունքների իրականացման հարցում դրսևորվող ցանկացած խտրականությունից: Այն դեպքում, երբ վկայակոչվում է Կոնվենցիայի կամ դրա արձանագրությունների նյութական հոդվածը՝ առանձին կամ 14-րդ հոդվածի հետ համակցված, և արձանագրվում է նյութական հոդվածի խախտում, ընդհանուր առմամբ Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում 14-րդ հոդվածի հետ կապված հարցն առանձին քննության առարկա դարձնել. մոտեցումն այլ է, սակայն, երբ գործի առանցքային խնդիրը խնդրո առարկա իրավունքի իրականացման կապակցությամբ հստակ անհավասար վերաբերմունքն է (տե՛ս Չասագնոուն և այլոք ընդդեմ Ֆրանսիայի, թիվ 25088/94, 28331/95 և 28443/95, կետ 89, ECHR 1999-III, և Դուդգեոնն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1981թ. հոկտեմբերի 22-ի վճիռ, Շարքեր A, թիվ 45, կետ 67):

70. Սույն գործի հանգամանքներում, Դատարանը գտնում է, որ անհավասար վերաբերմունքը, որի զոհ է երկրորդ դիմողը՝ ըստ իր պնդման, բավարար չափով հաշվի է առնվել այն գնահատականում, որը հանգեցրել է 1-ին արձանագրության 3-րդ հոդվածի խախտման փաստի ճանաչմանը: Սրանից հետևում է, որ որևէ առիթ չկա նույն փաստերը քննության առնելու Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի տեսանկյունից:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄ

71. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը նախատեսում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

72. Պրն Սկուրատովը պահանջել է 42,033 եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում: Նա նշել է, որ ներպետական մարմինների անօրինական որոշումները մեծապես ազդել են իր քաղաքական և մասնագիտական հեղինակության վրա, և ինքը պատրաստվում է Դատարանի վճիռը երեք ազգային լեզուներով հրատարակել երեք շրջանային օրաթերթերում:

73. Ըստ Կառավարության՝ Դատարանը պետք է մերժի նման պահանջը, քանի որ պրն Սկուրատովի իրավունքները չեն խախտվել:

74. Դատարանն ընդունում է, որ պրն Սկուրատովին պետք է որ անհանգստություն և շփոթ պատճառած լինեին ընտրություններին իր մասնակցությունը կանխող՝ ներպետական մարմինների որոշումները: Պրն Սկուրատովի կողմից պահանջվող գումարը, սակայն, չափազանցված է՝ անկախ այն ծախսելու մտադրությունից: Անաչառորեն գնահատելով՝ Դատարանը պրն Սկուրատովին տրամադրում է 8000 եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում, դրան գումարած այն հարկերը, որոնք կարող են գանձվել այդ գումարից:

Ծախսեր և ծախքեր

75. Պրն Սկուրատովը պահանջել է 7000 եվրո՝ կապված ներպետական վարույթներում իրավաբանական օգնության հետ, և հետևյալը՝ կապված Դատարանում վարույթի կապակցությամբ կրած ծախսերի հետ.

- 40,233 շվեյցարական ֆրանկ՝ իր ներկայացուցիչ պրոֆ. Էքստեյնի 134-ժամյա աշխատանքի դիմաց, յուրաքանչյուր ժամի համար 300 ֆրանկ,

- 1,196.30 շվեյցարական ֆրանկ՝ իրավաբանի օգնականի 17-ժամյա աշխատանքի դիմաց,

- 2,024.50 շվեյցարական ֆրանկ՝ թարգմանական ծախսերի համար և

- 331.30 շվեյցարական ֆրանկ՝ փոստային ծախսերի համար:

76. Կառավարությունը նշել է, որ ծախսերի և ծախքերի պահանջը չի ուղեկցվել «ֆինանսական փաստաթղթերով», և ծախսերը չեն կատարվել անհրաժեշտաբար և ողջամտորեն, քանի որ դրանք գերա-

զանցել են Ռուսաստանում ներկայացուցչության և կենսամակարդակի միջին արժեքը:

77. Դատարանը նկատում է, որ պրն Սկուրատովը ներպետական վարույթներում կրած ծախսերի կապակցությամբ չի ներկայացրել որևէ հիմնավորող փաստաթուղթ և, հետևաբար, այս մասով պահանջը ենթակա է մերժման: Ինչ վերաբերում է Ստրասբուրգում վարույթի կապակցությամբ ծախսերին, ապա պրն Սկուրատովը ներկայացրել է պրոֆ. Էքստեյնի ստացականը՝ ուղեկցված մանրամասն ժամանակացույցով, որը, մասնավորապես, ցույց է տալիս, որ պրոֆ. Էքստեյնը պատրաստել է սկզբնական գանգատը և գործում առկա երկու հուշագրերը և իրականացրել է հաղորդակցություն Դատարանի հետ: Չնայած պրոֆ. Էքստեյնի ժամավճարը շվեյցարական իրավաբանի համար ընդունելի չափ է, այնուամենայնիվ, Դատարանը գտնում է, որ ժամերի քանակը չափազանցված է: Հաշվի առնելով իր տրամադրության տակ գտնվող նյութերը՝ Դատարանը պրն Սկուրատովին տրամադրում է 12,000 եվրո՝ կապված ծախսերի և ծախքերի հետ, դրան գումարած այն հարկերը, որոնք կարող են գանձվել այդ գումարից, և մերժում է պահանջի մնացած մասը:

C. Տոկոսներ չվճարելու համար

78. Դատարանը գտնում է, որ չվճարելու դեպքում պետք է վճարվեն տոկոսներ՝ հիմնված Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի վրա, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. *Վճռում է*, որ առաջին դիմող պրն Կրասնովի առնչությամբ 1-ին արձանագրության 3-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել,

2. *Վճռում է*, որ երկրորդ դիմող պրն Սկուրատովի առնչությամբ տեղի է ունեցել 1-ին արձանագրության 3-րդ հոդվածի խախտում,

3. *Վճռում է*, որ Կոնվենցիայի 14-րդ հոդվածի հիման վրա երկրորդ դիմողի գանգատի առնչությամբ առանձին քննություն չի պահանջվում,

4. *Վճռում է*.

(a) որ Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան սույն վճռի ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը պետք է վճարի հետևյալ գումարները՝ վճարման պահին գործող ռուսական ռուբլու՝ եվրոյի նկատմամբ հաշվարկային փոխարժեքով.

(i) 8000 եվրո՝ կապված ոչ նյութական վնասի հետ,

(ii) 12,000 եվրո՝ կապված ծախսերի և ծախքերի հետ,

(iii) ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել,

(b) որ վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո մինչև վճարումը վերոհիշյալ գումարներին պետք է հավելվի սովորական տոկոս՝ Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքով, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

5. Մերժում է երկրորդ դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարված է անգլերենով և ծանուցված է 2007թ. հուլիսի 19-ին՝ Ղատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

**ՌԻՎԵՅՆ ԸՆԴԴԵՄ ՄԻԱՑՅԱԼ
ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՎ**

2007թ. նոյեմբերի 27-ի վճիռը

**CASE OF REAVEY v. THE UNITED
KINGDOM**

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

6. Դիմողը ծնվել է 1923 թվականին և ապրում է Արմաղ կոմսուբյան Ուայթբրոս բնակավայրում: Նա Ջոն, Բրայան և Էնթրնի Ռիվեյների մայրն էր:

A. Հարձակումը Ռիվեյների տան վրա, և դրա հետ կապված նախնական քննությունը

7. 1976թ. հունվարի 4-ի երեկոյան դիմողի որդիները՝ Ջոն, Բրայան և Էնթրնի Ռիվեյները տանը հեռուստացույց էին դիտում: Երեկոյան ժամը 6.05-6.10-ի սահմաններում երեք զինված մարդ մտել էր տուն և գնդակահարել երեք եղբայրներին: Երեք զնդակ դիպել էր Բրայանի մեջքին և մեկ զնդակ՝ ոտքերին: 9 մմ տրամաչափի 14-16 զնդակ դիպել էր Ջոնի պարանոցին ու իրանին: Դիահերձման արձանագրությունում նշվել էր, որ երկու դեպքում էլ մահը վրա էր հասել անմիջապես: Էնթրնիին դիպել էր վեց զնդակ՝ ոտքերի շրջանում: Կրակողների հեռանալուց հետո Էնթրնին մի կերպ հասել էր հարևանի տուն՝ տեղի ունեցածի մասին հայտնելու: Հետագայում՝ 1976թ. հունվարի 30-ին նա հիվանդանոցում մահացել էր՝ ուղեղի կաթվածից: Դիահերձման արձանագրությունում նշվել էր, որ ստացված վնասվածքները մահվան պատճառ չեն հանդիսացել:

8. Նույն գիշերվա ընթացքում երեք այլ կաթոլիկներ՝ Բարրի Օ'Դաուդը, Դեբլան Օ'Դաուդը և Ջոզեֆ Օ'Դաուդը հրազենից սպանվել էին Դաուն կոմսուբյունում՝ Ռիվեյների վրա հարձակումից մոտ քսան րոպե անց (տե՛ս գանգատ թիվ 34622/04):

9. Դեպքերից քիչ անց ոստիկանությունը ժամանել էր դեպքի վայր և շրջափակել այն: Շտապօգնության մեքենան տարել էր դիակները:

10. Խուզարկումները դեպքի վայր էին ժամանել երեկոյան ժամը 7.25-ին:

11. Երեկոյան 7.40-ին ոստիկանները մոտեցել էին այրվող ավտոմեքենային, և կրակը մարելուն պես մեքենայի մնացորդները տարել ավտոնորոգման կայան՝ հետազոտության: Դեպքի վայրի զննության

ժամանակ մասնագետ-նստիկանների կողմից հայտնաբերվել էին մի քանի կրակված պարկուճ ու զնդակ և մեկ փամփուշտ, որոնք ուղարկվել էին փորձագիտական հետազոտության:

12. Դատական փորձաքննությամբ պարզվել էր, որ հարձակման ժամանակ չորս զենք էր գործադրվել, որից երեքը գործադրվել էր նաև նախկինում: Ոստիկանությունը հավատացած էր, որ սպանությունները կատարել են «Ուլսթերի կամավորական ուժեր» (ՈւԿՈւ) արմատական ռազմականացված կազմակերպության ներկայացուցիչները:

13. Տնետուն հարցումներ էին անցկացվել այդ տարածքում և հավանական փախուստի ճանապարհի երկայնքով՝ այդ կողմերում կաթոլիկների սպանությունների հարցերով զբաղվող ոստիկանների հետ համագործակցությամբ: Ապացուցողական նշանակություն ունեցող որևէ բան չէր հայտնաբերվել: Սպանությունների կապակցությամբ ձերբակալվել ու հարցաքննվել էին մի քանի անվանի արմատական ակտիվիստներ, սակայն նրանք որևէ բան չէին խոստովանել: Ոստիկանությունը 1976թ. մարտի 4-ին կասեցնում է գործի քննությունը, քանի որ հանցագործությունը կատարողը չէր հայտնաբերվել, որևէ մեկին մեղադրանք չէր առաջադրվել:

14. 1977թ. հունվարի 28-ին կասեցված հետաքննությունը վերսկսում է:

B. Մքթոհեյի և Ուեյրի հետ կապված հետաքննությունները

15. Վարույթը չէր կարճվել և վերսկսվել էր 1978 թվականին, երբ կաթոլիկ հոգևորական Ջյու Մըրֆին առևանգվել էր արմատական գրոհայինների կողմից՝ IRA-ի (Իռլանդիայի հանրապետական բանակ¹) դեմ նրան որպես պատանդ օգտագործելու նպատակով: Ոստիկանությունը ձերբակալել էր ոստիկանության պահեստի կոնստեբլ Ուիլյամ Մքթոհեյին, ով հարցաքննության ժամանակ բացահայտել էր իր մասնակցությունը հոգևորականի առևանգմանը և արմատական գրոհայինների կողմից իրականացված այլ գործողություններին: Մաքթոհեյը հայտնել էր, որ Ռիվեյների սպանություններին ոստիկանության սպա է մասնակցել: Այդ ոստիկանը ձերբակալվել և հարցաքննվել էր:

¹ Ծանոթագրությունը՝ թարգմանչի:

Նրան լուրջ հանցագործություններ էին մեղաազրվել, նա հեռացվել էր ոստիկանությունից և այնուհետ՝ դատապարտվել:

16. Մքթոհեյի բացահայտումների արդյունքում տասնմեկ տարբեր քրեական գործեր էին հարուցվել, որոնցից մի քանիսը փոխկապակցված էին ներգրավված անձանց, արարքների բնույթի կամ գործադրված զենքերի դատաձգաբանական փորձաքննությունների հետ կապված ընդհանրությունների հիման վրա: Ընդհանուր առմամբ ձերբակալվել էր ինը կասկածյալ, այդ թվում՝ հինգ ոստիկան, և, ի վերջո, բոլորին մեղադրանք էր առաջադրվել:

17. Այդ անձանցից մեկը ոստիկանության սպա Ջոն Ուեյրն էր, որը հայտնի էր դարձել 1977թ. ապրիլին Ահոգիլուն Սթրեթի ճանապարհի խանութային սպանության մեջ ներգրավված լինելու պատճառով: Այդ սպանության համար նա 1980թ. հունիսին դատապարտվել էր ցմահ ազատազրկման: Կառավարությունը նշել էր, որ Մաքթոհեյն ու Ուեյրը հրաժարվել էին հայտնել սպանությանն իրենց հետ մասնակցած երկու արմատական գրոհյիմների անունները, քանի դեռ իրենց քրեական հետապնդումից ազատելու երաշխալներ չեն տրամադրվել: Ոստիկանությունը և քրեական հետապնդում իրականացնող մարմինները դատավարությունից առաջ որոշում էին կայացրել ձեռնպահ մնալ Ուեյրի և Մաքթոհեյի հետ բանակցելուն ուղղված քայլերից: Նրանց դատապարտվելուց հետո ոստիկանները փորձել էին պարզել՝ այդ պահին նրանք ցուցմունք կտա՞ն արմատական գրոհյիմների դեմ, թե՛ ոչ, սակայն նրանցից յուրաքանչյուրը կրկին հրաժարվել էր ցուցմունք տալուց՝ պահանջելով երաշխավորել, որ իրենց դրությունը դրանից կթեթևանա: Կառավարությունը նշել էր, որ ազատազրկման մեջ գտնվելու ընթացքում Ուեյրը տարբեր առիթներով բազմիցս հարցաքննությունների էր ենթարկվել: Որևէ անգամ նա ցուցմունք չէր տվել որևէ հանցանքի կատարմանն իր կամ այլոց մասնակցության մասին, բացառությամբ՝ Սթրեթի ճանապարհի սպանության:

18. Ամենայն հավանականությամբ, նույն ժամանակահատվածում դիմողը հայտնել է, որ Ուլսթերի թագավորական ոստիկանության (ՈւԹՈ) դեկավար Գերրի Մաքթենը հանդիպում էր նախաձեռնել Ռիվեյների ընտանիքի անդամներից մեկի հետ և հայտնել, թե ինքը հավատացած է, որ երկու Մաքթլուրները (որոնցից մեկը ՈւԹՈ-ի նախկին պահեստի ոստիկան (կոնստեբլ) Լորենս Մաքթլուրն էր) և Ջեյմս Միքչելը՝ նույնպես ՈւԹՈ-ի նախկին պահեստի ոստիկան (կոնստեբլ), մասնակցել են Ռիվեյների, ինչպես նաև Դոմենելլիի բարի (19 դեկտեմ-

բերի 1975թ., տե՛ս *Brecknell v. the United Kingdom*, no. 32457/04 գործը) և Ռոք բարի (5 հունիսի 1976թ., տե՛ս՝ *McGrath v. the United Kingdom*, no. 34651/04 գործը) վրա կատարված հարձակումներին: Նա նաև հայտնել էր Ռոբերթ ՄաքՔոննելլի անունը (Ուլսթերի պաշտպանական գնդի (ՈւՊԳ) նախկին կես դրույքով ծառայող): Նա ասել էր, որ այդ անձանցից մեկը պատրաստվում է դատապարտվելու դեպքում ցուցմունք տալ իր հանցակիցներից մեկի դեմ՝ ակնհայտորեն նկատի ունենալով Լորենս ՄաքՔլուրին:

C. Ուելյի հայտարարությունը և իշխանությունների պատասխանը

19. 1993թ. փետրվարի 1-ին Ջոն Ուելյը երաշխավորությամբ ազատ էր արձակվել բանտից: 1999թ. հունվարին նա լրագրողների ներկայությամբ հայտարարություն էր արել՝ հայտնելով, որ 1970-ականների կեսերին ՈւԹՈ-ն և ՈւՊԳ-ն գաղտնի համաձայնության են եկել Փորթադաուն տարածքի արմատական գրոհայինների հետ: Այդ հայտարարությունը 1999թ. մարտին հրապարակվել էր «Սանդի Թայմս» լրագրում: Դա տեղի էր ունեցել մարդու իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող, Դերրիում գտնվող «Փեթրիք Ֆինուբեյնի կենտրոն» հասարակական կազմակերպության (այսուհետ՝ Կենտրոն) ջանքերի շնորհիվ:

20. Ջոն Ուելյի հայտարարությունում մանրամասն տեղեկություններ կային մի շարք դեպքերի առնչությամբ անվտանգության ուժերի և արմատական զինյալների միջև առկա համաձայնության վերաբերյալ: Նա, ի թիվս այլ հարցերի, հայտնել էր, որ ՈւԹՈ-ի պահեստի կոնստեբլ Լորենս ՄաքՔլուրն իրեն պատմել է, որ Ռիվեյ ընտանիքի անդամների սպանությունը կատարել են ՈւՊԳ-ի նախկին ծառայող Ռոբերթ ՄաքՔոննելլը, Լորենս ՄաքՔլուրը, Ջոնի Միթչելը, ՈւԹՈ-ի մեկ այլ պահեստի կոնստեբլ և ՄաքՔլուրի եղբայրը, ով անվտանգության ուժերի ներկայացուցիչ չէր հանդիսանում: Հայտարարությամբ նաև կապ էր հաստատվում այդ միջադեպի և, ըստ ենթադրությունների՝ անվտանգության ուժերի՝ թե՛ ՈւԹՈ-ի և թե՛ ՈւՊԳ-ի ու արմատական գրոհայինների կողմից իրականացված այլ հարձակումների միջև: Այդ խումբը որպես հենակետ օգտագործել էր ՈւԹՈ-ի պահեստային Ջեյմս Միթչելին պատկանող ազարակը, որտեղից հարձակումներ էին կատարվել կաթոլիկների և ազգայնականների վրա: Ենթադրվում էր, որ մնացած

հարձակումների թվում էին 1975 թվականի օգոստոսին շինծու ավտոստուգման կետում Քոլմ ՄաքՔարթնիի և Շոն Ֆարմերի սպանությունը (տե՛ս գանգատ թիվ 34575/04), Դոննելլիի բարի վրա կատարված հարձակումը, որի արդյունքում սպանվել էին Թրեվոր Բրեքնելը, Մայքլ Դոննելլին և Փեթրիք Դոննելլին (տե՛ս գանգատ թիվ 32457/04), Ջոզեֆ, Բարրի և Դեքլան Օ'Դաուդների սպանությունն ու Բարնի Օ'Դաուդին վիրավորելը (տե՛ս գանգատ թիվ 34622/04) և Ռոք բարի վրա կատարված հարձակումը, որի ժամանակ ծանր վիրավորվել էր Մայքլ ՄաքԳրեթը (տե՛ս գանգատ թիվ 34651/04): Ուեյրն այդ հարձակումները կապել էր նաև Դուբլինի և Մոնազանի ռմբահարությունների հետ, որոնց Իռլանդիայի Հանրապետությունում զոհ էր դարձել 33 մարդ:

21. 1999թ. հունիսի 10-ին կամ մոտավորապես այդ օրերին Իռլանդական RTE հեռուստաալիքը հեռուստահաղորդում էր ցուցադրել, որում պնդումներ կային այն մասին, թե անվտանգության ուժերը կապված են մի շարք մահերի, այդ թվում՝ Թրևոր Բրեքնելի մահվան հետ: Ուեյրն այդ հաղորդման ժամանակ պնդել էր, որ ՈւԹՈ-ի և ՈւՊԳ-ի անդամներն ուղղակիորեն ներգրավված են եղել Դոննելլիի բարի վրա կատարված հարձակմանը: BBC Spotlight հաղորդումն այդ պնդումներին առնչվող համանման փաստագրական ֆիլմ էր նկարահանել:

22. Այդ պնդումներն Իռլանդական սահմանի երկու կողմերում զգալի ուշադրություն էին գրավել, և դրանց առնչությամբ ոստիկանական հետաքննություն էր սկսվել երկու իրավական համակարգերում էլ: Կառավարությունը նշել էր, որ Հյուսիսային Իռլանդիայում ոստիկանության իրականացրած քննությունն ուղղորդվել էր՝ պարզելու, թե որքանով են արժանահավատ Ուեյրի պնդումները՝ լիարժեք քննություն սկսելու համար: Կառավարությունը ոմն լրագրողից ձեռք էր բերել Ուեյրի հետ հարցազրույցի խմբագրված կրկնօրինակը: Նախքան իր գտնվելու վայրը ՈւԹՈ-ին հայտնի դառնալը, Ուեյրը 1999թ. ապրիլի 15-ին Իռլանդիայի դեսպանատանը հանդիպել էր Իռլանդական ոստիկանության բարձրաստիճան պաշտոնյաների հետ: Այդ հայտարարության պատճենը, Ուեյրի կողմից 1999թ. փետրվարի 3-ին մեկ այլ լրագրողի տրված հայտարարության հետ մեկտեղ, Գարդան փոխանցել էր ՈւԹՈ-ին: Ոստիկանությունը վերլուծել էր ձեռքի տակ եղած նյութերը, և կարիք էր առաջացել պարզելու հարցաքննության ենթակա անձանց ինքնությունը: Պարզվել էր, որ նրանցից ոմանք մահացել

էին, իսկ մյուս մասի գտնվելու վայրը պարզել չէր հաջողվել՝ արտերկրում բնակվելու պատճառով: 2001թ. հուլիսից մինչև դեկտեմբերն ընկած ժամանակահատվածում իրականացվել էր, Ուեյրի կարծիքով, այն կարևոր անձանց հարցաքննությունը, ում գտնվելու վայրը հաջողվել էր պարզել (թվով յոթ հարցաքննություն՝ զուգորդված անվտանգության միջոցառումներով): Որևէ մեկին մեղադրանք չէր առաջադրվել: Հարցաքննություններն իրականացվել էին Ուեյրի պնդումները պատասխանի համար հարցաքննվողին ներկայացնելու միջոցով: Պատասխաններով հիմնականում հերքվում էր որևէ ներգրավվածությունը և հայտարարվում էր, որ Ուեյրի պնդումներն իրականությանը չեն համապատասխանում: Հարցաքննվողներից որևէ մեկը խոստովանական ցուցմունք չէր տվել: Հարցաքննվել էին նաև գործով ոչ այնքան կարևոր անձինք, ինչպես նաև 1978-ին Ուեյրի հարցաքննությանը ներգրավված ոստիկաններ: Վերջինները հայտնել էին, թե Ուեյրը չի խոսել ներկայումս արվող պնդումների մասին: Ուեյրի պնդումների առնչությամբ սկսված նախաքննության ընթացքում ոստիկանության հարցաքննած անձանցից մեկին հարցեր էին ուղղվել Ռիվեյնների սպանության վերաբերյալ: Նա հերքել էր որևէ մասնակցությունը և խոստովանական ցուցմունք չէր տվել:

23. Պարբերաբար հանդիպումներ էին անցկացվել Հյուսիսային Իռլանդիայում ՈւԹՈ-ի ներկայացուցիչների հետ: ՈւԹՈ-ն նաև համագործակցել էր Դուբլինի և Մոնազանի ռմբահարությունների կապակցությամբ Իռլանդիայի Հանրապետությունում ստեղծված հետաքննության հանձնաժողովի հետ (հետաքննության նկարագրությանը ծանոթանալու համար տես վերը հիշատակված *Brecknell*-ի գործը): Ի թիվս այլ հարցերի, որոնց վերաբերյալ ՈւԹՈ-ն տեղեկատվություն էր տրամադրել քննության ընթացքում, նաև դատաձգաբանական բնույթի տեղեկություններ կային, որոնցից պարզ էր դառնում, որ զենքերից մի քանիսը գործածվել են դեպքերից մի քանիսի ժամանակ: 2000թ. փետրվարին ՈւԹՈ-ն հիմնավոր զեկուցագիր էր պատրաստել՝ Ուեյրի պնդումներով զբաղվող Գարդային ներկայացնելու համար: Տեղեկություններ էին ներկայացվել Ուեյրի մասին, ինչպես նաև նկարագրվել էր ՄաքՔոհեյի, Ուեյրի և այլոց վերաբերյալ 1978թ. իրականացված քննությունը: Եզրակացության մեջ նշվել էր, որ քննությունը

պետք է շարունակվի, սակայն նրա (Ուեյրի²) պնդումների արժանահավատությունը կասկածի տակ է առնվել: Համաձայն Կառավարության՝ չնայած հետաքննությունն իրականացվում էր, Ուեյրի գտնվելու վայրը հայտնի չէր: Այդ զեկուցագիրը չէր հրապարակվել, քանի որ հետաքննությունը դեռ ընթացքի մեջ էր: ՈւԹՈ-ի՝ 2001թ. փետրվարին պատրաստված ներքին զեկուցագրի ամփոփիչ մասում նշվել էր, որ անհրաժեշտ է հարցաքննել Ուեյրին՝ նրա պնդումների արժանահավատության վերաբերյալ վերջնական դիրքորոշում արտահայտելուց առաջ. նման հարցաքննությունը հնարավոր չէր՝ վերջինիս գտնվելու վայրը պարզված չլինելու պատճառով: Ջեկուցագրում նշվել էր, որ մինչև 1999 թվականը որևէ պնդման բացակայությունը ևս վկայում է, որ նրա հայտնած տեղեկություններն ասեկոսներ են ու շահարկումներ: Նիգերիայում (որտեղ նա հասցե ուներ) Բրիտանիայի դեսպանատուն, քրեական հետախուզություն և այլոց ներկայացված հարցումների արդյունքում Ուեյրի գտնվելու վայրը պարզել չէր հաջողվել: Կապ էր հաստատվել Գարդայի հետ և Դուբլինի ու Մոնազանի ռմբահարությունների հարցով հետաքննության հանձնաժողովի քարտուղարության հետ, սակայն՝ ապարդյուն:

24. Ծանր հանցագործությունների հետաքննական խումբը (ԾՀՀԽ) հիմնվել էր 2004թ. մարտին, որի նպատակներից էր քննել պատմական նշանակություն ունեցող բոլոր սպանությունները՝ ապացուցողական և քննչական բնույթի հնարավորությունները պարզելու համար դեպքերի գնահատում իրականացնելու միջոցով: Դեպքի նախնական գնահատում էր իրականացվել գլխավոր տեսուչ-խուզարկուի կողմից, ով ուսումնասիրել էր առկա բոլոր տեղեկություններն ու փաստաթղթերը:

25. Նախնական գնահատման արդյունքում գործն ուղարկվել էր Պատմական դեպքերի հետաքննության հանձնաժողով (ՊԴՀՀ): 2006թ. ապրիլի 28-ին ավագ քննիչը զեկուցագիր էր ներկայացրել դրանից հետո իրականացված հետաքննության վերաբերյալ: Որոշակիացվել էին հետաքննության մի շարք հավանական ուղիները և ներկայացվել էին հանձնարարականներ, այդ թվում այն մասին, որ ՊԴՀՀ-ն պետք է մանրամասն հարցաքննի Ուեյրին: Այդ հանձնարարականն ընդունվել էր: ՊԴՀՀ-ի հետաքննությունների գծով տնօրեն,

² Ծանոթագրությունը՝ թարգմանչի:

խուզարկու, Լոնդոնի Մետրոպոլիտանի ոստիկանության գլխավոր ոստիկանապետ Ջեյմսն անձնական վերահսկողության ներքո էր վերցրել հետաքննությունը, որն այդ պահին անցել էր ՊԴՅՅ-ի քննության հինգ փուլերից երեքը (համապատասխան նյութերի հավաքում, տվյալ պահին քննության իրավիճակը, հետախուզության արտաքին և ոչ ոստիկանական աղբյուրներից ստացված ապացույցների ուսումնասիրություն՝ հարձակման զոհերի ընտանիքների հետ հանդիպումներին զուգահեռ): Քանի որ քննչական տեսանկյունից մի շարք հնարավորություններ էին ստեղծվել, որոշվել էր, որ ՊԴՅՅ-ն, որը Կենտրոնի միջոցով կապ էր հաստատել Ուեյրի հետ, պետք է շարունակի հետաքննությունը: Կառավարությունը նշել էր, որ եթե ապացուցվի, թե ոստիկանությունը մասնակցություն է ունեցել սպանություններին, ապա նշանակում է, որ գործում կներգրավվի նաև Հյուսիսային Իռլանդիայի ոստիկանության հետ կապված հարցերով օմբուդսմենի գրասենյակը: Կառավարությունը տեղեկություն էր հայտնել, որ Ուեյրը վերջապես համաձայնել է Դուբլինում հանդիպել ՊԴՅՅ-ի հետ, սակայն նա, այնուամենայնիվ, հրաժարվել էր որևէ գրավոր հայտարարություն անել կամ հանդես գալ դատարանում:

26. Կապ էր հաստատվել ոստիկանության և ընտանիքի անդամների, վերջիններիս փաստաբանների կամ Կենտրոնի հետ: Մասնավորապես, հանդիպումներ էին տեղի ունեցել 2000թ. հունվարի 21-ին՝ գլխավոր ոստիկանապետ ՄքՔեննի հետ, 2001թ. դեկտեմբերի 19-ին՝ տեսուչ-խուզարկու Այքենի հետ, 2002թ. նոյեմբերին՝ տեսուչ-խուզարկու Ուիլիամսոնի հետ, 2004թ. հունիսին և օգոստոսին՝ գլխավոր ոստիկանի (կոնստեբլի) հետ: ՊՅԽ անդամները 2006թ. ապրիլի 5-ին և մայիսի 3-ին հանդիպել էին ընտանիքների կամ նրանց ներկայացուցիչների հետ: Իրականացվել էր նաև ծավալուն հաղորդակցություն ընտանիքների և նրանց ներկայացուցիչների հետ:

D. Հետաքննության անհամարժեքության հարցի դատական վերանայման վերաբերյալ գանգատը

Տես վերոհիշյալ *Brecknell*-ի գործը (կետեր 39-41):

E. Հետաքննությունների անկախ հանձնաժողովների գեկույցները (Իռլանդիայի Հանրապետություն)

Տե՛ս վերոհիշյալ *Brecknell*-ի գործը (կետեր 42-49):
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՅԻ 2-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

27. Դիմողը գանգատվել էր, որ Միացյալ Թագավորությունը չի ապահովել իր որդիների սպանությանը ՈւԹՈ-ի ներգրավվածության վերաբերյալ 1999 թվականին Ջոն Ուեյրի արած հայտարարությունների կապակցությամբ արդյունավետ պաշտոնական քննության անցկացումը՝ վիճարկելով Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը, որը սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով:

Ոչ մեկին չի կարելի դիտավորությամբ գրկել կյանքից այլ կերպ, քան ի կատարումն դատարանի կայացրած դատավճռի՝ այն հանցագործության համար, որի կապակցությամբ օրենքով նախատեսված է այդ պատիժը:

2. Կյանքից գրկելը չի համարվում սույն հոդվածի խախտում, եթե այն հետևանք է ուժի գործադրման, ինչը բացարձակապես անհրաժեշտ է՝

ա) ցանկացած անձի անօրինական բռնությունից պաշտպանելու համար,

բ) օրինական ձերբակալում իրականացնելու կամ օրինական հիմքերով կալանավորված անձի փախուստը կանխելու համար,

գ) խռովությունը կամ ապստամբությունը ճնշելու նպատակով օրենքին համապատասխան գործողություն ձեռնարկելու համար»:

A. Կողմերի դիրքորոշումները

28. Կողմերի դիրքորոշումները նույնն են, ինչ վերոհիշյալ *Brecknell*-ի գործով ներկայացվածները (կետեր 54-59, 60-64):

B. Դատարանի գնահատականը

29. Դատարանը մատնանշում է վերոհիշյալ *Brecknell*-ի գործով (կետեր 65-81) իր հիշատակած սկզբունքները և կատարած վերլուծությունը: Նույն հիմքով Դատարանը եզրակացնում է, որ Ուեյրի արած հայտարարությունների կապակցությամբ իրականացված հետաքննությունը՝ ՈւԹՈ-ի հսկողության տակ գտնվելու նախնական

փուլում, բավարար չափով անկախ չի եղել: Միայն այդ մասով տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 13-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

30. Հաշվի առնելով վերոհիշյալ եզրակացությունները՝ այս հոդվածի վերաբերյալ առանձին զանգատ քննելը Դատարանը նպատակահարմար չի համարում:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

31. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի կիրառումը

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

32. Դիմողը պահանջել է ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում՝ այն տառապանքի և սթրեսի դիմաց, որն ինքը կրել էր իր որդիների մահվան հանգամանքների կապակցությամբ Պետության կողմից արդյունավետ պաշտոնական քննություն չանցկացնելու հետևանքով:

33. Կառավարությունը հայտնել է, որ եթե անգամ ընդունվի, որ դատավարական պարտավորության խախտում տեղի ունեցել է, միևնույն է, հաշվարկը չի կարող կատարվել այնպես, ինչպես կհաշվարկվեր մահվան անմիջական հետևանքների հետ կապված դատավարական խախտումների դեպքում: Կառավարությունը կարծիք է հայտնել, որ խախտման ճանաչումն ինքնին պետք է արդարացի փոխհատուցում համարվի: Հակառակ դեպքում պահանջները, թերևս, պետք է ավելի համեստ լինեն:

34. Դատարանը գտնում է, որ ներպետական իշխանությունները դիմողի որդիների մահվան մասին Ջոն Ուեյրի ներկայացրած սկզբնական պնդումների առնչությամբ չեն կատարել պատշաճ անկախ քննություն անցկացնելու՝ իրենց պարտականությունները: Այդ ամենը հաշվի առնելով՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողը կրել է որոշակի ոչ նյութական վնաս, որը բավարար չափով չի փոխհատուցվի սոսկ Կոնվենցիայի խախտումն ընդունելով: Կատարելով անկողմնակալ գնահատում՝ Դատարանը որոշում է, որ դիմողին պետք է վճարվի 5.000 եվրո:

B. Ծախքեր և ծախսեր

35. Դիմողը պահանջել է 7,358.97 մեծբրիտանական ֆունտ՝ որպես տվյալ գործով իրականացված փաստաբանական ծախսերի փոխհատուցում, ներառյալ ավելացված արժեքի հարկը:

36. Կառավարությունը նշել է, որ փաստաբանի վարձատրության ընդհանուր գումարը (անգամ դատարաններում հոգատար աշխատանքի համար 50% հավելավճարի պայմաններում) չափից ավելի է, և որ այդ պահանջը կիսով չափ է հիմնավորված: Աշխատաժամանակի ընդհանուր թիվը ևս չափից ավելի է՝ հաշվի առնելով նույն ժամանակ քննված նույնանման չորս գործերը: Կառավարությունն առաջարկել է չորս գործերի համար՝ միասին, վճարել ոչ ավելի, քան 20.000 մեծբրիտանական ֆունտ:

37. Դատարանը հիշեցնում է, որ փոխհատուցման ենթակա են միայն այն իրավաբանական ծախսերը, որոնք կատարվել են փաստացի և անհրաժեշտաբար, և եթե դրանք քանակական առումով ողջամիտ են՝ Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի իմաստով (ի թիվս այլ գործերի՝ տե՛ս *Nikolova v. Bulgaria* [GC], no. 31195/96, 1999թ. մարտի 25-ի վճիռ, կետ 79, և *Smith and Grady v. the United Kingdom (just satisfaction)*, no. 33985/96 և no. 33986/96, կետ 28, ECHR 2000-IX գործերը):

38. *Brecknell*-ի գործով (կետ 92) Դատարանն արդեն որոշել էր, որ դիմողին որպես փաստաբանական ծախսերի փոխհատուցում պետք է վճարվի 29.000 եվրո: Հաշվի առնելով այն փաստը, որ հիմնական դիմումից անջատ քննություն է պահանջվել միայն ի սկզբանե ներկայացված փաստերի առնչությամբ, Դատարանը որոշում է, որ դիմողին պետք է վճարվի 5.000 եվրո, ներառյալ ավելացված արժեքի հարկը:

C. Տուգանային տոկոսներ

39. Դատարանը նպատակահարմար է համարում, որպեսզի տուգանային տոկոսը գանձվի Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքի հիման վրա՝ հավելած երեք տոկոս:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. *Վճռում է, որ* տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում՝ ՈւՅՈՒ-ի կողմից 1999թ. սկսված քննության նախնական փուլում ՈւՅՈՒ-ի ոչ բավարար անկախության կապակցությամբ,

2. *Վճռում է, որ* Կոնվենցիայի 13-րդ հոդվածի խախտման վերաբերյալ առանձին քննությունն անհրաժեշտ չէ:

3. *Վճռում է, որ.*

(a) Պատասխանող պետությունը, Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան, ստորև նշված գումարները դիմողին պետք է վճարի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում, որոնք պետք է հաշվվեն ֆունտ ստեռլինգով՝ փոխհատուցման օրվա դրությամբ սահմանված փոխարժեքին համապատասխան.

(i) 5.000 (հինգ հազար) եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում,

(ii) 5.000 (հինգ հազար) եվրո՝ որպես ծախքերի և ծախսերի փոխհատուցում,

(b) վճարումը վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո կատարելու դեպքում այդ ժամանակահատվածի համար պետք է վճարվի տուգանային տոկոս, որը հավասար է չկատարված պարտավորության ժամանակահատվածում Եվրոպական կենտրոնական բանկի սահմանած փոխառության միջին տոկոսադրույքին՝ հավելած երեք տոկոս:

4. *Մերժում է* դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարված է անգլերենով և գրավոր հրապարակված 2007թ. նոյեմբերի 27-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

**ՆԻԿՈԼՈՎԱՆ ԵՎ ՎԵԼԻՉԿՈՎԱՆ ԸՆԴԴԵՄ
ԲՈՒԼԴԱՐԻԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ**

2007թ. դեկտեմբերի 20-ի վճիռը

**CASE OF NIKOLOVA AND
VELICHKOVA v. BULGARIA**

ԱՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

6. Դիմողները պրն Աթանաս Վելիչկովիչ Նիկոլովի կինն ու դուստրն են: Պրն Նիկոլովը մահացել է 1994թ. հոկտեմբերի 1-ին՝ 1994թ. սեպտեմբերի 27-ին երկու ոստիկանի կողմից վնասվածքներ ստանալու հետևանքով:

A. 1994թ. սեպտեմբերի 27-ի իրադարձությունները և դրանց արդյունքում պրն Նիկոլովի մահը

7. 1994թ. սեպտեմբերի 27-ին, մոտ ժամը 2-ին Շումենի տարածքային ոստիկանության արագ արձագանքման ուժերի տասնմեկ անդամ զինավարժություններ էին անցկացնում քաղաքից դուրս: Նրանց տեսադաշտում հեռավորության վրա գտնվում էին պրն Նիկոլովը, ով այդ ժամանակ վաթսուներկու տարեկան էր, և պրն Ն. Ռ.-ն, ովքեր փորձարկում էին տնային պայմաններում պատրաստված մետաղյա ալեփոխարկիչ: Խմբի ղեկավարը՝ լեյտենանտ Ի. Ի.-ն, ենթադրել է, որ այդ երկուսը գանձ որոնողներ են և խմբին ուղարկել է իր կասկածն ստուգելու: Երկու ոստիկան մոտեցել են պրն Ն. Ռ.-ին, իսկ այդ ընթացքում ավագ սերժանտներ Բ. Ի.-ն և Յ. Թ.-ն շարժվել են պրն Նիկոլովի ուղղությամբ: Ոստիկաններից ոչ մեկը համազգեստով չի եղել: Ավագ սերժանտներ Բ. Ի.-ն և Յ. Թ.-ն մոտեցել են պրն Նիկոլովին, որը փորձել է քլունգը թաքցնել թփերի մեջ: Ջարմացած երկու տղամարդու հանկարծակի հայտնվելուց՝ պրն Նիկոլովը քլունգը դեն չի նետել, այլ այն պահել է դեպի առաջ՝ ընդունելով պաշտպանական դիրք: Ավագ սերժանտ Բ. Ի.-ն այն ձեռքից խլել է և նետել անվտանգ հեռավորության վրա: Այնուհետև ոստիկաններից յուրաքանչյուրն սկսել է հարվածել պրն Նիկոլովի գլխին: Դրանից հետո նրան նետել են գետնին, ձեռնաշղթաներ հագրել և տարել իրենց գործընկերների մոտ: Կանչվել է մեքենա, և պրն Նիկոլովն ու պրն Ն. Ռ.-ն, որը ևս ձերբակալվել էր, տարվել են Շումենի շրջանային ոստիկանություն: Գրեթե ժամը երեքին, տեղամասում իր հարցաքննությանն սպասելիս պրն Նիկոլովն ուշագնաց է եղել: Կանչվել է շտապ օգնություն, որը նրան տեղափոխել է հիվանդանոց, որտեղ պարզվել է, որ նա թմբիրի մեջ է ընկել:

8. Գլխուղեղի արյունազեղությունը վերացնելու նպատակով կատարված անհաջող վիրահատությունից հետո պրն Նիկոլովը մահացել է 1994թ. հոկտեմբերի 1-ին: Նրա մահվան առթիվ հարուցված քրեական գործի ընթացքում կազմված բժշկական եզրակացությունը փաստել է, որ մահվան պատճառը գանգի և գլխուղեղի ծանր վնասվածքն էր և ներուղեղային արյունահեղությունը:

B. Ոստիկանների դեմ քրեական գործի վարույթը

1. Նախաքննությունը

9. 1994թ. հոկտեմբերի 2-ին Շումենի տարածքային քննչական ծառայության կողմից դեպքի առթիվ հարուցվել է քրեական գործ: Արարքն սկզբնապես որակվել է որպես սպանություն՝ 1968թ. քրեական օրենսգրքի («ՔՕ») 115-րդ հոդվածի հիման վրա (տես ստորև՝ կետ 39):

10. 1994թ. հոկտեմբերի 3-ին վարույթն իրականացնող քննիչը հարցաքննել է ավագ սերժանտներ Բ. Ի.-ին և Յ. Թ.-ին: Դեպքի վարումն բժշկի ներկայությամբ հարցաքննվել է նաև պրն Ն. Ռ.-ն: Քննիչը դեպքի վայրում մի շարք լուսանկարումներ է արել:

11. Մնացած վկաներից շատերը ցուցմունք են տվել 1994թ. հոկտեմբերին և 1995թ. մարտին ու մայիսին: Կազմվել են մի քանի փորձագիտական եզրակացություններ:

12. Ավագ սերժանտներ Բ. Ի.-ին և Յ. Թ.-ին մեղադրանք է առաջադրվել, և նրանք կրկին հարցաքննվել են 1995թ. ապրիլի 27-ին: Նրանք ազատ են արձակվել զրավի դիմաց:

13. 1995թ. մայիսի 2-ին մեղադրանք է առաջադրվել նաև պրն Ն. Ռ.-ին հարցաքննած երկու ոստիկաններին:

14. 1995թ. մայիսի 12-ին գործի վարույթն իրականացնող քննիչը կազմել է վերջնական եզրակացությունը՝ գտնելով, որ ավագ սերժանտներ Բ. Ի.-ն և Յ. Թ.-ն պետք է ՔՕ 124-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա պատասխանատվության ենթարկվեն պրն Նիկոլովին դիտավորությամբ ծանր մարմնական վնասվածքներ հասցնելու համար, ինչը հանգեցրել է նրա մահվան (տես ստորև՝ կետ 37): Նա նաև եզրակացրել է, որ պրն Ն. Ռ.-ին ձերբակալած մյուս երկու ոստիկանները պետք է պատասխանատվության ենթարկվեն նրան թեթև մարմնական վնասվածքներ հասցնելու համար: Նա նշել է, *inter alia*, որ բոլոր ոս-

տիկանները ժխտել են իրենց մեղքը՝ չնայած հակառակի մասին վկայող ապացույցներին, դասեր չեն քաղել իրենց արարքից և որևէ կերպ չեն զղջացել: Նա նաև նշել է, որ ավագ սերժանտ Բ. Ի.-ին և պրն Ն. Ռ.-ին թեթև մարմնական վնասվածք հասցրած ոստիկանները մեղադրվել են նաև խնդրո առարկա արարքից դեռևս մի քանի ամիս առաջ՝ 1994թ. ապրիլի 18-ին, մեկ այլ անձի թեթև մարմնական վնասվածք պատճառով: Անդրադառնալով հանցանքին նպաստած պատճառներին՝ քննիչը մատնանշել է հետևյալը. «վերջին ժամանակներս հանցագործությունների թվի աճը, ինչն իրավապահ մարմիններին ստիպում է բոլոր քաղաքացիների մեջ տեսնել կասկածելի քրեական մտադրություն, քանի դեռ հակառակը չի ապացուցվել: Պազարդզիկ քաղաքում ոստիկանական դպրոցում յուրաքանչյուր տարի անցկացվող նրանց ֆիզիկական պատրաստության դասընթացների ժամանակ նրանց սովորեցնում են, թե ինչպես դիմակայել բռնի հարձակումներին, սակայն նրանց վերապատրաստումն իրավապահ գործունեության իրավական տեսակետների կապակցությամբ՝ պատշաճ չէ. սա Շումենի նորաստեղծ արագ արձագանքման ուժերում ձևավորված պրակտիկա է, ինչի մասին վկայում է գործի նյութերին կցված ուսումնական ծրագիրը, որը կազմված է ֆիզիկական պատրաստության դասաժամերից և չի ներառում որևէ իրավաբանական վերապատրաստում. իշխանությունների այն մտածողությունը, որ իրավապահները բարձր են կանգնած հասարակությունից. անպատժելիության զգացումը. անտառում՝ մարդկանց տեսադաշտից դուրս տեղի ունեցած երկու հանցագործություններում ականատես վկաների բացակայությունը, ինչպես նաև այն հույսը, որ ամեն ինչ կկոծկվի»:

15. Նկատի ունենալով քրեական դատավարության օրենսգրքի 1995թ. փոփոխությունները, որոնցով զինվորական դատարաններին տրվել է ոստիկաններին առնչվող քրեական գործեր քննելու իրավազորություն, չճշտված ամսաթվի գործը փոխանցվել է Վառնայի տարածքային զինվորական դատախազություն: Դրան ընթացք չի տրվել մինչև 1998թ. հունվար: Այս անգործության կապակցությամբ դիմողները բողոքել են Չանրապետության Նախագահին, Գլխավոր դատախազին և Նախարարների խորհրդին: Վերջիններս բողոքները փոխանցել են զինվորական դատախազությանը:

16. 1998թ. հունվարի 12-ին Վառնայի տարածքային զինվորական դատախազությունը գործն ուղարկել է զինվորական քննիչին՝ գործի հետագա վարույթն իրականացնելու համար:

17. 1998թ. փետրվարի 6-ին Վառնայի տարածքային զինվորական դատախազությունը տեղեկացրել է դիմողներին, որ վարույթը դադարեցվել է մինչև 1998թ. սկզբները՝ աշխատակազմի ծանրաբեռնվածության պատճառով:

18. Վարույթն իրականացնող զինվորական քննիչը 1998թ. հունիսին փոխադրվել է այլ աշխատանքի: Այս պատճառով 1998թ. հուլիսի 31-ին գործի վարույթի իրականացումը հանձնարարվել է մեկ այլ զինվորական քննիչի:

19. Աշխատանքն ավարտելով՝ 1998թ. դեկտեմբերի 30-ին քննիչը կազմել է իր վերջնական եզրակացությունը՝ գտնելով, որ ավագ սերժանտներ Բ. Ի.-ն և Յ. Թ.-ն պետք է կանգնեն դատարանի առջև: Նա նշել է, *inter alia*, որ մինչ այդ օրը ավագ սերժանտ Բ. Ի.-ն եղել է Շումենի տարածքային ոստիկանության արագ արձագանքման ստորաբաժանման միավորի հրամանատար, իսկ ավագ սերժանտ Յ. Թ.-ն՝ Սոֆիայում բանկերի և կանխիկ դրամական միջոցների տեղափոխման անվտանգության համար պատասխանատու մասնագիտացված միավորի ոստիկան:

20. 1999թ. օգոստոսի 18-ին Վառնայի տարածքային զինվորական դատախազությունը կազմել է մեղադրական եզրակացություն ընդդեմ ավագ սերժանտներ Բ. Ի.-ի և Յ. Թ.-ի: Դրանում, *inter alia*, նշվել է, որ 1999թ. հունվարի 15-ին ավագ սերժանտ Բ. Ի.-ն հեռացել է ոստիկանական ուժերից, իսկ ավագ սերժանտ Յ. Թ.-ն դեռևս ծառայության մեջ է՝ որպես առևտրային բանկում պահպանության ծառայություն իրականացնող ոստիկան: Որպես հանցագործության կատարմանը նպաստած գործոններ՝ դատախազը մատնանշել է «մեղադրյալների՝ որպես Ներքին գործերի նախարարության հատուկ ուժերի ոստիկանների, անպատժելիության զգացումը, նրանց կողմից մարդկային արժանապատվության և առողջության, քաղաքացիների անձեռնմխելիության նկատմամբ հարգանքի բացակայությունը և մարդկանց՝ որպես իրենց ֆիզիկական ուժն ու կարողությունները (որոնք անհրաժեշտ են միայն վտանգավոր հանցագործներին վնասագերծելիս) փորձարկելու նմուշ դիտելու, ծեծելու սովորույթը»:

2. Գործի վարույթը դատարանում

21. Վառնայի զինվորական դատարանում գործի քննությունն սկսվել է 1999թ. աշնանը:

22. 1999թ. նոյեմբերի 13-ին դիմողները և պրն Նիկոլովի որդին փոխհատուցման հայց են ներկայացրել ընդդեմ երկու ոստիկանների (5000 բուլղարական լև՝ առաջին դիմողի համար, 4000 լև՝ երկրորդ դիմողի համար, և 4000 լև՝ պրն Նիկոլովի որդու համար) և գործի մեջ ներգրավվել են որպես մասնավոր մեղադրանք ներկայացնող կողմ՝ դատախազի հետ մեկտեղ:

23. Դատարանը միստ է գումարել 1999թ. դեկտեմբերի 3-ին: Դատարանը լսել է դիմողներին, պրն Նիկոլովի որդուն և ամբաստանյալ ոստիկաններին: Դատարանը լսել է կողմերի փաստարկները: Դատախազն իր փաստարկներում նշել է, որ ավագ սերժանտներ Բ.Ի.-ն և Յ.Թ.-ն ենթարկվել են կարգապահական պատասխանատվության: Նա պահանջել է ամբաստանյալներին անմիջապես կալանքի տակ վերցնել և նշանակել ազատագրկման ձևով պատիժ՝ չորսուկեսից մինչև հինգ տարի ժամկետով: Իրենց եզրափակիչ խոսքում ամբաստանյալներն ասել են, որ իրենց մեղավոր չեն ճանաչում և խնդրել են դատարանին արդարացնել իրենց:

24. 1999թ. դեկտեմբերի 3-ի դատավճռում Վառնայի զինվորական դատարանն ավագ սերժանտներ Բ. Ի.-ին և Յ. Թ.-ին մեղավոր է ճանաչել ՔՕ-ի 124-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա՝ պրն Նիկոլովին դիտավորությամբ ծանր մարմնական վնասվածք պատճառելու համար, ինչը հանգեցրել է մահվան: Դատարանը նրանց դատապարտել է երեք տարվա ազատագրկման՝ պատժի կրումը կասեցնելով հինգ տարի: Դատարանը նաև առաջին դիմողի համար նշանակել է 4000 բուլղարական լև, երկրորդի համար՝ 3000 լև և պրն Նիկոլովի որդու համար՝ 3000 լև փոխհատուցում, ինչը պետք է վճարվեր երկու ոստիկանների կողմից համատեղ և հավասարաչափ: Դատարանը մանրամասն նկարագրել է 1994թ. սեպտեմբերի 27-ի դեպքերը և վճռել է.

«...արարքը կատարվել է անզուգուրությամբ... Գործը վերաբերում է բաղադրյալ հանցագործության, որտեղ ավելի փոքր արդյունքի առնչությամբ դիտավորությունը համակցված է ավելի ծանր արդյունքի առնչությամբ անզուգուրության հետ. այլ կերպ ասած՝ հանցագործությունը կատարվել է *mensa rea*-ի երկու ձևերով... Դատարանն այն կարծիքին է, որ երկու ոստիկաններն էլ դիտավորությամբ պրն Նիկոլովին հասցրել են ծանր վնասվածքներ, որոնք հանգեցրել են նրա մահվան: Դիտավորությունը պետք է գնահատվի նրանց գործողությունների միջոցով: Հաշվի առնելով ամբաստանյալների սուբյեկտիվ վերաբերմունքն իրենց գործողության նկատմամբ՝ դատարանը գտնում

է, որ նրանց դիտավորությունը դուրս չի եկել մարմնական վնասվածք հասցնելու շրջանակից: Մահվան ելքի առնչությամբ նրանց վարքագիծը եղել է անխտհեմ: Ամբաստանյալների վարքագծի օբյեկտիվ վերլուծությունը վկայում է, որ նրանք չեն կանխատեսել պրն Նիկոլովի մահվան անխուսափելիությունը և չեն ցանկացել ու չեն կանխատեսել մահվան ելքը, նրանց դիտավորությունը բացառապես միտված է եղել մարմնական վնասվածք հասցնելուն...

Գործում առկա ապացույցները վկայում են, որ ամբաստանյալներից բացի ուրիշ ոչ ոք պրն Նիկոլովի հետ ֆիզիկական շփում չի ունեցել... Հաստատված բոլոր վնասվածքները պատճառվել են միաժամանակ և արագ հաջորդականությամբ: Ապացույցները վկայում են, որ 1994թ. սեպտեմբերի 27-ին ժամը 2-ից մինչև 2.15-ը Շումենի տարածքում ամբաստանյալները... որպես Շումենի տարածքային ոստիկանության ոստիկաններ, ձերբակալել են պրն Նիկոլովին՝ կիրառելով ուժ, և այդ ընթացքում նրան հասցրել են մարմնական տարբեր վնասվածքներ, որոնց մեծ մասը՝ պայմանավորված նրանց պատրաստվածությամբ, ծանր էր: Առկա է ուղղակի պատճառական կապ ծեծի և պրն Նիկոլովի ստացած վնասվածքների ու դրա արդյունքում վրա հասած մահվան միջև: Վնասվածքներ պատճառելու իրենց ուղղակի դիտավորությունը հետապնդելիս՝ ամբաստանյալները չեն ցանկացել վերջնական ելքը, սակայն ելնելով ուժի կիրառման փաստից և հարվածների ուժգնությունից, կարող էին կանխատեսել: Այնուամենայնիվ, հարկ է նշել, որ որպես արագ արձագանքման ուժերի անդամներ՝ ամբաստանյալները ձեռք էին բերել հատուկ հմտություններ հանցագործներին վնասագերծելու և ձերբակալելու գործում: Նրանք կատարել են իրենց անմիջական վերադասի հրամանը..., ինչը ներառում էր պրն Նիկոլովի ձերբակալումը... Այս կապակցությամբ, դատարանը գտնում է, որ խմբի ղեկավարի՝ լեյտենանտ Ի. Ի.-ի վարքագիծը ևս դատապարտելի է, քանզի նա կարող էր և պետք է որոշեր, թե արդյոք պրն Նիկոլովը և պրն Ն. Ռ.-ն հանցագործներ են, որոնք պետք է անհապաղ ձերբակալվեն:

Հանցագործությանը նպաստած պատճառներն ու պայմաններն են. ամբաստանյալների՝ որպես ներքին գործերի նախարարության հատուկ ուժերի անդամների, անպատժելիության զգացումը:

Պատժաչափի տեսակը և քանակը որոշելիս դատարանը որպես մեղմացուցիչ հանգամանք է ընդունում ամբաստանյալների երիտասարդ տարիքը և նրանց լավ բնութագիրը:

Դատարանն ուժի անօրինական գործադրումը դիտել է որպես ծանրացուցիչ հանգամանք:

Դատարանը պատիժը նշանակել է մեղմացուցիչ հանգամանքները գերակա համարելով...

Հաշվի առնելով ամբաստանյալների անձը, հանցագործության ծանրությունը և այն փաստը, որ ամբաստանյալները նախկինում չեն դատապարտվել, ինչպես նաև նկատի ունենալով պատժի նպատակները... դատարանը գտնում է, որ պատիժն անմիջապես կրելու անհրաժեշտություն չկա: Այս հիմքով... պատժի կրումը հետաձգվում է... Մեր իրավունքում պատժի հիմնական նպատակը հանցագործությունների կանխարգելումն է, որն իրականացվում է արդարացի պատիժ նշանակելու միջոցով: Պատժի ծանրությունը կատարված հանցագործության ծանրության հետ համեմատելիս՝ որպես լրացուցիչ գործոն պետք է հաշվի առնվի նաև ամբաստանյալի անձը: Սույն գործում, դատարանը, հաշվի առնելով վերոհիշյալ հաստատված փաստերը, *mens rea*-ի ձևը՝ անզգուշություն, և հանրության համար երկու ոստիկանների վտանգավորության ցածր աստիճանը՝ դատարանը գտնում է, որ չկա պատժի կրումն անմիջապես իրականացնելու անհրաժեշտություն՝ քրեական իրավունքում պատժի նպատակներին հասնելու համար... »:

25. Եվ դիմողները, և՛ ոստիկանները դատավճիռը բողոքարկել են Ջինսվորական վերաքննիչ դատարան: Դիմողները նշել են, որ պատիժը խիստ մեղմ է և փոխհատուցումը՝ խիստ նվազ: Նրանք պնդել են, որ ստորին ատյանի դատարանը սխալ է գնահատել հանցագործության ծանրության աստիճանը և սխալ է թույլ տվել՝ նշանակելով հնարավոր նվազագույն պատժաչափը: Նրանց կարծիքով, ոստիկանները պետք է դատապարտվեին հինգ տարի ժամկետով ազատազրկման՝ առանց պատժի կրումը հետաձգելու:

26. Նիստ գումարելով 2000թ. հոկտեմբերի 25-ին՝ իր 2000թ. դեկտեմբերի 29-ի դատավճռում Ջինսվորական վերաքննիչ դատարանն առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռն ուժի մեջ է թողել մասնակիորեն: Այս դատարանը մեծացրել է փոխհատուցման չափը՝ 5000 լև՝ առաջին դիմողի համար, 4000 լև՝ երկրորդ դիմողի համար և 4000 լև՝ պրն Նիկոլովի որդու համար, սակայն պահպանել է նույն պատիժը: Դատարանը մանրամասն նկարագրել է 1994թ. սեպտեմբերի 27-ի դեպքերը և գտել է, որ «հաշվի առնելով ոստիկանների բազմաթիվ վերադասների առկայության հանգամանքը, նրանց երիտասարդ տարիքը, նրանց հատուկ պատրաստվածությունը, նրանց գործընկերների մտերմությունը, և այն փաստը, որ իր հետագա գործողություններում պրն Նիկոլովը դիմադրել է և հրաժարվել ենթարկվել նրանց օրինա-

կան հրամաններին՝ ֆիզիկական ուժի գործադրումը եղել է Ազգային ոստիկանության մասին 1993 օրենքի 40(1)(1) և (2) 41 (2) և (4) բաժինների խախտմամբ (տե՛ս ստորև՝ կետեր 42 և 43): Ըստ դատարանի.

«Ստորին ատյանի դատարանի կողմից փաստերը հաստատվել են ձեռք բերված ապացույցների հիման վրա և ամբողջությամբ ընդունելի են այս դատարանի կողմից: Այդ փաստերից ելնելով՝ ամբաստանյալների կողմից կատարված արարքը համապատասխանում է ՔՕ 124-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված արարքի հատկանիշներին...»:

I. Ամբաստանյալների բողոքի առնչությամբ

Չամաձայն մեղադրական եզրակացության՝ երկու ամբաստանյալների դեմ մեղադրանք է առաջադրվել հանցաքը հանցակցությամբ կատարելու համար... Դատախազությունը հաշվի չի առել, որ ՔՕ 124-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված արարքի սուբյեկտիվ կողմը ծանր հետևանքի՝ մահվան առնչությամբ, դրսևորվում է անզգուշության ձևով: Քրեական արարքում հանցակցությունը հնարավոր է միայն դիտավորյալ հանցագործությունների առնչությամբ, քանզի այն ենթադրում է երկու կամ ավելի անձանց համատեղ դիտավորյալ մասնակցություն, որոնց գործողություններն իրենց ամբողջության մեջ հանգեցրել են հանցագործության կազմակերպմանը, այդ անձինք գիտակցել են, որ իրենք գործում են մյուսների հետ հանցակցությամբ: ՔՕ 124-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված արարքում actus reus-ը բաղադրյալ է: Նվազ արդյունքի հասնելու դիտավորությունը համակցված է ավելի ծանր արդյունքի առնչությամբ անզգուշությամբ, այն է՝ հանցագործությունը կատարվում է mens rea-ի տարբեր ձևերով, որը բացառում է հանցակցությունը:

...

Կատարված հանցագործությանն իրենց առնչությունը բացառելու վերաբերյալ ամբաստանյալների առարկությունն անհիմն է: Ըստ փորձագիտական եզրակացության՝ զանգի և գլխուղեղի վնասվածքներն առաջացել են բութ առարկայով գլխին զգալի ուժով հասցված երկու առանձին հարվածներից: Փորձագետներն այդ վնասվածքների առաջացման վերաբերյալ տվել են երկու բացատրություն: Ըստ առաջին բացատրության՝ առաջին հարվածը եղել է գլխին՝ կամ ձախ քունքին կամ աջ քունքին, որը հասցվել է գետնին ընկնելուց հետո, իսկ մյուս հարվածը եղել է հակառակ կողմից: Ըստ երկրորդ բացատրության՝ երկու հարվածները կարող էին լինել բութ գործիքով երկու առանձին հաջորդական հարվածների արդյունք: Փորձագետները բացառել են, որ հարվածը կարող էր հասցված լինել քլունգի մետաղյա մասով...

Առաջին ատյանի դատարանը ճիշտ է վարվել երկրորդ բացատրությունը հիմք ընդունելով, ինչը հավաստվում է մնացած ապացույցներով... Իրենց ցուցմունքներում, ներառյալ՝ դատաքննության ժամանակ տրված ցուցմունքներում, երկու ամբաստանյալներն ընդունել են այն փաստը, որ իրենք պրն - Նիկոլովին ձերբակալելիս բռնություն են գործադրել... Երկու ամբաստանյալներն էլ պնդել են, որ զոհը գետնին չի ընկել: Երկուսն էլ պնդել են, որ պրն Նիկոլովը կանգնած էր կամ ծնկած: Ուստի անհնարին էր, որ վնասվածքներից մեկն առաջացած լիներ ընկնելու արդյունքում:

Ամբաստանյալների այն պնդումը, որ զոհի մահը վրա է հասել ոչ թե ծանր մարմնական վնասվածքների, ինչպես հաստատված է համարել առաջին ատյանի դատարանը, այլ թեթև մարմնական վնասվածքների արդյունքում՝ անհիմն է և ամբողջովին չհիմնավորված: Երկու բժշկական փորձագիտական եզրակացություններն էլ միանշանակորեն պնդել են, որ զանգի և զլխուղեղի ծանր վնասվածքները հանգեցրել են առողջության՝ կյանքին սպառնացող շարունակական վատթարացման, այսինքն՝ այն համապատասխանում է ծանր մարմնական վնասվածքներին հատուկ բժշկական և կենսաբանական հատկանիշներին:

Առաջին ատյանի դատարանը իրավամբ գտել է, որ երկու ամբաստանյալները դիտավորությամբ հասցրել են ծանր մարմնական վնասվածքներ, որոնք հանգեցրել են մահվան: Այս դատարանի պատճառաբանությունները՝ կապված ծանր մարմնական վնասվածքներ հասցնելու դիտավորության հետ, և կապված վերջնական արդյունքի՝ մահվան առնչությամբ անզգուշության հետ, համոզիչ են և ամբողջությամբ ընդունելի այս դատարանի կողմից, ուստի դրանք կրկնելու անհրաժեշտություն չկա:

...

II. Դիմողների բողոքի առնչությամբ

Բողոքը մասամբ ընդունելի է: Նշանակված՝ եռամյա ժամկետով ազատազրկումը, որ նույնիսկ դա օրենքով սահմանված նվազագույն չափն է, անհամասնորեն մեղմ չէ: Առաջին ատյանի դատարանը պատժաչափը նշանակելիս հաշվի է առել բոլոր էական հանգամանքները: Մյուս կողմից, ճշմարիտ է, որ մարդկային կյանք է խլվել այնպիսի պայմաններում, երբ պրն Նիկոլովի նկատմամբ նման աստիճանի ֆիզիկական բռնություն կիրառելու անհրաժեշտություն չկար: Մյուս կողմից, ամբաստանյալները չունեին նախկինում դատվածություն, ունեին լավ վարք, նրանցից յուրաքանչյուրը հասցրել է մեկ հարված, մահը պատճառվել է անզգուշությամբ, ամբաստանյալները գործել են իրենց անմիջական վերադասի ուղղակի հրամանի համաձայն հանցագործին ձերբակալելու մտադրությամբ, պրն Նիկոլովը սկզբում չի ենթարկվել և

ծեռքից չի նետել քլունգը և այն պահել է ձեռքում, ամբաստանյալներն արդեն հեռացվել են ոստիկանությունից: Ելնելով այս ամենից՝ դատարանը գտնում է, որ առաջին ատյանի դատարանի՝ պատժաչափի վերաբերյալ եզրահանգումները հիմնավոր են, քանզի վերջինիս եզրահանգումն առ այն, որ ամբաստանյալների ուղղումն ու վերադաստիարակումը չեն պահանջում ազատազրկման ձևով նշանակված պատժի անմիջապես կրում:

Բողոքը հիմնավոր է փոխհատուցման չափի առնչությամբ: Ոչ նյութական վնասի չափը պետք է որոշվի դատավճիռը կայացնելու ժամանակ: Ներկայումս ոչ նյութական վնասի առնչությամբ դատարանի պրակտիկան թուլատրում է ավելի մեծ գումարներ, քան պահանջել են դիմողները: Այս պատճառով դատարանը գտնում է, որ դատավճիռը պետք է փոփոխվի՝ դիմողներին տրամադրելով իրենց տրամադրած գումարները: Փոխհատուցման այս չափը կարող է լինել այն ցավի ու տառապանքի հատուցում, որը դիմողները կրել են իրենց հարազատի կորստի հետևանքով»:

27. Ե՛վ դիմողները, և՛ ոստիկանները բողոք են ներկայացրել Գերագույն վճռաբեկ դատարան: Դիմողները կրկին պնդել են, որ հետաձգված պատիժը չափազանց մեղմ է: Նրանք վիճարկել են ստորին ատյանի դատարանների կողմից ավագ սերժանտ Բ. Ի.-ին տրված որակումը. նրան որպես «լավ վարքի» տեր անձ որակելը կասկածահարույց էր, քանի որ նա պոն Նիկոլովին ծեծի ենթարկելուց վեց ամիս առաջ մեղադրվել էր մի կալանավորի ծեծի ենթարկելու համար: Ամբաստանյալները պնդել են, որ ստորին ատյանի դատարանները նշանակել են խիստ ծանր պատիժ:

28. Նիստ գումարելով 2001թ. դեկտեմբերի 5-ին՝ Գերագույն վճռաբեկ դատարանն իր 2002թ. հունվարի 14-ի որոշմամբ Գերագույն վճռաբեկ դատարանն ուժի մեջ է թողել ստորին ատյանի դատարանների դատավճիռները՝ հետևյալ հիմնավորումներով.

«Ինչ վերաբերում է դիմողների բողոքին.

Դիմողները պնդել են, որ ստորին ատյանի դատարանները սխալ են թույլ տվել՝ հետաձգելով պատժի կրումը, և պահանջել են, որպեսզի ամբաստանյալները պատիժը կրեն անմիջապես:

Բողոքի այս հիմքը չի արդարացվում գործում առկա նյութերով և անհիմն է: Կիրառելով ԶՕ-ի 66-րդ հոդվածը՝ ստորին ատյանի դատարանները հաշվի են առել ամբաստանյալի անձը բնութագրող տվյալներ և քրեական օրենսգրքում պատժի կրումը հետաձգելու իրավական կարգավորումներ: Հաշվի առնելով ամբաստանյալների քրեական մաքուր անցյալը, նրանց լավ բնութագի-

րը, հանցագործության կատարման ձևը, այն է՝ յուրաքանչյուրի կողմից մեկական հարված հասցնելը, mens rea-ի ձևը, այն է՝ յուրաքանչյուր ամբաստանյալի անզգուշությունը, զոհի վարքագիծը և հաշվի առնելով պատժի նպատակները... , եզրահանգումն առ այն, որ ամբաստանյալների ուղղումը և վերադաստիարակումը չեն պահանջում պատժի կրում, օրինական է: Այս դատարանն ամբողջությամբ կիսում է այդ մոտեցումը...

Ինչ վերաբերում է երկու ամբաստանյալների բողոքին.

Բողոքի հիմքերն են նյութական իրավունքի խախտումը և նշանակված պատժի ու փոխհատուցման ակնհայտ անարդարացիությունը:

Նկատի ունենալով ստորին աստիճանի դատարանների կողմից հաստատված փաստերը, որոնք այս դատարանի կողմից վերանայման ենթակա չեն, դատարանը գտնում է, որ նյութական իրավունքի խախտման վերաբերյալ փաստարկն անհիմն է և արդարացված չէ գործի նյութերով: Հանցագործություն կատարած անձանց ինքնությունը կասկածի ենթակա չէ, և ճիշտ է նաև արարքի որակումը: Ամբաստանյալներից յուրաքանչյուրը կատարել է ՔՕ 124-րդ հոդվածի 1-ին կետով նախատեսված արարքի բոլոր տարրերը: Ապացույցները՝ ամբաստանյալների ցուցմունքները, վկաների ցուցմունքները՝ զուգորդված բժշկական փորձագիտական եզրակացությունների և այլ գրավոր ապացույցների հետ, որոնք ճշտորեն գնահատվել են երկու դատական աստիճաններում էլ... նրանց հիմք են տվել եզրակացնելու, որ նրանք երկուսն էլ հանցագործությունը կատարել են միմյանցից անկախ՝ գտնվելով ոստիկանական ծառայության մեջ և իրենց պարտականությունները կատարելու կապակցությամբ՝ այդպիսով պրն Նիկոլովի մահվան առնչությամբ դրսևորելով անզգուշություն և դիտավորություն՝ ծանր մարմնական վնասվածքներ հասցնելու առնչությամբ: Դատարանների անձնական համոզմունքը հիմնվել է գործի բոլոր փաստերի օբյեկտիվ, բազմակողմանի և լիարժեք գնահատման վրա, որոնք ենթարկվել են լուրջ և խոր վերլուծության: Հաշվի առնելով փաստերը՝ ինչպես հաստատվել է վերաքննիչ դատարանի կողմից, actus reus-ի և mens rea-ի վերաբերյալ եզրահանգումներն օրինական են:

Այս առումով ամբաստանյալների առարկությունը, որ մահը վրա է հասել թեթև մարմնական վնասվածքների արդյունքում, անհիմն է: Համանման առարկություն արվել է նաև վերաքննիչ դատարանում, վերջինս քննության է առել այս հարցը և ամբողջությամբ մերժել է այն: Պատճառաբանությունները մանրամասն են և հիմնվում են ապացույցների վրա, ուստի դատարանը կիսում է այդ մոտեցումը:

...

Նմանապես անհիմն են պատժի և փոխհատուցման ակնհայտ անարդարացիության վերաբերյալ փաստարկները: Պատիժը սահմանելիս առաջին և վերաքննիչ ատյանների դատարանները վերլուծել են այն մեղամացուցիչ և ծանրացնող բոլոր հանգամանքները: Նրանք իրավամբ գերակա են համարել մեղմացուցիչ հանգամանքները և նշանակել են օրենքով նախատեսված նվազագույն պատիժ՝ հետաձգելով դրա կրումը: Ավելի մեղմ պատիժն արդարացված չէր լինի, քանզի չէր համապատասխանի քրեական իրավունքի նպատակների իրականացմանը:

Նմանապես արդարացված է փոխհատուցման չափը: Հանցագործության արդյունքում պատճառված ոչ նյութական վնասը գնահատվել է գործի բոլոր նյութերի և արդարության սկզբունքների հիման վրա... Հաշվի առնելով պատճառված ցավն ու տառապանքը և կորստի անդամալիությունը, այս դատարանը գտնում է, որ ստորին ատյանի դատարանի կողմից նշանակված փոխհատուցման չափն արդարացի է և ամբողջությամբ կփոխհատուցի դիմողներին»:

C. Ոստիկանների դեմ կատարման վարույթը

29. 2002թ. հունվարի 25-ին դիմողները ձեռք են բերել կատարողական թերթ ընդդեմ երկու ոստիկանների: Քանի որ ոստիկանները հրաժարվել են կամովին կատարել դատավճիռը, դիմողները 2002թ. դեկտեմբերի 28-ին կատարողական վարույթ են նախաձեռնել ընդդեմ ոստիկանների: 2002-2004թթ. ընթացքում Շումենի տարածքային դատարանը փորձել է գումարներ հավաքել այս երկու ոստիկաններից, բայց՝ ապարդյուն, քանզի նրանք չունեին առգրավման ենթակա որևէ գույք: Այս պատճառով դիմողների պահանջով կատարողական վարույթը մինչև 2004թ. վերջը դադարեցվել է:

D. Դիմողների քաղաքացիական հայցն ընդդեմ Շումենի տարածքային ոստիկանական ստորաբաժանման

30. 1997թ. հուլիսի 24-ին երկու դիմողները և պրն Նիկոլովի որդին Շումենի շրջանային դատարանում քաղաքացիական հայց են հարուցել ընդդեմ Ներքին գործերի նախարարության և Շումենի տարածքային ոստիկանական ստորաբաժանման: Նրանք պահանջել են պրն Նիկոլովի մահվան դիմաց ոչ նյութական վնասի հատուցում՝

1.500.000 լև³ առաջին դիմողի համար, 750.000 լև՝ երկրորդ դիմողի համար և 750.000 լև՝ պրն Նիկոլովի որդու համար:

31. Առաջին նիստում՝ 1997թ. հոկտեմբերի 16-ին Շումենի շրջանային դատարանը կասեցրել է գործի վարույթը՝ մինչև քրեական գործի վարույթի ավարտը: 2002թ. հունվարի 12-ին (տե՛ս վերը՝ կետ 28)՝ քրեական գործի վարույթի ավարտից հետո 2003թ. հուլիսի 16-ին Շումենի շրջանային դատարանը վերսկսել է գործի վարույթը:

32. Դատարանը գումարել է երեք նիստ՝ 2003թ. նոյեմբերի 5-ին, 2004թ. հունվարի 30-ին և մայիսի 12-ին: Նա ոստիկանների դեմ կայացված դատավճիռներն ընդունել է որպես ապացույց և լսել է կողմերին: 2004թ. մայիսի 12-ի որոշմամբ դատարանը գործի վարույթն ընդդեմ Ներքին գործերի նախարարության՝ կարճել է, վճռելով, որ միակ մարմինը, որը պատասխանատու է ոստիկանների գործողությունների համար, Շումենի տարածքային ոստիկանական ստորաբաժանումն է, որը ոստիկանների գործատուն է:

33. 2004թ. հունիսի 24-ին Շումենի շրջանային դատարանը Շումենի տարածքային ոստիկանական ստորաբաժանումն է կարգադրել է 1994թ. սեպտեմբերի 27-ից՝ պրն Նիկոլովի մահվան օրվանից սկսած առաջին դիմողին վճարել 1500 լև, երկրորդ դիմողին՝ 750 լև և պրն Նիկոլովի որդուն՝ 750 լև՝ գումարած օրենքով սահմանված տոկոսներ: Դատարանը նաև տրամադրել է 149.40 լև փոխհատուցում՝ ծախսերի և ծախքերի դիմաց: Դատարանը գտել է, որ պրն Նիկոլովի մահվան հետ կապված դեպքերը և նրա մահվան հետևանքով դիմողների կրած ոչ նյութական վնասն ամբողջությամբ հաստատվել են ոստիկանների դեմ կայացված քրեական դատարանների դատավճիռներով: Այս դատավճիռները, որոնք դիմողների ոչ նյութական վնասը զնահատել են համապատասխանաբար 5000 լև և 4000 լև, պարտադիր են քաղաքացիական դատարանի համար: Դատարանը նաև նշել է, որ դիմողները չեն կարողացել ստանալ այն գումարը, որը որպես փոխհատուցում նշանակվել էր քրեական գործի վարույթի արդյունքում, և եզրակացրել է, որ նման պարագայում փոխհատուցումը պետք է վճարվի ոստիկանների գործողությունների համար պատասխանատու մարմնի կողմից: Դատարանը նկատել է, այնուամենայնիվ,

³ 1999թ. հուլիսի 5-ին բուլղարական լըր վերաարժևորվել է: Մեկ նոր բուլղարական լըր հավասար է 1000 հին բուլղարական լևի:

որ դիմողները պահանջել են ավելի փոքր գումարներ՝ 1500 և 750 լև, ուստի դատարանը չէր կարող տրամադրել ավելին:

34. 2004թ. հուլիսի 19-ին Շումենի տարածքային ոստիկանական ստորաբաժանումը բողոքարկել է այս վճիռը: 2004թ. նոյեմբերի 15-ին դիմողները մեծացրել են իրենց պահանջի չափը՝ համապատասխանաբար 5000 և 4000 լև: Շումենի տարածքային դատարանը գումարել է հինգ միստ՝ 2004թ. նոյեմբերի 16-ին, 2005թ. հունվարի 11-ին և փետրվարի 24-ին:

35. 2005թ. մարտի 29-ին Շումենի տարածքային դատարանն ուժի մեջ է թողել ստորին աստիճանի դատարանի վճիռը: Այն ևս հաշվի է առել քրեական դատարանների եզրահանգումները և նշել, որ դիմողները չեն կարողացել արդյունավետորեն ի կատար ածել փոխհատուցման գործընթացը: Ինչ վերաբերում է դիմողների՝ փոխհատուցման չափն ավելացնելու պահանջին, ապա դատարանը գտել է, որ նման պահանջը չի կարող հաշվի առնվել, քանի որ այն առաջին անգամ ներկայացվել է վերաքննիչ վարույթում, իսկ բողոքը ներկայացված է դատապարտյալների կողմից:

36. Գործի վարույթի ավարտից քիչ անց Շումենի տարածքային ոստիկանական ստորաբաժանումը վճարել է փոխհատուցման գումարը:

II. ՀԱՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

A. 1968 թ. քրեական օրենսգիրքը

37. ՔՕ-ի 124-րդ հոդվածի 1-ին կետը սահմանում է, որ դիտավորությամբ մարմնական վնասվածք հասցնելը, որն անզգուշորեն հանգեցրել է մահվան, պատժվում է ազատազրկմամբ երեք տարուց մինչև տասներկու տարի ժամկետով՝ ծանր մարմնական վնասվածքների դեպքում, երկուսից մինչև ութ տարի ժամկետով՝ միջին ծանրության մարմնական վնասվածքների դեպքում, և մինչև հինգ տարի ժամկետով՝ թեթև մարմնական վնասվածքների դեպքում:

38. ՔՕ-ի 128-րդ հոդվածի 2-րդ կետը, 129-րդ հոդվածի 2-րդ կետը և 130-րդ հոդվածի 2-րդ կետը տարբեր բժշկական չափանիշների

հիման վրա տարբերակում են կատարում ծանր, միջին ծանրության և թեթև մարմնական վնասվածքների միջև:

39. ՔՕ-ի 115-րդ հոդվածի համաձայն՝ սպանությունը պատժվում է ազատազրկմամբ տասից մինչև քսան տարի ժամկետով: 116-րդ հոդվածի 1 (2) կետի համաձայն՝ ոստիկանների կողմից իրենց պարտականությունները իրականացնելիս կատարված սպանությունը պատժվում է ազատազրկմամբ՝ տասնհինգից մինչև քսան տարի ժամկետով՝ ներման իրավունքով կամ առանց դրա:

40. ՔՕ-ի 54-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը պարտավոր է պատժաչափը որոշել օրենքով սահմանված սահմանների շրջանակում՝ հաշվի առնելով քրեական իրավունքի ընդհանուր նորմերը, հանցագործության և հանցավորի վտանգավորությունը, հանցագործության կատարման շարժառիթները և այլ մեղմացնող ու ծանրացնող հանգամանքներ:

41. ՔՕ-ի 66-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը կարող է մինչև երեք տարի ժամկետով ազատազրկման կրումը հետաձգել երեքից մինչև հինգ տարով՝ պայմանով, եթե հանցավորը նախկինում դատապարտված չի եղել ազատազրկման՝ հանրային մեղադրանքի շրջանակներում դատապարտելի հանցագործություն կատարելու համար, և պայմանով, եթե դատարանը գտնի, որ քրեական պատժի նպատակները (մասնավորապես՝ հանցագործի վերադաստիարակումը) կարող է տեղի ունենալ առանց պատիժն անմիջապես կրելու:

B. Ազգային ոստիկանության մասին 1993թ. օրենքը

42. Խնդրո առարկա ժամանակ գործող և ներկայումս ուժը կորցրած՝ Ազգային ոստիկանության մասին 1993թ. օրենքի 40 (1) բաժինը սահմանում էր.

«...ոստիկանները կարող են իրենց պարտականությունները կատարելիս ... ուժ կիրառել... եթե միայն նրանք չունեն գործողության այլընտրանք, երբ.

1. անձը դիմադրում է կամ հրաժարվում օրինական հրամանին ենթարկվելուց,

2. ձերբակալում է հանցագործին, որը չի ենթարկվում կամ դիմադրում է ոստիկանին,

...

5. հարձակում է գործում քաղաքացիների կամ ոստիկանների վրա,...»:

43. Օրենքի 41(2) բաժնի համաձայն՝ ուժի կիրառումը պետք է, *inter alia*, համարժեք լինի հատուկ հանգամանքներին և հանցագործի անձին: Օրենքի 41 (3) բաժինը հրահանգում է ոստիկաններին «հնարավորության դեպքում պաշտպանել այն անձանց առողջությունը, ում դեմ ուժը կիրառվում է»: Օրենքի 41 (4) բաժինը նախատեսում է, որ ուժի կիրառումն անմիջապես պետք է դադարեցվի իր նպատակին հասնալուն պես:

C. Պայմանագրերի և պարտավորությունների մասին 1951թ. օրենքը

44. Պայմանագրերի և պարտավորությունների մասին 1951թ. օրենքի 49-րդ բաժնի համաձայն՝ իրավաբանական անձինք, ներառյալ պետական մարմինները, համապարտ պատասխանատվություն են կրում իրենց աշխատակիցների պատճառած վնասի համար:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

A. Կողմերի փաստարկները

45. Կառավարությունը՝ վկայակոչելով Կարահերն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության ((dec.) թիվ 24520/94, ECHR 2000-I) վճիռը, նշել է, որ դիմողները, ովքեր իրենց կոնվենցիոն իրավունքների խախտման դիմաց ստացել են փոխհատուցում, այլևս չեն կարող համարվել խախտման զոհ: Անձի մահվան համար փոխհատուցում ստանալու հնարավորությունն սկզբունքորեն բավարար հատուցում է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտման համար: Իշխանությունները ոչ միայն ամբողջությամբ բավարարել են դիմողների փոխհատուցման վերաբերյալ պահանջները, այլ նաև մեղադրել և պատասխանատվության են ենթարկել պրն Նիկոլոփի մահվան համար պատասխանատուներին: Ինչ վերաբերում է նշանակված պատիժներին, ապա ներպետական դատարանները հաշվի են առել հանցագործության ծան-

րությունը, այն կատարելու շարժառիթները և մյուս մեղմացնող ու ծանրացնող հանգամանքները: Բոլոր ատյանի դատարանները լիարժեքորեն պատճառաբանել են իրենց որոշումները: Պատիժները պատշաճ էին, եթե դրանք համեմատելու լինենք նման հանցագործությունների կապակցությամբ ներպետական դատարանների հաստատուն պրակտիկայի հետ, ըստ որի՝ միջին պատժաչափը երեք տարի երկու ամիս է, ինչի մասին են վկայում Գերագույն վճռաբեկ դատարանի հրատարակված նախադեպերը: Ուստի ոստիկանների համար նշանակված պատժաչափերը չեն կարող համարվել ակնհայտ մեղմ:

46. Դիմողները պնդել են, որ իրենք չեն ստացել այն գումարները, որոնք ոստիկանները պարտավոր էին վճարել: Ավելին, ոստիկանների համար նշանակված պատիժը համաչափ չէր՝ հաշվի առնելով հանցագործության բացառիկ ծանրությունը, քանի որ այն դրսևորվել է մահվան հանգեցրած և ոչնչով չարդարացված ծեծի միջոցով: Այս դեպքի կապակցությամբ նախնական քննությունը, որն սկզբնապես ավարտվել էր 1995թ. մայիսի 12-ի եզրակացությամբ առ այն, որ մեղադրյալները պետք է դատարանի առջև կանգնեն, դադարեցվել է և վերսկսվել միայն 1998թ. հունվարի 12-ին՝ համաատասխան բոլոր մարմիններին ուղղված՝ իրենց բազմաթիվ բողոքների արդյունքում: Քրեական գործի վարույթը տևել է գրեթե ութ տարի, և եթե չլինեին իրենց հետևողական բողոքները, հավանաբար չէր լինի նաև դատաքննությունը: Ուստի պետությունն արդյունավետորեն չի կիրառել կյանքի իրավունքը պահպանող և վատ վերաբերմունքն արգելող օրենքները: Ոստիկանների համար նշանակված պատիժը բավարար չափով արդյունավետ չէր և չի հանդիսացել պրն Նիկոլովի նկատմամբ վատ վերաբերմունքի և նրա մահվան դիմաց լիարժեք հատուցում:

B. Դատարանի գնահատականը

47. Ընդունելիության իր որոշման մեջ (տե՛ս վերը՝ կետ 4) Դատարանը գտել է, որ այն հարցը, թե արդյոք դիմողները դեռևս շարունակում են պրն Նիկոլովի մահվան կապակցությամբ պահպանել զոհի կարգավիճակը, սերտորեն կապված է այն հարցերի հետ, թե արդյոք մահվան կապակցությամբ քննությունը եղել է արդյունավետ և արդյոք դիմողների ստացած փոխհատուցումը հանդիսացել է բավարար հատուցում: Ուստի Դատարանը որոշել է Կառավարության նախնական

առարկությունները միավորել գործի ըստ էության քննության հետ, և այդ հարցը կքննի այժմ:

48. Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Դատարանը կարող է զանգատներ ընդունել ցանկացած անձից... որոնք պնդում են, թե դարձել են սույն Կոնվենցիայով կամ նրան կից Արձանագրություններով ճանաչված իրենց իրավունքների՝ որևէ Բարձր պայմանավորվող կողմի թույլ տված խախտման զոհ:... »:

1. Դատարանի նախադեպային իրավունքում ձևավորված սկզբունքներ

49. Դիմողի զոհի կարգավիճակը կարգավորող սկզբունքները Դատարանը վերջերս ամփոփել է Սկորդինոն ընդդեմ Իտալիայի գործով վճռի 178-192-րդ կետերում ((թիվ 1) (GC), թիվ 36813/97, ECHR 2006-...): Այնքանով, որքանով դրանք վերաբերում են սույն գործին, այդ սկզբունքները հետևյալն են.

(a) Ելնելով օժանդակության սկզբունքից՝ առաջին հերթին ներպետական մարմինների խնդիրն է Կոնվենցիայի ենթադրյալ խախտումների դիմաց հատուցում տրամադրելը: Այս կապակցությամբ, այն հարցը, թե արդյոք դիմողը կարող է հավակնել ենթադրյալ խախտման զոհի կարգավիճակի՝ վերաբերում է Կոնվենցիայի հիման վրա վարույթի բոլոր փուլերին,

(b) Դիմողի համար բարենպաստ որոշումը կամ միջոցառումն սկզբունքորեն բավարար չէ նրան զոհի կարգավիճակից զրկելու համար, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ներպետական մարմիններն ակնհայտորեն կամ ըստ էության ընդունել են Կոնվենցիայի խախտումը և հետագայում տրամադրել են հատուցում,

(c) Ջոհի կարգավիճակի հավակնելու դիմողի կարողությունը կախված է այն հատուցումից, որը ներպետական պաշտպանության միջոցները տրամադրել են նրան,

(d) Օժանդակության սկզբունքը չի նշանակում հրաժարվել ներպետական պաշտպանության միջոցներն օգտագործելու միջոցով ձեռք բերված արդյունքի նկատմամբ վերահսկողությունից, այլապես Կոնվենցիայով երաշխավորված իրավունքները կզրկվեն իրենց էությունից: Այդ կապակցությամբ պետք է կրկնել, որ Կոնվենցիայի նպատակն է երաշխավորել ոչ թե տեսական կամ պատրանքային, այլ գործնական և արդյունավետ իրավունքներ:

2. Վերոհիշյալ սկզբունքների կիրառումը

50. Վերոհիշյալ սկզբունքներից բխում է, որ Դատարանը պետք է ստուգի, թե արդյոք իշխանություններն ընդունել են, գոնե ըստ էության, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայով պատշապանվող իրավունքի խախտում, և արդյոք հատուցումը կարող է համարվել պատշաճ և բավարար (տե՛ս վերոհիշյալ Սկորդինոն (թիվ1), կետ 193):

a. Խախտման փաստի ճանաչումը

51. Կասկածի ենթակա չէ այն, որ ոստիկաններին դատապարտած և դիմողներին փոխհատուցում տրամադրած դատավճիռները (տե՛ս վերը՝ կետեր 24, 26, 28, 33 և 35) ըստ էության ճանաչել են, որ պրն Նիկոլովի մահը հանդիսացել է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում:

b. Հատուցման առանձնահատկությունները

52. Առաջին հարցը, որի լուծումն անհրաժեշտ է Դատարանի կողմից, այն է, թե արդյո՞ք դիմողներին տրամադրված փոխհատուցումը բավարար հատուցում է:

53. Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ դիմողների կողմից ոստիկանների դեմ ներկայացված փոխհատուցման պահանջները բավարարվել են ամբողջությամբ: Այնուամենայնիվ, այդ փոխհատուցումն արդյունք չի ունեցել, քանի որ դիմողները, անկախ կատարող դատավորի ջանքերից, չեն կարողացել ստանալ այդ գումարները, քանի որ ոստիկանները չեն ունեցել առգրավման ենթակա որևէ գույք (տե՛ս վերը՝ կետեր 24 և 29): Մյուս կողմից, դիմողները ներկայացրել են քաղաքացիական հայց՝ ընդդեմ ոստիկանների գործատու հանդիսացող ստորաբաժանման, և նրանց պահանջներն ամբողջությամբ բավարարվել են: Ճիշտ է, որ առաջին ատյանի դատարանի այն ակնարկից հետո, թե կարող էր նշանակվել ավելի մեծ չափի փոխհատուցում, փոխհատուցման չափը մեծացնելու դիմողների փորձը եղել է ապարդյուն: Այնուամենայնիվ, դրա պատճառն այն էր, որ դիմողները փոխհատուցման չափը մեծացնելու փորձը ճիշտ ժամանակին չեն կատարել, այն է՝ առաջին ատյանի վճռից առաջ: Ենթադրվում է, որ

դրանում նրանք խոչընդոտ չեն ունեցել, քանզի այն ժամանակ, երբ քաղաքացիական հայցի քննությունն ավարտվում էր, նրանք գիտեին քրեական դատավարության շրջանակներում նշանակված փոխհատուցման չափը, և, ամենայն հավանականությամբ, երբ ոստիկանական ստորաբաժանման դեմ գործի քննությունը դեռևս շարունակվում էր առաջին ատյանի դատարանում, նրանք տեղյակ էին այդ գումարները վերականգնելու անհնարինությանը (տե՛ս վերը՝ կետեր 29, 31, 33, 34 և 35):

54. Ուստի պետք է եզրակացնել, որ դիմողները պրն Նիկոլովի մահվան կապակցությամբ ստացել են փոխհատուցում:

55. Այնուամենայնիվ, Ղատարանը նկատում է, որ դիտավորությամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքը, որը, ի խախտումն Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի, հանգեցրել է մահվան, չի կարող հատուցվել բացառապես զոհի հարազատներին փոխհատուցման վճարմամբ: Պատճառն այն է, որ եթե իշխանությունները ոստիկանների կողմից դիտավորությամբ դրսևորված վատ վերաբերմունքին իրենց արձագանքը սահմանափակեին միայն փոխհատուցման վճարմամբ՝ առանց պատասխանատու անձանց հետապնդելու և պատժելու, դա որոշ դեպքերում պետության ներկայացուցիչներին հնարավորություն կտար չարաշահել իրենց վերահսկողության ներքո գտնվող անձանց իրավունքները՝ հնարավոր անպատժելիությամբ, և սպանելու ու խոչտանգման և նվաստացնող ու անմարդկային վերաբերմունքի ընդհանուր իրավական արգելքները, չնայած դրանց առանցքային կարևորությանը, գործնականում կդառնան անարդյունավետ (տե՛ս, ի թիվս այլոց, Յաշան ընդդեմ Թուրքիայի, 1998թ. սեպտեմբերի 2-ի վճիռ, Վճիռների և որոշումների զեկույցներ 1998-VI, էջ 2431, կետ 74, Ղայան ընդդեմ Թուրքիայի, 1998թ. փետրվարի 19-ի վճիռ, Չեկույցներ 1998-I, էջ 329, կետ 105, Տանրիկուլուն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 23763/94, կետ 79, ECHR 1999-IV, Վելիկովան ընդդեմ Բուլղարիայի, թիվ 41488/98, կետ 89, ECHR 2000-VI, Սալմանն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 21986/93, կետ 83, ECHR 2000-VII, Գյուլն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 22676/93, կետ 57, 2000թ. դեկտեմբերի 14, Կելլին և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 30054/96, կետ 105, 2001թ. մայիսի 4, Ավչարն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 25657/94, կետ 377, ECHR 2001-VII, և *mutatis mutandis* Կրաստանովն ընդդեմ Բուլղարիայի, թիվ 50222/99, կետ 60, 2004թ. սեպտեմբերի 30): Այս կապակցությամբ Ղատարանը գտնում է, որ Կառավարության կողմից վերոհիշյալ Կա-

րահերի գործի վկայակոչումը տեղին չէ, քանզի դրանում Դատարանը, վկայակոչելով Ղայայի գործը (վերոհիշյալ կետ 105), նկատել է, որ «2-րդ հոդվածի հիման վրա կարող են ծագել առանձին ընթացակարգային պարտավորություններ՝ կապված մահվան ելքով ուժի կիրառման կապակցությամբ արդյունավետ հետաքննություն իրականացնելու հետ, սակայն դրանց հետ կապված խնդիր սույն գործում չկա», քանզի Կարահերի գործում դիմողներն այս կապակցությամբ գանգատ չեն բարձրացրել:

56. Վերոհիշյալից բխում է, որ փոխհատուցում հայցելու և ստանալու հնարավորությունը հանդիսանում է պետության ներկայացուցիչների կողմից վատ վերաբերմունքի արդյունքում մահվան դիմաց հատուցելու համար անհրաժեշտ միջոցների միայն մի մասը: Դատարանը պետք է այնուհետև քննության առնի ոստիկանների դեմ քրեական դատավարության արդյունավետությունը:

57. Մինչ այդ դատավարությունը վերլուծության ենթարկելը, Դատարանն անհրաժեշտ է համարում կրկնել այն սկզբունքները, որոնք կարգավորում են պետության ներկայացուցիչների կողմից ուժի կիրառման արդյունքում մահվան դեպքերը հետաքննելու իշխանությունների պարտականությունը.

(a) 2-րդ հոդվածը Կոնվենցիայի հիմնարար դրույթներից մեկն է: Այն ամրագրում է Եվրոպայի խորհուրդը կազմող ժողովրդավարական հասարակությունների հիմնական արժեքներից մեկը: Կոնվենցիայի՝ որպես մարդկային էակների պաշտպանության միջոցի, խնդիրն ու նպատակը պահանջում են, որ 2-րդ հոդվածը մեկնաբանվի և կիրառվի այնպես, որ դրա երաշխիքները դառնան գործնական և արդյունավետ (տե՛ս Անգելովան ընդդեմ Բուլղարիայի, թիվ 38361/97, կետ 109, ECHR 2002-IV):

(b) 2-րդ հոդվածը պետությանը պարտավորեցնում է կյանքի իրավունքն ապահովել՝ սահմանելով անձի դեմ ուղղված հանցագործությունները կանխելու նպատակով քրեական իրավունքի արդյունավետ նորմեր, որոնք կամրապնդվեն այդ նորմերի խախտումը կանխող, կանխարգելող և պատժող իրավապահ մեխանիզմով (տե՛ս Օսմանն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1998թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1998-VIII, էջ 3159, կետ 115, Մաստորմատեոն ընդդեմ Իտալիայի, թիվ 37703/97, կետ 67 և 89, ECHR 2002-VIII, և Մենսոն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության (dec.), թիվ 47916/99, ECHR 2003-V):

(c) 2-րդ հոդվածի հիման վրա պետության պոզիտիվ պարտավորությունները ներպետական իրավական համակարգից պահանջում են ցուցադրել քրեական իրավունքն այն անձանց նկատմամբ կիրառելու իրենց կարողությունը, ովքեր անօրինական կարգով խլել են մեկ ուրիշի կյանքը (տե՛ս Նաչովան և այլոք ընդդեմ Բուլղարիայի, թիվ 43577/98 և 43579/98, կետ 160 ECHR 2005-VII):

(d) 2-րդ հոդվածին համապատասխան պահանջվող արդյունավետ քննությունը ծառայում է իրավունքի գերակայությանն իշխանությունների հավատարմության առնչությամբ հանրության վստահության պահպանմանը, անօրինական ակտերի նկատմամբ հանդուրժողականության կանխմանը, կյանքի իրավունքը և վատ վերաբերմունքի չենթարկվելու իրավունքը պաշտպանող՝ ներպետական օրենքների արդյունավետ կատարումն ապահովելուն, և պետության ներկայացուցիչների ներգրավվածության դեպքում՝ վերջիններիս պատասխանատվության ներքո տեղի ունեցած մահվան դեպքերի առնչությամբ նրանց պատասխանատվության ապահովմանը (տե՛ս, ի թիվս այլոց, Մաքթերն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 28883/95, կետեր 111 և 114, ECHR 2001-III, Պաուլը և Օդրի Էդուարդն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 46477/99, կետեր 69 և 72, ECHR 2002-II):

(e) 2-րդ հոդվածի պահանջները դուրս են գալիս պաշտոնական հետաքննության շրջանակից, եթե այդ հետաքննությունը հանգեցրել է ներպետական դատարաններում դատաքննության նախաձեռնմանը. քննությունն իր ամբողջության մեջ, ներառյալ դատաքննության փուլը, պետք է բավարարեն կյանքն օրենքի միջոցով պաշտպանելու պետության պոզիտիվ պարտավորության պահանջները: Թեև չկա բացարձակ պարտավորություն առ այն, որ բոլոր հետապնդումները պետք է ավարտվեն դատապարտմամբ կամ որոշակի պատժի նշանակմամբ, ներպետական դատարանները ոչ մի դեպքում չպետք է թույլ տան, որ կյանքը վտանգող հանցագործություններ կատարողները մնան անպատիժ: Սա էական նշանակություն ունի հասարակության վստահությունը պահպանելու, նվիրվածությունն իրավունքի գերակայությանը երաշխավորելու և անօրինական գործողությունների նկատմամբ հանդուրժողականությունը կանխելու համար (տե՛ս, *mutatis mutandis*, Օներյիլդիզն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 48939/99, կետ 96, ECHR 2004-XII, Օկալին ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 52067/99,

կետ 65, ECHR 2006-... (քաղվածքներ), և Թուրքմենն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 43124/98, կետ 51, 2006թ. դեկտեմբերի 19-ի վճիռ):

58. Դատարանը պետք է այժմ, նշված սկզբունքների լույսի ներքո, քննության առնի ոստիկանների դեմ քրեական դատավարության արդյունավետությունը:

59. Դատարանը պետք է առաջին հերթին գնահատի այդ դատավարության արագությունը՝ որպես պրն Նիկոլովի մահվան համար պատասխանատու անձանց հետապնդելու՝ իշխանությունների պատրաստակամության չափանիշ (տե՛ս, *mutatis mutandis*, Սելմունին ընդդեմ Ֆրանսիայի, թիվ 25803/94, կետեր 78 և 79, ECHR 1999-V, և Սաքքերն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 28883/95, կետեր 114 և 152-55, ECHR 2001-III): Դատարանը նկատում է, որ պրն Նիկոլովին ծեծի են ենթարկել 1994թ. սեպտեմբերի 27-ին, և նա մահացել է 1994թ. հոկտեմբերի 1-ին: Յետաքննությունն սկսվել է հաջորդ օրը՝ հոկտեմբերի 2-ին և սկզբում ընթացել է արագ տեմպով. ոստիկաններին մեղադրանք է առաջադրվել, հարցաքննվել են վկաներ, կատարվել են մի շարք փորձաքննություններ, և եզրակացություն է կազմվել առ այն, որ ոստիկանները պետք է կանգնեն դատարանի առջև: Այնուամենայնիվ, 1995թ. հունիսից հետո, երբ գործը փոխանցվել է զինվորական դատախազություն, գործի վարույթը դադարեցվել է: Թեև այս ձգձգումը բացատրվել է անձնակազմի ծանրաբեռնվածության խնդիրներով, գործի վարույթը չի վերսկսվել երկուսուկես տարի՝ մինչև 1998թ. հունվար, և վերսկսվել է միայն դիմողների բազմաթիվ բողոքների արդյունքում: Ձգձգումների հետևանքով գործը դատարան է փոխանցվել միայն 1999թ. աշնանը, ոստիկանները դատապարտվել են և նրանց համար պատիժ է նշանակվել 2002թ.՝ անօրինական գործողությունից հետո յոթ տարի անց (տե՛ս վերը՝ կետեր 12-20, 24, 26 և 28): Վարույթի այս ընթացքն անընդունելի է Դատարանի համար՝ հաշվի առնելով, որ գործը վերաբերում էր ոստիկանության կողմից դրսևորված լուրջ բռնությանը, ուստի պահանջում էր իշխանությունների արագ արձագանքը (տե՛ս վերոհիշյալ Թուրքմենի գործը, կետեր 54-57): Ավելին, վարույթի անկանոն ձգձգումները, որոնց համար պատասխանատուն իշխանություններն էին, դատարանի կողմից օգտագործվել են որպես փաստարկ՝ հետաձգված և ոչ արդյունավետ պատիժ նշանակելու համար (տե՛ս վերը՝ կետ 24):

60. Այժմ Դատարանն անցնում է իր քննության երկրորդ տեսակետին. արդյո՞ք չափազանց երկարատև քրեական դատավարության

արդյունքում ուստիկանների համար նշանակված պատժի կրման հետաձգումը բավարար էր իշխանությունների կողմից Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի հիման վրա պոզիտիվ պարտավորությունների կատարման համար: Դատարանի խնդիրն է այժմ պարզաբանել, թե արդյո՞ք - ներպետական դատարանները գործը քննել են 2-րդ հոդվածով պահանջվող մանրակրկիտությամբ և ինչ ծավալով, այնպես, որ պահպանվի դատական համակարգի կանխարգելիչ դերը և չխաթարվի կյանքի իրավունքի խախտումները կանխելու՝ դատարանների կարևոր դերը (տե՛ս, *mutatis mutandis*, վերոհիշյալ Օներյիլդիզի, կետ 96, և Օկալիի, կետ 66, գործերը):

61. Գիշտ է, որ Դատարանի խնդիրը չէ որոշել անձի մեղավորության աստիճանը (տե՛ս վերոհիշյալ Օներյիլդիզի գործը, կետ 116, ու Նաչովան և այլոք գործը, կետ 147), կամ որոշել համապատասխան պատիժ հանցագործի համար. սրանք այն հարցերն են, որոնք գտնվում են ներպետական քրեական դատարանների բացառիկ իրավազորության ներքո: Այնուամենայնիվ, Կոնվենցիայի 19-րդ հոդվածի և այն սկզբունքի համաձայն, ըստ որի՝ Կոնվենցիան միտված է ոչ թե տեսական կամ պատրանքային, այլ գործնական և արդյունավետ իրավունքներ երաշխավորելուն (տե՛ս կետ 49), Դատարանը պետք է համոզվի, որ պետությունը պատշաճորեն կատարել է իր իրավազորության ներքո գտնվող անձանց իրավունքները պաշտպանելու պարտավորությունը: Չափազանցված ուժի կիրառման արդյունքում մահվան դեպքերում Դատարանը մասնավորապես պետք է ստուգի, թե արդյոք պետությունը կատարել է 2-րդ հոդվածով նախատեսված՝ կյանքի իրավունքն ապահովելու իր պարտավորությունը՝ անձի դեմ ուղղված հանցագործությունները կանխելու նպատակով քրեական իրավունքի արդյունավետ նորմեր սահմանելու միջոցով, որոնք կամրապնդվեն այդ նորմերի խախտումը կանխող, կանխարգելիչ և պատժող իրավապահ մեխանիզմով, ինչպես նաև կյանքը վտանգող հանցագործություններն անպատիժ չթողնելու միջոցով (տե՛ս վերը՝ կետ 57): Ավելին, ինչպես նշված է Սկորդինոյի գործով վճռում (թիվ 1) (տե՛ս վերը՝ կետ 49) դիմողի շարունակվող՝ զոհի կարգավիճակը որոշելիս, Դատարանը պետք է հաշվի առնի ներպետական պաշտպանության միջոցների կիրառման շնորհիվ ձեռք բերված արդյունքը:

62. Վերոհիշյալից հետևում է, որ թեև Դատարանը ներպետական դատարաններին տրամադրում է էական ազատություն՝ պետության ներկայացուցիչների կողմից դրսևորված վատ վերաբերմունքի կամ

սպանության դեպքերում համապատասխան պատիժ նշանակելու հարցում, Դատարանը պետք է իրականացնի որոշակի վերահսկողություն և միջամտի այն դեպքերում, երբ առկա է ակնհայտ անհամաչափություն արարքի ծանրության և նշանակված պատժի միջև: Այլապես, արդյունավետ քննություն իրականացնելու պետության պարտականությունը մեծապես կկորցնի իր իմաստը և, Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածում ամրագրված իրավունքը, անկախ իր առանցքային կարևորությունից, գործնականում կդառնա անարդյունավետ:

63. Դատարանը նկատում է, որ սույն գործում ներպետական դատարանները մանրամասն պատճառաբանել են, թե ինչու են ոստիկանների կողմից կատարված արարքը որակել որպես դիտավորությանը կատարված՝ ծանր մարմնական վնասվածքներ հասցնելու առնչությամբ, և անզուլությամբ՝ մահվան հանգեցնելու առնչությամբ: Նրանք պատճառաբանել են նաև օրենքով թույլատրված նվազագույն պատժի նշանակումը և պատժի կրումը հետաձգելը (տե՛ս վերը՝ կետեր 24, 26 և 28): Դատարանի խնդիրը չէ ստուգել, թե արդյոք դատարաններն իրենց դատավճիռներում ճիշտ են կիրառել ներպետական քրեական իրավունքը. սույն դատավարությունում խնդիրը ոչ թե ոստիկանների անհատական քրեական պատասխանատվության հարցն է, այլ պետության միջազգայնիրավական պարտավորության հարցը (տե՛ս Տանլին ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 26129/95, կետ 111, ECHR 2001-III (քաղվածքներ)): Այնուամենայնիվ, Դատարանը չի կարող անտեսել այն փաստը, որ թեև Բուլղարիայի 1968թ. քրեական օրենսգիրքը ներպետական դատարաններին հնարավորություն էր տալիս ոստիկանների կողմից կատարված հանցագործությունների համար նշանակել մինչև տասներկու տարի ժամկետով ազատազրկում (տե՛ս կետ 37), նրանք ընտրել են օրենքով թույլատրված նվազագույն պատժաչափը՝ երեք տարի, և այնուհետև հետաձգել են պատժի կրումը: Այս համատեքստում, պետք է նաև նշել, որ ոստիկանների նկատմամբ չի կիրառվել կարգապահական պատասխանատվության որևէ միջոց: Ավելին, մինչև 1999թ., նրանց նկատմամբ քրեական գործ հարուցելուց անմիջապես հետո, երկու ոստիկանները դեռևս շարունակում էին իրենց ծառայությունը ոստիկանությունում, և նրանցից մեկն առաջխաղացում էր ունեցել (տե՛ս վերը՝ կետեր 19 և 20), մինչդեռ Դատարանի նախադեպային իրավունքն ասում է, որ երբ պետության ներկայացուցիչները մեղադրվում են վատ վերաբերմունքի հետ կապված հանցագործություններ կատարելու մեջ համար, կարևոր է, որ

քննության կամ դատաքննության ընթացքում նրանց պարտականությունները կասեցվեն և դադարեցվեն՝ դատապարտվելու դեպքում (տե՛ս Աբղուլսամեսոն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 32446/96, կետ 55, 2004թ. նոյեմբերի 2, և վերոհիշյալ Թուրքմենի գործը, կետ 53): Ըստ Դատարանի՝ մահվան հանգեցրած՝ ոստիկանության կողմից դիտավորյալները դրսևորված լուրջ աստիճանի վատ վերաբերմունքին նման արձագանքը չի կարող պատշաճ համարվել: Հանցագործությունից յոթ տարի անց ոստիկաններին պատժելով՝ պատժի կրումը հետաձգելով, և նրանց կարգապահական պատասխանատվության չենթարկելով՝ պետությունը նպաստել է իրավապահների «անպատժելիության զգացումին» և նրանց «հույս ներշնչել, որ ամեն ինչ կկրծկվի», ինչպես նշել է սույն գործով վարույթ իրականացրած քննիչը (տե՛ս վերը՝ կետ 14):

64. Անփոփելով՝ Դատարանը գտնում է, որ իշխանությունների կողմից ձեռնարկված միջոցառումները դիմողների համար պատշաճ հատուցում չեն եղել (տե՛ս վերոհիշյալ Օկալիի գործը, կետ 78): Ուստի նրանք դեռևս կարող են համարվել զոհ՝ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի իմաստով:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 2-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ԿՈՒՄԻՏԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

65. Դիմողների գանգատը վերաբերում է պրն Նիկոլովին ծեծելուն և մահ պատճառելուն: Նրանք հիմնվել են Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի վրա, որը սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով:

Ոչ մեկին չի կարելի դիտավորյալներ զրկել կյանքից այլ կերպ, քան ի կատարումն դատարանի կայացրած դատավճռի՝ այն հանցագործության համար, որի կապակցությամբ օրենքով նախատեսված է այդ պատիժը:

2. Կյանքից զրկելը չի համարվում սույն հոդվածի խախտում, եթե այն հետևանք է ուժի գործադրման, ինչը բացարձակապես անհրաժեշտ է՝

a. ցանկացած անձի անօրինական բռնությունից պաշտպանելու համար,

b. օրինական ձերբակալում իրականացնելու կամ օրինական հիմքերով կալանավորված անձի փախուստը կանխելու համար,

с. խռովությունը կամ ապստամբությունը ճնշելու նպատակով օրենքին համապատասխան գործողություն ձեռնարկելու համար»:

66. Դիմողները նշել են, որ պրն Նիկոլոսի նկատմամբ ուժի կիրառումը ոչնչով արդարացված չի եղել և ամբողջովին եղել է ոչ անհրաժեշտ:

67. Կառավարությունը որևէ մեկնաբանություն չի ներկայացրել:

68. Դատարանը նշում է, որ քրեական դատարանները, ժանոթանալով ապացույցներին և քննության առնելով գործի փաստերը, գտել են, որ երկու ոստիկանները, որոնք գործել են իրենց պաշտոնական կարգավիճակում, պատասխանատու են պրն Նիկոլոսի մահվան համար: Դատարանները նաև գտել են, որ ոստիկանները դիտավորությանը ծեծել են նրան, և «իրավիճակը չի պահանջել նման աստիճանի ֆիզիկական բռնության կիրառում» (տե՛ս վերը՝ կետեր 24, 26 և 28): Ուստի դատարանը գտնում է, որ պրն Նիկոլոսի մահվան պատասխանատվությունը պետությանն է: Քրեական դատարանների եզրահանգումներից նաև պարզ է, որ նրան ձերբակալելու համար կիրառված ուժը «բացարձակ անհրաժեշտ չէր»՝ Դատարանի նախադեպային իրավունքի իմաստով, և այդպիսով՝ ի խախտումն Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի (տե՛ս, որպես վերջին աղբյուր՝ վերոհիշյալ Նաչովան և այլոք գործը, կետեր 94 և 106-08):

69. Ուստի տեղի է ունեցել այս դրույթի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 2-ՐԴ ԶՈՂՎԱԾԻ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿՈՂՄԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

70. Դիմողները գանգատվել են առ այն, որ պրն Նիկոլոսի մահվան կապակցությամբ քննությունը և մահվան առնչությամբ տրված փոխհատուցումը եղել են ոչ արդյունավետ: Նրանք հիմնվել են Կոնվենցիայի 6-րդ և 13-րդ հոդվածների վրա:

71. Դիմողները նշել են, որ եթե չլինեին տարբեր մարմինների հասցեագրված իրենց բողոքները, ոստիկանների դեմ քննությունը, որը դադարեցվել էր 1995թ. մայիսին, չէր հասնի մինչև դատական քննություն: Այն ավարտվել է միայն 1998թ. հունվարին՝ ավելի քան երկուսուկես տարի անց: Դեռևս տարիներին ևս՝ նախաքննության, դատական քննության և բողոքարկման փուլերում, եղել են ձգձգումներ:

72. Կառավարությունը պնդել է, որ պրն Նիկոլովի մահվան կապակցությամբ քննությունը եղել է լիարժեք և բազմակողմանի: Իշխանությունները հավաքել են բոլոր վերաբերելի ապացույցները: Նրանք անցկացրել են քսանութ հարցաքննություն, տեղազննություն և կասկածյալի ճանաչում: Նրանք նաև կարգադրել են յոթ բժշկական փորձաքննություն՝ ներառյալ արտաշիրմումը: Բոլոր ատյանի դատարանները մանրամասն հետազոտել են առկա ապացույցները և ոստիկաններին մեղավոր են ճանաչել: Քննությունը և դատական քննությունն անպատշաճ կերպով չեն ձգձգվել:

73. Դատարանը գտնում է, որ այս գանգատը պետք է քննության առնվի Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ընթացակարգային կողմի հիման վրա, և 6-րդ ու 13-րդ հոդվածների հիման վրա դրա հետագա քննության անհրաժեշտություն չկա (տե՛ս, *mutatis mutandis*, վերոհիշյալ Օկլաիի գործը, կետ 54): 2-րդ հոդվածի տեքստը շարադրված է վերը՝ 65-րդ կետում:

74. Արդյունավետ քննություն իրականացնելու պետության պարտականությանը վերաբերող համապատասխան սկզբունքները, որոնք կիրառելի են պետության ներկայացուցիչների կողմից մահվան ելքով ուժ գործադրելու դեպքում, նշված են վերը՝ 57-րդ կետում:

75. Դատարանն արդեն գտել է, որ պրն Նիկոլովի մահվան համար պատասխանատու ոստիկանների դեմ քրեական դատավարությունը տարբեր պատճառներով չի համապատասխանում Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի պահանջներին (տե՛ս վերը՝ կետեր 58-64):

76. Ուստի տեղի է ունեցել այս դրույթի խախտում:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 3-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

77. Դիմողները, ի լրումն, գանգատվել են առ այն, որ պրն Նիկոլովի մահվանը հանգեցրած ծեծը և դրա կապակցությամբ ոչ արդյունավետ քննությունը խախտել են Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը, որը սահմանում է.

«Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի»:

78. Հաշվի առնելով այն հիմքերը, որոնցով Դատարանն արձանագրել է Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի երկակի խախտում (տե՛ս վերը՝ կետեր 69 և 76), Դատարանը գտնում է Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի հիման վրա առանձին խնդիր չի ծագում:

V. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄ

79. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընծեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Նյութական վնաս

80. Դիմողները պահանջել են վաստակի կորուստը՝ 18.240 բուլղարական լև: Նրանք նշել են, որ պրն Նիկոլովը մահացել է վաթսուներկու տարեկանում: Մահվանից քիչ առաջ նա թոշակի էր անցել և ստանում էր ամսական 120 լև: Նա պետք է ստանար վերոհիշյալ գումարն իր մահվանից մինչև դիմողների կողմից գանգատ ներկայացնելու միջև ընկած ժամանակահատվածը:

81. Կառավարությունը մեկնաբանություն չի ներկայացրել:

82. Ըստ Դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ պետք է հստակ պատճառական կապ լինի դիմողի պահանջած փոխհատուցման և Կոնվենցիայի խախտման միջև, և դա համապատասխան դեպքերում կարող է ներառել նաև վաստակի կորուստը (տե՛ս, ի թիվս այլ աղբյուրների, Կակիկին ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 23657/94, կետ 127, ECHR 1999-IV, և վերոհիշյալ Սալմանը, կետ 137): Դատարանը գտել է, որ իշխանությունները Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածին համապատասխան պատասխանատու էին դիմողների ամուսնու և հոր մահվան համար: Այս հանգամանքներում, առկա է պատճառական կապ 2-րդ հոդվածի խախտման և նրա կնոջ՝ տկն Նիկոլովայի ունեցած այն ֆինանսական միջոցների կորստի միջև, որը նրան տրամադրում էր ամուսինը: Ինչ վերաբերում է այդ կորստի չափին, ապա Դատարանը նկատում է, որ դիմողները չեն ներկայացրել ապահովագրական զեկույց

կամ այլ փաստաթղթեր: Ուստի Դատարանն ստիպված է այդ պահանջի հարցը լուծել արդարության հիմքով (տե՛ս վերոհիշյալ Վելիկովան, կետ 102): Որոշում կայացնելով արդարության հիմքով՝ Դատարանը տկն Նիկոլովային տրամադրում է 7000 եվրո՝ իր ամուսնու մահվան հետևանքով կրած կորուստների դիմաց: Ինչ վերաբերում է պրն Նիկոլովի դստերը՝ օրդ Վելիչկովային, ոչինչ չի վկայում այն մասին, որ հոր մահվան պահին նա ֆինանսական կախվածություն է ունեցել հորից, ուստի նրան փոխհատուցում տրամադրելու անհրաժեշտություն չկա:

B. Ոչ նյութական վնաս

83. Դիմողները պահանջել են 10.000 լև՝ պրն Նիկոլովի մահվան հետևանքով կրած ոչ նյութական վնասի դիմաց՝ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտման առնչությամբ, և 10.000 լև՝ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի խախտման առնչությամբ կրած ոչ նյութական վնասի դիմաց: Տկն Նիկոլովան պահանջել է նաև 50.000 լև՝ այն անհանգստության համար, որն ինքը կրել է պրն Նիկոլովի մահվան պատճառով: Նա նշել է, որ իր ամուսնու կորուստը և հիսունհինգ տարեկանում այրիանալը նրան խոր վիշտ են պատճառել: Օրդ Վելիչկովան պահանջել է 30.000 լև: Նա նշել է, որ հոր վաղաժամ կորուստն իրեն կսկիծ է պատճառել: Նրանք միասին պահանջել են նաև 20.500 լև՝ այն հուսախաբության առնչությամբ, որն իրենք ունեցել են պրն Նիկոլովի մահվան կապակցությամբ քննության դանդաղ և անարդյունավետ ընթացքի արդյունքում:

84. Կառավարությունը մեկնաբանություն չի ներկայացրել:

85. Դատարանը նկատում է, որ ինքը գտել է, որ իշխանությունները պատասխանատու են դիմողների ամուսնու և հոր մահվան համար, և նրանք այդ կապակցությամբ արդյունավետ քննություն չեն իրականացրել: Դատարանը նաև նշում է, որ ինքը գտել է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի հիման վրա առանձին խնդիր չի ծագում: Այս հանգամանքներում և հաշվի առնելով համանման գործերում տրամադրվող փոխհատուցումը՝ Դատարանը տրամադրում է 10.000 եվրո՝ գումարած գանձվելիք հարկերը՝ տկն Նիկոլովային, և 10.000 եվրո՝ գումարած գանձվելիք հարկերը՝ օրդ Վելիչկովային՝ այն վնասի դիմաց, որը նրանք կրել են անձամբ, սակայն չի տրամադրում որևէ փոխհատուցում պրն Նիկոլովի կրած վնասի դիմաց:

C. Ծախսեր և ծախքեր

86. Դիմողները պահանջել են նաև 1.000 լև՝ որպես փաստաբանների հոնորար և ծախսեր: Նրանք ի հիմնավորումն այս պահանջի՝ որևէ փաստաթուղթ չեն ներկայացրել:

87. Կառավարությունը մեկնաբանություն չի ներկայացրել:

88. Դատարանը նկատում է, որ դիմողները չեն ներկայացրել իրենց պահանջը հիմնավորող որևէ փաստաթուղթ, ինչպես պահանջվում է Դատարանի կանոնակարգի 60-րդ հոդվածի 2-րդ կետով: Ուստի նրանք Դատարանին չեն համոզել, որ պահանջվող ծախսերն ու ծախքերը փաստացիորեն կատարվել են: Ուստի Դատարանն այս կապակցությամբ որևէ փոխհատուցում չի տրամադրում:

D. Տոկոսներ՝ չվճարելու դեպքում

89. Դատարանը գտնում է, որ չվճարելու դեպքում պետք է վճարվեն տոկոսներ՝ հիմնված Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի վրա, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Վճռում է, որ դիմողները կարող են հավակնել զոհի կարգավիճակի՝ Կոնվենցիայի 34-րդ հոդվածի նպատակների համար,

2. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի նյութական կողմի խախտում,

3. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի ընթացակարգային կողմի խախտում,

4. Վճռում է, որ Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածի հիման վրա առանձին խնդիր չի ծագում,

5. Վճռում է, որ՝

(a) Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան սույն վճռի ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը պետք է դիմողին վճարի վճարման օրվա դրությամբ փոխարժեքով բուլղարական լևի փոխարկելի հետևյալ գումարները.

(i) տկն Նիկոլովային՝ 7000 եվրո՝ նյութական վնասի առնչությամբ,

(ii) տկն Նիկոլովային՝ 10000 եվրո՝ ոչ նյութական վնասի առնչությամբ,

(iii) օրդ Վելիչկովային՝ 10000 եվրո՝ ոչ նյութական վնասի առնչությամբ,

(iv) ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել վերոհիշյալ գումարներից.

(b) վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո մինչև վճարումը վերոհիշյալ գումարներին պետք է հավելվի սովորական տոկոս՝ եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքով, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

6. Մերժում է արդարացի բավարարման պահանջի մնացած մասը:

Կատարված է անգլերենով և ծանուցված է գրավոր՝ 2007թ. դեկտեմբերի 20-ին:

**ԴՈԴՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ ԲՈՒԼԴԱՐԻԱՅԻ
ԳՈՐԾՈՎ**

2008թ. հունվարի 17-ի վճիռը

CASE OF DODOV v.BULGARIA

ՍՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

5. Դիմողը ծնվել է 1961թ. և ապրում է Բուլղարիայում:

A. Դիմողի մոր անհետացումը

6. 1994թ. մայիսին դիմողի վաթսուներեքամյա և ավտզիեյմերյան հիվանդությամբ տառապող մայրը՝ տկն Ստոյանովան, ընդունվել է Սոֆիայի ծերանոց: Վերջինս գտնվում էր Կնյազևո բանուկ պողոտայի վրա, Սոֆիայի շրջանում: Տկն Ստոյանովան ընդունվել էր հիվանդանոցային բաժանմունք, որն ուներ մի քանի բժիշկ և դայակ: Համաձայն բժշկական եզրակացության՝ նրա հիշողությունը և այլ մտավոր կարողություններ արագորեն վատթարանում էին: Նա մշտական հսկողության կարիք ուներ, և ծերանոցի անձնակազմին ցուցում էր տրված չթողնել նրան առանց ուղեկցության: Մի քանի ամիս շարունակ դիմողը պարբերաբար այցելել է մորը և ըստ առիթի ուղեկցել նրան ծերանոցից դուրս կատարվող բժշկական այցերի ժամանակ:

7. 1995թ. դեկտեմբերի 2-ին դիմողը մոր մաշկի վրա նկատել է հետքեր և այդ մասին հայտնել հերթապահ դայակին:

8. 1995թ. դեկտեմբերի 4-ին, 6.30-ին դիմողը կրկին այցելել է մորը, բայց նրան ասել են, որ մայրը կորել է: Այդ օրը, ավելի վաղ, դիմողի մայրը, բուժական անձնակազմի հերթապահ տկն Վ.-ի ուղեկցությամբ ուղարկվել էր մաշկային բժշկի մոտ՝ ծերանոցից դուրս: Համաձայն դիմողին տրված բացատրության՝ վերադարձից հետո՝ ժամը 11.30-ին, տկն Վ.-ն տկն Ստոյանովին թողել էր մենակ բակում և մի քանի րոպե հետո այլևս այնտեղ չէր գտել: Ծերանոցի անձնակազմը փնտրել էր տկն Ստոյանովին, սակայն ապարդյուն:

9. Դեպքից երկու ժամ անց ծերանոցի անձնակազմը տեղեկացրել էր ոստիկանությանը: Նույն օրը և 1995թ. դեկտեմբերի 11-ին ոստիկանությունը հարցաքննել է մի քանի վկաների և արձանագրել նրանց վկայությունները: Նրանցից ոմանք բացատրել են, որ իրենք տկն Ստոյանովայի անհետացումից անմիջապես հետո զննել են տեղանքը:

10. 1995թ. դեկտեմբերի 8-ին հայտարարվել է, որ տկն Ստոյանովան փնտրվում է ոստիկանության կողմից Սոֆիայի տարածքում, և 1995թ. դեկտեմբերի 22-ին նրա տվյալները մտցվել են կորածների ցուցակում: 1995թ. դեկտեմբերի 11-ին ոստիկանությունը մամուլում հայտարարություն է տվել տկն Ստոյանովայի արտաքին տվյալների վերաբերյալ և խնդրել բնակչությանը հայտնել նրան առնչվող ցանկացած տեղեկություն: Տկն Ստոյանովայի արտաքինի նկարագրությունն ուներ որոշ սխալներ: 1995թ. 13-ին ժերանոցի շրջակայքում անցկացվել է որոնում՝ փնտրող շան օգնությամբ: Ոստիկանությունը նաև ստուգել է այն անձանց ինքնությունը, ովքեր տվյալ ժամանակահատվածում ընդունվել են հոգեբուժարաններ: Ոստիկանությունն ստուգել է նաև այն տեղեկությունը, ըստ որի՝ տկն Ստոյանովայի նմանությամբ մեկը 1996թ. հունվարին մի գիշեր անց է կացրել մենաստանում: 1996թ. փետրվարին հայտարարություն է հեռարձակվել հեռուստատեսությամբ:

11. Իր մոր անհետացման հաջորդ օրը դիմողն անձամբ արել է հնարավոր ամեն ինչ մորը գտնելու համար: Նա տեսակցել է բոլոր նրանց, ովքեր վերջին անգամ շփվել են մոր հետ, մի քանի թերթում հայտարարություն է տվել, փոստով տարածել է մոր լուսանկարները:

12. Մինչ օրս տկն Ստոյանովան չի գտնվել: 1998թ. շրջանային դատարանը տկն Ստոյանովային ճանաչել է կորած և դիմողին նշանակել նրա ներկայացուցիչ:

B. Դիմողի քրեական բողոքներն ընդդեմ ժերանոցի անձնակազմի

13. 1996թ. հուլիսի 5-ին դիմողը դիմել է Սոֆիայի շրջանային դատախազություն՝ պնդելով, որ ժերանոցի վարչական և բժշկական անձնակազմը պատասխանատու է իր մոր անհետացման համար:

14. Մինչև 1997թ. դեկտեմբեր այդ գործի կապակցությամբ ոչինչ չի արվել, չնայած տարբեր մակարդակի դատախազական մարմիններին ուղղված՝ դիմողի բազմաթիվ բողոքներին:

15. 1997թ. դեկտեմբերին շրջանային դատախազը դեպքի առթիվ գործ է հարուցել:

16. Դիմողն ակտիվորեն մասնակցել է վարույթին: Նա 1995թ. դեկտեմբերի 4-ի դեպքի կապակցությամբ ապացույցներ ձեռք բերելու խնդրանքներ է ներկայացրել, սակայն ժերանոցի անձնակազմը

դրանց վերաբերվել է անտարբերությամբ: Նա նաև կասկած է արտահայտել առ այն, որ մայրը կարող էր դարձած լինել մարդկանց օրգանների առևտրով զբաղվող հանցավոր խմբի զոհ:

17. 1998թ. մարտի 19-ին, ծերանոցի բժշկական անձնակազմի ղեկավար, բժիշկ Գ.-ին լսելուց հետո, հետաքննիչն առաջարկել է գործի վարույթը կարճել: 1998թ. ապրիլի 10-ին դատախազն ընդունել է նրա առաջարկը: Հետաքննիչը և դատախազը նշել են, որ ընդունված երևույթ է, երբ ծերանոցների՝ ակտիվության հիվանդությամբ տառապող բնակիչներն ուղարկվում են հետազոտությունների ծերանոցից դուրս՝ բժշկական անձնակազմի հերթապահի ուղեկցությամբ: Ընդունված պրակտիկա է նաև ծերանոցի բնակիչներին մի քանի րոպե բակում մենակ թողնելը. այդ ժամանակն անհրաժեշտ է բժշկին զեկուցելու համար: Բակը պարսպապատված է, և անձնակազմի աշխատակիցները մշտապես գտնվում են այնտեղ: Ծերանոցն ունի դռնապահ, որի պարտականությունն է ստուգել բոլոր ներս մտնողների ինքնությունը: Հաշվի առնելով այս փաստերը՝ դատախազը և հետաքննիչը եզրահանգել են, որ որևէ քրեական հանցագործություն տեղի չի ունեցել:

18. Դիմողը չի տեղեկացվել այդ որոշման մասին: Այդ մասին նա տեղեկացել է 1998թ. դեկտեմբերի 14-ին, երբ այցելել է շրջանային դատախազություն՝ տեղեկանալու իր բողոքի քննության ընթացքի մասին:

19. 1999թ. հունվարի 8-ին դիմողը բողոքել է՝ պահանջելով հարցաքննել նոր վկաների, մասնավորապես, իր մորն ուղեկցած հերթապահին, այն բժշկին, ում մոտ նա տարվել է, և դռնապահին:

20. 1999թ. հունվարի 22-ին Սոֆիայի քաղաքային դատախազը վերացրել է ստորադաս դատախազի որոշումը և գործը հետ ուղարկել լրացուցիչ քննության: 1999թ. հունիսին և օգոստոսին գործը փոխանցվել է քննիչին: Վերջինս լսել է հերթապահին և դռնապահին:

21. 2000թ. ապրիլի 12-ին դատախազն ընդհատել է քննությունը: Նա նշել է, որ տկն Վ.-ն՝ բժշկական անձնակազմի հերթապահը, դիմողի մորը երկու-երեք րոպե թողել է բակում, քանի որ նրան խնդրել են տեսնել ավագ բժշկական անձնակազմի անդամին: Այդ պահին դիմողի մայրը զնացել է և նրան հնարավոր չի եղել գտնել: Դռնապահն ասել է, որ ինքը չի տեսել տկն Ստոյանովային: Դատախազը նաև նշել է, որ համաձայն համապատասխան աշխատանքների նկարագրության՝ բժշկական անձնակազմի հերթապահի պարտականությունն է ու-

դեկցել ծերանոցի բնակչին, դժնապահի պարտականությունների մեջ չի մտնում բնակիչների անվտանգության ապահովումը: Այդ հիմքով դատախազը եզրակացրել է, որ «չկա որևէ ապացույց առ այն, որ անձնակազմի անդամները վտանգել են տկն Ստոյանովայի կյանքը, իսկ ինչ վերաբերում է հնարավոր հանցավորներին, mens rea, կամայական որևէ արարքի առկայությունը չի կարող ապացուցվել»:

Դիմողը բողոքարկել է դատախազի որոշումը:

22. Չճշտված ամսաթվի դատախազի 2000թ. ապրիլի 12-ի որոշումը վերացվել է և գործն ուղարկվել նոր հետաքննության: Վերջինիս շրջանակներում հաստատվել է, որ 1995թ. դեկտեմբերի 4-ին, այն պահին, երբ դիմողի մայրն անհետացել է, դժնապահն իր տեղում չի եղել. նա գնացել էր թեյելու:

23. 2001թ. հունիսի 18-ին շրջանային դատախազը կարճել է գործի վարույթը: Որոշման մեջ նշվել է, *inter alia*.

«Տկն Վ.-ն դիմողի մորը թողել է բակում մենակ՝ թերանալով ծանր հիվանդներին ուղեկցելու և օգնելու իր պարտականության կատարման մեջ: Այնուամենայնիվ, նրա արարքը չի հանդիսանում հանցագործություն Քրեական օրենսգրքի 137 հոդվածին համապատասխան: Այդ հողվածը պատժելի է համարում անօգնական վիճակում գտնվող անձին չօգնելն այնպիսի պայմաններում, երբ վերջինիս կյանքի համար առկա է իրական վտանգ, և եթե հանցավորն իմացել է այդ վտանգի մասին, սակայն չի գործել պատշաճ կերպով: Տկն Վ.-ն նշել է, որ ինքը չի մտածել, որ դիմողի մորը բակում մենակ թողնելը կարող է հանգեցնել նրա կյանքի համար վտանգի, քանզի բակը պարսպապատ էր, և մշտապես դժնապահը հսկում էր պարիսպը: Դժնապահը լրջորեն թերացել է իր պարտականությունները կատարելիս, երբ հեռացել է թեյելու: Այնուամենայնիվ, դժնապահը քրեական պատասխանատվության ենթակա չէ, քանի որ չի գիտակցել, որ դիմողի մայրը վտանգի մեջ է: Անշուշտ, տկն Վ.-ն և դժնապահը կատարել են կարգապահական զանցանքներ, որի համար պետք է ենթարկվեն կարգապահական պատասխանատվության, սակայն նրանց արարքները քրեորեն պատժելի չեն»:

24. Դիմողը չի տեղեկացվել դատախազի որոշման մասին: Այդ մասին իմանալով՝ նա 2001թ. սեպտեմբերի 29-ին դիմել է Սոֆիայի շրջանային դատարան:

25. 2001թ. նոյեմբերի 21-ին Սոֆիայի շրջանային դատարանը վերացրել է դատախազի որոշումը և գործն ուղարկել լրացուցիչ քն-

նության՝ գտնելով, որ դատախազի եզրահանգումներում կան հակասություններ և չեն հավաքվել գործին առնչվող բոլոր ապացույցները:

26. Լսելով նոր վկաների՝ 2003թ. օգոստոսի 15-ին Սոֆիայի շրջանային դատախազը գործի վարույթը կարճել է: Դատախազը նշել է նախկին որոշման մեջ տեղ չգտած հետևյալ փաստերը.

- i. ծերանոցի ծեր բնակիչների համար անսովոր չէր ծերանոցի շուրջ գտնվող պարիսպը հատելը,
- ii. բակն ուներ երկրորդ մուտք, որն օգտագործվում էր ծառայողական մեքենաների համար, որը մշտապես մետաղյա կողպեքով ներսից փակ էր պահվում,
- iii. ծերանոցի կարգուկանոնը և անձնակազմի պարտականությունները հստակորեն կարգավորված չէին:

Դատախազը նշել է, որ ծերանոցի անձնակազմի պարտականությունների վերաբերյալ հստակ նորմերի բացակայության պայմաններում հնարավոր չէ եզրահանգում կատարել անձնակազմի անդամների քրեական պատասխանատվության վերաբերյալ: Բացի դրանից, փաստերը չեն վկայում Քրեական օրենսգրքի 137-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության կատարման մասին:

Դատախազը նաև նշել է, որ ենթադրյալ մեղավորների հետապնդման համար օրենքով սահմանված ժամկետը լրացել է:

27. Դիմողի բողոքի հիման վրա 2004թ. հունվարի 20-ին Սոֆիայի շրջանային դատարանը դատախազի որոշումը թողել է ուժի մեջ, քանզի ենթադրյալ մեղավորների հետապնդման համար օրենքով սահմանված ժամկետը լրացել էր 2003թ. հունիսի 4-ին:

C. Դիմողի քրեական բողոքն ընդդեմ ոստիկանության

28. 1996թ. հուլիսի 26-ին դիմողը դիմել է դատախազություն՝ պնդելով, որ ոստիկանությունն իր մոր անհետացումից հետո անհրաժեշտ քայլեր չի ձեռնարկել նրան հայտնաբերելու համար: Դատախազությունը քննարկելով բողոքը 1997թ. և 1999թ. որոշումներով մերժել է քրեական գործի հարուցումը՝ գտնելով, որ ոստիկանությունը գործել է ջանասիրաբար:

D. Դիմողի կողմից հարուցված քաղաքացիական գործի վարույթը

1. Վարույթը Սոֆիայի քաղաքային դատարանում

29. 1996թ. հունիսի 10-ին դիմողը հայց է հարուցել Սոֆիայի քաղաքային դատարանում՝ պահանջելով ոչ նյութական վնասի հատուցում՝ կապված իր մոր անհետացման հետ: Նա վնասի հատուցումը պահանջել է Աշխատանքի և սոցիալական նախարարությունից և Սոֆիայի քաղաքապետարանից (այս մարմիններն են պատասխանատու ծերանոցի համար)՝ այն հիմքով, որ ծերանոցի աշխատակիցներն անփութություն են դրսևորել: Նա վնասի հատուցում է պահանջել նաև Ներքին գործերի նախարարությունից՝ այն հիմքով, որ բավարար ջանքեր չեն ցուցաբերվել իր մորը հայտնաբերելու համար: Դիմողը որպես իր պահանջի իրավական հիմք մատնանշել է Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքը:

30. Սոֆիայի քաղաքային դատարանում գործի քննության ողջ ընթացքում դիմողը ներկայացրել է բազմաթիվ միջնորդություններ և խնդրանքներ ապացույցներ ձեռք բերելու կապակցությամբ:

31. 1997թ. փետրվարի 24-ին առաջին նիստի ժամանակ դատարանը չի կարողացել գործի քննությունը կազմակերպել՝ պատասխանողներից մեկի ծանուցված չլինելու պատճառով: Դատարանը դիմողին կարգադրել է նշել Աշխատանքի և սոցիալական ապահովության նախարարության ու Սոֆիայի քաղաքապետարանի լրիվ հասցեն, այլապես գործի քննությունը կարող է չշարունակվել:

32. Նիստեր են գումարվել 1997թ. հունիսի 2-ին և 1998թ. հունվարի 19-ին: Սոֆիայի քաղաքային դատարանը որոշ փաստաթղթեր ընդունել է որպես ապացույց, մերժել է ընդունել որոշ փաստաթղթեր՝ որպես այդպիսիք: Դիմողի խնդրանքը՝ մի քանի վկա հարցաքննելու վերաբերյալ, մերժվել է, քանի որ դա պարզ չէր և վերաբերում էր այնպիսի փաստերի, որոնք կարող էին հաստատվել միայն փաստաթղթերով:

33. 1998թ. ապրիլի 13-ին ծերանոցը կառավարող՝ Սոֆիայի քաղաքապետարանի ներկայացուցիչը նշել է, որ գործը չի կարող քննության առնվել Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքի հիման վրա: Պատասխանողներից մեկի՝ Ներքին գործերի նախարարության ներկայացուցիչը նշել է, որ դիմողի պահանջներն իրականում վերաբերում են ոչ թե նախարարությանը՝ որպես ամբողջություն, այլ միայն նրա միավորներից մեկին՝ Ներքին գործերի Սոֆիայի տնօրինությանը: Դատարանը գործի քննությունը

հետաձգել է և դիմողից պահանջել է ներկայացնել Ներքին գործերի նախարարության locus standi-ի ապացույց:

34. Չճշտված ամսաթվի դիմողը պահանջել է, որպեսզի Ներքին գործերի Սոֆիայի տնօրինությանը ներգրավվի որպես համապատասխանող: Նրա պահանջը բավարարվել է հաջորդ նիստում՝ 1998թ. հոկտեմբերի 16-ին, և գործի քննությունը հետաձգվել է: Դատարանը ցուցում է տվել դիմողին գործում առկա ապացույցի մեկ պատճենը հանձնել նոր պատասխանողին:

35. Ներքին գործերի Սոֆիայի տնօրինության ներկայացուցիչը 1999թ. մարտի 26-ի նիստում նշել է, որ գործը չի կարող քննության առնվել Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքի հիման վրա, քանի որ չի վերաբերում ոստիկանության վարչական լիազորություններին: Դիմողը պահանջել է ծերանոցին ներգրավել որպես պատասխանող: Դատարանը ցուցում է տվել նրան ապացուցել, որ ծերանոցը Սոֆիայի քաղաքապետարանից անջատ իրավաբանական անձ է, և հետաձգել է գործի քննությունը: Դատարանն ի վերջո գտել է, որ ծերանոցն առանձին իրավաբանական անձ չէ:

36. 1999թ. հոկտեմբերի 15-ին նշանակված նիստը հետաձգվել է, քանի որ դատարանը ոստիկանությանը կարգադրել էր ներկայացնել որոշ փաստաթղթեր: Դատարանը մերժել է դիմողի՝ որոշ վկաներ, այդ թվում՝ դեպքի օրը հերթապահ բժշկին, հրավիրելու պահանջը: Դիմողը նշել է, որ վկաները վկայություն կտան ծերանոցի օրվա ռեժիմի, դիմողի մորն ուղեկցելու համար պատասխանատու անձնակազմի անդամների ինքնության, դեպքի օրը դիմողի մոր առողջական վիճակի և մաշկային բժշկի մոտից հեռանալուց հետո իրադարձությունների ընթացքի վերաբերյալ: Դատարանը գտել է, որ նման փաստերը կարող են հաստատվել միայն փաստաթղթային ապացույցներով:

37. 2000թ. փետրվարի 4-ին նիստը չի կայացել թերի ծանուցումների պատճառով:

38. 2000թ. մայիսի 5-ի նիստը չի կայացել դատախազի բացակայության պատճառով:

39. 2000թ. հոկտեմբերի 6-ին դատարանը բավարարել է դիմողի՝ որոշ վկաներ հրավիրելու պահանջը, և հետաձգել է նիստը:

40. Հաջորդ նիստը տեղի է ունեցել 2001թ. փետրվարի 2-ին: Այն հետաձգվել է ծերանոցի կողմից որոշ փաստաթղթեր ներկայացված

չլինելու պատճառով: Ներկայացել էր ծանուցված վկաներից մեկը, որը, սակայն, չէր հարցաքննվել:

41. 2001թ. մայիսի 4-ի նիստը չի կայացել, քանի որ պատասխանողներից և վկաներից մեկը չէին ծանուցվել: Դատարանը հաջորդ նիստը նշանակել է 2001թ. հոկտեմբերի 12-ին:

42. 2001թ. հոկտեմբերի 21-ին դատարանը լսել է ժերանոցի աշխատակիցներ հանդիսացող երկու վկաների:

Համապատասխան միավորի համար պատասխանատու աշխատակիցը նշել է, որ ինքը տեղյակ է եղել դիմողի մոր հիվանդությանը և կողմնորոշվելու ունակության լիակատար բացակայությանը: Նա գտնվել է «փակ ռեժիմում»: Ողջ անձնակազմը տեղյակ է եղել, որ նրան պետք է ուղեկցել:

Տկն Վ.-ն՝ դիմողի մորն ուղեկցող բժշկական անձնակազմի հերթապահը, վկայություն է տվել, որ ինքը նրան մի քանի րոպե մենակ է թողել պարսպի մոտ, դռնապահի խցիկի մոտակայքում: Պարիսպը փակ չի եղել: Սակայն այդ պահին դռնապահը տեղում է եղել: Տկն Վ.-ն նշել է նաև, որ ինքը խնդրել է դռնապահին հետևել դիմողի մորը, և դռնապահի այն վկայությունը, որ ինքը չի տեսել դիմողի մորը, ճիշտ չէ:

43. Հաջորդ նիստը տեղի է ունեցել 2002թ. մարտի 15-ին: Դատարանը լսել է երկու վկաների և հետաձգել գործի քննությունը: Վկաներից մեկը՝ ժերանոցի դռնապահը չէր ներկայացել նիստին: Ի վերջո, դատարանը որոշել է գործը քննել ըստ առկա նյութերի: Հաջորդ նիստը տեղի է ունեցել 2002թ. հունիսի 21-ին:

44. 2002թ. հուլիսի 31-ին Սոֆիայի քաղաքային դատարանը կայացրել է իր վճիռը: Դատարանը գտել է, որ դիմողը հիմք չունի հայց ներկայացնելու Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքի հիման վրա, քանզի նրա մայրը չի ճանաչվել մահացած, ուստիև դիմողը չի կարող հավակնել լինելու նրա ժառանգը:

Դատարանը նաև գտել է, որ պարզ չէ, թե արդյոք նշված օրենքը կիրառելի է, քանի որ այն վերաբերում է անօրինական վարչական որոշումներով կամ վարչական մարմինների անօրինական գործողություններով պատճառված վնասին:

2. Վարույթը Սոֆիայի վերաքննիչ դատարանում

45. 2002թ. օգոստոսի 16-ին դիմողը դիմել է վերաքննիչ դատարան: Նա նշել է, *inter alia*, որ դատարանների խնդիրն է որոշել իր հայցի իրավական բնութագիրը: Ուստի, եթե դատարանը գտնում է, որ հայցը ենթակա է քննության ընդհանուր դելիկտային իրավունքի հիման վրա, ապա պետք է քննի այն ընդհանուր դելիկտային իրավունքի հիման վրա: Դիմողը նշել է նաև, որ պատահարն անմիջապես ազդեցություն է ունեցել իր համար, քանի որ իր մոր անհետացման պատճառով կրել է ոչ նյութական վնաս:

46. 2003թ. հունվարի 21-ի և 30-ի որոշումներով վերաքննիչ դատարանը քննադատել է Սոֆիայի քաղաքային դատարանին այն բանի համար, որ ձեռք չի բերել համապատասխան ապացույցներ, և կարգադրել է որոշ վկաների հրավիրում և այլ ապացույցների ներկայացում վերաքննիչ վարույթում:

47. 2003թ. հուլիսի 8-ին վերաքննիչ դատարանը կարգադրել է որպես վկա հարցաքննել դոնապահին:

48. 2003թ. հոկտեմբերի 13-ին դատարանը լսել է նախկին դոնապահին. վերջինիս հիվանդության պատճառով հարցաքննությունը տեղի է ունեցել տանը՝ դատախազի և կողմերի ներկայացուցիչների ներկայությամբ: Նախկին դոնապահը նշել է, որ համապատասխան օրը նա չի տեսել դիմողի մորը:

49. 2004թ. հունվարի 15-ին վերաքննիչ դատարանը վճիռ է կայացրել: Այն գտել է, որ Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքը կիրառելի է միայն անօրինական վարչական որոշումներով կամ վարչական մարմինների անօրինական գործողություններով պատճառված վնասի նկատմամբ: Դիմողի հայցը չի վերաբերում նման որոշումների, ուստի այն քննության պետք է առնվի ընդհանուր դելիկտային իրավունքի հիման վրա: Այդ հիմքերով վերաքննիչ դատարանը բեկանել է Սոֆիայի քաղաքային դատարանի վճիռը և գործն ուղարկել նոր քննության Սոֆիայի քաղաքային դատարանում:

3. Վարույթը Գերագույն վճռաբեկ դատարանում

50. 2004թ. փետրվարի 13-ին դիմողը ներկայացրել է վճռաբեկ բողոք: 2005թ. մայիսի 25-ին Գերագույն վճռաբեկ դատարանը մերժել է բողոքը: Այն գտել է, որ Սոֆիայի քաղաքային դատարանը սխալ է

գործել՝ գործը քննելով Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքի հիման վրա:

4. Նոր քննությունը Սոֆիայի քաղաքային դատարանում

51. Չճշտված ամսաթվի գործը փոխանցվել է Սոֆիայի քաղաքային դատարան՝ ընդհանուր դելիկտային իրավունքի հիման վրա գործը կրկին քննելու համար:

52. 2005թ. հուլիսի 7-ին Սոֆիայի քաղաքային դատարանը դիմողին ցուցում է տվել հստակեցնել իր հայցապահանջները:

53. 2005թ. սեպտեմբերի 1-ին դատարանը գտել է, որ հստակեցումները բավարար չեն և տվել է նոր ցուցումներ:

54. 2006թ. փետրվարի 1-ին Սոֆիայի քաղաքային դատարանը նիստ է գումարել: Այն փաստաթղթեր է պահանջել ծերանոցից և Ներքին գործերի Սոֆիայի տնօրինությունից և թույլատրել է ապացույցների ձեռքբերում: Գործի քննությունը հետաձգվել է մինչև 2006թ. հուլիսի 14-ը: Վարույթը դեռ չարունակվում է:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

A. Ծերանոցի և դրա անձնակազմի գործունեության կանոնակարգումը

55. Գործին առնչվող ժամանակահատվածում ծերանոցներն ու սոցիալական խնամքի այլ հաստատությունները ղեկավարվում էին Առողջապահության նախարարության կողմից ընդունված կանոններով (1965թ. Պետական ամսագիր թիվ 91՝ փոփոխված՝ 1987թ. թիվ 30 Պետական ամսագրով), որոնք ուժի մեջ էին մինչև 1999թ. նոր կանոնների ընդունումը:

56. Կանոններին համապատասխան՝ ծերանոցները ֆինանսավորվում և կառավարվում էին տեղական մունիցիպալ խորհուրդների կողմից, և պարտավոր էին հետևել Առողջապահության նախարարության կողմից ընդունվող չափորոշիչներին և հրահանգներին: 1994թ., սակայն, ծերանոցներն անցան Աշխատանքի և սոցիալական նախարարության կառավարման ներքո: Այս փաստը չանդրադարձավ կանոնների վրա:

57. Կանոնները սահմանում են անձնակազմի հիմնական անդամների՝ տնօրենի, բժիշկների, դայակների և վարչական անձնակազմի, պարտականությունները: Դրանց հիման վրա յուրաքանչյուր ծերանոց սահմանում էր իր ներքին կանոնները: Ծերանոցը, որտեղ գտնվել է դիմողի մայրը, ևս ուներ իր ներքին կանոնները, որոնք մանրամասն կանոնակարգում էին աշխատանքի կազմակերպումը և խնդիրների ու պարտականությունների բաշխումն անձնակազմի միջև: Ի լրումն դրանց, յուրաքանչյուր աշխատակցի կոնկրետ պարտականությունները սահմանվում էին աշխատանքի նկարագրությամբ: Օրինակ՝ դմնապահի աշխատանքի նկարագրության համաձայն՝ նրա պարտականությունն է հսկել մարդկանց և ավտոմեքենաների մուտքն ու ելքը: Ծերանոցն ուներ նաև ներկայության/բացակայության մատյան և օրվա հրահանգների գիրք:

B. Քրեական օրենսգիրքը

58. Քրեական օրենսգրքի 137 հոդվածը քրեորեն պատժելի է համարում անձին կյանքի համար վտանգավոր վիճակի մեջ դնելը և, տեղյակ լինելով նման վիճակի մասին, օգնություն չտրամադրելը՝ անկախ այն փաստից, որ տվյալ անձն անկարող է փոքրահասակ կամ մեծահասակ լինելու, հիվանդության կամ անօգնականության այլ վիճակի պատճառով հոգ տանել իր մասին:

Այս դրույթի կիրառման պրակտիկայի վերաբերյալ ոչինչ չի ներկայացվել:

C. Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքը և ընդհանուր դելիկտային իրավունքը

59. Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքի 1-ին բաժինը սահմանում է, որ պետությունը պատասխանատու է պետական մարմինների կամ պետական պաշտոնյաների կողմից պատճառված վնասի համար, որոնք նրանք պատճառել են իրենց վարչական գործառույթները կատարելիս: Այլ հանգամանքներում պատճառված վնասի համար պետությունն ու պետական մարմինները պատասխանատվություն են կրում ընդհանուր դելիկտային իրավունքի հիման վրա:

Քաղաքացիական դատավարությունում ձևավորված պրակտիկայի համաձայն՝ դատարանները քննության են առնում և որոշում իրենց ներկայացված հայցերի իրավական բնութագիրը՝ առանց հաշվի առնելու հայցվորի առաջարկած իրավական բնութագիրը: Հայցվորը պետք է ներկայացնի վիճելի հարցը՝ հստակեցնելով փաստերը և իր հայցապահանջը, սակայն նա չի կրում որևէ պարտականություն հստակեցնելու դրա բնութագիրն իրավունքում: Եթե նույնիսկ հայցվորը նշում է իր հայցի իրավական բնութագիրը, դատարանը կաշկանդված չէ դրանով: Դատարանը պետք է տա իր ինքնուրույն գնահատականը (ի թիվս այլոց, տե՛ս հետևյալ վճիռները. 1208-98-V (Գերագույն վճռաբեկ դատարան), 38-97-VII (Գերագույն վարչական դատարան) և 75-88- OCGK (Գերագույն դատարան)):

60. 10-րդ բաժնի համաձայն՝ ի տարբերություն ընդհանուր դեկլատային իրավունքի հիման վրա քաղաքացիական դատավարության, Օրենքի հիման վրա դատավարությունը կազմակերպվում է դատախազի մասնակցությամբ, և դատական ծախսերը վճարման են ենթակա միայն վճռի ուժի մեջ մտնելուն պես:

61. 2005թ. Գերագույն վճռաբեկ դատարանը կայացրել է մեկնաբանող որոշում օրենքի կիրառման որոշ տեսակետների վերաբերյալ՝ նշելով հակասական պրակտիկայի առկայության մասին: Այս հարցի հետ առնչվող խնդիրներից մեկն այդ օրենքի հիման վրա որպես *locus standi* պատասխանող հանդես եկող պետական մարմնի ընտրության խնդիրն է: Գերագույն վճռաբեկ դատարանը նշել է, որ հայցը պետք է հարուցվի ընդդեմ այն պետական մարմնի, որի աշխատակիցն է համապատասխան պաշտոնյան, կամ երբ պետական մարմինը չունի առանձին իրավաբանական անձի կարգավիճակ, այդ պայմանը բավարարող վերադաս պետական մարմնի:

D. Անհայտ բացակայող անձինք և մահացած համարվող անձինք

62. Անձանց և ընտանիքի մասին օրենքի 8-19-րդ բաժինների ուժով դատարանները կարող են անձին ճանաչել անհայտ բացակայող, եթե նրա գտնվելու մասին տեղեկություն չկա ավելի քան մեկ տարի: Եթե հետագա հինգ տարիների ընթացքում անձը մնում է չհայտնաբերված, դատարանները կարող են նրան մեռած հայտարարել:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 2-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

63. Դիմողը պնդել է, որ մոր անհետացման հետ կապված իրադարձությունները հանդիսանում են Կոնվենցիայի 2-րդ, 13-րդ և 17-րդ հոդվածների խախտում: Մասնավորապես, իր մոր կյանքը վտանգի է ենթարկվել ծերանոցի աշխատակիցների աններելի անփութության և թերի կարգավորման արդյունքում: Ավելին, հետաքննությունը չի հանգեցրել քրեական կամ կարգապահական պատասխանատվության, և դիմողի՝ քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում փոխհատուցում ստանալու փորձերը ձախողվել են պատասխանող պետական մարմինների դանդաղ կոտորության և դատարանների մեղքով դատաքննության ձգձգումների պատճառով: Դիմողը պնդել է նաև, որ ոստիկանությունը մոր անհետացումից անմիջապես հետո չի ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցներ նրան հայտնաբերելու համար: Կառավարությունն առարկել է դիմողի փաստարկների դեմ:

64. Դատարանը գտնում է, որ գործին առնչվող դրույթը Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի 1-ին կետն է, որը նախատեսում է.

«Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով»:

65. Դատարանը նկատում է, որ դիմողի գանգատները վերաբերում են երկու խումբ փաստերի, որոնք պահանջում են առանձին քննություն:

A. 2-րդ հոդվածի 1-ին կետի ենթադրյալ խախտումը՝ կապված համապատասխան հաստատությունների և անձնակազմի պատասխանատվության ենթադրյալ անհնարինության հետ

1. Ընդունելիություն

(a) 2-րդ հոդվածի կիրառելիությունը

66. Կառավարությունը նշել է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի նյութական երաշխիքը կիրառելի չէ, քանի որ սույն գործը չի առնչ-

վում կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում տեղի ունեցած մահվան դեպքի կամ պետության ներկայացուցիչների կողմից ուժի կիրառմանը: Բացի դրանից, 2-րդ հոդվածը կիրառելի չէ նաև իր ընթացակարգային տեսակետով, քանի որ չի հաստատվել դիմողի մոր մահացած լինելու փաստը:

67. Դիմողը՝ պնդելով, որ գործն առնչվում է իր մոր կյանքին, նշել է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածը հստակորեն կիրառելի է:

68. Դատարանը նկատում է, որ դիմողի մայրը տառապում էր ալտզհեյմերյան հիվանդությամբ, և 1995թ. դեկտեմբերին նրա անհետացումից հետո անցել է տասնմեկ տարի, անհետացման պահին նա եղել է վաթսուներու տարեկան, նրա մտավոր կարողությունները վատթարացել էին, և նա մշտական հսկողության կարիք ուներ: Նման պայմաններում, բուլղարական օրենսդրության համաձայն՝ հնարավոր էր տկն Ստոյանովային դատական կարգով մեռած հայտարարել (տե՛ս վերը՝ կետեր 6-12 և 62)՝ չնայած որ նշված գործում նրան մեռած հայտարարելու փորձ չի արվել: Դատարանը ողջամիտ է համարում, սույն գործի նպատակների համար, ենթադրել, որ դիմողի մայրը մահացել է:

69. Այնուամենայնիվ, հարց է ծագում, թե արդյո՞ք ենթադրյալ մահվան և ծերանոցի անձնակազմի կողմից դրսևորված ենթադրյալ անփութության միջև առկա է այնպիսի անմիջական պատճառական կապ, որը կհանգեցնի 2-րդ հոդվածի կիրառմանը՝ անփութության մեծ դրսևորումներին իրավական համակարգի հակազդեցության ենթադրյալ թերությունների կապակցությամբ:

70. Դատարանը նկատում է, որ ծերանոցի անձնակազմի դեմ քրեական հետաքննության ընթացքում ներպետական իշխանությունները հաստատված են համարել (թեև դա վերջնական արդյունք չի ունեցել), որ տկն Ստոյանովան գտնվել է «փակ ռեժիմում», և անձնակազմը տեղյակ է եղել, որ նրան չի կարելի թողնել առանց հսկողության, այլապես դա կարող էր վտանգ ստեղծել նրա առողջության կամ կյանքի համար: Հաստատվել է նաև, որ անձնակազմը նրան թողել է առանց հսկողության, և առկա է ուղղակի կապ այդ փաստի և դիմողի մոր անհետացման միջև (տե՛ս վերը՝ կետեր 23 և 42): Բացի դրանից, Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի կիրառման ուղորտը չի կարող սահմանափակվել անձի մահվան ժամանակով և անմիջական պատճառով: Անփութ վերաբերմունքի դրսևորման հետևանքով տեղի ունեցած իրադարձությունների հաջորդականություն-

նը, որը հանգեցրել է մահվան, ևս կարող է քննության առնվել 2-րդ հոդվածի հիման վրա (Օներյիլդիզն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 48939/99, ECHR 2004-XII):

71. Ուստի սույն գործում առկա իրադարձությունները (չնայած ոչ մի դեպքում կապված չեն անձին կյանքից զրկելու հետ) կյանքի իրավունքը պաշտպանող կոնվենցիոն դրույթի՝ 2-րդ հոդվածի կիրառման շրջանակում են:

(b) Ընդունելիության հետ կապված այլ հարցեր

72. Դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ գանգատն ակնհայտ անհիմն չէ՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի իմաստով: Գանգատն անընդունելի չէ նաև այլ հիմքերով, ուստիև պետք է ընդունելի հայտարարվի:

2. Գործի քննությունն ըստ էության

(a) Կողմերի բացատրությունները

73. Ըստ Կառավարության՝ այնքանով, որքանով 2-րդ հոդվածը կիրառելի է իր ընթացակարգային տեսակետով, պատասխանող պետությունը կատարել է այդ հոդվածի հիման վրա իր պարտականությունները՝ ինչպես դրանք մեկնաբանվել են Դատարանի նախադեպային իրավունքում և, մասնավորապես, Կալվելին և Կիզլին ընդդեմ Իտալիայի, թիվ 32967/96, ECHR 2002-I: Մասնավորապես, բուլղարական իրավական համակարգը դիմողին հնարավորություն է տվել փոխհատուցում հայցել քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում: Այն փաստը, որ դիմողի կողմից հարուցված քաղաքացիական հայցով վարույթը դեռևս չի ավարտվել, դիմողի սեփական դատավարական վարքագծի արդյունք է: Նա սխալմամբ հայցը ներկայացրել էր Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքի հիման վրա, մինչդեռ կիրառելի ռեժիմն ընդհանուր դեղիկտային իրավունքով նախատեսված ռեժիմն էր:

74. Կառավարությունը նաև պնդել է, որ իշխանությունները կատարել են 2-րդ հոդվածով նախատեսված՝ կյանքի իրավունքի պաշտպանությանը կոչված պատշաճ իրավական համակարգ սահմանելու

իրենց պարտականությունները: Մասնավորապես, ծերանոցների գործունեությունը ենթակա էր մանրամասն իրավական կարգավորման:

75. Ըստ դիմողի՝ իր գործը երկու հիմնական տեսակետով տարբերվում էր Կալվելին և Կիզլին ընդդեմ Իտալիայի գործից: Այս գործում ներպետական իշխանությունները հետապնդել էին անփութությամբ մահ պատճառած անձին և նույնիսկ դատապարտել նրան: Մինչդեռ բուլղարական իշխանությունները մերժել էին մեղավորներին պատասխանատվության ենթարկել՝ չնայած քրեորեն պատժելի անփութության մասին հստակորեն վկայող ապացույցի առկայությանը: Երկրորդ՝ նշված գործում զոհի հարազատներն ստացել էին նյութական փոխհատուցում, մինչդեռ դիմողն ստիպված էր սպասել ձգձգվող վարույթի ավարտին և չէր տեսնում հաջողության հասնելու որևէ հեռանկար:

76. Դիմողը նաև գտել է, որ սույն գործին համանման գործերում քաղաքացիական վարույթը չի կարող բավարար համարվել 2-րդ հոդվածի պահանջների տեսանկյունից, քանզի դա կարող է նշանակել կյանքի իրավունքի պաշտպանության «մասնավորեցում»: Բացի դրանից, քաղաքացիական վարույթը չի երաշխավորում ողջ փաստական հիմքի լիարժեք և սպառիչ քննություն:

77. Ամեն դեպքում, քաղաքացիական դատավարության՝ որպես պատասխանատվություն երաշխավորելու և փոխհատուցում տրամադրելու միջոցի, արդյունավետության կապակցությամբ դիմողը նշել է, որ ժամանակին գործի փաստական հանգամանքներին իրավական որակում չտալը վերացրել է մոր մահվան մասին ճշմարտությունն զիտենալու ցանկացած հույս և իր՝ փոխհատուցում ստանալու հնարավորությունը:

78. Դիմողը նաև պնդել է, որ ծերանոցների գործունեությունը՝ ընդհանուր առմամբ, և դրանց անձնակազմի պարտականությունները՝ մասնավորապես, բավարար չափով կարգավորված չեն: Մասնավորապես, խնդրո առարկա ժամանակահատվածում գործող կանոնները հնացած էին: Ավելին, ի հակասություն այդ կանոնների՝ 1994թ. ծերանոցներն անցան Աշխատանքի և սոցիալական ապահովության նախարարության կառավարման ներքո: Դրա արդյունքում, քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում դիմողը դժվարություններ է կրել հստակեցնելու այն հարցը, թե արդյոք ծերանոցը հանդիսանում է ինքնուրույն իրավաբանական անձ և ո՞ր վարչական մարմինն

է locus standi պատասխանող հանդիսանում իր հայցի կապակցությամբ:

(b) Դատարանի գնահատականը

79. 2-րդ հոդվածի առաջին նախադասությունը, որը Կոնվենցիայի ամենահիմնարար դրույթներից է և նաև ամրագրում է Եվրոպայի խորհուրդը կազմող ժողովրդավարական հասարակությունների հիմնական արժեքներից մեկը, պետությանը պարտավորեցնում է ոչ միայն ձեռնպահ մնալ անձին «միտումնավոր» կյանքից զրկելուց, այլ նաև ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ իր իրավազորության տակ գտնվող անձանց կյանքը պահպանելու համար (տե՛ս Կալվելին և Կիզլիոն ընդդեմ Իտալիայի, կետ 48, և դրանում մատնանշված նախադեպերը):

80. Այդ սկզբունքները կիրառելի են նաև առողջապահական համակարգի նկատմամբ: Պետություններից պահանջվում է ընդունել այնպիսի կանոններ, որոնք ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր հիվանդանոցներին կպարտադրեն ձեռնարկելու համապատասխան միջոցներ իրենց հիվանդների կյանքը պաշտպանելու համար և ստեղծելու այնպիսի արդյունավետ անկախ դատական համակարգ, որը կկարողանա պարզել հիվանդանոցի խնամքի տակ գտնվող անձի մահվան պատճառը և կապահովի մեղավորների պատասխանավորությունը (տե՛ս Կալվելին և Կիզլիոն ընդդեմ Իտալիայի, կետ 49, և դրանում մատնանշված նախադեպերը):

81. Ի տարբերություն Կալվելին և Կիզլիոն ընդդեմ Իտալիայի գործի, որը վերաբերում էր բժիշկների սխալներին, տկն Ստոյանովայի կյանքը վտանգած անփույթ արարքը թույլ էին տվել բուժական անձնակազմի հերթապահը և տեխնիկական անձնակազմը: Այնուամենայնիվ, չկա որևէ պատճառ հանրային առողջապահական հաստատությունների գործունեությունը կարգավորելու և փոխհատուցում տալու պահանջը նման անձնակազմի վրա չտարածելու համար, քանզի նրանց արարքները ևս կարող են վտանգել հիվանդների կյանքը, առավել ևս այն դեպքում, երբ հիվանդն ինքը չի կարող հոգ տանել իր մասին, ինչպես սույն գործում է:

82. Եթե պայմանավորվող պետությունը սահմանել է առողջապահության ոլորտի աշխատակիցների բարձր մասնագիտական չափորոշիչներ և հիվանդների կյանքի պաշտպանությունը երաշխավոր-

րող պատշաճ իրավակարգավորում, չի կարող ընդունվել այն մոտեցումը, որ այնպիսի հարց, ինչպիսին է առողջապահության ոլորտի աշխատակիցներին առնչվող վճռի սխալը կամ այդ աշխատակիցների անփույթ վերաբերմունքը հիվանդներից մեկի հանդեպ, բավարար է պետության պատասխանատվության համար՝ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի հիման վրա կյանքը պաշտպանելու պոզիտիվ պարտավորության տեսանկյունից (Փովելն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 45305/99, ECHR 2000-V, տե՛ս նաև Նիտետսկին ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 65653/01, 2002թ. մարտի 21):

83. Ուստի Դատարանը պետք է քննության առնի, թե արդյո՞ք տվյալ Ստոյանովայի անհետացմանը հանգեցրած անփույթ արարքների համար պատասխանատվություն ապահովելու՝ իրավական համակարգի անկարողության կապակցությամբ ծագում է պետության պատասխանատվություն Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի հիման վրա: Դատարանը պետք է քննության առնի, թե արդյո՞ք առկա իրավական պաշտպանության միջոցները՝ իրենց ամբողջության մեջ, ինչպես նախատեսված են օրենսդրության մեջ և կիրառվում են պրակտիկայում, ապահովել են այնպիսի իրավական միջոցներ, որոնք կարող էին հաստատել փաստերը, մեղավորներին պատասխանատվության ենթարկել և զոհին տրամադրել համապատասխան հատուցում (տե՛ս Բիրզիկովսկին ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 11562/05, կետեր 104-118, 2006թ. հունիսի 27): Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի պահանջները կատարված չեն լինի, եթե ներպետական օրենսդրությամբ տրամադրվող պաշտպանությունը գոյություն ունենա միայն տեսականորեն. այն պետք է արդյունավետորեն գործի պրակտիկայում: Այդ սկզբունքները կիրառելի են նաև առողջապահական համակարգի նկատմամբ: Պետություններից պահանջվում է ընդունել այնպիսի կանոններ, որոնք ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր հիվանդանոցներին կպարտադրեն ձեռնարկելու համապատասխան միջոցներ իրենց հիվանդների կյանքը պաշտպանելու համար և ստեղծելու այնպիսի արդյունավետ անկախ դատական համակարգ, որը կկարողանա պարզել հիվանդանոցի խնամքի տակ գտնվող անձի մահվան պատճառը և կապահովի մեղավորների պատասխանատվությունը (տե՛ս Կալվելին և Կիզլիոն ընդդեմ Իտալիայի, կետ 53):

(i) Ծերանոցների կանոնները

84. Դատարանը նշում է, որ ծերանոցների գործունեությունը կարգավորվում է օրենքով: Սոֆիայի ծերանոցը ևս ուներ անձնակազմի ներքին կանոններ և պարտականությունները սահմանող աշխատանքի նկարագրություններ (տե՛ս վերը՝ կետեր 55-57):

85. Դատարանը նաև նկատում է, որ խնդրո առարկա ժամանակահատվածում գործող կանոններն ընդունվել էին 1965թ. և չէին կրում պետության վարչական կառուցվածքում տեղի ունեցած փոփոխությունների ազդեցությունը (տե՛ս վերը՝ կետեր 55-56): Գործում ներգրավված դատախազներից մեկը կարծիք էր հայտնել առ այն, որ ծերանոցի անձնակազմի պարտականությունները հստակ կարգավորված չեն, ինչն անհնարին է դարձնում որևէ քրեական պատասխանատվություն սահմանելը (տե՛ս վերը՝ կետ 26):

86. Դատարանից չի պահանջվում, սակայն, համապատասխան իրավական ռեժիմի վերաբերյալ ընդհանուր եզրակացություններ տալ in abstracto: Դատարանը պետք է քննության առնի, թե արդյո՞ք իրավական համակարգը՝ իր ամբողջության մեջ, պատշաճորեն է գործել տվյալ գործի շրջանակներում:

(ii) Դատական պաշտպանության միջոցների պատշաճությունը

87. Ինչպես Դատարանը նշել է վերոհիշյալ Կալվելին և Կիզլին ընդդեմ Իտալիայի գործով վճռում, եթե կյանքի կամ անձնական անձեռնմխելիության իրավունքի խախտումը տեղի է ունեցել ոչ միտումնավոր, 2-րդ հոդվածի հիման վրա՝ արդյունավետ դատական համակարգ ստեղծելու պոզիտիվ պարտավորությունն անհրաժեշտաբար չի պահանջում պաշտպանության միջոց քրեական իրավունքում բոլոր դեպքերի համար: Եթե խնդիրն առնչվում է բժշկական անփութության հատուկ ոլորտին, պարտավորությունը կարող է բավարարված լինել նաև այն դեպքում, եթե իրավական համակարգը զոհերին իրավական պաշտպանություն է տրամադրում քաղաքացիական դատարաններում՝ կամ առանձին, կամ քրեական դատարաններում պաշտպանության հետ մեկտեղ, և ի զորու է հաստատելու բժշկական անձնակազմի ցանկացած պատասխանատվություն և պատշաճ քաղաքացիական հատուցում, ինչպիսին, օրինակ, վնասի փոխհատուցում կարգադրելն է և որոշման հրապարակումը: Կարող են նախատեսված

լինել նաև կարգապահական միջոցներ (տե՛ս վերը՝ Կալվելին և Կիզ-
լիոն, կետ 51):

88. Սույն գործում, համապատասխան ներպետական օրենսդ-
րությունը նախատեսում է պատասխանատվությանը հասնելու հնա-
րավորություն՝ քրեական, կարգապահական և քաղաքացիական վա-
րույթների միջոցով:

(a) Քրեական իրավունքի պաշտպանության միջոցներ

89. Դատարանը նկատում է, որ հետաքննությունն ընթացել է ան-
գործության երկարատև ժամանակաշրջանով, և որ հիմնական հե-
տաքննչական գործողությունները, մասնավորապես, ծերանոցի անձ-
նակազմի հարցաքննությունները, կատարվել են դեպքից միայն մի
քանի տարի անց՝ դիմողի համառության արդյունքում (տե՛ս կետեր
13-27): Չզձգումները ոչ միայն վտանգել են հետաքննության արդ-
յունքները, այլև վկայել են անտարբեր վերաբերմունքի մասին այն
հանրային շահի նկատմամբ, որ առողջապահության համակարգում
տեղի ունեցած սխալները պետք է հաստատվեն անմիջապես՝ տեղե-
կատվության տարածումը թույլ տալու և դրանով իսկ նմանատիպ
սխալների կրկնությունը կանխելու և առողջապահական ծառայու-
թյուններից օգտվողների ապահովությանը նպաստելու համար (տե՛ս
վերը նշված՝ Բիրզիկովսկին ընդդեմ Լեհաստանի, կետ 17):

90. Ավելին, սույն գործում դատախազական մարմինները կա-
յացրել են հակասական որոշումներ՝ մերժելով ծերանոցի անձնա-
կազմին պատասխանատվության ենթարկել. ամեն անգամ նրանց
որոշումներն ունեցել են տարբեր փաստական հիմքեր և անհստակ
իրավական հիմքեր: Մասնավորապես, 1998թ. և 2000թ. շրջանային
դատախազը և Սոֆիայի դատախազը որոշել են կարճել գործի վա-
րույթն այն հիմքով, որ անձնակազմը գործել է ընդունված պրակտի-
կայի համաձայն՝ առանց վերլուծելու, թե արդյո՞ք այդ պրակտիկան
վկայում է հանցավոր անփութության մասին (տե՛ս կետեր 17 և 21):
2001թ. գործը կարճելու փաստական և իրավական հիմքերը փոխվել
են. դատախազները գտել են, որ ծերանոցի անձնակազմը խախտել է
իր պարտականությունները, բայց ըստ էության գտել են, որ բուլղա-
րական քրեական օրենսդրության համաձայն նման խախտումները
պատժելի չեն (տե՛ս կետ 23): Վերջապես, 2003թ. դատախազները փո-
խել են իրենց եզրակացությունները՝ ենթադրելով, որ դիմողի մայրն

անցել է պարսպի վրայով կամ դուրս է եկել մեկ այլ ելքով: Վերջին հաշվով, լրացել է վաղեմության ժամկետը (տե՛ս վերը՝ կետեր 26 և 27):

91. Իր տրամադրության տակ գտնվող բոլոր նյութերի հիման վրա Դատարանը գտնում է, որ քրեական իրավունքի համապատասխան պաշտպանության միջոցները չեն ապահովում դիմողի մոր անհետացման համար պատասխանատու անձանց պատասխանատվությունը: Ուստի Դատարանը պետք է պարզի, թե արդյո՞ք կան պաշտպանության այլ միջոցներ, որոնք կարող էին բավարարել Կոնվենցիայի համապատասխան պահանջները:

(b) Կարգապահական կամ վարչական միջոցներ

92. Դատարանը նկատում է՝ անկախ նրանից, որ դատախազները գտել են, որ բժշկական հերթապահը և դժնապահը խախտել են իրենց պարտականությունները, որևէ կարգապահական միջոց անձնակազմի նկատմամբ չի կիրառվել (տե՛ս վերը՝ կետ 23): Ավելին, պարզվում է, որ համապատասխան մարմինները՝ Աշխատանքի և սոցիալական ապահովության նախարարությունը և՛ Առողջապահության նախարարությունը և Սոֆիայի քաղաքապետարանը, երբևէ չեն փորձել ճանաչել կառավարման, վերապատրաստման կամ վերահսկողության գործում առկա այն սխալները, որոնք կարող էին հնարավոր դարձնել վիճարկվող խախտումները:

(c) Քաղաքացիական իրավունքի պաշտպանության միջոցներ

93. Դատարանը նկատում է, որ վնասի հատուցման կապակցությամբ դիմողի հարուցած քաղաքացիական գործի վարույթը տասը տարվա ընթացքում դեռևս չի ավարտվել առաջին ատյանի դատարանի՝ վեճն ըստ էության լուծող դատական ակտով (տե՛ս վերը՝ կետեր 29-54):

94. Դատարանը նաև հղում է կատարում վերն արված իր այն եզրակացությանը, որ դատավարության երկար տևողությունը եղել է իշխանությունների մեղքով և խախտել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը (տե՛ս ստորև՝ կետեր 106-119):

95. Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի պահանջները բավարարված չեն լինի, եթե առկա պաշտպանության մի-

ջոցները ժամանակի մեջ չեն գործում այնքան արդյունավետորեն, որ դատարանները կարողանան ավարտել յուրաքանչյուր առանձին գործի ըստ էության քննությունը (տե՛ս Կալվելին և Կիզլիոն ընդդեմ Իտալիայի, կետեր 51-53, և Վոն ընդդեմ Ֆրանսիայի, թիվ 53294/00, կետեր 89-90, ECHR 2004-VIII):

96. Թեև դատաքննությունը դեռևս շարունակվում է, և Դատարանը չի կարող հետևություններ անել դրա արդյունքի վերաբերյալ, այնուամենայնիվ, Դատարանը գտնում է, որ որոշակի հանգամանքներում, անցած ժամանակը բավարար է եզրակացնելու համար, որ քաղաքացիական գործի վարույթը չի հանգեցնի Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածով հետապնդվող արդյունքներին, այն է՝ տկն Ստոյանովայի անհետացման կամ ենթադրյալ մահվան հետ կապված փաստերի բացահայտմանը և պատասխանատու անձանց արդյունավետորեն և ժամանակին պատասխանատվության ենթարկելուն:

(iii) *Եզրահանգում*

97. Դատարանը գտնում է, որ չնայած բուլղարական իրավունքում երեք խումբ պաշտպանության միջոցների՝ քրեական, կարգապահական և քաղաքացիական, առկայությանը, գործնականում իշխանությունները չեն ապահովել դիմողի մոր անհետացման հետ կապված փաստերի բացահայտման և իրենց պարտականությունները խախտած անձանց ու հաստատությունների պատասխանատվության արդյունավետ հնարավորությունը: Համապատասխան կանոնների թերությունները, անկասկած, նպաստել են այդ արդյունքին (տե՛ս վերը՝ կետ 85): Կառավարությունը չի պնդել, թե կան նաև պաշտպանության այլ միջոցներ:

98. Այս հանգամանքներում, Դատարանը գտնում է, որ իրավական համակարգը՝ իր ամբողջության մեջ, մարդկային կյանքը վտանգող անփույթ վարքագծի պայմաններում, չի կարողացել ապահովել պատշաճ և ժամանակին արձագանք՝ 2-րդ հոդվածի հիման վրա պետության ընթացակարգային պարտավորություններին համապատասխան: Ուստի այս կապակցությամբ տեղի է ունեցել 2-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

Բ. 2-րդ հոդվածի ենթադրյալ խախտում՝ տկն Ստոյանովայի անհետացումից հետո ոստիկանության արձագանքի կապակցությամբ

1. Ընդունելիություն

99. Դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ գանգատն ակնհայտ անհիմն չէ՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի իմաստով: Գանգատն անընդունելի չէ նաև այլ հիմքերով, ուստիև պետք է ընդունելի հայտարարվի:

2. Գործի քննությունն ըստ էության

100. Իր իրավագործության ներքո գտնվող անձանց կյանքը պահպանելու համար պատշաճ քայլեր ձեռնարկելու՝ պետության պարտականությունը համապատասխան հանգամանքներում ընդգրկում է նաև պոզիտիվ պարտավորությունը՝ ձեռնարկելու կանխարգելիչ օպերատիվ միջոցներ՝ պաշտպանելու համար այն անձանց կյանքը, որը վտանգված է այլ անձանց քրեական արարքներով, կամ սեփական անձի վարքագծով (տե՛ս Օսմանն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1998թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1998թ. -VIII, էջ 3159, կետ 115, և Կենանն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 27229/95, կետեր 89 և 90, ECHR 2001-III): Նման դեպքերում Դատարանը պետք է պարզի, թե արդյո՞ք իշխանությունները իմացել էին և կարող էին իմանալ իրական և անմիջական վտանգի գոյության մասին, և եթե այդպես է, ապա արդյո՞ք նրանք ձեռնարկել են այն ամենը, ինչ պահանջվում է՝ կանխելու համար տվյալ անձի կյանքին սպառնացող վտանգը (տե՛ս Ուկարն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 52392/99, կետ 86, 2006թ. ապրիլի 11):

101. Դատարանն անհրաժեշտ չի համարում սույն գործում պարզել վերոհիշյալ սկզբունքների կիրառման մոդալությունն այնպիսի իրավիճակների նկատմամբ, երբ հիվանդ վիճակում գտնվող անձն անհետանում է: Դատարանը նկատում է, որ ոստիկանությունը ձեռնարկել է մի շարք գործողություններ տկն Ստոյանովայի գտնվելու վայրը պարզելու համար: Նրա անհետացման մասին տեղեկանալուց անմիջապես հետո լսել է վկաների, որոնք վկայել են, որ ապարդյուն զննել են ծերանոցի տարածքը (տե՛ս վերը՝ կետեր 9-11): Չորս օր տկն Ստոյանովան գրանցվել է որպես ոստիկանության կողմից փնտրվող և մեկ

շաբաթվա ընթացքում հաղորդագրություն է տրվել մամուլում: Ավելի ուշ, ոստիկանությունն ստուգել է հոգեբուժական հիվանդանոցներ ընդունված հիվանդների ինքնությունը և հասարակությունից ստացված տեղեկատվությունը (տե՛ս վերը՝ կետեր 9-11):

102. Ըստ դիմողի՝ ոստիկանությունը պետք է ակտիվ որոնում կազմակերպեր տարածքում իր մոր անհետացումից անմիջապես հետո: Դատարանը կրկնում է, սակայն, որ հաշվի առնելով ժամանակակից հասարակություններում ոստիկանության գործողությունների հետ կապված դժվարությունները, մարդկային վարքագծի անկանխատեսելիությունը և գործողությունների ընտրությունը, որը պետք է կատարվի ըստ առաջնահերթությունների՝ սույն գործին համանման գործերում իշխանությունների պոզիտիվ պարտավորությունները պետք է զնահատվեն այնպես, որ իշխանությունների վրա չդրվի անհնարին կամ անհամաչափ բեռ (տե՛ս վերոհիշյալ Օսմանի գործը, էջեր 3159-60, կետ 116, և Ազդուգուն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 46747/99, կետ 45, 2005թ. հոկտեմբերի 18): Չնայած այն փոքր կասկածին, որ սույն գործում ոստիկանությունը կարող էր անել ավելին՝ վճռորոշ հարցն այստեղ հետևյալն է. արդյո՞ք տվյալ հանգամանքներում ոստիկանության արձագանքը պատշաճ էր՝ հաշվի առնելով կոնկրետ փաստերը և ոստիկանության ամենօրյա աշխատանքի գործնական իրողությունը: Դատարանն այս կապակցությամբ նկատում է, որ ծերանոցը գտնվում էր բանուկ պողոտայում, մի քաղաքում, որն ունի մեկ միլիոն բնակիչ: Քանի որ ծերանոցի անձնակազմը, որը, ի տարբերություն ոստիկանության, ճանաչում էր տեղն Ստոյանովային, ապարդյուն զննել էր տարածքը, Դատարանի համար դժվար է ընդունել, որ անմիջապես որոնում չկազմակերպելու՝ ոստիկանների որոշումը եղել է ոչ ողջամիտ:

103. Անփոփելով, Դատարանը համոզված չէ, որ տեղն Ստոյանովայի անհետացման վերաբերյալ տեղեկությանը ոստիկանության արձագանքը եղել է ոչ պատշաճ կամ որևէ կերպ խախտել է կյանքը պաշտպանելու՝ Բուլղարիայի պոզիտիվ պարտականությունը: Ուստի գտնում է, որ այս կապակցությամբ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում տեղի չի ունեցել:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 6-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

104. Դիմողը պնդել է, որ իր քաղաքացիական գործի քննությունը տևել է չափազանց երկար, որի արդյունքում խախտվել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետը: Այն նախատեսում է.

«Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները ..., ունի ... դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում ... դատաքննության իրավունք»:

A. Ընդունելիություն

105. Դատարանը գտնում է, որ «ողջամիտ ժամկետի» վերաբերյալ նախադեպային իրավունքում ձևավորված չափորոշիչների լույսի ներքո և հաշվի առնելով իր տրամադրության տակ գտնվող ողջ նյութը, պահանջվում է գանգատի ըստ էության քննություն:

B. Գործի ըստ էության քննություն

106. Դիմողը նշել է, որ դատավարության ձգձգումները հիմնականում տեղի են ունեցել իշխանությունների մեղքով: Սասնավորապես, Սոֆիայի քաղաքային դատարանն առանց անհրաժեշտության հետաձգել է գործի քննությունը՝ կարգադրելով դիմողին նշել պետական մարմինների հասցեներ, որոնք հանրահայտ են, կամ ապացուցել այդ մարմինների locus standi-ն, ինչը դյուրին չէ վարչական վերակազմակերպումների և կիրառելի օրենսդրական և վարչական կարգավորումների պատճառով: Մի քանի հետաձգումներ տեղի են ունեցել պատասխանողների մեղքով. նրանք, որոնք պետական մարմիններ էին, չէին ներկայացրել իրենց տրամադրության տակ գտնվող փաստաթղթերը: Որոշ ապացույցներ ընդունելուց Սոֆիայի քաղաքային դատարանի հրաժարումը եղել է չարդարացված և, ի վերջո, վերաքննիչ դատարանը ձեռք է բերել այդ ապացույցները, որոնք ևս հանգեցրել են ձգձգումների: Դիմողը նշել է նաև, որ նիստերը նշանակվում էին մեծ միջակայքերով: Նա նաև ընդգծել է, որ Սոֆիայի քաղաքային դատարանի կողմից ճիշտ ժամանակին իր գործի փաստական հանգամանքներին իրավական բնութագիր չտալը հանգեցրել է գործը կրկին նոր քննության ուղարկելուն:

107. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողն իր գործը լավ չի կազմակերպել, չնայած Սոֆիայի քաղաքային դատարանի հրահանգներին՝ ժամանակին չի ներկայացրել ապացույցներ պատասխանողներին:

րի locus standi-ի կապակցությամբ, և չի հստակեցրել իր հայցի բնույթը: Միաժամանակ, դատարանները գործել են պատշաճ փութաջանությամբ. նիստեր են հրավիրել պարբերական միջակայքերով, դիմողին տվել են համապատասխան հրահանգներ:

108. Դատարանը նկատում է, որ ժամանակահատվածը, որը պետք է հաշվի առնվի, սկիզբ է առնում 1996թ. հունիսի 10-ից, երբ դիմողը հայց է հարուցել: 2006թ. հունիսին գործի քննությունը դեռևս շարունակվում էր առաջին ատյանի դատարանում: Ուստի դատաքննությունը տևել էր տասը տարի և դեռ շարունակվում էր:

109. Հաշվի առնելով քաղաքացիական գործով վարույթի առարկան, այն է՝ ենթադրաբար կյանքից զրկելուն հանգեցրած անփութ արարքների համար պատասխանատվությունը, իշխանություններից պահանջվում էր հատուկ փութաջանություն և վարույթի կազմակերպում որոշակի արագությամբ:

110. Դատարանը նկատում է, որ վարույթի ողջ տևողության պատճառ են դարձել երկու հիմնական գործոններ, այն է՝ Սոֆիայի քաղաքային դատարանի կողմից 1996-2002թթ. գործի քննության բազմաթիվ հետաձգումները, և 2002թ. դատարանի որոշումը (որն ուժի մեջ է թողնվել 2004թ. և 2005թ.)՝ այլ ընթացակարգով գործի նոր քննության մասին (տե՛ս վերը՝ կետեր 29-54):

111. Առաջին գործոնի կապակցությամբ Դատարանը նկատում է, որ դիմողը ողջ դատաքննության ընթացքում ներկայացրել է բազմաթիվ միջնորդություններ՝ պահանջելով ապացույցների ձեռքբերում, որոնք կարող էր անել դատավարության սկզբում: Դա որոշակի դժվարություններ է ստեղծել Սոֆիայի քաղաքային դատարանի համար: Սակայն այդ գործոնով պայմանավորված ձգձգումները չեն գերազանցել մի քանի ամիսը (տե՛ս վերը՝ կետեր 30 և 39):

112. Եական ձգձգումները, սակայն, տեղի են ունեցել իշխանությունների հետ կապված պատճառներով գործի քննության հետաձգումների արդյունքում: Այն է՝ պատասխանողներին կամ վկաներին չձանուցելը, դատախազի բացակայությունը, պետական մարմին հանդիսացող պատասխանողների կողմից համապատասխան փաստաթղթեր չներկայացնելը (տե՛ս կետեր 31, 37, 38, 40 և 41):

113. Պետական մարմինների հասցեները և նրանց locus standi-ն ճշգրտելու նպատակով կարգադրված հետաձգումների կապակցությամբ (տե՛ս վերը՝ կետեր 31, 33, 34 և 35) Դատարանը գտնում է, որ դրանցից բխող ձգձգումների համար պատասխանատուն ամբողջությամբ

յամբ իշխանություններն են: Մասնավորապես, այն հարցը, թե ժերանոցի գործունեության հետ կապված քաղաքացիական հայցով որ վարչական մարմինն է պատասխանատու, հստակ կանոնակարգված չէ. չնայած նրան, որ համապատասխան կանոնների համաձայն ժերանոցները գտնվում էին մունիցիպալիտետների վերահսկողության ներքո, գործնականում դրանք Աշխատանքի և սոցիալական ապահովության նախարարության կառավարման ներքո էին (տե՛ս վերը՝ կետեր 56 և 62): Ավելին, Սոֆիայի քաղաքային դատարանի մոտեցումը, որը գործի քննությունը հետաձգել էր՝ դիմողից պահանջելով «ապացուցել» locus standi-ն կամ Աշխատանքի և սոցիալական ապահովության նախարարության հասցեն, չափազանց ձևական էր: Իրավունքի գերակայությամբ ղեկավարվող իրավական համակարգում գործունեության տարբեր ոլորտների համար պատասխանատու և քաղաքացիական հայցերով որպես պատասխանող հանդես եկող պետական վարչական մարմինների ինքնությունը պետք է լինի թափանցիկ և մատչելի:

114. Ուստի Դատարանը գտնում է, որ թեև դիմողը պատասխանատու է մի քանի ամսվա ձգձգումների համար, ձգձգումների հիմնական մասը՝ 1996թ.-2002թ., իշխանությունների մեղքով է:

115. Դատարանն այնուհետև նկատում է, որ գործն այլ ընթացակարգով կրկին քննելու վերաբերյալ որոշման արդյունքում գործի քննությունը դեռևս շարունակվում է: Այդ որոշումը կայացվել է 2004թ. հունվարին՝ գործի վարույթի սկզբից՝ 1996թ. հուլիսից, յոթ տարի անց (տե՛ս վերը՝ կետեր 29 և 49):

116. Շատ զարմանալի է, որ դատարաններն ավելի վաղ չեն գիտակցել, որ գործը չի կարող քննության առնվել Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքի հիման վրա և ճիշտ ընթացակարգն ընդհանուր դելիկտային իրավունքի հիման վրա է: Այդ հանգամանքն առավել զարմանալի է դարձնում այն փաստը, որ դատավարության կողմերը, այդ թվում՝ դիմողը, բազմիցս բարձրացրել էին այդ հարցը, և Սոֆիայի քաղաքային դատարանն այդ մասին հիշատակել էր իր՝ 2002թ. հուլիսի 31-ի վճռում (տե՛ս վերը՝ կետեր 33, 35, 44, 49 և 50): Այս կապակցությամբ տեղի ունեցած ձգձգումների ողջ մեղքը դատարաններինն է, քանի որ նրանց պարտականությունն է որոշել հայցի իրավական բնութագիրը (տե՛ս վերը՝ կետ 59):

117. Ավելին, ինչ վերաբերում է գործի քննությունը կրկին սկսելու մասին որոշմանը, Դատարանը նկատում է, որ ընդհանուր դելիկտա-

յին իրավունքի հիման վրա վարույթը Վնասի համար պետության պատասխանատվության մասին օրենքի հիման վրա վարույթից տարբերվում է որոշ տեխնիկական տեսակետներով՝ դատական ծախսերով և դատախազի մասնակցությամբ (տե՛ս վերը՝ կետ 60): Հաշվի առնելով այս տարբերությունների բնույթը՝ Դատարանը գտնում է, որ դժվար է արդարացնել 2004թ. և 2005թ. գործի քննությունը նորից սկսելը և մինչև 1996թ. ձեռնարկված դատավարական միջոցառումները, ներառյալ՝ վկաների ցուցմունքներն ու փաստաթղթային ապացույցները, չեղյալ հայտարարելը: Այն նորմը, որի համաձայն գործի քննությունը պետք է սկսվի սկզբից, ունի իր արդարացված հիմքն իրավունքի տեսության մեջ. սակայն ներպետական դատարանների համար պետք է ակնհայտ լիներ, որ այդ նորմի կիրառումը կոնկրետ հանգամանքներում կհանգեցնեք որոշակի էական դժվարությունների՝ հաշվի առնելով պատահարից տասը տարի անց կամ ավելի ուշ ապացույցներ, այդ թվում վկաների ցուցմունքներ ձեռք բերելու սահմանափակ հնարավորությունները: Պետությունների՝ այնպիսի հիմնարար իրավունքի, ինչպիսին կյանքի իրավունքն է, իրացումն ապահովելու պարտականությունը պահանջում է այնպիսի իրավական պաշտպանության միջոցների կիրառում, որոնք ի գործ են ապահովելու արդյունավետ գործնական արդյունքներ՝ առանց ձևականությունների: Ներպետական իշխանությունների խնդիրն է սահմանել այնպիսի դատավարական նորմեր, որոնք թույլ կտան խուսափել չարդարացված ձգձգումներից:

118. Արդյունքում, Դատարանը գտնում է, որ իշխանությունների՝ բոլոր դատավարական միջոցառումները չեղյալ հայտարարելու և կրկին ապացույցներ ձեռք բերելու որոշումն արդարացված չէ և անհամատեղելի է պետության՝ կյանքի իրավունքին առնչվող գործերում հատուկ շտապողականություն դրսևորելու պարտականության հետ:

119. Ավելին, նկատի ունենալով, որ դիմողի քաղաքացիական հայցը, *inter alia*, վերաբերում էր պետության պատասխանատվությանն առ այն, որ ժերանոցի անձնակազմը տկն Ստոյանովային թողել էր առանց հսկողության, Սոֆիայի քաղաքացիական դատարանի խնդիրն էր որոշել հայցի այդ հատվածի իրավական բնութագիրը և համապատասխանաբար քննություն կազմակերպել: Սակայն այդ դատարանը, չնայած կողմերի բազմաթիվ միջնորդություններին, նման կերպ չի վարվել: Անշուշտ, Սոֆիայի վերաքննիչ դատարանը և Գերագույն վճռաբեկ դատարանը բացահայտորեն քննադատել են Սոֆիայի

քաղաքային դատարանին՝ սխալ ընթացակարգով գործի քննությունն իրականացնելու համար (տե՛ս վերը՝ կետ 50):

120. Վերոհիշյալ փաստարկները բավարար են, որպեսզի Դատարանը եզրակացնի, որ «ողջամիտ ժամկետի» պահանջը չի կատարվել: Ուստի տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄ

121. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

122. Դիմողը պահանջել է 20.000 եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում՝ իր մորը հայտնաբերելու նպատակով ոստիկանության կողմից անհրաժեշտ քայլեր չձեռնարկելու, իր մոր անհետացման համար պատասխանատու հաստատություններին և անձանց իշխանությունների կողմից պատասխանատվության չենթարկելու և քաղաքացիական վարույթի չափազանց երկար տևողության կապակցությամբ:

123. Կառավարությունն այս կապակցությամբ բացատրություն չի ներկայացրել:

124. Սույն գործով արձանագրված՝ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտումը վերաբերում էր նրան, որ իշխանությունները պատշաճ հետաքննություն չեն կազմակերպել կամ որևէ այլ կերպ չեն ապահովել այն անձանց պատասխանատվության ենթարկելու հնարավորությունը, որոնց ցուցաբերված անփույթ վարքագծի արդյունքում տկն Ստոյանովան անհետացել է: Դատարանը գտնում է, որ իշխանությունների այս բացթողումները, որոնք մասամբ նաև երկարատև վարույթի արդյունք էին, պետք է որ լուրջ անհանգստություն պատճառած լինեին

դիմողին: Անաչառորեն գնահատելով՝ Դատարանը տրամադրում է 8000 եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

125. Դատարանը նաև արձանագրել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում՝ կապված քաղաքացիական գործի քննության չափազանց երկար տևողության հետ: Դատարանը, սակայն, չի գտնում, որ այս խախտման համար պետք է տրամադրվի առանձին գումար, քանի որ այս կապակցությամբ դիմողին պատճառված անհանգստությունն արդեն իսկ Դատարանի կողմից հաշվի է առնվել 2-րդ հոդվածի կապակցությամբ հատուցում տրամադրելիս:

B. Ծախսեր և ծախքեր

126. Դիմողը, որն իրավաբանական օգնություն էր ստացել Եվրոպայի խորհրդից, ծախսերի կապակցությամբ պահանջ չի ներկայացրել:

C. Տոկոսներ՝ չվճարելու դեպքում

127. Դատարանը գտնում է, որ չվճարելու դեպքում պետք է վճարվեն տոկոսներ՝ հիմնված Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի վրա, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՁԱՅՆ

1. Պանզատը հայտարարում է ընդունելի,
2. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված պետության՝ այնպիսի դատական պաշտպանության միջոցներ նախատեսելու պոզիտիվ պարտականության հետ, որոնք ի գործ կլինեին բացահայտելու փաստերը և ապահովելու տկն Ստոյանովայի անհետացման համար պատասխանատու անձանց պատասխանատվությունը,

3. Վճռում է, որ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի խախտում՝ կապված սկն Ստոյանովայի անհետացման վերաբերյալ տեղեկատվությանը ոստիկանության արձագանքի հետ, տեղի չի ունեցել,

4. Վճռում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում,

5. Վճռում է,

(a) որ Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան սույն վճռի ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը պետք է դիմողին որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում վճարի 8000 եվրո՝ դրան գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել,

(b) որ վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո մինչև վճարումը վերոհիշյալ գումարին պետք է հավելվի սովորական տոկոս՝ Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքով, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

6. Մերժում է դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարված է անգլերենով և ծանուցված է 2008թ. հունվարի 17-ին՝ Դատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

ԳՈՒԺԱՆ ԸՆԴԴԵՄ ՄՈԼԴՈՎԱՅԻ ԳՈՐԾՈՎ

2008թ. փետրվարի 12-ի վճիռը

GUJA v. MOLDOVA CASE

ՍՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

8. Դիմողը՝ պրն Յակով Գուժան, ծնվել է 1970թ. և բնակվում է Չիսինոյում: Խնդրո առարկա ժամանակահատվածում նա Գլխավոր դատախազության Մամուլի ծառայության ղեկավարն էր:

1. Գործի նախապատմությունը

9. 2002թ. փետրվարի 21-ին չորս ոստիկան (Ս. Ա.-ն, Բ. Ա.-ն, Ա. Պ.-ն և Գ. Վ.-ն) ձերբակալել էին պառլամենտական ընտրություններին առնչվող հանցագործությունների կատարման մեջ կասկածվող տասն անձի. նրանցից մեկը կասկածվում էր նաև քրեական խմբի ղեկավար լինելու մեջ: Հետագայում կասկածյալներն ազատ են արձակվել և բողոք են ներկայացրել Գլխավոր դատախազություն՝ չորս ոստիկանի կողմից վատ վերաբերմունքի և անօրինական կալանքի կապակցությամբ: Նրանց բողոքի արդյունքում քրեական գործ է հարուցվել ընդդեմ չորս ոստիկանի՝ *inter alia*, վատ վերաբերմունքի և անօրինական կալանքի կապակցությամբ:

10. 2002թ. հունիսին չորս ոստիկանը համատեղ ստորագրությամբ նամակ են հղել Նախագահ Վորոնինին, վարչապետ Տարլևին, Պառլամենտի փոխխոսնակ Միշինին՝ հայցելով պաշտպանություն հետապնդումից: Նրանք արտահայտել են իրենց տեսակետները քրեական գործի վերաբերյալ և գանգատվել Գլխավոր դատախազության գործողությունների չարաշահումների կապակցությամբ: Նրանք խնդրել են վերանայել իրենց առաջադրված մեղադրանքները: 2002թ. հունիսի 21-ին պրն Միշինն իրեն հասցեագրված նամակը՝ կից գրությամբ, ուղարկել է Գլխավոր դատախազին: Գրությունը զետեղված է եղել Պառլամենտի պաշտոնական ձևաթղթում և չի կրել խորհրդապահական լինելու վերաբերյալ նշում: Դրանում շարադրված էր.

«Հարգելի պրն Ռուսու,

Այս նամակը կարդալիս հարց է ծագում. Գլխավոր դատախազի տեղակալը պայքարում է հանցավորությամբ, թե՞ ոստիկանության դեմ: Այս հարցն ավելի է շեշտադրվում այն փաստի արդյունքում, որ ոստիկանները Ներքին գործերի նախարարության լավագույն թիմե-

րից մեկին են պատկանում, որոնց գործունեությունը ներկայումս արգելափակվել է Գլխավոր դատախազության աշխատակիցների ջանքերով: Ես խնդրում եմ Ձեզ անձամբ զբաղվել այս գործով և այն լուծել օրենքի պահանջներին խստիվ համապատասխան»:

11. 2003թ. հունվարին պրն Վորոնինն այցելել է Տնտեսական հանցագործությունների և կոռուպցիայի դեմ պայքարի կենտրոն, որի ընթացքում նա քննարկել է, *inter alia*, որոշ պաշտոնատար անձանց կողմից իրավապահ մարմինների վրա, քրեական գործերի կապակցությամբ, ոչ պատշաճ ճնշում գործադրելու հիմնախնդիրը: Նախագահ Վորոնինը կոչ է արել պայքարել ընդդեմ կոռուպցիայի և իրավապահ մարմիններին խնդրել է չենթարկվել պետական պաշտոնատար անձանց կողմից ճնշման փորձերին: Նախագահի հայտարարությունները հրապարակվել են մամուլում:

12. Չճշտված ամսաթվի ոստիկանների դեմ հարուցված քրեական գործը կարճվել է:

2. Փաստաթղթերի արտահոսքը

13. Պրն Վորոնինի՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարի կոչից մի քանի օր անց դիմողը *Jurnal de Chisinau* լրագրին է ուղարկել Գլխավոր դատախազությունից ստացված երկու նամակ:

14. Առաջինը պրն Միշինի գրությունն էր (տես վերը՝ կետ 10): Երկրորդը գրված էր Ա. Ուրսաշի՝ Ներքին գործերի նախարարի տեղակալի կողմից և հասցեագրված էր Գլխավոր դատախազի տեղակալին: Գրությունը զետեղված է եղել Ներքին գործերի նախարարության պաշտոնական ձևաթղթում և չի կրել խորհրդապահական լիճեյու վերաբերյալ նշում: Դրանում, *inter alia*, շարադրված էր.

«Ոստիկանության մայր Մ. Ա.-ն (չորս ոստիկանից մեկը. տես վերը՝ կետ 9) դատապարտվել է 1999թ. մայիսի 12-ին... քրեական օրենսգրքի 116(2) հոդվածի (կյանքը կամ առողջությունը վտանգող կամ ֆիզիկական տառապանք պատճառող անօրինական կալանք), 185 (2) հոդվածի (իշխանության չարաշահում՝ ուղեկցված բռնության գործողությամբ, զենքի գործադրմամբ կամ խոշտանգմամբ), 193 (2) հոդվածի (բռնությամբ և վիրավորանքով խոստովանության կորզում) հիման վրա և տուգանվել է 1440 մոլդովական լեյ գումարով (128 եվրո): Համաներման մասին օրենքի 2-րդ բաժնի հիման վրա նա ազատվել է տուգանքի վճարումից:

... 2001թ. հոկտեմբերի 24-ին մայր Մ. Ա.-ն վերականգնվել է Ներքին գործերի նախարարությունում իր պաշտոնում»:

3. Հոդվածը *Jurnal de Chisinau* լրագրում

15. 2003թ. հունվարի 31-ին *Jurnal de Chisinau* լրագրում հրատարակվել է «Վադիմ Միշինն ահաբեկում է դատախազներին» վերտառությամբ հոդված: Հոդվածում, *inter alia*, նշված էր.

«Անցյալ շաբաթվա վերջին Տնտեսական հանցագործությունների և կոռուպցիայի դեմ պայքարի կենտրոնում հանդիպման ժամանակ Նախագահն իրավապահ մարմիններին կոչ է արել համագործակցել կազմակերպված հանցավորության և կոռուպցիայի դեմ պայքարում և խնդրել է նրանց հաշվի չառնել բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց՝ քրեական գործերի վարույթներին առնչվող հեռախոսազանգերը:

Նախագահի նախաձեռնությունը պատահական չէր: Ֆենոմենը լայն տարածում էր ստացել, հատկապես վերջին մի քանի տարիներին, և բանավեճի առարկա էր մամուլում ու միջազգային կազմակերպություններում:

Վերջերս մամուլը հաղորդել է կոմունիստ պառլամենտական Մ. Ի.-ի հետ կապված գործի մասին, որը փորձել է ազդել հին ընկերոջ և Գյուղատնտեսության նախարարության բարձրաստիճան պաշտոնյայի դեմ քրեական գործի ընթացքի վրա, որը բացահայտվել էր հանցագործությունը կատարելու պահին: Այնուամենայնիվ, որևէ իրավական քայլ չի ձեռնարկվել...

Մամուլը նաև հայտնել է այն մասին, որ պրն Միշինը Գլխավոր դատախազից պահանջել է աշխատանքից ազատել երկու դատախազներին՝ Ա. Վ.-ին և Պ. Բ.-ին, որոնք ներգրավված են եղել Տեղեկատվական տեխնոլոգիայի վարչության ղեկավարի՝ Պ. Դ.-ի անհետացման կապակցությամբ քրեական գործում. դա տեղի է ունեցել Ներքին գործերի նախարարության դեմ վկայող ապացույցներ հայտնաբերելուց հետո:

Այս երկու դատախազների գործողությունների կապակցությամբ ներքին քննության արդյունքների մասին տեղեկություններ դեռևս հայտնի չեն: Այնուամենայնիվ, Գլխավոր դատախազության աղբյուրները լրագրին հայտնել են, որ չնայած դատախազները մեղավոր չեն ճանաչվել, նրանցից պահանջվել է հեռանալ՝ իշխանության ներկայացուցիչներից ինչ-որ մեկի պնդմամբ:

Այժմ, քանի դեռ ճնշում գործադրելու վերաբերյալ Նախագահի հայտարարությունները դեռ թարմ են, մենք բացահայտել են նոր քննություն բարձրաստիճան պաշտոնյաների վերաբերյալ:

Պառլամենտի փոխխոսնակը փորձել է պաշտպանել հետապնդող չորս ոստիկաններին: Պրն Միշինի համակրանքը ոստիկանների հանդեպ նոր չէ, քանի որ նա իր արմատներով ոստիկանական ուժերից է: Մեր աղբյուրները վկայում են, որ սա առաջին դեպքը չէ, երբ պրն Միշինը միջամտել է ի շահ ոստիկանների՝ ի խախտումն օրենքի:

...

Կիոկանայի դատախազությունը քրեական գործ է հարուցել չորս ոստիկանների նկատմամբ... մի խումբ անձանց ձերբակալելիս նրանց կողմից ուժ գործադրելու փաստի առթիվ:

... Ոստիկանները կալանավորներին վիրավորել են ծեծելով և հարվածելով... Բացի դրանից, ոստիկաններից մեկը ձերբակալության արձանագրության մեջ կեղծ ցուցմունքներ են ներառվել... Չորս ոստիկանները հետապնդվել են նաև բռնությամբ խոստովանություն կորզելու համար...

Քննությունը տևել է ավելի քան մեկ տարի: Երբ այն ավարտվել է... ոստիկաններն սկսել են պաշտպանություն փնտրել իշխանության ներկայացուցիչների շրջանում:

...

2002թ. հունիսի 20-ին ոստիկանները գրել են Նախագահ Վլադիմիր Վորոնինին, վարչապետ Վասիլի Տարլևին և Պառլամենտի փոխխոսնակ Վադիմ Միշինին՝ խնդրելով նրանց միջամտությունը քննությունն ավարտելու հարցում:

...

Նրանց նամակներին առաջինն արձագանքել է Պառլամենտի փոխխոսնակ Վադիմ Միշինը: 2002թ. հունիսի 21-ին նա նամակ է հղել Գլխավոր դատախազին, որում հրամայական տոնով նրանից պահանջվել է անձամբ միջամտել չորս ոստիկանների վերաբերյալ գործին: Չնայած նրան, որ նա գլխավոր դատախազին ցուցում է տվել այդ գործին միջամտել «օրենքին խստիվ համապատասխան», տոնը հստակորեն վկայում էր, որ նա կարգադրում էր գործն արագ քննել:

Ազդեցիկ դեմքերի միջամտության արդյունքում Գլխավոր դատախազը դադարեցրել է քրեական գործի վարույթն ոստիկանների նկատմամբ և կարգադրել է ծառայողական քննություն՝ նրանց դեմ քրեական գործ հարուցելու որոշման հիմնավորվածության կապակցությամբ...

Ներքին գործերի նախարարության աղբյուրները հաստատում են, որ ոստիկան Մ. Ա.-ն (չորս ոստիկաններից մեկը) նախկինում դատապարտվել է վերաքննիչ դատարանի կողմից և տուգանվել 1.440 մոլդովական լեյ գումարով: Համաներման մասին օրենքի համաձայն նա ազատվել է տուգանքի

վճարումից: Ավելին, 2001թ. հոկտեմբերի 24-ին... նա վերականգնվել է Ներքին գործերի նախարարությունում իր պաշտոնում:

Առանց վերաքննիչ դատարանի դատավճիռը մեկնաբանելու՝ ցանկանում ենք որոշ դիտողություններ անել: Մ. Ա.-ն դատապարտվել է Քրեական օրենսգրքի 116, 185, 193-րդ հոդվածների հիման վրա՝ իշխանության չարաչահման, բռնությամբ խոստովանություն կորզելու և անօրինական կալանքի համար: Այս հանցագործությունների համար քրեական օրենսգիրքը նախատեսում է մեկից մինչև հինգ տարի ազատազրկում: Նա միայն տուգանվել է:

Ավելին, Ներքին գործերի նախարարությունը նրան վերականգնել է աշխատանքում՝ չնայած այն բանին, որ քննությունը շարունակվում էր»:

16. Լրագրի հոդվածն ուղեկցվում էր պրն Միշինի և պրն Ուրսաշի կողմից ստորագրված նամակների լուսանկարներով:

4. *Գլխավոր դատախազության արձագանքը*

17. Չճշտված ամսաթվի՝ Գլխավոր դատախազությունը դիմողից պահանջել է բացատրել, թե ինչպես են այդ նամակները հայտնվել մամուլում:

18. 2003թ. փետրվարի 14-ին դիմողը գրել է Գլխավոր դատախազությանը՝ ընդունելով, որ ինքը երկու նամակներն ուղարկել է լրագրին: Նա, *inter alia*, նշել է.

«Իմ գործողությունը հետևանք էր կոռուպցիայի և ճնշում գործադրելու դեմ պայքարի վերաբերյալ Նախագահի հայտարարությունների: Ես դա արել եմ, որովհետև համոզված եմ, որ օգնում եմ ճնշում գործադրելու դեմ պայքարին, մի երևույթ, որը վերջերս սովորական է դարձել:

Ես հավատում էի և շարունակում եմ հավատալ, որ յուրաքանչյուրս պետք է օգնենք բացահայտելու իրենց դիրքը չարաչափողներին՝ պատշաճ արդարադատության իրականացումն ապահովելու, իրավիճակը շտկելու համար:

Բացի դրանից, ես գտնում եմ, որ Jurnal de Chisinau լրագրին փոխանցված նամակները զաղտնի չեն: Ես մտադիր չեմ գործել ընդդեմ Գլխավոր դատախազության, այլ, ընդհակառակն, իմ մտադրությունն է ստեղծել դրական պատկերացում դատախազության մասին»:

19. Չճշտված ամսաթվի՝ դատախազ Ա. Դ.-ն, որը կասկածվում էր նամակները դիմողին հանձնելու մեջ, հեռացվել է աշխատանքից:

20. 2003թ. փետրվարի 17-ին դիմողը կրկին նամակ է հղել Գլխավոր դատախազությանը՝ նշելով, որ նամակներն ինքը ձեռք չի բերել դատախազ Ա. Դ.-ի միջոցով: Նա հավելել է.

«Եթե իմ գործունեության ձևն այնպիսին է, որ այն համարվում է ներքին կանոնների խախտում, ապա դրա համար միայն ես եմ պատասխանատու:

Ես գործել եմ Տեղեկատվության մատչելիության մասին օրենքին, Դատախազության մասին օրենքին և քրեական օրենսգրքին համապատասխան: Ես համոզված եմ, որ Նախագահի հայտարարությունները՝ կոռուպցիայի և ճնշում գործադրելու դեմ պայքարի վերաբերյալ, անկեղծ էին: Ես շատ ցավում եմ, որ Գլխավոր դատախազությունը պետական պաշտոնյայի նամակին (որը ես գնահատում եմ որպես ուղղակի քաղաքական միջամտություն արդարադատության իրականացմանը) տվել է պետական գաղտնիքի կարգավիճակ: Այս փաստը՝ զուգորդված դատախազ Ա. Դ.-ի պաշտոնանկության հետ, մտահոգում է ինձ և պարտադրում լրջորեն կասկածել Մոլդովայում իրավունքի գերակայության ու մարդու իրավունքների պաշտանության հարցում»:

21. 2003թ. մարտի 3-ին դիմողն ազատվել է աշխատանքից: Պատճառաբանությունը, *inter alia*, այն էր, որ դիմողի կողմից բացահայտված նամակները եղել են գաղտնի, և նախքան այդ նամակները լրագրին հանձնելը նա չի խորհրդակցել գլխավոր դատախազության այլ ստորաբաժանումների ղեկավարների հետ՝ ի խախտումն Մամուլի ստորաբաժանման ներքին կանոնակարգի 1.4 և 4.11 բաժինների (տե՛ս ստորև՝ կետ 31):

5. Դիմողի՝ աշխատանքում վերականգնման կապակցությամբ հարուցած վարույթը

22. 2003թ. մարտի 21-ին դիմողը քաղաքացիական հայց է հարուցել ընդդեմ Գլխավոր դատախազության՝ իրեն աշխատանքում վերականգնելու պահանջով: Նա նշել է, *inter alia*, որ լրագրին հանձնված նամակներն օրենքի համաձայն չեն համարվում գաղտնի, որ ինքը պարտավոր չէր խորհրդակցել այլ ստորաբաժանումների ղեկավարների հետ, որ ինքը նամակները լրագրին հանձնել է նրա խնդրանքով, և որ իր ազատումը հանդիսացել է իր արտահայտվելու ազատության իրավունքի խախտում:

23. 2003թ. սեպտեմբերի 16-ին Զիսինոյի վերաքննիչ դատարանը մերժել է դիմողի հայցը: Այն նշել է, *inter alia*, որ դիմողը խախտել է Մամուլի ստորաբաժանման ներքին կանոնակարգի 1.4 կետը՝

չխորհրդակցելով այլ ստորաբաժանումների ղեկավարների հետ, և Կանոնակարգի 4.11 կետը՝ բացահայտելով գաղտնի փաստաթղթեր:

24. Դիմողը բողոքարկել է՝ նշելով սկզբնական հայցի փաստարկները: Նա նաև պնդել է, որ մամուլում նամակների հրապարակումը որևէ կերպ չի վնասել իր գործատուին:

25. 2003թ. նոյեմբերի 26-ին Գերագույն դատարանը մերժել է հայցը՝ նույն այն հիմքերով, ինչ Չիսինոյի վերաքննիչ դատարանը: Անդրադառնալով արտահայտվելու ազատության վերաբերյալ դիմողի փաստարկներին՝ Գերագույն դատարանը նշել է, որ դիրքի չարաշահմամբ տեղեկատվության ձեռքբերումն արտահայտվելու ազատության մաս չէ:

26. Ո՛չ Գլխավոր դատախազությունը, ո՛չ Պառլամենտի փոխխոսնակ պրն Միշինը չեն վիճարկել *Jurnal de Chisinau*-ում հրատարակված նամակների նույնականությունը, ոչ էլ 2003թ. հունվարի 31-ի հոդվածում զետեղված տեղեկատվության ճշմարտացիությունը, և չեն ձեռնարկել որևէ այլ քայլ:

6. Jurnal de Chisinau-ի քրեական բողոքը

27. Քանի որ Գլխավոր դատախազությունը 2003թ. հունվարի 31-ի հոդվածի հրատարակումից հետո չարձագանքեց, ինչպես ակնկալում էր *Jurnal de Chisinau*-ն (տես վերը՝ կետ 15), վերջինս դիմել է Գլխավոր դատախազություն՝ ընթացքում գտնվող գործի քննությանը պրն Միշինի կողմից միջամտության կապակցությամբ քրեական գործ հարուցելու պահանջով: Լրագիրը փաստարկում էր, որ քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն՝ լրագրերում հրատարակված հոդվածներն ու նամակները քրեական գործ հարուցելու հիմք են, և Գլխավոր դատախազը պարտավոր է քրեական գործ հարուցել:

28. Լրագրի հայցը մերժվել է Ռասանի շրջանային դատարանի կողմից 2003թ. մարտի 25-ին և Չիսինոյի շրջանային դատարանի կողմից՝ 2003թ. ապրիլի 9-ին: Դատարանները գտել են, որ, *inter alia*, լրագիրը չունի բողոք ներկայացնելու իրավական հիմք, և, ամեն դեպքում, 2003թ. հունվարի 31-ի հոդվածը պարզապես լրագրի հոդված էր, որն արտահայտում էր անձնական տեսակետ և իրենից չէր ներկայացնում քրեական գործ հարուցելու պահանջ:

7. Jurnal de Chisinau-ի հաջորդող հոդվածը

29. 2003թ. մարտի 14-ին Jurnal de Chisinau-ն հրատարակել է 2003թ. հունվարի 31-ի հոդվածին հետևող մի հոդված՝ «Միշինը ճնշում է գործադրում դատախազների վրա» վերտառությամբ: Այս հոդվածում նկարագրվել են առաջին հոդվածին հաջորդած իրադարձությունները և նշվել է, որ պրն Միշինը բարկացել է հոդվածի կապակցությամբ և կարգադրել Գլխավոր դատախազին պարզել ու պատժել իր գրությունը մամուլում հրատարակելու պատասխանատուներին: Գլխավոր դատախազը զիջելով նրան՝ պատերազմ է հայտարարել իր այն ենթականերին, ովքեր հրաժարվել են հանդուրժել քրեական արդարադատության համակարգի աշխատանքներին քաղաքական միջամտությունը: Հոդվածում նշվել է, որ Գլխավոր դատախազի գործողությունները համապատասխանում են վերջին տարիներին նկատվող այն ընդհանուր միտումին, որի համաձայն՝ փորձառու մասնագետները, ովքեր պատրաստ չեն ենթարկվելու նոր Կառավարության սահմանած կանոններին, փոխարինվում են կասկածելի անցյալ ունեցող անձանցով: Հոդվածում նշվում է, որ ըստ Գլխավոր դատախազության աղբյուրների՝ Գլխավոր դատախազությունը պարբերաբար ստանում է պրն Միշինի ցուցումները և Նախագահի խորհրդականների խորհուրդները՝ կապված այն հարցի հետ, թե ով պետք է աշխատի, և ով պետք է աշխատանքից ազատվի:

Հոդվածը նաև նշել է, որ պրն Միշինի ճնշման արդյունքում աշխատանքից ազատվել է նաև դիմողը, և որ Գլխավոր դատախազության աղբյուրները հայտնում են, որ ստացվել է պրն Միշինի և Վ. Ս.-ի (մեկ այլ բարձրաստիճան պաշտոնյա) տասը մամակ՝ կապված ընթացքի մեջ գտնվող գործերի քննության հետ:

Համաձայն լրագրի աղբյուրների՝ պրն Միշինի պնդմամբ աշխատանքից ազատվել է երկու դատախազ, քանի որ նրանք բացահայտել էին այնպիսի նյութեր, որոնք վկայում էին հայտնի գործարար Պ. Դ.-ի անհետացման գործում նրա մասնակցության մասին: Այս ազատումներից հետո քրեական գործի վարույթը կարճվել է:

II. ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ ԵՎ ՊՐԱԿՏԻԿԱՆ

1. Աշխատանքային օրենսգիրք

30. Աշխատանքային օրենսգրքի 263/1 հոդվածը սահմանում է, որ կենտրոնական պետական մարմինների աշխատակիցներն աշխատանքից կարող են ազատվել իրենց պարտականությունների լուրջ խախտումների համար:

2. Գլխավոր դատախազության մամուլի ստորաբաժանման ներքին կանոնակարգը

31. Գլխավոր դատախազության մամուլի ստորաբաժանման ներքին կանոնակարգի 1.4 բաժինը և 4.11 բաժինը սահմանում են.

«1.4. Մամուլի ստորաբաժանումը ծրագրում և կազմակերպում է, լրագրերի, ամսագրերի և ռադիոհեռուստակայանների խմբագրությունների և Գլխավոր դատախազության այլ ստորաբաժանումների ղեկավարների հետ համատեղ, Գլխավոր դատախազության գործունեության վերաբերյալ նյութերի հրատարակում զանգվածային լրատվամիջոցներում:

...

4.11. Մամուլի ստորաբաժանման ղեկավարը պատասխանատու է հրատարակվող նյութի որակի, ստացվող և տրամադրվող տեղեկատվության հավաստիության և Մոլդովայի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան խորհրդապահությունը պահպանելու համար»:

32. Խնդրո առարկա ժամանակահատվածում ո՛չ Գլխավոր դատախազության մամուլի ստորաբաժանման ներքին կանոնակարգը, ո՛չ Մոլդովայի օրենսդրությունը՝ ընդհանրապես, չէին պարունակում որևէ դրույթ՝ աշխատակիցների կողմից իրենց աշխատավայրում տեղ գտած թերությունները բացահայտելու վերաբերյալ:

3. Քրեական և քրեական դատավարության օրենսգրքերը

33. Խնդրո առարկա ժամանակահատվածում քրեական օրենսգիրքը պարունակում էր 190/1 հոդվածը, որն արգելում էր միջամտությունը քրեական գործի վարույթին: Այն սահմանում էր.

«Ցանկացած միջամտություն քրեական գործի վարույթին, այն է՝ վարույթն իրականացնող անձի նկատմամբ ցանկացած ձևի ազդեցության անօրինական գործադրում... պատժվում է ազատազրկմամբ մինչև երկու տարի ժամկետով կամ տուգանքով՝ մինչև նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկի չափով»:

34. Քրեական դատավարության օրենսգրքի 90-րդ հոդվածը սահմանում է, *inter alia*, լրագրում հրատարակված հոդվածներում կամ գրություններում կամ նամակներում պարունակվող՝ քրեական հանցագործության վերաբերյալ տեղեկատվությունը կարող է հիմք հանդիսանալ դատախազի կողմից քրեական գործ հարուցելու համար:

35. Քրեական դատավարության օրենսգրքի 122-րդ հոդվածը սահմանում է, որ հետաքննության փուլում քրեական գործի նյութերը չեն կարող բացահայտվել, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա կատարվում է հետաքննության համար պատասխանատու անձի թույլտվությամբ:

4. Դատախազական մարմինների կազմակերպումը Մոլդովայում

36. Սահմանադրության 125-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատախազներն անկախ են:

37. Դատախազության մասին օրենքի համապատասխան հատվածը սահմանում է.

«Բաժին 3. Դատախազության գործունեության հիմնական սկզբունքները

1. Դատախազությունը.

- իր գործառույթներն իրականացնում է պետական մարմիններից անկախ... օրենքին համապատասխան,...

3. Դատախազները և քննիչները չեն կարող անդամակցել որևէ քաղաքական կուսակցության կամ այլ հասարակական-քաղաքական կազմակերպությունների և պատասխանատու են միայն օրենքի առջև...»:

«Բաժին 13. Գլխավոր դատախազը

1. Գլխավոր դատախազը.

(i) նշանակվում է Պառլամենտի կողմից՝ Պառլամենտի խոսնակի առաջարկությամբ՝ հինգ տարի ժամկետով, և

(ii) ունի ավագ տեղակալ և տեղակալներ, ովքեր նշանակվում են Պառլամենտի կողմից՝ իր առաջարկությամբ...»:

5. Դիմում-բողոքների մասին օրենքը և Պառլամենտի անդամների կարգավիճակի մասին օրենքը

38. Դիմում-բողոքների մասին օրենքը քաղաքացիական ծառայողներից կամ գործադիր մարմիններից պահանջում է գրավոր դիմումներին պատասխանել երեսուն օրվա ընթացքում: Եթե նրանք իրավասու չեն, պարտավոր են դիմումը երեք օրվա ընթացքում փոխանցել իրավասու մարմնին:

39. Պառլամենտի անդամների կարգավիճակի մասին 1994թ. ապրիլի 7-ի օրենքի համապատասխան դրույթները նախատեսում են.

Բաժին 22(1)

«Պառլամենտի անդամներն իրավունք ունեն առնչվելու ցանկացած պետական մարմնի, ոչ կառավարական կազմակերպության կամ պաշտոնյայի հետ՝ Պառլամենտի անդամի գործունեությանն առնչվող հիմնախնդիրների կապակցությամբ և մասնակցել դրանց քննարկմանը»:

Բաժին 23

«(1) Պառլամենտի անդամները՝ որպես բարձրագույն օրենսդիր մարմնի ներկայացուցիչներ, իրավունք ունեն պահանջելու ցանկացած անօրինական վարքագծի անմիջապես դադարեցում: Անհրաժեշտության դեպքում նրանք կարող են պահանջել պետական մարմինների կամ պաշտոնատար անձանց միջամտությունն անօրինական վարքագիծը դադարեցնելու համար...»:

Բ. Մոլդովայում իշխանությունների տարանջատման և դատարանների անկախության վերաբերյալ զեկույցներ

40. Իրավաբանների միջազգային հանձնաժողովի՝ Մոլդովայում իրավական պետության վերաբերյալ 2004թ. զեկույցի համապատասխան բաժիններում նշված էր.

«...Իրավաբանների միջազգային հանձնաժողովի՝ դատավորների և իրավաբանների անկախության կենտրոնի (ICJ/CIJL) կողմից Մոլդովայում իրականացված առաքելությունը եզրակացրել է, որ չնայած հետխորհրդային Մոլդովայի կառավարության՝ իրենց դատական համակարգը բարեփոխելու ջանքերին, իրավական պետությունն ունի լուրջ բացթողումներ, որոնք պետք է շտկվեն: ICJ/CIJL-ն գտել է, որ իշխանությունների տարանջատման համակարգի թերությունները կրկին իրենց ազդեցությունն են գործել դատարանների վրա՝ նրանց մեծապես կախվածության մեջ դնելով Կառավարությունից: Վերադարձել է, այսպես կոչված, «հեռախոսային արդարադատությունը»: Գործադիրը կարողանում է էական ազդեցություն գործել դատավորների նշանակումների վրա, ինչը կատարվում է Մագիստրների գերագույն խորհրդի կողմից, որի անկախությունն ապահովված չէ: Բացի կոռուպցիայի կապակցությամբ մեղադրանքներից Մոլդովայում արդարադատությունը վերջին երեք տարիներում հետադիմել է, ինչի արդյունքում դատարանների որոշումները խեղաթյուրում են արդարադատության իրականացումը, երբ խնդիրն առնչվում է Կառավարության շահերին...»:

41. Մոլդովայի վերաբերյալ Freedom House-ի 2003թ. զեկույցում, *inter alia*, նշված էր.

«...2002թ. իրավական պետությունը Մոլդովայում կասկածի տակ է... Օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների միջև թույլ հակակշիռները 2002թ. հանգեցրին նաև դատավորների այնպիսի նշանակումների, որոնք հիմնվում էին կառավարող կուսակցության նկատմամբ հավատարմության վրա, ինչպես նաև օմբուդսմենի պաշտոնանկությանը, սահմանադրական դատարանի անկախությունը սահմանափակելու փորձերի... 2002թ. ապրիլին Մոլդովայի դատավորների միությունն ահազանգեց, որ Կառավարությունն սկսել է դատական համակարգի «զանգվածային գտում»: Յոթ դատավոր կորցրեց իր աշխատանքը... Իրավիճակն ավելի վատացավ, երբ Նախագահ Վորոնինը հրաժարվեց երկարացնել 57 այլ դատավորների լիազորությունների ժամկետը...»:

42. Բաց հասարակության արդարադատությունն նախաձեռնության Freedom House-ի 2003թ. զեկույցում, *inter alia*, նշվել է.

«...Ձևավորվել է կոմունիստական կուսակցության կամ պետական մարմինների շահերին առնչվող գործերը «վերահսկողության տակ պահելու» պրակտիկա: Այդ պրակտիկան դրսևորվում է հետևյալում. Մագիստրների գերագույն խորհուրդը կամ Գերագույն դատարանը (երկու ինստիտուտներն էլ ղեկավարվում են միևնույն անձի կողմից) ցուցումներ են ստանում Նախագահ

հից, Կառավարությունից կամ Պառլամենտից՝ կապված շահ հետապնդող գործերի և դրանց լուծումների հետ: Այս ցուցումների արդյունքում Գերագույն դատարանը կամ Մագիստրների գերագույն խորհուրդն ուղղակիորեն դիմում է այն դատարանի նախագահին, որտեղ տվյալ գործը քննվում է՝ վերջինիս քննությունը վերահսկողության տակ վերցնելու նպատակով: Այսպես կոչված՝ «վերահսկողության տակ վերցնելը» փաստորեն իրենից ներկայացնում է ուղղակի ցուցումներ կոնկրետ գործի լուծման վերաբերյալ»:

C. Միավորված ազգերի կազմակերպության նյութեր

43. Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության Աշխատանքից ազատելու մասին թիվ 158 կոնվենցիան, որը Մոլդովան վավերացրել է 1997թ. փետրվարի 14-ին, գործին առնչվող մասով սահմանում է.

Չոդված 5

«Չեռևյալը, *inter alia*, չի հանդիսանում աշխատանքից ազատելու վավեր պատճառ.

...

(c) օրենքների կամ ենթօրենսդրական ակտերի ենթադրյալ խախտումների առնչությամբ գործատուի դեմ գանգատ ներկայացնելը կամ նրա դեմ վարույթի մասնակցելը կամ իրավասու վարչական մարմիններին դիմելը, ...»:

44. Կոռուպցիայի դեմ Միավորված ազգերի կազմակերպության կոնվենցիան, որը Գլխավոր ասամբլեայի կողմից ընդունվել է 2003թ. հոկտեմբերի 31-ի 58/4 բանաձևով և ուժի մեջ է մտել 2005թ. դեկտեմբերի 14-ին, գործին առնչվող մասով սահմանում է.

«Չոդված 33

Չայտարարություն կատարող անձանց պաշտպանությունը

Յուրաքանչյուր մասնակից պետություն պետք է ներպետական իրավական համակարգում ներառի համապատասխան միջոցառումներ՝ ապահովելու համար պաշտպանությունն ընդդեմ ցանկացած չարդարացված վերաբերմունքի այն անձանց հանդեպ, որոնք բարեխղճորեն և ողջամիտ հիմքերով իրավասու մարմիններին զեկուցում են Կոնվենցիայով սահմանված հանցագործություններին վերաբերող փաստերի մասին»:

Վճիռը կայացնելու պահին Կոնվենցիան ստորագրվել էր 140 երկրների և վավերացվել՝ 77 երկրների կողմից, բացառությամբ Մոլդովայի:

C. Եվրոպայի խորհրդի նյութերը

45. Եվրոպայի խորհրդի՝ Կոռուպցիայի մասին քրեական իրավունքի 1999թ. հունվարի 27-ի կոնվենցիան գործին առնչվող մասով սահմանում է.

«Նախաբան

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները և կոնվենցիան ստորագրած այլ պետությունները սույնով,

...

Ընդգծելով, որ կոռուպցիան վտանգում է իրավական պետությունը, ժողովրդավարությունը և մարդու իրավունքները, խաթարում է լավ կառավարումը, արդարացիությունը և սոցիալական արդարությունը, խեղաթյուրում է մրցակցությունը, կանխում է տնտեսական զարգացումը և վտանգում է ժողովրդավարական ինստիտուտների կայունությունը և հասարակության բարոյական հիմքերը,

...

Համաձայնում են սույնի շուրջ.

...

Հոդված 22. Արդարադատության հետ համագործակցողների և վկաների պաշտպանությունը

Յուրաքանչյուր մասնակից պետություն ընդունում է այնպիսի միջոցներ, որոնք կարող են անհրաժեշտ լինել արդյունավետ և պատշաճ պաշտպանություն ապահովելու համար.

a. այն անձանց համար, ովքեր հայտնում են 2-14-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունների մասին կամ որևէ այլ կերպ համագործակցությամբ քննչական կամ դատախազական մարմինների հետ,

b. այդ հանցագործությունների կապակցությամբ ցուցմունք տվող վկաների համար»:

Այս Կոնվենցիայի Բացատրական զեկույցը 22-րդ հոդվածի վերաբերյալ նշում է.

«111. ...«վկա» բառը նշանակում է անձ, ով տիրապետում է Կոնվենցիայի 2-14-րդ հոդվածներով նախատեսված կոռուպցիոն հանցագործությունների կապակցությամբ քրեական գործի վարույթին առնչվող տեղեկատվության»:

Այս Կոնվենցիան Մոլդովայի կողմից ստորագրվել է 1999թ. հունիսի 24-ին և նրա համար ուժի մեջ է մտել 2004թ. մայիսի 1-ին:

46. Եվրոպայի խորհրդի՝ Կոռուպցիայի մասին քաղաքացիական իրավունքի 1999թ. նոյեմբերի 4-ի կոնվենցիան գործին առնչվող մասով նախատեսում է.

«Նախաբան

Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները, այլ պետություններ և եվրոպական համայնքը, ստորագրելով Կոնվենցիան,

...

Ընդգծելով, որ կոռուպցիան վտանգում է իրավական պետությունը, ժողովրդավարությունը և մարդու իրավունքները, արդարացիությունը և սոցիալական արդարությունը, կանխում է տնտեսական զարգացումը և վտանգում է շուկայական տնտեսության պատշաճ և արդար գործունեությունը,

Գիտակցելով անհատների, կազմակերպությունների և պետությունների, ինչպես նաև միջազգային հաստատությունների վրա կոռուպցիայի բացասական հետևանքները,

...

Համաձայնում են սույնի շուրջ.

...

Հոդված 9. Աշխատողների պաշտպանությունը

Յուրաքանչյուր մասնակից պետություն պետք է իր ներպետական իրավունքում նախատեսի համապատասխան պաշտպանություն ընդդեմ այն աշխատակիցների ցանկացած չարդարացված պատասխանատվության, ովքեր ունեն կոռուպցիայի վերաբերյալ կասկածի ողջամիտ հիմքեր, և ովքեր իրենց այդ կասկածի վերաբերյալ բարեխղճորեն հայտնում են իրավասու անձանց կամ մարմինների»:

Այս Կոնվենցիայի Բացատրական զեկույցը 9-րդ հոդվածի վերաբերյալ նշում է.

«66. Այս հոդվածն առնչվում է այն անհրաժեշտությանը, որ յուրաքանչյուր մասնակից պետություն պետք է ձեռնարկի անհրաժեշտ միջոցներ ցան-

կացած ուսնձգությունից պաշտպանելու համար այն աշխատողներին, ովքեր բարեխղճորեն և ողջամիտ հիմքերով կոռուպցիոն պրակտիկայի կամ վարքագծի մասին հայտնել են պատասխանատու անձանց:

67. Ինչ վերաբերում է Կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածով նախատեսված՝ աշխատողների պաշտպանության անհրաժեշտ միջոցներին, մասնակից պետությունների օրենսդրությունները, օրինակ, կարող են նախատեսել, որ գործատուները պետք է փոխհատուցում տրամադրեն այն աշխատակիցներին, ովքեր չարդարացված պատասխանատվության զոհ են դարձել:

68. Գործնականում կոռուպցիայի դեպքերը դժվար է հայտնաբերել և հետաքննել, և նման հանցագործություններում ներգրավված անձանց աշխատակիցները կամ գործընկերները (պետական կամ մասնավոր) հաճախ այն անձինք են, ովքեր առաջինն են հայտնաբերում դրանք կամ կասկածում, որ ինչ-որ բան այն չէ:

69. «Չամապատասխան պաշտպանություն ընդդեմ ցանկացած չարդարացված պատասխանատվության» արտահայտությունը նշանակում է, որ աշխատողի ցանկացած պատասխանատվություն, որին նա ենթարկվել է իրավասու մարմիններին կոռուպցիայի դեպքի վերաբերյալ տեղեկություն հայտնելու համար, Կոնվենցիայի հիման վրա արդարացված չէ: Նման չարդարացված պատասխանատվության օրինակներ կարող են լինել աշխատանքից ազատելը կամ որևէ կերպ նրանց առաջխաղացմանը խոչընդոտելը:

70. Պետք է հստակեցվի, որ չնայած ոչ ոք չի կարող գործատուներին խոչընդոտել իրենց աշխատակիցների նկատմամբ տվյալ գործի հանգամանքների նկատմամբ կիրառելի համապատասխան դրույթների համաձայն (աշխատանքային իրավունքի ոլորտում) պատասխանատվության միջոցներ կիրառելու, գործատուները չպետք է իրենց աշխատակիցների նկատմամբ պատասխանատվության միջոցներ կիրառեն սոսկ այն հիմքով, որ վերջիններս իրենց կասկածների մասին հայտնել են իրավասու անձանց կամ մարմինների:

71. Ուստի այն պաշտպանությունը, որը մասնակից պետություններից պահանջվում է ապահովել, պետք է աշխատակիցներին խրախուսի հայտնելու իրենց կասկածներն իրավասու անձանց կամ մարմինների: Անշուշտ, շատ դեպքերում, կոռուպցիոն գործունեության վերաբերյալ տեղեկություն ունեցող շատ անձինք խուսափում են այդ մասին հայտնելուց՝ վախենալով բացասական հետևանքներից:

72. Այնքանով, որքանով վերաբերում է աշխատողներին, այս պաշտպանությունը տրամադրվում է միայն այն աշխատողներին, ովքեր ունեն իրենց

կասկածները հայտնելու ողջամիտ հիմքեր և հայտնում են բարեխղճորեն: Այլ կերպ ասած, այն կիրառվում է միայն իրական և ոչ թե մտածված դեպքերում»:

Այս Կոնվենցիան Մոլդովայի կողմից ստորագրվել է 1999թ. նոյեմբերի 4-ին և նրա համար ուժի մեջ է մտել 2004թ. հունիսի 1-ին:

47. Պետական ծառայողների վարքագծի կանոնների վերաբերյալ Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեի 2000թ. մայիսի 11-ի 2000 (Rec(2000)10) հանձնարարականը՝ այնքանով, որքանով առնչվում է գործին, նախատեսում է.

«Յոթված 11

Յաշվի առնելով պաշտոնական տեղեկատվության մատչելիության իրավունքը՝ պետական ծառայողը պարտավոր է պատշաճորեն վերաբերվել իր կողմից կամ իր աշխատանքի ընթացքում ձեռք բերված տեղեկատվությանը՝ պահպանելով անհրաժեշտ խորհրդապահությունը:

Յոթված 12. Ձեկուցումը

...

5. Պետական ծառայողը պետք է իրավասու մարմիններին հայտնի հանրային ծառայությանը վերաբերող անօրինական կամ քրեական գործունեության ցանկացած ապացույց, ենթադրություն կամ կասկած, որն իրեն հայտնի է դարձել իր աշխատանքի ընթացքում կամ ծագել է դրանից: Յայտնված փաստերի վերաբերյալ քննությունն իրականացվում է իրավասու մարմինների կողմից:

6. Պետական կառավարումը պետք է երաշխավորի, որ որևէ խոչընդոտ չպետք է ստեղծվի այն պետական ծառայողի համար, որը ողջամիտ հիմքերով և բարեխղճորեն հայտնել է վերոհիշյալ որևէ տեղեկություն»:

ԻՐԱՎՈՆՔԻ ՅԱՐՑԵՐ

48. Դիմողը պնդել է, որ Jurnal de Chisinau-ում խնդրո առարկա նամակները հրատարակելու համար իրեն աշխատանքից ազատելը հանդիսացել է իր արտահայտվելու ազատության իրավունքի, մասնավորապես, տեղեկություններ և գաղափարներ տարածելու իրավունքի խախտում: Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատորեն արտահայտվելու իրավունք: Այս իրավունքը ներառում է սեփական կարծիք ունենալու, տեղեկություններ և

գաղափարներ ստանալու և տարածելու ազատությունը՝ առանց պետական մարմինների միջամտության և անկախ սահմաններից: Այս հոդվածը չի խոչընդոտում պետություններին՝ սահմանելու ռադիոհաղորդումների, հեռուստատեսային կամ կինեմատոգրաֆիական ձեռնարկությունների լիցենզավորում:

2. Այս ազատությունների իրականացումը, քանի որ այն կապված է պարտավարությունների և պատասխանատվության հետ, կարող է պայմանավորվել այնպիսի ձևականություններով, պայմաններով, սահմանափակումներով կամ պատժամիջոցներով, որոնք նախատեսված են օրենքով և անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում՝ ի շահ պետական անվտանգության, տարածքային ամբողջականության կամ հասարակության անվտանգության, անկարգությունները կամ հանցագործությունները կանխելու, առողջությունը կամ բարոյականությունը, ինչպես և այլ անձանց հեղինակությունը կամ իրավունքները պաշտպանելու, խորհրդապահական պայմաններով ստացված տեղեկատվության բացահայտումը կանխելու կամ արդարադատության հեղինակությունն ու անաչառությունը պահպանելու նպատակով»:

I. ԳՈՐԾԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

A. Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի վրա հիմնված գանգատը

49. Իր սկզբնական դիմումում դիմողը գանգատ է ներկայացրել Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի հիման վրա՝ նշելով, որ դատարաններն աշխատանքում վերականգնման գործի վարույթում չեն քննարկել իր ներկայացրած փաստարկները: Սակայն իր հետագա բացատրություններում Դատարանին խնդրել է այս գանգատը քննության չառնել: Չեռևաբար, Դատարանն այն քննության չի առնի:

B. A. Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի վրա հիմնված գանգատը

50. Կառավարությունը չի վիճարկել պրն Միշինի՝ Գլխավոր դատախազին հասցեագրած նամակի նույնականությունը: Այնուամենայնիվ, Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողի արտահայտվելու ազատության իրավունքի խախտում տեղի չի ունեցել, քանի որ նա չի հանդիսանում Jurnal de Chisinau-ում տպագրված հոդվածների հեղինակը և աշխատանքից ազատվել է ոչ թե իր արտահայտվելու ազա-

տությունն իրացնելու, այլ պարզապես Գլխավոր դատախազության ներքին կանոնները խախտելու համար: Ըստ Կառավարության՝ քանի որ դիմողի գանգատներն ըստ էության վերաբերում են իր աշխատանքային իրավունքներին, 10-րդ հոդվածը կիրառելի չէ:

51. Ըստ դիմողի՝ 10-րդ հոդվածն իր գործի նկատմամբ կիրառելի է՝ անկախ այն փաստից, որ ինքը չի հանդիսանում լրագրին ուղարկված նամակների հեղինակը: Հիմնվելով Թովման ընդդեմ Լյուքսեմբուրգի (թիվ 38432/97, ECHR 2001-III) և Յերսիլդն ընդդեմ Դանիայի (1994թ. սեպտեմբերի 23-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 298) գործերի վրա՝ դիմողը նշել է, որ Դատարանն արդեն գտել է, որ արտահայտվելու ազատությունը վերաբերում է նաև երրորդ անձանցից ստացված տեղեկությունները տարածելուն:

52. Դատարանը կրկնում է, որ 10-րդ հոդվածը տարածվում է նաև աշխատավայրի վրա՝ ընդհանրապես, և հանրային ծառայողների վրա՝ մասնավորապես (տե՛ս Վոգթն ընդդեմ Գերմանիայի, 1995թ. սեպտեմբերի 26-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 323, կետ 53, Վիլն ընդդեմ Լիխտենշտեյնի, թիվ 28396/95, կետ 41, ECHR 1999-VII, Ահմեդը և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1998թ. սեպտեմբերի 2-ի վճիռ, Վճիռների և որոշումների ժողովածու 1998-VI, 56, և Ֆունետոս Բուբոն ընդդեմ Իսպանիայի, թիվ 39293/98, կետ 38, 2000թ. փետրվարի 29):

53. Դիմողը նամակներն ուղարկել է լրագրին, որն այնուհետև տպագրել է դրանք: Քանի որ 10-րդ հոդվածը ներառում է տեղեկություններ տարածելու ազատությունը, և դիմողն աշխատանքից ազատվել է նամակների տպագրությանը մասնակցության համար, Դատարանը մերժում է Կառավարության նախնական առարկությունը:

54. Դատարանը գտնում է, որ 10-րդ հոդվածի վրա հիմնված՝ դիմողի գանատը բարձրացնում է փաստի և իրավունքի հարցեր, որոնք բավականաչափ լուրջ են, և դրանց լուծումը կախված է գործի ըստ էության քննությունից, և գանգատն անընդունելի ճանաչելու հիմքեր չեն հաստատվել: Կոնվենցիայի 29-րդ հոդվածի 3-րդ կետը կիրառելու մասին այս որոշմանը համապատասխան (տե՛ս վերը՝ կետ 4) Դատարանն անմիջապես անցնում է գործի ըստ էության քննությանը:

II. ԳՈՐԾԻ ԸՍՏ ԷՈՒԹՅԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

A. Միջամտության առկայությունը

55. Դատարանը վերոհիշյալ 53-րդ կետում գտել է, որ 10-րդ հոդվածը կիրառելի է սույն գործի առնչությամբ: Դատարանն այնուհետև գտնում է, որ նամակները հրապարակելու համար դիմողին աշխատանքից ազատելը հանդիսանում է «հանրային իշխանությունների միջամտություն» նրա արտահայտվելու ազատության իրավունքին՝ այդ հոդվածի առաջին կետի հիման վրա:

56. Նման միջամտությունը կհանդիսանա 10-րդ հոդվածի խախտում, եթե «նախատեսված չէ օրենքով», չի հետապնդում 2-րդ կետով նախատեսված մեկ կամ մի քանի իրավաչափ նպատակ և «անհրաժեշտ չէ ժողովրդավարական հասարակությունում» այդ նպատակների հասնելու համար:

B. Արդյո՞ք «միջամտությունը նախատեսված էր օրենքով»

57. Իր սկզբնական գանգատում դիմողը պնդել է, որ միջամտությունը նախատեսված չէ օրենքով, քանի որ իշխանությունների կողմից մատնանշվող օրենքը բավականաչափ կանխատեսելի չէ: Այնուամենայնիվ, իր հետագա բանավոր բացատրություններում նա հետամուտ չի եղել այս պնդմանը:

58. Դատարանը նկատում է, որ դիմողն աշխատանքից ազատվել է Աշխատանքային օրենսգրքի 263/1 հոդվածի հիման վրա՝ Գլխավոր դատախազության մամուլի ստորաբաժանման ներքին կանոնակարգի 1.4 և 4.11 կետերը խախտելու համար (տե՛ս վերը՝ կետ 31): Այնուամենայնիվ, քանի որ կողմերը այս հարցը չեն վիճարկել Դատարանում, վերջինս իր քննությունը շարունակում է այն կանխավարկածից ելնելով, որ Ներքին կանոնակարգի 1.4 և 4.11 կետերում ներառված դրույթները բավարարում են միջամտության՝ «օրենքով նախատեսված» լինելու պահանջը:

C. Արդյո՞ք «միջամտությունը հետապնդել է իրավաչափ նպատակ»

59. Դիմողը պնդել է, որ միջամտությունը որևէ իրավաչափ նպատակ չի հետապնդել: Կառավարությունը պնդել է, որ միջամտությունը հետապնդել է դատական իշխանության հեղինակությունը պահպանելու, հանցագործությունները կանխելու և այլոց հեղինակությունը պաշտպանելու իրավաչափ նպատակ: Դատարանն իր հերթին պատրաստ է ընդունելու, որ միջամտությունը նաև հետապնդել է խորհրդապահական տեղեկատվության բացահայտումը կանխելու իրավաչափ նպատակ: Նման եզրահանգման համար հիմք է հանդիսացել այն փաստը, որ աշխատանքից ազատելիս դիմողը հրաժարվել է բացահայտել տեղեկատվության աղբյուրը, ինչը նշանակում է, որ այն դուրորեն հասանելի կամ հանրությանը մատչելի չէ (տե՛ս Հասելդինն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 18957/91, Հանձնաժողովի 1992թ. մայիսի 13-ի որոշում, Որոշումներ և զեկույցներ (DR) 73): Ուստի Դատարանը պետք է քննության առնի այն հարցը, թե արդյո՞ք միջամտությունն անհրաժեշտ էր ժողովրդավարական հասարակությունում, մասնավորապես, կա՞ր, արդյոք, համամասնություն միջամտության և հետապնդվող նպատակի միջև:

D. Արդյո՞ք «միջամտությունն անհրաժեշտ էր ժողովրդավարական հասարակությունում»

1. Կողմերի բացատրությունները

(a) Դիմողը

60. Ըստ դիմողի՝ նամակների բացահայտումը պետք է համարվեր ապօրինի վարքագծի վերաբերյալ ահազանգ:

61. Նա նշել է, որ ինքն առաջին հերթին գործել է բարեխղճորեն, և երբ ինքը նամակները տրամադրել է լրագրին, համոզված է եղել, որ դրանք պարունակում են տեղեկություն Պառլամենտի փոխխոսնակի կողմից լուրջ հանցագործությունների կատարման մասին: Այդ նամակները բացահայտելու միակ դրդապատճառը եղել է կոռուպցիայի և ազդեցիկ դիրքը շահարկելու դեմ պայքարին աջակցությունը: Նա չի համաձայնել, որ պրն Միշինի գրության նպատակը պարզապես եղել է

Դիմում-բողոքների օրենքի հիման վրա (տե՛ս վերը՝ կետ 38) ոստիկանների նամակը Գլխավոր դատախազին փոխանցելը, ինչպես նաև այն պնդմանը, որ պրն Միշինի գործողությունները համապատասխանել են Պաշտպանության անդամների կարգավիճակի մասին օրենքի 22 և 23-րդ բաժիններին (տե՛ս վերը՝ կետ 39): Նա նաև պնդել է, որ նամակները քրեական գործի մաս չէին կազմում:

Դիմողը պնդել է, որ Գլխավոր դատախազին և նրա տեղակալներին նշանակելու կարգի լույսի ներքո և հաշվի առնելով Պաշտպանություն կոմունիստական կուսակցության գերակայող դիրքը՝ հասարակությունն ունի այնպիսի ընկալում, որ Գլխավոր դատախազը լրջորեն գտնվում է Պաշտպանության ազդեցության ներքո: Դատախազության անկախությունը երաշխավորված է տեսականորեն, բայց ոչ գործնականում: Ըստ դիմողի՝ Գլխավոր դատախազը կարող է պաշտոնանկ արվել Պաշտպանության կամքով՝ առանց որևէ պատճառի: 2002-2003թթ. ավելի քան երեսուն դատախազ, ովքեր հավատարիմ (լոյալ) չեն համարվել կոմունիստական կուսակցության համար, աշխատանքից ազատվել են: Ավելին, պրն Միշինին, որն իշխող կուսակցության պարագլուխներից էր և Պաշտպանության փոխխոսնակը, ևս ընկալում էին որպես դատական գործերի վրա ազդելու նպատակով իր դիրքն օգտագործող պաշտոնյա:

Դիմողը հավելել է, որ պրն Միշինի նամակի ոճն այնպիսին է, որ այն անառարկելիորեն վկայում էր չորս ոստիկանների դեմ քրեական գործի կապակցությամբ ճնշում գործադրելու մտադրության մասին: Նման վարքագիծը հանդիսանում է քրեական հանցագործություն՝ ըստ քրեական օրենսգրքի 190/1 հոդվածի (տե՛ս վերը՝ կետ 33): Դիմողը նաև մատնանշել է այն փաստը, որ նամակն ստանալուց կարճ ժամանակ անց Գլխավոր դատախազը կարգադրել է վարույթի վերսկսում, իսկ այնուհետև կարգադրել է քրեական գործը կարճել: Այն հանգամանքը, որ չորս ոստիկանները խնդրել էին ամենաբարձր մակարդակի պետական մարմինների ներկայացուցիչներին պարզել իրենց առաջադրված մեղադրանքների օրինականությունը, վկայում է Մուլդովայի Հանրապետությունում իշխանությունների տարանջատման սկզբունքին հակասող պրակտիկայի առկայության մասին: Խիստ անհավանական է թվում այն, որ հանցագործության հետաքննությամբ զբաղվող ոստիկաններն անտեղյակ լինեին այն բանին, որ պաշտոնյաները, ում իրենք հասցեագրել էին իրենց նամակները, ունեցել են դատական գործառույթներ:

Ըստ դիմողի՝ ուստի իր կողմից բացահայտված տեղեկությունը հասարակական մեծ հետաքրքրություն էր ներկայացնում:

62. Տեղեկությունը բացահայտելու համար նա չուներ որևէ այլընտրանք, քան լրագրին դիմելը: Քանի որ Մոլդովայում չկա ահազանգի վերաբերյալ օրենսդրություն, չկա որևէ ընթացակարգ, որի միջոցով աշխատողները կարող են բացահայտել իրենց աշխատավայրում առկա թերությունները: Խնդիրը Գլխավոր դատախազին ներկայացնելն անհմաստ կլիներ, քանի որ վերջինս զուրկ է անկախությունից: Նույնիսկ չնայած նրան, որ նա պրն Միշինի նամակի մասին իմացել է վեց ամիս առաջ, երևում է, որ պարզապես թաքցրել է դրա գոյությունը՝ միաժամանակ կատարելով դրա պահանջները: Այն հանգամանքը, որ լրագրում հոդվածների հրատարակումից հետո (տե՛ս վերը՝ կետեր 15 և 29) Գլխավոր դատախազությունը մերժել է պրն Միշինի դեմ քրեական գործի հարուցումը, վկայում է այն մասին, որ Գլխավոր դատախազի առջև ցանկացած բացահայտում կլիներ անհմաստ: Ավելին, դիմողը ողջամիտ հիմքեր ուներ երկյուղելու, որ իր վերադասներին ապացույցը ներկայացնելու դեպքում այն կքողարկվի կամ կոչնչացվի:

Դիմողը նաև նշել է, որ ողջամիտ չէր լինի նաև իրենից պահանջել դիմել Պառլամենտին, քանի որ 101 անդամից 71-ը իշխող կուսակցության անդամներ էին և չի եղել այդ կուսակցությունից որևէ պառլամենտականի քրեական հանցագործության համար հետապնդելու նախադեպ: Ավելին, 2001թ. և 2004թ. միջև ընկած ժամանակահատվածում իշխող կուսակցության շահերին հակասող՝ ընդդիմության որևէ նախաձեռնություն Պառլամենտում հաջողություն չի ունեցել:

63. Դիմողը նաև գանգատվել է իր նկատմամբ կիրառված պատժամիջոցի ծանրությունից՝ նշելով, որ դա հնարավոր ծանրագույն պատասխանատվության միջոցն է:

(b) Կառավարությունը

64. Ըստ Կառավարության՝ խնդրո առարկա բացահայտումն իրենից ահազանգ չէր ներկայացնում:

65. Կառավարությունը պնդել է, որ նամակները ներքին փաստաթղթեր էին, որոնք դիմողին, իր գործառույթների ուժով, մատչելի չէին: Ուստի նա դրանք արդյունավետորեն «գողացել է»։ Ավելին, այդ նամակները խորհրդապահական բնույթ ունեին և կազմում էին քրեա-

կան գործի մաս: Ըստ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ քրեական գործի նյութերը չեն կարող հրատարակվել առանց քրեական վարույթն իրականացնող անձի թույլտվության (տե՛ս վերը՝ կետ 35):

Կասկածի տակ է նաև դիմողի բարի կամքի առկայությունը, քանի որ պրն Միշինի գրած նամակը չէր կարող ողջամտորեն համարվել որպես Գլխավոր դատախազի վրա ոչ պատշաճ ճնշման դրսևորում: «Ես խնդրում եմ Ձեզ անձամբ զբաղվել այս գործով և այն լուծել օրենքի պահանջներին խստիվ համապատասխան» ձևակերպումը տարբեր պետական մարմինների միջև՝ օրենքին համապատասխան հաղորդակցության բնականոն ձև է: Պրն Միշինը պարզապես չորս ոստիկաններից ստացված նամակը փոխանցել է իրավասու մարմնին՝ Գլխավոր դատախազությանը՝ Դիմում-բողոքների մասին օրենքին (տե՛ս վերը՝ կետ 38) և Պառլամենտի անդամների կարգավիճակի մասին օրենքին (տե՛ս վերը՝ կետ 39) համապատասխան: Վերջին օրենքի համաձայն՝ Պառլամենտի անդամը, *inter alia*, իրավունք ունի քննության առնելու քաղաքացիների դիմում-բողոքները, դրանք փոխանցելու իրավասու մարմիններին, մասնակցելու դրանց քննությանը և հսկել դրա օրինական իրականացման ընթացքը:

Պրն Միշինի նամակի և չորս ոստիկանների դեմ հարուցված քրեական գործի վարույթի կարճման միջև որևէ պատճառական կապ չկա: Ըստ Կառավարության՝ Գլխավոր դատախազությունը լիարժեք անկախ մարմին է, որի անկախությունը երաշխավորված է Մոլդովայի Սահմանադրությամբ և օրենքներով (տե՛ս վերը՝ կետեր 36 և 40):

Ավելին, դիմողը դատարանում՝ որպես իր գործողությունների պատճառաբանություն, չի ներկայացրել այն պատճառները, որոնք ներկայացրել է իր գործատուին (տե՛ս վերը՝ կետեր 18 և 20): Ըստ Կառավարության՝ այդ փաստը ևս վկայում է այն մասին, որ դիմողը գործել է անբարեխիղճ և նրա գործողությունների իրական շարժառիթը եղել է ոչ թե կոռուպցիայի դեմ պայքարը, այլ շահագրգիռ անձանց խոչընդոտելը:

66. Քանի որ, ինչպես նշվել է վերը, պրն Միշինը չի փորձել ճնշում գործադրել Գլխավոր դատախազի վրա, նամակում պարունակվող տեղեկությունը հանրային հետաքրքրություն չէր ներկայացնում:

67. Ավելին, դիմողը տեղեկությունը չի բացահայտել իրավասու մարմնին և գործել է հապշտապ: Տեղեկությունը չի ունեցել անձի կյանքին, առողջությանը կամ շրջակա միջավայրին առնչվող հրատապ կամ անդառնալի բնույթ: Դիմողն իրավասու էր տեղեկությունը

բացահայտել դրսում, եթե միայն չի ունեցել այն ներսում բացահայտելու հնարավորություն: Ցանկացած նման տեղեկություն առաջին հերթին պետք է ներկայացվի Գլխավոր դատախազության ղեկավարությանը, այնուհետև՝ Պառլամենտին (ներառյալ պառլամենտական հանձնաժողովները, խմբակցությունները և ընդդիմությունը)՝ ուղղակիորեն մամուլին դիմելու փոխարեն:

Ի հիմնավորումն իր պնդումների՝ Կառավարությունը Դատարանին է ներկայացրել Պառլամենտին ուղղված՝ քաղաքացիների մի քանի զանգատներ՝ կապված իրենց աշխատավայրում անօրինական դրսևորումների և այլ հարցերի հետ: Բոլոր զանգատները Պառլամենտը վերահասցեագրել է այնպիսի իրավասու մարմինների, ինչպիսիք են Գլխավոր դատախազությունը և Մագիստրատների գերագույն խորհուրդը՝ առանց Պառլամենտի ներգրավմանը խնդրո առարկա հարցերի լուծմանը:

Կառավարությունը փաստել է, որ Ամենրիկայի Միացյալ Նահանգների քսանմեկ նահանգներում մամուլում արված բացահայտումներին պաշտպանություն չի տրամադրվում, իսկ Միացյալ Թագավորությունում արտաքին բացահայտման համար պաշտպանությունը հնարավոր է միայն բացառիկ հազվադեպ և խիստ որոշակիացված հանգամանքներում:

68. Քաղաքացիական ծառայողների պարտականությունների և պարտավորությունների բնույթի տեսանկյունից՝ պետության կողմից նրանց արտահայտվելու ազատության իրավունքին միջամտության կապակցությամբ հայեցողության շրջանակները շատ լայն են: Կառավարությունը նաև պնդել է, որ պատասխանատվության ծանրությունը համարժեք է դիմողի գործողությունների ծանրությանը:

2. Դատարանի գնահատականը

(a) Սույն գործում կիրառելի ընդհանուր սկզբունքները

69. Լուծման ենթակա առանցքային հարցն այն է, թե արդյո՞ք միջամտությունը եղել է «անհրաժեշտ ժողովրդավարական հասարակությունում»: Այս կապակցությամբ հիմնարար սկզբունքները ձևավորվել են Դատարանի նախադեպային իրավունքում, և դրանք հանգում են հետևյալին (տե՛ս, ի թիվս այլոց, վերոհիշյալ Յերսիլդն ընդդեմ Դանիայի, էջ 23, կետ 31, Ջերթելն ընդդեմ Շվեյցարիայի, 1998թ. օգոս-

տոսի 25-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1998-VI, էջեր 2329-30, կետ 46, Ստիլը և Մորիսն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 68416/01, կետ 87, ECHR 2005-II):

«(i) Արտահայտվելու ազատությունը հանդիսանում է ժողովրդավարական հասարակության հիմնաքարերից մեկը և դրա առաջընթացի ու յուրաքանչյուր անհատի ինքնակայացման հիմնական պայմաններից մեկը: 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան այն կիրառելի է ոչ միայն այն «տեղեկության» կամ «զաղափարների» առնչությամբ, որոնք ընդունվում են առանց դժկամության կամ վիրավորական չեն, այլ նաև նրանց առնչությամբ, որոնք վիրավորում են, ցնցում կամ անհանգստացնում: Այսպիսին են բազմակարծության, հանդուրժողականության և ազատամտության պահանջները, առանց որոնց չկա «ժողովրդավարական հասարակություն»: Ինչպես նշված է 10-րդ հոդվածում՝ այս ազատությունը ենթակա է բացառությունների, որոնք... պետք է, այնուամենայնիվ, սահմանվեն հստակ, և յուրաքանչյուր սահմանափակման անհրաժեշտությունը պետք է լինի հանդիշ...

(ii) «անհրաժեշտ» ածականը, 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետի իմաստով, ենթադրում է «ճնշող հասարակական կարիքի առկայություն»: Պայմանավորվող պետություններն ունեն հայեցողության որոշակի շրջանակ այդ կարիքի առկայությունը գնահատելու հարցում, որը, սակայն, ենթակա է եվրոպական վերահսկողությանը, ինչը տարածվում է ինչպես օրենսդրության, այնպես էլ դրա կիրառմամբ ընդունված որոշումների, ներառյալ՝ անկախ դատարանների որոշումների վրա: Ուստի Դատարանն իրավասու է տալու վերջնական եզրակացություն առ այն, թե արդյոք «սահմանափակումը» համապատասխանում է 10-րդ հոդվածով պաշտպանվող արտահայտվելու ազատությանը:

(iii) Իր վերահսկողական իրավագործությունն իրականացնելիս Դատարանի խնդիրն է ոչ թե փոխարինել ներպետական իրավասու մարմիններին, այլ 10-րդ հոդվածի հիման վրա վերահսկել այն որոշումները, որոնք նրանք ընդունել են իրենց հայեցողական լիազորության համաձայն: Սա չի նշանակում, որ վերահսկողությունը սահմանափակվում է՝ պարզելով, թե արդյոք պատասխանող պետությունն իր հայեցողությունն իրականացրել է ողջամտորեն, հետևողականորեն և բարեխղճորեն. այն, ինչ Դատարանը պետք է անի, հետևյալն է. վիճարկվող միջամտությունը դիտարկել տվյալ գործի՝ որպես

ամբողջության լույսի ներքո և որոշել, թե արդյոք այն «համաչափ է հետապնդվող իրավաչափ նպատակին», և արդյոք ներպետական իշխանությունների կողմից ի հիմնավորումն ներկայացվող պատճառները «վերաբերելի են և բավարար»... Սա անելիս Դատարանը պետք է համոզվի, որ ներպետական իշխանությունները կիրառել են չափորոշիչներ, որոնք համապատասխանում են 10-րդ հոդվածում ամրագրված սկզբունքներին, և, ավելին, որ դրանք հիմնվում են համապատասխան փաստերի ընդունելի գնահատման վրա...»:

70. Դատարանն այնուհետև կրկնում է, որ 10-րդ հոդվածը կիրառվում է նաև աշխատավայրի նկատմամբ, և քաղաքացիական ծառայողները, ինչպես դիմողը, օգտվում են արտահայտվելու ազատության իրավունքից (տե՛ս վերը՝ կետ 52): Միևնույն ժամանակ, Դատարանն ընդունում է, որ աշխատողներն ունեն իրենց գործատուի հանդեպ օրինապահության պարտականություն: Սա հատկապես կարևորվում է քաղաքացիական ծառայողների պարագայում, քանի որ նրանց ծառայության բնույթը պահանջում է, որ քաղաքացիական ծառայողը կաշկանդված է օրինապահության պարտականությամբ (տե՛ս վերոհիշյալ Վոգթն ընդդեմ Գերմանիայի, կետ 53, վերոհիշյալ Ահմեդը և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, կետ 55 և Դե Դիեգո Նաֆրիան ընդդեմ Իսպանիայի, թիվ 46833/99, կետ 37, 2002թ. մարտի 14):

71. Քանի որ քաղաքացիական ծառայողների առաքելությունն է աջակցել Կառավարությանն իր գործառնություններն իրականացնելու հարցում, և քանի որ հանրությունն իրավունք ունի ակնկալելու, որ նրանք պետք է օգնեն և ոչ թե խոչընդոտեն ժողովրդավարական ճանապարհով ընտրված Կառավարությանը, օրինապահության պարտականությունը հատուկ կարևորություն է ձեռք բերում նրանց համար (տես, *mutatis mutandis*, վերոհիշյալ Ահմեդը և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, կետ 53): Ի լրումն, հաշվի առնելով նրանց կարգավիճակի բուն էությունը՝ քաղաքացիական ծառայողներին հաճախ մատչելի է այնպիսի տեղեկությունը, որը կառավարությունը, տարբեր իրավաչափ պատճառներով, կարող է շահագրգռված լինել պահելու խորհրդապահորեն կամ գաղտնի: Ուստի քաղաքացիական ծառայողների օրինապահության պարտականությունը պետք է ընդհանուր առմամբ լուրջ լինի:

72. Մինչ այսօր, սակայն, Դատարանը գործ չի ունեցել այնպիսի դեպքերի հետ, երբ քաղաքացիական ծառայողը հրապարակավ բա-

ցահայտել է ներքին տեղեկություն: Այդ առումով սույն գործը բարձրացնում է նոր հիմնախնդիր, որը տարբերվում է Սթոլն ընդդեմ Շվեյցարիայի գործից (թիվ 69698/01, 2007թ. դեկտեմբերի 10), որում բացահայտումը տեղի էր ունեցել առանց քաղաքացիական ծառայողի միջամտության: Այս կապակցությամբ Դատարանը նշում է, որ քաղաքացիական ծառայողն իր աշխատանքի ընթացքում կարող է ծանոթանալ ներքին տեղեկության, ներառյալ՝ գաղտնի տեղեկությունը, որի բացահայտումը կամ հրապարակումը համապատասխանում է լուրջ հանրային շահի: Դատարանը, ուստի, գտնում է, որ քաղաքացիական ծառայողի կամ հանրային ոլորտում աշխատողների կողմից իրենց աշխատավայրում տեղ գտած անօրինական վարքագծի կամ թերությունների մասին արձագանքելը որոշ հանգամանքներում պաշտպանության եղանակ է: Դա հնարավոր է այն դեպքում, երբ տվյալ աշխատողը կամ քաղաքացիական ծառայողն անձ է կամ անձանց փոքր խումբ, որոնք տեղյակ են իրենց աշխատավայրի անցուդարձին և այդպիսով առավել շահեկան դիրքում են՝ իրենց գործատուին կամ հանրությանն ահազանգելու միջոցով հանրային շահերի օգտին գործելու հարցում: Այս համատեքստում Դատարանը պետք է հաշվի առնի Եվրոպայի խորհրդի՝ Կոռուպցիայի դեմ քաղաքացիական իրավունքի կոնվենցիայի Բացատրական զեկույցից հետևյալը (տե՛ս վերը՝ կետ 46).

«Գործնականում կոռուպցիայի դեպքերը դժվար է հայտնաբերել և հետաքննել, և մնան հանցագործություններում ներգրավված անձանց աշխատակիցները կամ գործընկերները (պետական կամ մասնավոր) հաճախ այն անձինք են, ովքեր առաջինն են հայտնաբերում դրանք կամ կասկածում, որ ինչ-որ բան այն չէ»:

73. Վերոհիշյալ՝ օրինապահության պարտականության լույսի ներքո, բացահայտումն առաջին հերթին պետք է կատարվի տվյալ անձի վերադասի կամ այլ իրավասու մարմնի առջև: Միայն այն դեպքում, երբ դա գործնականում անել հնարավոր չէ, այդ տեղեկությունը՝ որպես վերջնական միջոց, կարող է բացահայտվել հանրության համար (տե՛ս, *mutatis mutandis*, վերոհիշյալ *Յասելդինը*): Արտահայտվելու ազատության սահմանափակման համաչափությունը գնահատելու համար, ուստի, Դատարանը պետք է հաշվի առնի, թե արդյոք եղել է որևէ այլ արդյունավետ միջոց այն թերությունները շտկելու համար, որոնք նա մտադիր է բացահայտել:

74. Նման դեպքում քաղաքացիական ծառայողի արտահայտվելու ազատությանը միջամտության համամասնությունը որոշելու համար Դատարանը պետք է հաշվի առնի նաև այլ գործոններ: Առաջին հերթին, որոշակի ուշադրություն պետք է դարձվի բացահայտված տեղեկության նկատմամբ հանրային հետաքրքրությանը: Դատարանը կրկնում է, որ Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ կետը նեղ շրջանակ է նախատեսում հանրային հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերի վերաբերյալ բանավեճերի սահմանափակման համար (տե՛ս, ի թիվս այլոց, Սուրենկն ընդդեմ Թուրքիայի, թիվ 26682/95, կետ 61, ECHR 1999-IV): Ժողովրդավարական համակարգում Կառավարության գործողությունները և անգործությունը պետք է լինեն ոչ միայն օրենսդիր և դատական մարմինների խիստ հոսկողության ներքո, այլ նաև մամուլի և հանրության կարծիքի հսկողության ներքո: Կոնկրետ տեղեկության կապակցությամբ հանրության հետաքրքրությունը երբեմն կարող է այնքան մեծ լինել, որ այն գերակշռի վստահության օրինականորեն վերագրված պարտականությունը (տե՛ս Ֆրետսոը և Ռոյրեն ընդդեմ Ֆրանսիայի, թիվ 29183/95, ECHR 1999-I, և Radio Twist, A.S. ընդդեմ Սլովակիայի, թիվ 62202/00, ECHR 2006-...):

75. Երկրորդ գործոնը, որը պետք է հաշվի առնել հավասարակշռման այս տեստն անցկացնելիս, բացահայտված տեղեկության նույնականությունն է: Իրավասու պետական մարմիններն ազատ են ձեռնարկել միջոցներ, որոնց նպատակն է առանց չափազանցությունների պատշաճորեն հակազդելու հիմնազուրկ և անբարեխիղճ ձևակերպված զրպարտչական մեղադրանքներին (տե՛ս Կաստելան ընդդեմ Իսպանիայի, 1992թ. ապրիլի 23 -ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 236, կետ 46): Ավելին, արտահայտվելու ազատությունը կապված է պարտականությունների և պատասխանատվության հետ, և յուրաքանչյուր ոք, ով ցանկանում է տեղեկություն բացահայտել, պետք է հնարավորինս զգուշավոր ստուգի, որ այն ճիշտ է և վստահելի (տե՛ս mutatis mutandis Մորիսենսն ընդդեմ Բելգիայի, թիվ 11389/85, Չանձնաժողովի 1988թ. մայիսի 3-ի որոշում, DR 56, էջ 127, և Բլադետ Տրոմսոն և Ստենսասն ընդդեմ Նորվեգիայի, թիվ 21980/93, կետ 65, ECHR 1999-III):

76. Մյուս կողմից, Դատարանը պետք է գնահատի այն վնասը, եթե առկա, որը պետական մարմինը կարող է կրել խնդրո առարկա տեղեկության բացահայտման արդյունքում, և պետք է գնահատի, թե արդյոք այդ վնասը գերազանցում է հանրության՝ բացահայտված տե-

դեկլորյունն ստանալու շահը (տե՛ս *mutatis mutandis* Հաջիանաստասիուն ընդդէմ Հունաստանի, 1992թ. դեկտեմբերի 16-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 252, կետ 45, և վերոհիշյալ Ստոլն ընդդէմ Շվեյցարիայի, կետ 130): Այս կապակցութամբ պետք է հաշվի առնվեն բացահայտման առարկան և խնդրո առարկա պետական մարմինների բնույթը (տե՛ս վերը՝ Հասելդինը):

77. Պարզելու համար, թե խնդրո առարկա տեղեկության բացահայտումն օգտվում է պաշտպանությունից, պետք է հաշվի առնել մեկ այլ որոշիչ գործոն ևս, այն է՝ տեղեկությունը բացահայտած աշխատողի գործողությունների շարժառիթը: Օրինակ՝ այն գործողությունը, որը կատարվել է անձնական ոխի թելադրմամբ կամ անձնական օգուտ, ներառյալ՝ նյութական ձեռքբերում, ստանալու նպատակով, չի արդարացնի պաշտպանության որոշակի լուրջ աստիճանը (տե՛ս վերը՝ Հասելդինը): Անհրաժեշտ է հաստատել, որ բացահայտումը կատարելիս անձը գործել է բարեխղճորեն և այն համոզմունքով, որ տվյալ տեղեկությունը ճիշտ է, որ դրա բացահայտումը թելադրված է հանրության շահով, և առկա չէ տվյալ թերությունը շտկելու համար որևէ այլ ավելի մեղմ միջոց:

78. Վերջապես, միջամտության և հետապնդվող իրավաչափ նպատակի միջև համամասնության նկատմամբ վերահսկողության կապակցությամբ աչալուրջ վերլուծության պետք է ենթարկվեն նաև սահմանված պատժամիջոցը և դրա հետեւանքները (տե՛ս վերը՝ Ֆուենտոս Բոբոն, կետ 49):

79. Դատարանն այժմ կգնահատի սույն գործի փաստերը՝ վերոհիշյալ սկզբունքների լույսի ներքո:

(b) Վերոհիշյալ սկզբունքների կիրառումը սույն գործում

(i) Արդյո՞ք դիմողն ուներ տեղեկությունը բացահայտելու այլընտրանքային միջոցներ

80. Դիմողը պնդել է, որ չի ունեցել տեղեկությունը բացահայտելու որևէ արդյունավետ այլընտրանքային միջոց, մինչդեռ Կառավարությունը, ընդհակառակը, պնդել է, որ դիմողը կարող էր խնդիրն առաջինը բարձրացնել իր վերադասների առջև, այնուհետև՝ Պառլամենտի և, անհրաժեշտության դեպքում՝ օմբուդսմենի:

81. Դատարանը նկատում է, որ ո՛չ Սուլդովայի օրենսդրությունը, ո՛չ Գլխավոր դատախազության ներքին կանոնակարգը չեն պարունակում որևէ դրույթ՝ կապված աշխատողների կողմից ապօրինությունների մասին զեկուցելու հետ (տե՛ս վերը՝ կետ 32): Ուստի, բացի դիմողի վերադասից, չկար որևէ այլ մարմին, որին դիմողը կարող էր զեկուցել իր մտահոգությունների մասին, և չկար նման հարցերի կապակցությամբ զեկուցելու որևէ ընթացակարգ:

82. Նաեւ պարզ է դառնում, որ բացահայտումը վերաբերում էր Պառլամենտի փոխխոսնակի վարքագծին, որը բարձրաստիճան պաշտոնյա էր, և անկախ նրանից, որ Գլխավոր դատախազը վեց ամիս շարունակ տեղյակ էր եղել իրավիճակին, ոչինչ չէր վկայում այն մասին, որ նա արձագանքելու մտադրություն է ունեցել, այլ փոխարենը հիմք է տվել կարծելու, որ ինքը ենթարկվել է իր վրա գործադրված ճնշմանը:

83. Ինչ վերաբերում է Կառավարության առաջարկած՝ բացահայտման այլընտրանքային միջոցներին (տե՛ս վերը՝ կետ 67), Դատարանը գտնում է, որ չի ներկայացվել որևէ բավարար ապացույց ընդդեմ դիմողի այն պնդման, որ առաջարկվող այլընտրանքներից և ոչ մեկը տվյալ գործի հանգամանքներում չէր կարող լինել արդյունավետ:

84. Ելնելով վերոհիշյալից՝ Դատարանը գտնում է, որ սույն գործի հանգամանքներում, արտաքին բացահայտումը, նույնիսկ լրագրին, կարող է արդարացված լինել:

(ii) Բացահայտված տեղեկատվության կապակցությամբ հանրության հետաքրքրությունը

85. Դիմողը պնդել է, որ պրն Միշինի գրությունն իրենից ներկայացրել է վարչական արդարադատությանը քաղաքական միջամտության դրսևորում: Կառավարությունն առարկել է դրա դեմ:

86. Դատարանը նկատում է, որ ոստիկաններն իրենց նամակում պրն Միշինին խնդրում էին ստուգել Գլխավոր դատախազության կողմից իրենց ներկայացված քրեական մեղադրանքների օրինականությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 10): Պրն Միշինի արձագանքն այդ նամակին եղել է Գլխավոր դատախազին գրություն ուղարկելը: Կառավարությունը, *inter alia*, պնդել է, որ պրն Միշինի գործողությունները համապատասխանել են Պառլամենտի անդամների կարգավիճակի մասին օրենքին: Այս համատեքստում, Դատարանն անհրաժեշտ է համարում

կրկնել, որ ժողովրդավարական հասարակությունում դատարանները և քննչական մարմինները պետք է ազատ լինեն քաղաքական ճնշումներից: Պառլամենտի անդամների իրավունքներին վերաբերող ցանկացած օրենսդրության մեկնաբանություն պետք է ենթարկվի այս սկզբունքին:

Ուսումնասիրելով Գլխավոր դատախազին ուղղված՝ պրն Միշինի գրությունը, Դատարանը չի կարող ընդունել, որ դրա մտադրությունն ավելին չէր, քան ոստիկանների նամակն իրավասու մարմնին փոխանցելը, ինչպես ներկայացրել է Կառավարությունը (տե՛ս վերը՝ կետ 65): Ավելին, պրն Միշինի կողմից օգտագործված համատեքստից և ոճից ելնելով, չի բացառվում, որ գրության հետեւանքը Գլխավոր դատախազի վրա ճնշում գործադրելն էր՝ անկախ գրության մեջ այնպիսի ձեւակերպման առկայությունից, ինչպիսին էր «գործը քննության առնել օրենքի պահանջներին խստիվ համապատասխան» ձեւակերպումը (տե՛ս վերը՝ կետ 10):

87. Դատարանը նկատում է, որ Սոլդովայի Նախագահը պայքար է սկսել քրեական արդարադատության համակարգին քաղաքական գործիչների միջամտության դեմ, և մոլորական մամուլը լայնորեն անդրադառնում էր այդ հարցին (տե՛ս վերը՝ կետ 11): Դատարանը մատնանշում է նաև միջազգային ոչ կառավարական կազմակերպությունների զեկույցները (տե՛ս վերը՝ կետեր 40-42), որոնք մտահոգություն են արտահայտում Սոլդովայում իշխանությունների տարանջատման խաթարման և դատական իշխանության անկախության բացակայության կապակցությամբ:

88. Ելնելով վերոհիշյալից՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի կողմից բացահայտված նամակները վերաբերել են այնպիսի խնդիրների, ինչպիսիք են իշխանությունների տարանջատումը, բարձրաստիճան քաղաքական գործիչների ոչ պատշաճ վարքագիծը և Կառավարության վերաբերմունքը ոստիկանության բռնությունների առնչությամբ (տե՛ս վերը՝ կետեր 10 և 14): Կասկած չկա, որ սրանք ժողովրդավարական հասարակությունում շատ կարելու խնդիրներ են, որոնց տեղեկանալու իրավաչափ շահ ունի հասարակությունը, և որոնք քաղաքական բանավեճերի շրջանակում են:

(iii) Բացահայտված տեղեկության նույնականությունը

89. Ակնհայտ է, որ դիմողի կողմից Jurnal de Chisinau-ին փոխանցված նամակներն իսկական էին (տե՛ս վերը՝ կետ 26):

(iv) Գլխավոր դատախազության վնասը

90. Դատարանը նկատում է, որ հանրության շահը պահանջում է պետության դատախազական մարմինների անկախության և քաղաքական չեզոքության նկատմամբ վստահության պահպանում (տե՛ս, mutatis mutandis, Պրագերը և Օբերշլիկն ընդդեմ Ավստրիայի, 1995թ. ապրիլի 26-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 313, կետ 34): Դիմողի կողմից լրագրին ուղարկված նամակները գրված չէին Գլխավոր դատախազության աշխատակիցների կողմից եւ, ըստ Կառավարության, պրն Միշինի նամակը բնականոն հաղորդակցություն էր պետական մարմինների միջեւ, ինչը չի ազդել Գլխավոր դատախազության՝ ոստիկանների դեմ քրեական գործի վարույթը կարճելու որոշման վրա: Այնուամենայնիվ, լրագրում արված եզրահանգումն առ այն, որ Գլխավոր դատախազը ենթարկվել է ոչ պատշաճ ազդեցության, կարող է լուրջ բացասական ազդեցություն ունեցած լինել այդ հաստատության անկախության հանդեպ հասարակության վստահության վրա:

91. Այնուամենայնիվ, Դատարանը գտնում է, որ Գլխավոր դատախազության վրա ոչ պատշաճ ճնշում գործադրելու և այդ մարմնում թերությունների վերաբերյալ տեղեկության բացահայտման հարցում հասարակության շահն այնքան կարևոր է ժողովրդավարական հասարակությունում, որ այն գերակշռում է Գլխավոր դատախազության նկատմամբ վստահության պահպանման շահը: Դատարանը կրկնում է այս համատեքստում, որ հասարակական հետաքրքրության հարցերի շուրջ բաց քննարկումն էական է ժողովրդավարության համար և պետք է մեծ կարեւորություն տրվի նման հարցերի վերաբերյալ իրենց կարծիքն արտահայտելու հարցում հասարակության անդամներին խրախուսելուն (տե՛ս Բարֆոլդն ընդդեմ Դանիայի, 1989թ. փետրվարի 22, Շարքեր A թիվ 149, կետ 29):

(v) Արդյո՞ք դիմողը գործել է բարեխղճորեն

92. Դիմողը պնդել է, որ իր կողմից նամակները բացահայտելու միակ շարժառիթը եղել է աջակցությունը կոռուպցիայի և ազդեցիկ դիրքն օգտագործելու դեմ պայքարին: Այս պնդումը չի վիճարկվել

նրա գործատուի կողմից: Կառավարությունը, մյուս կողմից, կասկած է հայտնել դիմողի բարեխղճության առնչությամբ՝ փաստարկելով, որ, *inter alia*, դիմողն այս բացատրությունը ներպետական դատարաններում չի տվել:

93. Իր տրամադրության տակ եղած նյութերի հիման վրա Դատարանը չի տեսնում որևէ պատճառ հավատալու, որ դիմողին առաջնորդել է անձնական առավելություն ստանալու ցանկությունը, որևէ անձնական թշնամանք իր գործատուի կամ պրն Միշինի նկատմամբ կամ եղել է որևէ այլ թաքնված շարժառիթ: Այն փաստը, որ դիմողը ներպետական դատարաններում չի նշել կոռուպցիայի և ազդեցիկ դիրքն օգտագործման դեմ պայքարի մասին, ըստ Դատարանի, էական չէ, քանի որ հնարավոր է, որ նա կենտրոնացել է իր գործատուի կողմից իրեն ազատելու վերաբերյալ ներկայացված պատճառները վիճարկելու վրա և անհրաժեշտ չի համարել անդրադառնալ այն հարցերին, որոնք իր գործատուին չի վիճարկել:

94. Հետևաբար, Դատարանը եզրահանգում է, որ դիմողի գործողությունների շարժառիթներն իր կողմից մատնանշված շարժառիթներն են, և և նա գործել է բարեխղճորեն:

(vi) Պատժի խստությունը

95. Վերջապես, Դատարանը նկատում է, որ դիմողի համար որպես պատիժ նշանակվել է հնարավոր ամենածանր պատիժը: Չնայած նրան, որ իշխանությունները հնարավորություն են ունեցել կիրառելու նվազ ծանր պատժամիջոց, նրանք ընտրել են աշխատանքից ազատելը, ինչը, անկասկած, շատ ծանր միջոց է (տե՛ս վերոհիշյալ Վոզթը, կետ 60): Նման պատժամիջոցը ոչ միայն ունեցել է բացասական հետևանքներ դիմողի կարիերայի համար, այլ նաև կանխարգելիչ ազդեցություն է ունեցել Գլխավոր դատախազության մնացած աշխատակիցների համար՝ նրանց հետ պահելով ցանկացած անօրինական վարքագծի մասին հայտնելուց: Ավելին, հաշվի առնելով դիմողի դեպքում մամուլի ներգրավումը՝ պատժամիջոցը ոչ միայն կանխարգելիչ ազդեցություն է ունեցել Գլխավոր դատախազության աշխատակիցների, այլ նաև շատ այլ քաղաքացիական ծառայողների և աշխատողների համար:

96. Դատարանը նկատում է, որ Կառավարությունը փաստարկել է, որ դիմողը փաստորեն «գողացել է» նամակները, որոնք, ըստ Կա-

ռավարության, գաղտնի էին և կազմում էին քրեական գործի մաս: Կառավարությունը նաև նշել է, որ պրն Միշինի նամակը Գլխավոր դատախազի վրա որևէ անպատշաճ ճնշում չի գործել: Դա բնականոն հաղորդակցություն էր պետական մարմինների միջև և կապված չէր ոստիկանների դեմ քրեական գործի վարույթը կարճելու որոշման հետ: Այս հանգամանքներում, Դատարանը գտնում է, որ նման ծանր պատժամիջոցի կիրառումը չի կարող արդարացված լինել:

(c) Եզրահանգում

97. Հաշվի առնելով ընդհանուր հետաքրքրությունն ներկայացնող հարցերում արտահայտվելու ազատության իրավունքի, իրենց աշխատավայրում տեղ գտած անօրինականությունների մասին հայտնելու՝ քաղաքացիական ծառայողների և այլ աշխատակիցների իրավունքի, իրենց գործատուների հանդեպ աշխատողների ունեցած պարտականությունների և պատասխանատվության և իրենց աշխատակազմը կառավարելու՝ գործատուների իրավունքի կարեկրությունը և կշռադատելով սույն գործում առկա այլ տարբեր շահեր, Դատարանը եզրահանգում է, որ դիմողի արտահայտվելու ազատության իրավունքին, մասնավորապես, տեղեկություններ տարածելու իրավունքին միջամտությունը «անհրաժեշտ չէր ժողովրդավարական հասարակությունում»:

Հետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

98. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

99. Դիմողը պահանջել է 15.000 եվրո՝ որպես նյութական և ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում, որը ներառում էր 6000 եվրո՝ աշխատանքից ազատված լինելու ժամանակահատվածում կորցրած վարձատրության դիմաց, 6000 եվրո՝ կարիերայում կորցրած հեռանկարների դիմաց և 3000 եվրո՝ որպես ոչ նյութական վնասի փոխհատուցում:

100. Կառավարությունն առարկել է այս պահանջի դեմ՝ նշելով, որ այն անհիմն է և չափազանցված:

101. Դատարանը գտնում է, որ դիմողն աշխատանքից ազատվելու արդյունքում կրել է նյութական և ոչ նյութական վնաս: Արդարացիորեն գնահատելով՝ Դատարանը տրամադրում է 10.000 եվրո:

B. Ծախսեր և ծախքեր

102. Դիմողի ներկայացուցիչները պահանջել են 6.843 եվրո՝ որպես հոնորար, որից 4.400 եվրոն՝ պրն Գրիբինսի համար և 2.443 եվրոն՝ պրն Ջանայի համար: Նրանք ներկայացրել են մանրամասնված ժամանակացույց և պայմանագիր, որը վկայում է, որ յուրաքանչյուր փաստաբանի վարձատրությունը համապատասխանաբար եղել 80 և 70 եվրո: Ժամանակացույցում հաշվարկը չէր ներառում այն ժամանակը, որն օգտագործվել էր 6-րդ հոդվածին առնչվող գանգատի համար, որից դիմողը հետագայում հրաժարվել էր:

103. Նրանք պնդել են, որ գործի համար իրենց օգտագործած ժամանակը չափազանցված չէ և արդարացված է գործի բարդությամբ ու այն փաստով, որ բացատրությունները գրվել են անգլերենով:

104. Ինչ վերաբերում է ժամավճարին, դիմողի փաստաբանները պնդել են, որ Մոլդովայի իրավաբանների միության կողմից երաշխավորված՝ 40-150 եվրո վարձատրության սահմաններում է:

105. Դիմողների ներկայացուցիչները պահանջել են նաև 2413 եվրո՝ կապված 2007թ. հունիսի 6-ին լսումներին մասնակցելու ծախսերի հետ. այս գումարը ներառում էր ճանապարհածախսը, մուտքի արտոնագրի, ապահովագրական և կեցության ծախսերը:

106. Կառավարությունը առարկել է դիմողների ներկայացուցիչների համար պահանջվող այս գումարների դեմ: Կառավարությունը նշել է, որ դրանք չափազանցված են և վիճարկել է գործի համար դիմողի փաստաբանների օգտագործած ժամաքանակը, ժամավճարի

չափը, մասնավորապես՝ պրն Ջամայի առնչությամբ, ով, ըստ նրա, չուներ նման բարձր վարձատրություն պահանջելու համար համապատասխան փորձ:

107. Դիմողների մյուս ծախսերի առնչությամբ Կառավարությունը նշել է, որ դրանք կարող էին պահանջվել Դատարանից:

108. Դատարանը կրկնում է, որ ծախսերը ու ծախքերը Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի հիման վրա տրամադրվող գումարումներառելու համար պետք է հաստատվի, որ դրանք փաստացիորեն և անհրաժեշտաբար կատարվել են և իրենց չափով ողջամիտ են (տե՛ս, օրինակ, Ամիհալաչիոն ընդդեմ Մոլդովայի, թիվ 60115/00, կետ 47 ECHR 2004-III): Սույն գործում հաշվի առնելով ներկայացված մանրամասնված կետերով ցուցակը և գործի բարդությունը՝ Դատարանը տրամադրում է պրն Գրիբինսի համար պահանջված ամբողջ գումարը, և 1600 եվրո՝ պրն Ջամայի համար, ինչպես նաև 2007թ. հունիսի 6-ի լսումներին մասնակցության համար ծախսված ամբողջ գումարը:

C. Տոկոսներ՝ չճվարելու դեպքում

109. Դատարանը գտնում է, որ չվճարելու դեպքում պետք է վճարվեն տոկոսներ՝ հիմնված Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի վրա, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱԶԱՅՆ

1. Գանգատը հայտարարում է ընդունելի,

2. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի խախտում,

3. *Վճռում է*, որ.

(a) պատասխանող պետությունը եռամսյա ժամկետում դիմողին պետք է վճարի 10.000 եվրո՝ որպես նյութական և ոչ նյութական վնասի հատուցում, և 8.413 եվրո՝ կապված ծախսերի և ծախքերի հետ՝ ավելացրած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել. այս գումարները պետք է փոխարկելի լինեն պատասխանող պետության տարադրամի՝ վճարման օրվա դրությամբ կիրառելի փոխարժեքով,

(b) որ վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո մինչև վճարումը վերոհիշյալ գումարներին պետք է հավելվի սովորական

տոկոս՝ Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքով, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

4. Մերժում է արդարացի բավարարման պահանջի մնացած մասը:

Կատարված է անգլերենով և ֆրանսերենով հրապարկված է դռնբաց նիստում՝ Սարդու իրավունքների պալատում, Ստրասբուրգում, 2008թ. փետրվարի 12-ին:

**ԼԱԴԵՆՏՆ ԸՆԴԴԵՄ ԼԵՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐ-
ԾՈՎ**

2008թ մարտի 18-ի վճիռը

CASE OF LADENT v.POLAND

ՍՏՐԱՍԲՈՒՐԳ

ՓԱՍՏԵՐ

I. ԳՈՐԾԻ ՀԱՆԳԱՍԱՆՔՆԵՐԸ

6. Դիմողը ծնվել է 1972թ. և ապրում է Ֆերնի-Վոլտարում, Ֆրանսիայում:

7. Չճշտված ամսաթվի դիմողը ժամանել է Լեհաստան: 2001թ. մարտի 15-ին նա ամուսնացել է Լեհաստանի քաղաքացի Կ. Պ.-ի հետ: Սկզբում նրանք ապրել են Կրակովում, իսկ 2001թ. հուլիսի 3-ին տեղափոխվել են Ֆրանսիա: 2001թ. սեպտեմբերին և 2002թ. հոկտեմբերին ծնվել են համապատասխանաբար նրանց առաջին և երկրորդ երեխաները: Դիմողը դերասան է ունի փոքր բիզնես Ֆրանսիայում, որը սոսկ նեցուկ էր ընտանիքին:

8. 2001թ. մարտի 21-ին ունի Բ. Մ.՝ այն շենքի ադմինիստրատորը, որտեղ գտնվում էր դիմողի կնոջ բնակարանը, քրեական օրենսգրքի 216 հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա իրեն վիրավորելու համար մասնավոր մեղադրանք է հարուցել ընդդեմ դիմողի: Ըստ նրա՝ դիմողն իրեն ուղղել է մի քանի անպարկեշտ խոսքեր՝ լեհերենով: Արդյունքում, մասնավոր մեղադրանքի կապակցությամբ վարույթ է սկսվել Կրակով-Սրոդմիսի շրջանային դատարանում:

9. Դիմողի Ֆրանսիա վերադառնալուց հետո դատարանը նրան մի քանի անգամ ծանուցել է մասնավոր մեղադրանքի կապակցությամբ վարույթի մասին, սակայն դրանք մնացել են անպատասխան:

10. 2002թ. հուլիսի 15-ին Կրակով-Սրոդմիսի շրջանային դատարանը եռամսյա ժամկետով դիմողին կալանավորելու մասին որոշում է կայացրել: Հետագայում դատարանը կարգադրել է հետախուզում իրականացնել՝ նրա գտնվելու վայրը պարզելու և կալանքի վերցնելու նպատակով: Դատարանը, *inter alia*, վկայակոչել է քրեական դատավարության օրենսգրքի 258 հոդվածի 1 (1) կետը և 259-րդ հոդվածի 4-րդ կետը (այսուհետ՝ ՔԴՕ):

Շրջանային դատարանը գտել է.

«Մեղադրյալ Ֆրանկ Լադենտը Լեհաստանում մշտական բնակության վայր չունի, չի բնակվում դատարանին հայտնի որևէ վայրում և այդպիսով խոչընդոտում է սույն գործի վարույթին և ողջամիտ ժամկետում պատշաճ դատավճիռ կայացնելուն: Մեղադրյալի կալանավորման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է վարույթի պատշաճ ընթացքն ապահովելու նպատակով:

Հաշվի առնելով, որ մեղադրյալ Ֆրանկ Լադենտը խուսափում է արդարադատությունից՝ նրան պետք է փնտրել հետախուզման միջոցով»:

Դատարանը ոստիկանությանը կարգադրել է կատարել այդ որոշումը և դրա պատճենը հանձնել դիմողին՝ տեղեկացնելով նրան, որ նա կարող է բողոքարկել այդ որոշումը: Տեղեկությունն առ այն, որ դիմողի առնչությամբ հետախուզում է հայտարարվել, այնուհետև ներառվել է կենտրոնական քրեական գրանցամատյանում:

11. 2002թ. հոկտեմբերի 8-ին շրջանային դատարանը կասեցրել է գործի վարույթը՝ այն հիմնավորմամբ, որ դիմողի բնակության վայրը հայտնի չէ:

12. 2002թ. վերջին դիմողն իր ընտանիքի հետ արձակուրդն անցկացրել է Կրակովում: 2003թ. հունվարի 3-ին նրանք մեքենայով վերադարձել են Ֆրանսիա: Նրանք 2003թ. հունվարի 3-ի երեկոյան ժամանել են Սլուբիկի սահմանային անցակետ: Անձնագրային ստուգման ընթացքում սահմանապահները դիմողին խնդրել են դուրս գալ մեքենայից:

13. 8.15-ին դիմողը ձերբակալվել է կալանավորման մասին որոշման և 2002թ. հուլիսի 15-ին հայտարարված հետախուզուման հիման վրա: Նրան հարցաքննել են սահմանապահները, սակայն նա ոչինչ չի հասկացել և որևէ փաստաթուղթ չի ստորագրել: Դիմողը նշել է, որ իր կնոջ միջոցով սահմանապահներին ուղղված բոլոր խնդրանքները՝ Ֆրանսիայի դեսպանության կամ իր ընտանքի հետ կապ հաստատելու և թարգմանիչ կամ փաստաբան տրամադրելու վերաբերյալ, եղել են ապարդյուն: Երկու ժամ անց դիմողը տեղեկացվել է, որ ինքը ձերբակալված է, բայց չի տեղեկացվել պատճառների մասին: Դիմողին պահել են Սլուբիկի սահմանապահ անցակետի մեկուսարանում:

14. Դիմողին հարցաքննելու ընթացքում նրա կինն ու երկու երեխաները՝ 3 տարեկան և 16 ամսական, ստիպված են եղել մնալ մեքենայի մեջ՝ շարժիչը միացրած վիճակում, քանի որ ջերմաստիճանը Ցելսիուսի միևուս տասն էր:

15. 2003թ. հունվարի 6-ին դիմողի կինը պաշտպան է վարձել:

16. 2003թ. հունվարի 7-ին Միդզիդեկսի կալանավայրերի կենտրոնի տնօրենը Կրակով-Սրոդմիսի շրջանային դատարանին տեղեկացրել է, որ դիմողը տեղափոխվել է այնտեղ և կալանքի տակ է գտնվում 2002թ. հուլիսի 15-ի՝ կալանավորման մասին որոշման հիման վրա:

17. 2003թ. հունվարի 9-ին դիմողի պաշտպանը դիմել է Կրակով-Սրոդմիսի շրջանային դատարան՝ խնդրելով նրան ազատ արձակել և նշանակել ավելի մեղմ խափանման միջոց: Նա նաև բողոքարկել է 2002թ. հուլիսի 15-ի՝ կալանավորման մասին որոշումը:

18. Նա նշել է, որ դիմողը Ֆրանսիայի քաղաքացի է և մշտապես բնակվում է Ֆրանսիայում, և կնոջ հետ հեռացել է Լեհաստանից 2001թ. հուլիսի 3-ին: Նա նաև նշել է, որ դիմողի հեռանալուց հետո շրջանային դատարանը ծանուցումներն ուղարկել է դիմողի կնոջ հասցեով և այլ հասցեով, որտեղ նա չի բնակվել: Ուստի պաշտպանը պնդել է, որ դիմողը երբևէ չի իմացել իր դեմ հարուցված գործի մասին և նրան չի տրամադրվել մասնավոր մեղադրական եզրակացությունը: Նա չի տեղեկացվել նաև որպես մեղադրյալ իր իրավունքների և պարտականությունների մասին:

19. Փաստաբանը նաև նշել է, որ շրջանային դատարանը սխալմամբ համարել է, որ առկա է ողջամիտ կասկած առ այն, որ դիմողը վիրավորանք է հասցրել Բ. Մ.-ին: Փաստաբանը նաև նշել է, որ դիմողի կողմից ենթադրաբար կատարված հանցանքի համար որպես պատիժ նախատեսված է միայն տուգանք կամ ազատության սահմանափակում (համայնքային ծառայության կարգադրություն): Ի վերջո, պաշտպանը մատնանշել է դիմողի ընտանիքի վատ վիճակը. ընտանիքի ապրուստը կախված էր միայն նրանից:

20. 2003թ. հունվարի 10-ին Կրակով-Սրոդմիսի շրջանային դատարանը գործի վարույթն ընդդեմ դիմողի վերսկսել է՝ նշելով, որ նրա գտնվելու վայրը պարզվել է: Նույն օրը շրջանային դատարանը վերացրել է 2002թ. հուլիսի 15-ի կալանավորման մասին որոշումը և արգելել է նրան հեռանալ երկրից՝ կարգադրելով հանձնել անձնագիրը:

Շրջանային դատարանը նշել է.

«Մեղադրյալ Ֆրանկ Լադենտը կալանքի է վերցվել դատարանի կողմից ընդունված՝ կալանավորման մասին որոշման հիման վրա: Պաշտպանը խնդրել է խափանման միջոցը փոխել: Պաշտպանն իր դիմումում պնդել է, որ գործով ձեռք բերված ապացույցները չեն վկայում այն ողջամիտ կասկածի առկայության մասին, որ դիմողը վիրավորանք է հասցրել: Պաշտպանը նաև նշել է, որ դիմողը չի խուսափել արդարադատությունից և դատարան չներկայանալը դիտավորություն չի եղել:

Դատարանը պաշտպանի փաստարկները համոզիչ է համարել: Այս հանգամանքներում դատարանի կարծիքով կալանքը պետք է փոխարինվի այլ

խափանման միջոցով, այն է՝ երկրից չհեռանալու արգելքով՝ անձնագրի առգրավմամբ: Այդ միջոցը կարող է ապահովել գործի պատշաճ վարույթը»:

21. Դատարանը նաև կարգադրել է, որպեսզի մասնավոր մեղադրական եզրակացությունը, դիմողին ազատ արձակելու մասին որոշումը և ծանուցումները թարգմանվեն ֆրանսերեն և տրամադրվեն դիմողին: Դատարանը նաև կարգադրել է իր որոշման պատճենը՝ դիմողին ազատ արձակելու կարգադրության հետ մեկտեղ, հանձնել Միդզիրզեկսի կալանավայրերի կենտրոնի տնօրենին:

22. 2003թ. հունվարի 10-ին շրջանային դատարանի քարտուղարը դիմողին ազատ արձակելու կարգադրությունը ֆաքսով ուղարկել է Միդզիրզեկսի կալանավայրերի կենտրոն: Սակայն կենտրոնը հրաժարվել է այն ընդունելուց՝ նշելով, որ ազատ արձակելու համար անհրաժեշտ է ներկայացնել փաստաթղթերի բնօրինակները: Արդյունքում, նույն օրը շրջանային դատարանը համապատասխան փաստաթղթերն ուղարկել է փոստով:

23. Դիմողը կալանքից ազատ է արձակվել 2003թ. հունվարի 13-ին: Ազատ արձակվելիս նրան են տրամադրվել երեք փաստաթղթերի ֆրանսերեն թարգմանություններ: Ըստ դիմողի՝ միայն այդ ժամանակ է նա իմացել, որ ինքը մեղադրվում է Բ.Մ.-ին վիրավորանք հասցնելու համար:

24. Չճշտված անսաթվի՝ դիմողի պաշտպանը դիմել է շրջանային դատարան՝ խնդրելով հանել դիմողի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը և այն փոխարինել Ֆրանս-լեհական բարեկամության հանրույթի նախագահի կողմից տրված երաշխավորությամբ:

25. 2003թ. հունվարի 17-ին Կրակով-Սրոդնիսի շրջանային դատարանը բավարարել է այդ խնդրանքը: Դատարանն արդարացված է համարել դիմողի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը վերացնելը՝ հաշվի առնելով, որ նա գործարարությամբ է զբաղվում Ֆրանսիայում և նրա ընտանիքի գոյությունը բացառապես ապահովվում է այդ գործարարության եկամուտներով: Դատարանը նաև նշել է, որ երաշխավորությունը կապահովի դիմողի ներկայությունը և վարույթի պատշաճ ընթացքը:

26. 2003թ. հունվարի 23-ին դիմողը և նրա ընտանիքը վերադարձել են Ֆրանսիա:

27. 2003թ. փետրվարի 7-ին Կրակովից տեղական պառլամենտի անդամ պրն Վասերմանը դիմել է Կրակովի վերաքննիչ դատարան՝

պահանջելով բացատրություն դիմողի ձերբակալության և կալանքի վերաբերյալ:

28. 2003թ. փետրվարի 28-ին վերաքննիչ դատարանի նախագահը պառլամենտի անդամին ուղղված նամակով պատասխանել է, որ դիմողի գործը մանրագնին ուսումնասիրվում է և այն գտնվում է Կրակովի տարածքային դատարանի փոխնախագահի վարչական վերահսկողության ներքո: Նախագահը նշել է, որ շրջանային դատարանի կողմից դիմողի կալանավորման որոշման կապակցությամբ թույլ տրված հիմնական սխալը կայացել է նրանում, որ դատարանն անհիմն կերպով ենթադրել է, որ դիմողը խուսափել է արդարադատությունից և դիտավորությամբ չի արձագանքել դատարանի ծանուցումներին այն գործի կապակցությամբ, որի մասին նա նախկինում չի լսել և ՔԴՕ 75 հոդվածի հիման վրա չի տեղեկացվել իր՝ որպես մեղադրյալի պարտականությունների մասին, ինչպես նաև նրան չի հանձնվել մասնավոր մեղադրական եզրակացությունը (ՔԴՕ 139 հոդվածի 2-րդ կետ): Դատարանը նաև նշել է, որ դիմողին կալանավորելու և հետախուզում հայտարարելու մասին դատարանի որոշումն իր հիմքում ունեցել է այդ սխալ ելակետը: Ի վերջո, նա նշել է, որ դիմողի գործից քաղված դասերը կօգտագործվեն վերապատրաստման նպատակներով:

29. 2003թ. մարտի 21-ին պառլամենտի անդամը վերաքննիչ դատարանի նախագահի պատասխանի պատճենն ուղարկել է դիմողի կնոջը: Նա խորհուրդ է տվել դիմողին և նրա կնոջը կալանավորման որոշումը կայացրած դատավորի նկատմամբ նախաձեռնել կարգապահական վարույթ և քրեական պատասխանատվության վարույթ՝ իշխանությունը չարաշահելու համար: Բացի դրանից, խորհուրդ է տվել նրանց դիմել քաղաքացիական դատարան՝ վնասի փոխհատուցման պահանջով:

30. 2004թ. հոկտեմբերի 5-ին Կրակով-Սրոդմիսի շրջանային դատարանը կայացրել է դատավճիռ և արդարացրել դիմողին: 2005թ. հունվարի 10-ին Կրակովի տարածքային դատարանն ուժի մեջ է թողել առաջին ատյանի դատավճիռը:

II. ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

A. Դրույթներ ձերբակալման մասին

1998թ. սեպտեմբերի 1-ից ուժի մեջ մտած՝ 1997թ. քրեական դատավարության օրենսգրքի 244-րդ հոդվածը սահմանում է, որ յուրաքանչյուր ձերբակալվող անձ անմիջապես պետք է տեղեկացվի ձերբակալման պատճառների և իր իրավունքների մասին:

246-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ յուրաքանչյուր ձերբակալված իրավունք ունի դիմելու դատարան՝ վիճարկելով ձերբակալության օրինականությունը և դրա իրականացման ձևը: Նման բողոքը պետք է անմիջապես փոխանցվի իրավասու շրջանային դատարան, որը պետք է շտապ քննության առնի այն: Եթե դատարանը գտնում է, որ ձերբակալումն անօրինական է, այն կարգադրում է տվյալ անձի անմիջական ազատ արձակում:

B. Դրույթներ կալանքի վերաբերյալ

Քրեական դատավարության օրենսգրքը կալանքը նախատեսում է որպես «խափանման միջոց»։ այլ միջոցներ են նաև գրավը, ոստիկանական հսկողությունը, պատասխանատու անձի, հասարակական կազմակերպության երաշխավորությունը, համապատասխան գործունեությամբ զբաղվելու ժամանակավոր արգելքը և երկրից հեռանալու արգելքը:

Հոդված 249-ի 1-ին կետը սահմանում է խափանման միջոց կիրառելու ընդհանուր հիմքերը: Այդ դրույթը սահմանում է.

«1. խափանման միջոց կարող է կիրառվել վարույթի պատշաճ իրականացումն ապահովելու համար և նաև, բացառապես, մեղադրյալի կողմից այլ հանցագործության կատարումը կանխելու նպատակով: Դրանք կարող են կիրառվել միայն այն դեպքում, երբ ձեռք բերված ապացույցները վկայում են, որ էական հավանականությամբ մեղադրյալը կատարել է տվյալ հանցանքը»:

Հոդված 258-ը սահմանում է կալանքի հիմքերը: Այն նախատեսում է.

«1. Կալանք կարող է կիրառվել, եթե.

(1) առկա է ողջամիտ վտանգ, որ մեղադրյալը կդիմի փախուստի կամ կթաքնվի, մասնավորապես, երբ նրա ինքնությունը չի կարող հաստատվել կամ երբ նա չունի մշտական բնակության վայր (Լեհաստանում),

(2) առկա է ողջամիտ վտանգ, որ մեղադրյալը կփորձի հարկադրել վկաներին կամ իր հանցակիցներին տալ սուտ վկայություն կամ խոչընդոտել վարույթի պատշաճ իրականացմանը որևէ այլ անօրինական ձևով:

2. Եթե մեղադրյալը մեղադրվում է ծանր հանցագործություն կամ այնպիսի հանցագործություն կատարելու մեջ, որի համար նախատեսված է ազատազրկման ձևով պատիժ՝ առնվազն 8 տարի ժամկետով, կամ եթե առաջին ատյանի դատարանը նշանակել է 3 տարի ժամկետով ազատազրկում, վարույթի պատշաճ իրականացումն ապահովելու համար կալանքի շարունակման անհրաժեշտությունը կարող է հիմնվել խիստ պատիժ նշանակելու հավանականության վրա»:

Օրենսգիրքը սահմանում է կոնկրետ խափանման միջոցի ժամկետը երկարացնելու կապակցությամբ հայեցողության շրջանակը: Չողված 257-ը սահմանում է.

«1. Կալանք չի կարող կիրառվել, եթե հնարավոր է այլ խափանման միջոցի կիրառում»:

Չողված 259-ի 1-ին կետը սահմանում է.

«1. Եթե չկան հակառակի համար հատուկ պատճառներ, կալանքը վերացվում է, եթե, մասնավորապես, մեղադրյալին ազատությունից զրկելը.

(1) լրջորեն վտանգում է նրա կյանքը կամ առողջությունը, կամ

(2) չափազանց բացասական հետևանքներ է առաջացնում մեղադրյալի կամ նրա ընտանիքի համար»:

Չողված 259-ի 3-րդ կետը սահմանում է.

«Կալանք չի կարող կիրառվել, եթե տվյալ հանցագործության համար նախատեսված է ազատազրկման մեկ տարին չգերազանցող պատժի ժամկետ»:

Չողված 259-ի 4-րդ կետը նշում է, որ 259-րդ հոդվածի 3-րդ կետը կիրառելի չէ, եթե մեղադրյալը խուսափում է արդարադատությունից, երբ մշտապես չի արձագանքում ծանուցումներին կամ նրա ինքնությունը չի կարող պարզվել:

C. Մեղադրյալի պարտականությունները

ՔԴՕ 75-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ մեղադրյալը, որը զրկված չէ ազատությունից, պետք է ներկայանա յուրաքանչյուր ծանուցմանն ի պատասխան: Նա պետք է նաև վարույթն իրականացնող մարմնին տեղեկացնի իր բնակության վայրի կամ 7 օրից ավելի ժամկետով այլ վայրում գտնվելու մասին: Մեղադրյալն իր այս պարտականությունների մասին պետք է տեղեկացվի իր առաջին հարցաքննության ժամանակ:

D. Փոխհատուցում անօրինական կալանավորման դիմաց

ՔԴՕ 58-րդ հոդվածը՝ «Անօրինական դատապարտման, կալանավորման կամ ձերբակալման համար փոխհատուցում» վերտառության մեջ, ամրագրում է պետության պատասխանատվությունն անօրինական դատապարտման կամ քրեական գործի վարույթի ընթացքում անձին անօրինականորեն ազատությունից զրկելու համար:

Հոդված 552-ը սահմանում է.

«1. Մեղադրյալը, որը քրեական վարույթի նորոգման կամ վճռաբեկ բողոքի արդյունքում արդարացվում է կամ նրա առնչությամբ կայացվում է ավելի մեղմ նյութական նորմի վրա հիմնված դատավճիռ, իրավունք ունի պետությունից պահանջել նյութական և ոչնյութական հատուցում այն վնասի դիմաց, որը կրել է պատժի ամբողջ մասը կամ մի մասը կրելիս:

...

4. Նյութական և ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման իրավունքը ծագում է նաև ակնհայտ չհիմնավորված ձերբակալման կամ կալանավորման դեպքում»:

Համաձայն 555-րդ հոդվածի՝ ակնհայտ անօրինական կալանավորման համար փոխհատուցման պահանջով կարելի է դիմել մեկ տարվա ընթացքում՝ սկսած այն պահից, երբ տվյալ քրեական գործի վարույթն ավարտելու մասին որոշումը դարձել է վերջնական:

Հոդված 552-ի հիման վրա ներկայացված դիմումի կապակցությամբ վարույթն անկախ է այն սկզբնական քրեական վարույթից, որի շրջանակներում կալանքը կարգադրվել է: Դիմողը կարող է հետադարձ ուժով հասնել իր կալանքի անօրինականության հաստատմանը: Նա, սակայն, չի կարող վիճարկել իր շարունակվող կալանքի անօրինականությունը և հայցել ազատ արձակում:

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՐՑԵՐ

I. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱ-
ԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ՝ ԿԱՊՎԱԾ 2003Թ. ՀՈՒՆՎԱՐԻ 3-ԻՑ ՄԻՆ-
ՉԵՎ 2003Թ. ՀՈՒՆՎԱՐԻ 10-Ը ԴԻՄՈԴԻՆ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԻՑ
ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԵՏ

31. Դիմողը, վկայակոչելով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետը և 7-րդ հոդվածը, պնդել է, որ ինքը զրկվել է ազատությունից իր նկատմամբ մասնավոր մեղադրանքի հիման վրա հարուցված վարույթի ընթացքում ընդունված կալանավորման անվավեր կարգադրության հիման վրա: Նա պնդել է, որ ինչպես Լեհաստանում ապրելու ընթացքում, այնպես էլ դրանից հետո ինքը չի ստացել որևէ ծանուցում կամ տեղեկացում վարույթի մասին:

Դատարանը գտնում է, որ այս գանգատը վերաբերում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետին և պետք է քննվի այդ դրույթի հիման վրա: Վերջինս սահմանում է.

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

(c) ..., անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով...»:

A. ԸՆԴՈՒՆԵԼԻՈՒՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ներպետական պաշտպանության միջոցների սպառում

32. Կառավարությունն ընդունել է, որ դիմողն սպառել է լեհական օրենսդրությամբ սահմանված պաշտպանության բոլոր միջոցները:

2. Առարկություններ «զոհի կարգավիճակի» բացակայության մասին

33. Կառավարությունը պնդել է, որ դիմողն այլևս չի կարող հավակնել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի ենթադրյալ խախտ-

ման համար զոհի կարգավիճակի: Կառավարությունը վկայակոչել է՝ ի պատասխան տեղական պառլամենտի անդամի հարցման, Կրակովի վերաքննիչ դատարանի նախագահի 2003թ. փետրվարի 28-ի նամակը, որում նա ընդունել է, որ դիմողի կալանավորումը եղել է անհիմն և հիմնվել է սխալ դատավարական կանխավարկածների վրա: Այնուհետև, տեղական պառլամենտի անդամը դիմողի կնոջը տեղեկացրել է, որ դիմողը կարող է վնասի հատուցում պահանջել իր անօրինական կալանքի կապակցությամբ:

34. Հաշվի առնելով վերոհիշյալը՝ Կառավարությունը նշել է, որ ներպետական իշխանությունները տվյալ դեպքում ճանաչել են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտումը և պատրաստ են հատուցել այդ խախտման դիմաց (Ամուրն ընդդեմ Ֆրանսիայի, 1996թ. հունիսի 25-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1996-III, էջ 846, կետ 36, Ջարբն ընդդեմ Մալթայի, թիվ 16631/04, կետ 24, 2006թ. հուլիսի 4): Կառավարությունն ընդգծել է, որ դիմողն իրական հնարավորություն ունի հատուցում ստանալու ներպետական մակարդակում՝ ՔԴՕ 552-րդ հոդվածի հիման վրա պահանջելով անօրինական կալանքի դիմաց փոխհատուցում:

35. Դիմողը չի համաձայնել: Նա նշել է, որ Կրակովի վերաքննիչ դատարանի նախագահն ընդունել է, որ սխալը թույլ է տվել կալանքի թույլտվություն տված դատավորը: Այնուամենայնիվ, մնան հայտարարություն կատարվել է տեղական պառլամենտի անդամին ուղղված նամակում՝ ոչ պաշտոնական ձևով: Դիմողը վիճարկել է, որ Կրակովի վերաքննիչ դատարանի նախագահի կողմից Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի խախտման ընդունումը և այն փաստը, որ ինքը կարող է անօրինական կալանքի դիմաց փոխհատուցում պահանջել, իրեն չի ազատում «զոհի կարգավիճակից»:

36. Դատարանը կրկնում է, որ դիմողի համար բարենպաստ որոշումը կամ միջոցն սկզբունքորեն բավարար չէ նրան «զոհի» կարգավիճակից զրկելու համար, եթե ներպետական իշխանություններն ակնհայտորեն կամ ըստ էության չեն ճանաչել Կոնվենցիայի խախտումը և չեն տրամադրել հատուցում (տե՛ս վերոհիշյալ Ամուրն ընդդեմ Ֆրանսիայի և Դալբանն ընդդեմ Ռումինիայի, թիվ 28114/95, կետ 44, ECHR 1999-VI):

37. Սույն գործում Դատարանը նկատում է, որ տեղական պառլամենտի անդամին ուղղված նամակում, որը խնդրել էր բացատրություն տալ դիմողի գործի վերաբերյալ, վերաքննիչ դատարանի նախա-

զահը նրան տեղեկացրել է դատարանի կողմից կատարված մի շարք ընթացակարգային սխալների մասին, որոնք հանգեցրել են կալանքի կարգադրությանը և հետախուզում հայտարարելուն: Այնուամենայնիվ, նախագահի կարծիքը հասցեագրված չի եղել դիմողին և նրա համար գործնական հետևանքներ չի առաջացրել: Դատարանը, ուստի, ընդունել է, որ այդ նամակը չի կարող համարվել դիմողի համար բարենպաստ որոշում կամ միջոցառում:

38. Եթե նույնիսկ ընդունենք, որ նամակը հանդիսանում է 2003թ. հունվարի 3-10-ը ժամանակահատվածում դիմողին ազատությունից զրկելու անօրինականության ճանաչում, Դատարանը գտնում է, որ երկրորդ պայմանը, այն է՝ պատշաճ հատուցման տրամադրումը, չի իրականացվել: Վերաքննիչ դատարանի նախագահն իր նամակում լռում է դիմողին տրամադրվելիք հատուցման մասին:

39. Կառավարությունը, այնուամենայնիվ, առարկել է, որ դիմողը կարող էր հատուցում ստանալ ՔԴՕ 552-րդ հոդվածի հիման վրա՝ անօրինական կալանքի կապակցությամբ վնասի հատուցման հայց հարուցելու միջոցով: Սակայն, Կառավարությունն իր՝ ավելի վաղ փուլում ներկայացրած բացատրություններում ընդունել էր, որ դիմողն սպառել է լեհական օրենսդրությամբ նախատեսված պաշտպանության միջոցները: Դատարանն այս կապակցությամբ չի կարող չնատնանշել Կառավարության փաստարկների հակասական բնույթը: Ավելին, Կառավարության բացատրությունները խիստ հակիրճ են և չեն պարունակում ներպետական նախադեպային իրավունքի որևէ օրինակ 552-րդ հոդվածով նախատեսված պաշտպանության միջոցի արդյունավետության վերաբերյալ՝ այնպիսի հանգամանքներում, ինչպիսիք սույն գործի հանգամանքներն են: Հետևաբար, Դատարանը չի գտնում, որ Կառավարությունն ազատվել է դիմողի համար՝ վկայակոչված պաշտպանության միջոցի արդյունավետությունն ու մատչելիությունն ապացուցելու պարտականությունից (տե՛ս Սելմունինի ընդդեմ Ֆրանսիայի, թիվ 25803/94, կետ 76, ECHR-V):

40. Ելնելով վերոհիշյալից՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողը դեռևս կարող է հավակնել 2003թ. հունվարի 3-ից մինչև 2003թ. հունվարի 10-ն ընկած ժամանակահատվածում ազատությունից զրկվելու կապակցությամբ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտման «զոհի» կարգավիճակին:

41. Հետևաբար, «զոհի կարգավիճակ» չունենալու կապակցությամբ Կառավարության առարկությունը պետք է մերժվի:

2. Սույն գանգատն անընդունելի հայտարարելու այլ հիմքեր

42. Դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ գանգատն ակնհայտ անհիմն չէ՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի իմաստով: Գանգատն անընդունելի չէ նաև այլ հիմքերով, ուստիև պետք է ընդունելի հայտարարվի:

B. Գործի քննությունն ըստ էության

1. Կողմերի բացատրությունները

43. Դիմողը պնդել է, որ ինքը երբեք չի ծանուցվել մասնավոր մեղադրանքի հիման վրա իր նկատմամբ հարուցված վարույթի մասին: Յետևաբար, նա չէր կարող մեղադրվել վարույթից խուսափելու փորձի համար, քանի որ նա այդ մասին տեղյակ չէր:

44. Կառավարությունը կրկին նշել է, որ դատական մարմիններն արդեն ընդունել են, որ դիմողի կալանավորումը հիմնվել է անհիմն կանխավարկածների վրա: Յաշվի առնելով վերոհիշյալը՝ Կառավարությունը դիրքորոշում չի արտահայտել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի ենթադրյալ խախտման մասին:

2. Դատարանի գնահատականը

45. Դատարանը վկայակոչում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածը երաշխավորում է ազատության և անվտանգության հիմնարար իրավունքը: Այդ իրավունքն առանձնակի կարևորություն ունի Կոնվենցիայի իմաստով «ժողովրդավարական հասարակությունում» (տե՛ս Դե Վիլդը, Օմսը և Վերսիպն ընդդեմ Բելգիայի, 1971թ. հունիսի 18-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 12, էջ 36, կետ 65, և Վինթերվերպն ընդդեմ Նիդեռլանդների, 1979թ. հոկտեմբերի 24-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 33, էջ 16, կետ 37): Դրա առանցքային նպատակն է կանխել ազատությունից կամայականորեն կամ անհիմն կերպով զրկելը (տե՛ս ՄաքՔեյն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, թիվ 543/03, կետ 30, ECHR 2006-...):

46. Բոլորն ունեն այդ իրավունքի պաշտպանության իրավունք, այսինքն՝ իրավունք ունեն չզրկվելու իրենց ազատությունից կամ չշարունակելու ազատությունից զրկված վիճակում գտնվելը (տե՛ս Վիքսն

ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1987թ. մարտի 2-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 114, էջ 22, կետ 40), բացառությամբ 5-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված պայմաններին համապատասխան: 5-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված բացառությունների ցանկն սպառիչ է և դրանց միայն նեղ մեկնաբանությունն է համապատասխանում այդ դրույթի նպատակին, այն է՝ ապահովել, որ ոչ ոք ազատությունից կամայականորեն չզրկվի (տե՛ս Անուրն ընդդեմ Ֆրանսիայի, 1996թ. հունիսի 25-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1996-III, էջ 848, կետ 42, Լաբիտան ընդդեմ Իտալիայի, թիվ 26772/95, կետ 170, ECHR 2000-IV, Ասանիձեն ընդդեմ Վրաստանի, թիվ 71503/01, կետ 170, ECHR 2004-II):

47. Դատարանը կրկնում է, որ 5-րդ հոդվածի 1-ին կետում «անօրինական» և «օրենքով սահմանված ընթացակարգին համապատասխան» ձևակերպումները հիմնականում հղում են կատարում ներպետական օրենսդրությանը և ամրագրում են այդ օրենսդրության նյութական և դատավարական նորմերին համապատասխան գործելու պարտավորությունը: Չնայած առաջին հերթին ներպետական իշխանությունների, այն է՝ դատարանների խնդիրն է մեկնաբանել և կիրառել ներպետական իրավունքը, 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ներպետական իրավունքի պահանջները չկատարելը հանգեցնում է Կոնվենցիայի խախտման, և Դատարանը կարող է և պետք է վերահսկի, թե արդյոք ներպետական իրավունքի պահանջները կատարվել են (տե՛ս, ի թիվս այլոց, Բենհամն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1996թ. հունիսի 10-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1996-III, էջ 753, կետ 41, և վերոհիշյալ Ասանիձեն ընդդեմ Վրաստանի, կետ 171): Կալանքի ժամանակահատվածն սկզբունքորեն «օրինական է», եթե հիմնվում է դատարանի կարգադրության վրա: Նույնիսկ կալանքի կարգադրության թերություններն անհրաժեշտաբար կալանքի ժամանակահատվածը չեն դարձնում անօրինական՝ 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի իմաստով (տե՛ս վերոհիշյալ Բենհամն, էջեր 753-54, կետեր 42-47, և Ժեսիուսն ընդդեմ Լիտվայի, թիվ 34578/97, կետ 68, ECHR 2000-IX):

48. Այնուամենայնիվ, ներպետական իրավունքին համապատասխանությունը բավարար չէ. 5-րդ հոդվածի 1-ին կետը պահանջում է նաև, որ ազատությունից զրկելու ցանկացած դեպքում իրականացվի անձին կամայականությունից պաշտպանելու նպատակը (տե՛ս, ի թիվս այլոց, վերոհիշյալ Վինթերվերպն, կետ 37, վերոհիշյալ Անուրն, կետ 50, և Վիտիոլոն ընդդեմ Լիտվայի, թիվ 26629/95, կետ 78, ECHR 2000-III): Հիմնարար սկզբունքի համաձայն՝ կամայական կալանքը չի

կարող համատեղելի լինել 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի հետ, և 5-րդ հոդվածի 1-ին կետում «կամայականություն» հասկացությունն ավելին է, քան ներպետական իրավունքին չհամապատասխանելը. ազատությունից զրկելը կարող է ներպետական իրավունքի տեսանկյունից լինել օրինական, բայց միաժամանակ կամայական և Կոնվենցիային ոչ համապատասխան (տե՛ս Սաադին ընդդեմ Սիացյալ Թագավորության, թիվ 13229/03, կետ 67, ECHR 2008-...):

49. Սույն գործի շրջանակներում Դատարանը պետք է առաջին հերթին քննության առնի այն հարցը, թե արդյո՞ք դիմողի կալանքը եղել է «օրինական» և կատարվել է «օրենքով սահմանված ընթացակարգին համապատասխան», ինչպես պահանջվում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետով: Դատարանը նշում է, որ 2001թ. մարտի 21-ին վիրավորանք հասցնելու համար մասնավոր մեղադրանք է հարուցվել ընդդեմ դիմողի: Այդ արարքը պատժելի է տուգանքով կամ ազատությունը սահմանափակելու պատժամիջոցով (համայնքային ծառայության կարգադրություն): Դիմողը Լեհաստանից հեռացել է 2001թ. հուլիսի 3-ից և դրանից հետո որևէ տեղեկություն չի ունեցել մասնավոր մեղադրանքի կապակցությամբ Կրակով-Սրոդմիսի շրջանային դատարանում սկսված դատավարության մասին: Այնուհետև շրջանային դատարանն ուղարկել է ծանուցագրեր, սակայն դրանց դիմողը չի արձագանքել: 2002թ. հուլիսի 15-ին դատարանը կարգադրել է կալանավորել դիմողին՝ այն պատճառաբանությամբ, որ նա Լեհաստանում չունի բնակության վայր և ծանուցումներին դիտավորությամբ չարձագանքելով՝ խուսափում է դատավարությունից: Այնուհետև դատարանը հետախուզում է հայտարարել: 2003թ. հունվարի 3-ին, Լեհաստանի սահմանն անցնելիս, դիմողը ձերբակալվել և կալանքի է վերցվել 2002թ. հուլիսի 15-ի կարգադրության հիման վրա:

50. Դատարանն այնուհետև նկատում է, որ 2003թ. հունվարի 10-ին Կրակով-Սրոդմիսի շրջանային դատարանը վերացրել է 2002թ. հուլիսի 15-ի կալանավորման կարգադրությունը և այն փոխարինել է կալանքի հետ կապ չունեցող խափանման միջոցով: Այդ որոշման պատճառաբանության մեջ դատարանը համաձայնել է դիմողի պաշտպանի այն պնդմանը, որ դիմողը չի խուսափել արդարադատությունից և ի պատասխան ծանուցումների չներկայանալը դիտավորություն չի ունեցել: Ուստի ենթադրվում է, որ շրջանային դատարանն ընդունել է, որ իր՝ 2002թ. հուլիսի 15-ի կալանքի կարգադրությունն այդ առումով խոցելի է եղել:

51. Ավելին, Դատարանը մեծ կարևորություն է տալիս Կրակովի վերաքննիչ դատարանի նախագահի՝ 2003թ. փետրվարի 28-ի նամակում շարադրված եզրահանգումներին: Դատարանի նախագահը հստակորեն նշել է, որ կալանավորման կարգադրությունը տված և հետախուզում հայտարարած շրջանային դատարանը սխալ է թույլ տվել ենթադրելով, որ դիմողը խուսափել է արդարադատությունից և դիտավորյալն է արձագանքել դատարանի ծանուցումներին: Վերաքննիչ դատարանի նախագահը նշել է, որ շրջանային դատարանը խախտել է քրեական դատավարության օրենսգրքի դրույթները: Մասնավորապես, շրջանային դատարանը գտել է, որ դիմողը խուսափել է արդարադատությունից՝ չնայած նրան, որ դիմողին երբևէ չի տրամադրվել մասնավոր մեղադրական եզրակացությունը, ինչպես պահանջվում է ՔԴՕ 139-րդ հոդվածի 2-րդ կետով: Ավելին, դիմողը՝ որպես մեղադրյալ, ՔԴՕ 75-րդ հոդվածին համապատասխան չի տեղեկացվել իր պարտականությունների մասին:

52. Դատարանը նաև նկատում է, որ Կառավարությունն ընդունել է, որ Կրակովի շրջանային դատարանը սխալ է թույլ տվել ենթադրելով, որ դիմողը խուսափել է արդարադատությունից:

53. Դատարանը գտնում է, որ Կրակովի շրջանային դատարանը կալանքի կարգադրությունն ընդունելիս ճիշտ չի կիրառել համապատասխան ներպետական օրենսդրությունը (ՔԴՕ 258-րդ հոդվածի 1(1) կետ և ՔԴՕ 259-րդ հոդվածի 4-րդ կետ)՝ սխալմամբ եզրահանգելով, որ դիմողը, չարձագանքելով ծանուցումներին, խուսափել է արդարադատությունից: Հաշվի առնելով կալանքի կարգադրության թերությունները՝ Դատարանը գտնում է, որ դիմողի կալանավորումը չի համապատասխանում «օրենքով նախատեսված ընթացակարգին»:

54. Չնայած վերոհիշյալ եզրահանգումը բավարար է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում արձանագրելու համար, այնուամենայնիվ, Դատարանն օգտակար է համարում քննության առնել նաև այն հարցը, թե արդյո՞ք դիմողի կալանքը զուրկ է եղել կամայականությունից: Կամայականության հարցի առնչությամբ Դատարանը նշում է, որ համապատասխան սկզբունքները վերջերս վկայակոչվել են Սաադին ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործում (տես վերոհիշյալ կետեր 62-72): Այդ գործում Մեծ պալատը գտել է, որ «կամայականություն» հասկացությունը 5-րդ հոդվածի համատեքստում տարբերվում է որոշակի ծավալով՝ պայմանավորված տվյալ կալանքի տեսակով: (b), (d) և (c) ենթակետերի համատեքստում՝ «կամայակա-

նություն» հասկացությունը ներառում է նաև այն հարցի գնահատականը, թե արդյո՞ք կալանքն անհրաժեշտ էր նշված նպատակին հասնելու համար: Անձի կալանքն այնքան ծանր միջոց է, որ արդարացված է միայն որպես ծայրահեղ միջոց, երբ նվազ ծանր միջոցները քննարկվել և անբավարար են համարվել անձի կամ հանրության շահը պաշտպանելու համար, որը կարող է պահանջել տվյալ անձի կալանավորում (տե՛ս վերոհիշյալ Վիտիոլոն ընդդեմ Լիտվայի, կետ 78, Գիլդա Յաֆստեյնդոթիրն ընդդեմ Իսլանդիայի, թիվ 40905/98, կետ 51, 2004թ. հունիսի 8, և Էնհորն ընդդեմ Շվեդիայի, թիվ 56529/00, կետ 44, ECHR 2005-I):

55. Ըստ Դատարանի՝ 5-րդ հոդվածի (c) կետին համապատասխան կալանքը պետք է հավասարապես ներառի համաչափության պահանջը: Պետք է վկայակոչել Ամբրուսկեկիչն ընդդեմ Լեհաստանի գործը (թիվ 38797/03, կետեր 29-32, 2006թ. մայիսի 4), որում Դատարանը 5-րդ հոդվածի (c) կետին համապատասխան կալանքի առնչությամբ կիրառել է համաչափության տեստ՝ պարզելով, արդյո՞ք կալանքը հատկապես անհրաժեշտ է եղել դիմողի ներկայությունը դատաքննությանն ապահովելու համար, և արդյո՞ք մեկ այլ՝ ավելի մեղմ միջոց բավարար կլիներ այդ նպատակին հասնելու համար: Նմանատիպ տեստ Դատարանը կիրառել է 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համատեքստում մինչ-դատական վարույթում կալանքի առնչությամբ, երբ քննության է առել ներպետական իշխանությունների կողմից՝ մինչ-դատական վարույթում կալանքը շարունակելու պատճառների բավարարությունը և համապատասխանությունը պարզելիս (տե՛ս Կուդլան ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 30210/96, կետեր 110-111, ECHR 2000-XI, և Մաքկեյն ընդդեմ Սիացյալ Թագավորության, թիվ 543/03, կետեր 41-45, ECHR 2006-...):

56. Սույն գործում Դատարանը նկատել է, որ դիմողը պատշաճ կերպով չի ծանուցվել իր դեմ մասնավոր մեղադրանքի կապակցությամբ հարուցված վարույթի մասին, սակայն Կրակովի շրջանային դատարանը որոշել է պատժել նրան ենթադրաբար արդարադատությունից խուսափելու համար՝ այնպիսի հանգամանքներում, երբ դիմողը տեղյակ չի եղել իր դեմ հարուցված վարույթի մասին: Դատարանին մտահոգում է նաև շրջանային դատարանի եզրահանգումն առ այն՝ քանի որ դիմողը չունի բնակության վայր Լեհաստանում, նշանակում է, որ նա խուսափում է արդարադատությունից: Ավելին, դատարանը դիմողի կալանքը կարգադրել է աննշան մասնավոր մեղադրանքի հի-

ման վրա հարուցված գործում, որն առնչվում էր շենքի ադմինիստրատորին ենթադրաբար վիրավորանք հասցնելուն, ինչի համար որպես պատիժ նախատեսված է տուգանք կամ ազատության սահմանափակում (համայնքային ծառայության կարգադրություն): Ճիշտ է, որ դատարանը ՔԴՕ 259-րդ հոդվածի 4-րդ կետի համաձայն իրավասու է նման միջոց կիրառել այն հանցանքների կապակցությամբ, որոնց համար որպես պատիժ նախատեսված է մեկ տարուց նվազ ժամկետով ազատազրկում, սակայն պայմանով, որ դատարանը հաստատված համարի այլ հանգամանքների առկայություն, օրինակ՝ այն, որ դիմողը խուսափել է արդարադատությունից: Այնուամենայնիվ, սույն գործում շրջանային դատարանի եզրահանգումն այս կապակցությամբ ակնհայտորեն անհիմն է: Ավելին, ինչպես նշվել է վերը, ներպետական իշխանությունները պետք է մշտապես քննարկեն այլ՝ ավելի մեղմ միջոցների կիրառման հարցը: Ինչպես երևում է, տվյալ դեպքում Կրակովի շրջանային դատարանը՝ բացի կալանքից, չի քննարկել որևէ այլ խափանման միջոցի կիրառման հարց: Ուստի Դատարանը գտնում է, որ դիմողի նկատմամբ կալանքի կիրառումը նման հանգամանքներում չի կարող համաչափ համարվել դատավարության պատշաճ ընթացքն ապահովելու նշված նպատակին հասնելու համար՝ հաշվի առնելով ենթադրաբար կատարված հանցագործության մեղմ բնույթը (տե՛ս mutatis mutandis վերոհիշյալ Ամբրուսկեկիչը, կետ 32):

57. Արդյունքում Դատարանը գտնում է, որ դիմողի կալանքը չի եղել կամայականությունից զերծ:

58. Հաշվի առնելով վերոհիշյալը՝ Դատարանը գտնում է, որ 2002թ. հունիսի 15-ի կալանքի կարգադրության հիման վրա դիմողի կալանքը չի կարող համարվել «օրինական»՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի նպատակների համար: Ուստի տեղի է ունեցել այս դրույթի խախտում՝ դիմողին 2003թ. հունվարի 3-ից մինչև 2003թ. հունվարի 10-ն ազատությունից զրկելու կապակցությամբ:

II. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ 2-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

59. Դիմողը, հիմնվելով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ և 3(a) կետի վրա, պնդել է, որ մինչև 2003թ. հունվարի 13-ին իր ազատ արձակումն ինքն իրեն հասկանալի լեզվով չի տեղեկացվել իր ձերբա-

կալության պատճառների մասին: Դատարանը գտնում է, որ այս գանգատը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի շրջանակներում է: Այս դրույթը նախատեսում է.

«2. Յուրաքանչյուր ձերբակալված իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ տեղեկացվում է իր ձերբակալման պատճառների և ներկայացվող ցանկացած մեղադրանքի մասին»:

A. Ընդունելիություն

60. Դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ գանգատն ակնհայտ անհիմն չէ՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի իմաստով: Գանգատն անընդունելի չէ նաև այլ հիմքերով, ուստիև պետք է ընդունելի հայտարարվի:

B. Գործի քննությունն ըստ էության

1. Կողմերի բացատրությունները

61. Դիմողը պնդել է, որ իր կալանավորման ընթացքում իրեն հասկանալի լեզվով չի տեղեկացվել կալանավորման պատճառների մասին և իրեն չի տրամադրվել թարգմանիչ: Նա նշել է, որ ինքը լեհերեն չի հասկանում:

62. Կառավարությունը նշել է, որ դիմողին մեղադրական եզրակացության ֆրանսերեն թարգմանությունը և այլ համապատասխան փաստաթղթեր տրամադրվել են 2003թ. հունվարի 13-ին՝ նրան ազատ արձակելիս: Կառավարությունը նշել է նաև, որ դիմողը ձերբակալվելիս տեղեկացվել է կալանքի կարգադրության և հետախուզում հայտարարված լինելու, ինչպես նաև Կրակովի շրջանային դատարանում իր դեմ սկսված դատավարության մասին: Այդ տեղեկությունը, ամենայն հավանականությամբ, նրան է տրամադրվել լեհերենով: Կառավարությունը չի կարող դիմողի ձերբակալման վերաբերյալ ներկայացնել ավելի մանրամասն տեղեկություններ, քանի որ գործում չկան համապատասխան փաստաթղթեր: Վերոհիշյալը հաշվի առնելով՝ Կառավարությունը ձեռնպահ է մնում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի ենթադրյալ խախտման կապակցությամբ իր դիրքորոշումն արտահայտելուց:

2. Դատարանի գնահատականը

63. Դատարանը կրկնում է, որ 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետը ներառում է այն տարրական երաշխիքը, որ ձերբակալվող յուրաքանչյուր անձ պետք է իմանա, թե ինչի համար է ձերբակալվում: Այս դրույթը 5-րդ հոդվածով տրամադրվող պաշտպանության բաղադրատարրերից է. 2-րդ կետի ուժով ձերբակալված յուրաքանչյուր անձ պետք է պարզ, ոչ տեխնիկական և իրեն հասկանալի լեզվով տեղեկացվի իր ձերբակալման հիմնական իրավական և փաստական հիմքերի մասին, որպեսզի, եթե նպատակահարմար է գտնում, դիմի դատարան՝ 4-րդ կետին համապատասխան ձերբակալման օրինականությունը վիճարկելու համար: Մինչ այդ տեղեկատվությունը պետք է տրամադրվի «անհապաղ», դա չի նշանակում, որ այն պետք է ամբողջությամբ տրամադրվի ձերբակալող ոստիկանի կողմից ձերբակալման հենց պահին: Այն հարցը, թե արդյո՞ք տրամադրված տեղեկության բովանդակությունը և անհապաղությունը բավարար են, պետք է գնահատվի յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում վերջինիս բնորոշ առանձնահատկություններից ելնելով (*mutatis mutandis*, Մարեյն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1994թ. հոկտեմբերի 28-ի վճիռ, Շարքեր A, թիվ 300-A, էջ 31, կետ 72, Կոնկան ընդդեմ Բելգիայի, թիվ 51564/99, կետ 50, ECHR 2002-I):

64. Սույն գործում, երևում է, որ Ֆրանսիայի քաղաքացի հանդիսացող դիմողը ձերբակալման ժամանակ դրա պատճառների և իր դեմ ներկայացված մեղադրանքների մասին տեղեկացվել է լեհերենով: Դատարանը նկատում է, որ ձերբակալման պահին և դրան հաջորդած կալանավորման տասն օրերի ընթացքում դիմողն իրեն հասկանալի լեզվով չի տեղեկացվել իրեն ազատությունից զրկելու պատճառների մասին: Կառավարությունը չի վիճարկել այս պնդումները: Կառավարությունը նաև չի առարկել այն պնդմանը, որ տեղեկությունը տրամադրվել է ոչ անհապաղ: Ավելին, Կրակովի շրջանային դատարանը, որը որոշել է դիմողին ազատ արձակել 2003թ. հունվարի 13-ին, կարգադրել է, որպեսզի մեղադրական եզրակացությունը և այլ փաստաթղթեր թարգմանվեն ֆրանսերեն և տրամադրվեն դիմողին կալանքից ազատ արձակելիս: Այդ հանգամանքը վկայում է այն մասին, որ իշխանություններն իմացել են, որ դիմողը լեհերենին չի տիրապետում:

65. Հաշվի առնելով վերոհիշյալը՝ Դատարանը հաստատված է համարում, որ դիմողն իր ձերբակալման պատճառների մասին իրեն հասկանալի լեզվով և անհապաղ չի տեղեկացվել մինչև 2003թ. հունվարի 13-ը:

66. Հետևաբար, այս կապակցությամբ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի խախտում:

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ

67. Դիմողը վիճարկել է 2002թ. հուլիսի 15-ի կալանքի կարգադրության վավերականությունը՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի հիման վրա: Նա նաև պնդել է, որ իր խնդրանքները՝ թարգմանչի, փաստաբանի կամ Ֆրանսիայի դեսպանության հետ կապ հաստատելու վերաբերյալ, մերժվել են: Հիմնվելով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետի վրա՝ դիմողը պնդել է նաև, որ իր տասնօրյա կալանքի ընթացքում իրեն թույլ չի տրվել հանդիպել կալանավայրի տնօրենի կամ իր կնոջ հետ՝ իր պաշտպանությունը կազմակերպելու նպատակով:

Դատարանը գտնում է, որ դիմողի գանգատի էությունը վերաբերում է նրան, որ բացակայել է կալանքի կարգադրության նկատմամբ ավտոմատ դատական վերահսկողությունը. ուստի այն պետք է քննվի Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի հիման վրա: Այդ դրույթը նախատեսում է.

«Սույն հոդվածի 1-ին կետի (c) ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն...»:

A. ԸՆԴՈՒՆԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ

68. Դատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ գանգատն ակնհայտ անհիմն չէ՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի իմաստով: Գանգատն անընդունելի չէ նաև այլ հիմքերով և ուստի պետք է ընդունելի հայտարարվի:

B. Գործի քննությունն ըստ էության

1. Կողմերի բացատրությունները

69. Դիմողը պնդել է, որ 2003թ. հունվարի 3-ին իր ձերբակալումից հետո ինքը չի տարվել դատավորի մոտ, ինչպես պահանջվում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետով:

70. Կառավարությունն ընդունել է, որ դիմողը 2003թ. հունվարի 13-ին ազատ է արձակվել՝ առանց դատարանի կողմից անձնապես լսվելու: Այնուամենայնիվ, դիմողի շահերը կալանքի հետ կապված վարույթում պատշաճ կերպով ներկայացրել է նրա կնոջ կողմից նշանակված պաշտպանը: Պաշտպանը ներկա է եղել Կրակովի շրջանային դատարանի նիստին, որում կարգադրվել է դիմողին ազատ արձակել 2000թ. հունվարի 10-ին: Հաշվի առնելով վերոհիշյալը՝ Կառավարությունը ձեռնպահ է մնացել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ենթադրյալ խախտման կապակցությամբ իր դիրքորոշումն արտահայտելուց:

2. Դատարանի գնահատականը

71. Դատարանը կրկնում է, որ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը կառուցվածքային առումով վերաբերում է երկու առանձին հարցերի. ձերբակալմանը հաջորդող վաղ փուլերին, երբ անձն անցնում է իշխանությունների հսկողության տակ, և այն ժամանակահատվածին, երբ քրեական դատարանում ընթանում է քրեական գործով դատավարությունը, որի ընթացքում մեղադրյալը կարող է մնալ կալանքի տակ կամ ազատ արձակվել առանց նախապայմանների: Այս երկու հատվածներն առնչվում են առանձին իրավունքների և առևերույթ միմյանց հետ տրամաբանորեն կամ ժամանակավորապես կապված չեն (տես S. Վ.-ն ընդդեմ Մալթայի, թիվ 25644/94, կետ 49, 1999թ. ապրիլի 29, և վերոհիշյալ Մաքկեյը, կետ 31):

72. Անդրադառնալով առաջին հատվածի հիման վրա սկզբնական փուլին՝ Դատարանի նախադեպային իրավունքը սահմանում է, որ քրեական հանցագործության կասկածանքով ձերբակալված կամ կալանավորված անձը պետք է պաշտպանված լինի դատական վերահսկողության միջոցով: Նման վերահսկողության նպատակն է արդյունավետ երաշխիք ապահովել ընդդեմ վատ վերաբերմունքի, որն այս վաղ փուլում մեծ հավանականություն ունի, և ընդդեմ իրավակի-

րառ սուբյեկտների կողմից իշխանության չարաչափման: Դատական վերահսկողությունը պետք է բավարարի անհապաղության և ավտոմատության պահանջները (տե՛ս վերոհիշյալ Մաքկեյը, կետ 32):

73. Ձերբակալվածի՝ առաջին անգամ ներկայանալիս, դատական վերահսկողությունը պետք է ամենից առաջ լինի անհապաղ, որպեսզի հնարավոր լինի կանխել վատ վերաբերմունքը և նվազագույնի հասցնել անձի ազատությանը չարդարացված միջամտությունը: Այս պահանջով սահմանված հստակ ժամանակային պահանջը թույլ չի տալիս դրա ճկուն մեկնաբանություն, այլապես դատավարական երաշխիքը լրջորեն կթուլանա ի վնաս անձի և կվտանգվի այս դրույթով պաշտպանվող իրավունքի բուն էությունը (տե՛ս Բրոգանը և այլոք ընդդեմ Միացյալ Թագավորության, 1998թ. նոյեմբերի 29-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 145-B, կետ 62, որտեղ չորսօրյա կալանքի ընթացքում դատավորի մոտ չտարվելը գնահատվել է որպես 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում՝ նույնիսկ ահաբեկչական հետաքննության հատուկ համատեքստում):

74. Դատարանն ընդգծում է, որ վերահսկողությունը պետք է լինի ավտոմատ և չի կարող կախված լինել կալանավորված անձի դիմումից. այս կապակցությամբ պետք է տարբերել 5-րդ հոդվածի 4-րդ կետից, որը կալանավորված անձին իրավունք է վերապահում դիմելու ազատ արձակելու խնդրանքով: Վերահսկողության ավտոմատ բնույթն էական նշանակություն ունի այս կետի նպատակն իրականացնելու համար. անձը, ում նկատմամբ վատ վերաբերմունք է դրսևորվում, ամենայն հավանականությամբ, անկարող է դիմել դատավորին՝ իր կալանքի հարցը վերանայելու խնդրանքով. ասվածը կարող է ճիշտ լինել նաև ձերբակալված անձանց այլ խոցելի խմբերի համար, մասնավորապես, հոգեկան հիվանդությամբ տառապողների կամ դատավարության լեզվին չտիրապետող անձանց (տե՛ս, ի թիվս այլոց, Աքվիլինան ընդդեմ Մալտայի, թիվ 25642/94, կետ 49, ECHR 1999-III, Նիդրբալան ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 27915/95, կետ 50, 2000թ. հուլիսի 4, և վերոհիշյալ Մաքկեյը, կետ 34):

75. Սույն գործում Դատարանը նկատում է, որ Կրակովի շրջանային դատարանը 2002թ. հուլիսի 15-ին կարգադրել է դիմողի կալանքը՝ առանց նրան լսելու: Կալանքի կարգադրության մեջ նշվել է, որ ձերբակալվելիս դիմողը պետք է տեղեկացվի այդ կարգադրությունը բողոքարկելու իր իրավունքի մասին: Դիմողը ձերբակալվել է 2003թ. հունվարի 3-ին և հետագայում կալանքի տակ է պահվել այդ կարգադ-

րության հիման վրա: Դատարանը նկատում է, որ հանցագործություն կատարած լինելու ողջամիտ կասկածանքի հիման վրա դիմողի ձերբակալմանը չի հետևել նրա կալանքի նկատմամբ ավտոմատ դատական վերահսկողությունը: Այնպիսի հանգամանքներում, ինչպիսին սույն գործի հանգամանքներն են, երբ դիմողը ձերբակալվել է իր բացակայությամբ կայացված կալանքի կարգադրության հիման վրա, ներպետական օրենսդրությունը չի նախատեսում նման սկզբնական ավտոմատ վերահսկողություն և այն կախվածության մեջ է դնում կալանավորված անձի կողմից այդ կապակցությամբ դիմելու: Դատարանը նշում է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը չի նախատեսում որևէ հնարավոր բացառություն այն պահանջից, որ անձը ձերբակալվելիս կամ կալանավորվելիս պետք է անհապաղ բերվի դատավորի կամ այլ պաշտոնյայի մոտ: Այլ մոտեցումը կհակասի այս դրույթի նշանակությանը (տե՛ս Հարքմանն ընդդեմ Էստոնիայի, թիվ 2192/03, կետ 38, 2006թ. հուլիսի 11): Դատարանը նաև նկատում է, որ դիմողի կալանավորման օրինականության նկատմամբ վերահսկողությունը նախաձեռնել է դիմողը՝ իր պաշտպանի միջոցով, 2003թ. հունվարի 9-ին: Կառավարության փաստարկն առ այն, որ դիմողի շահերը պատշաճորեն ներկայացված են եղել այդ դատական վարույթում, ակնհայտորեն անբավարար են՝ 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի տառացի իմաստի լույսի ներքո («անհապաղ պետք է տարվի դատավորի մոտ»):

76. Հետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում:

IV. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ԿԵՏԻ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄ՝ ԿԱՊՎԱԾ ԴԻՄՈՂԻՆ ԿԱԼԱՆՔԻՑ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿԵԼՈՒ ՁԳՁԳՄԱՆ ՀԵՏ

77. Դատարանն իր նախաձեռնությամբ քննության առավ նաև զանգատը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա՝ կապված դիմողին ազատ արձակելու վերաբերյալ 2003թ հունվարի 10-ի որոշման կատարումը ձգձգելու հետ: Այդ դրույթը նախատեսում է.

« Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

(c) անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով...»:

A. Ընդունելիություն

78. Ղատարանը գտնում է, որ վերոհիշյալ գանգատն ակնհայտ անհիմն չէ՝ Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի իմաստով: Գանգատն անընդունելի չէ նաև այլ հիմքերով, ուստիև պետք է ընդունելի հայտարարվի:

B. Գործի քննությունն ըստ էության

1. Կողմերի բացատրությունները

79. Դիմողը նշել է, որ իրեն ազատ արձակելու վերաբերյալ 2003թ. հունվարի 10-ի որոշումը նույն օրը ֆաքսով ուղարկվել է Միդզիդեկսի կալանավայրերի կենտրոն: Կենտրոնի ղեկավարությունը մերժել է նրան ազատ արձակել այդ հիմքով և պահանջել է ներկայացնել փաստաթղթերի բնօրինակը: Դիմողը փաստարկել է, որ հաջորդ երեք օրերի ընթացքում նա անօրինականորեն զրկված է եղել ազատությունից, քանի որ չի եղել իր կալանքի համար հիմք հանդիսացող որևէ որոշում: Ուստի տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

80. Կառավարությունն ընդունել է, որ դիմողը երեք օր ավելի է գտնվել կալանքի տակ: Նա ազատ է արձակվել 2003թ. հունվարի 13-ին, քանի որ կալանավորման կենտրոնը մերժել է նրան ազատ արձակել ֆաքսով իրեն ուղարկված՝ 2003թ. հունվարի 10-ի կարգադրության պատճենի հիման վրա: Հաշվի առնելով վերոհիշյալը՝ Կառավարությունը ձեռնպահ է մնացել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի ենթադրյալ խախտման կապակցությամբ իր դիրքորոշումն արտահայտելուց:

2. Ղատարանի գնահատականը

81. Ղատարանը կրկնում է, որ կալանավորված անձին ազատ արձակելու գործընթացում որոշ ձգձգումներ հասկանալի են և երբեմն

անխուսափելի՝ պայմանավորված գործնական նկատառումներով՝ կապված դատարանների հետ, և որոշ ձևականություններով: Այնուամենայնիվ, ներպետական իշխանությունները պետք է փորձեն դա հասցնել նվազագույնի (տե՛ս Քուինն ընդդեմ Ֆրանսիայի, 1995թ. մարտի 22-ի վճիռ, Շարքեր A թիվ 311, էջ 17, կետ 42, Ջուլիա Մանզո-նին ընդդեմ Իտալիայի, 1997թ. հուլիսի 1-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1997-IV, էջ 1191, կետ 25, Կ.-Ֆ.-ն ընդդեմ Գերմանիայի, 1997թ. նոյեմբերի 27-ի վճիռ, Ձեկույցներ 1997-VII, էջ 2675, կետ 71, Մանսինին ընդդեմ Իտալիայի, թիվ 44955/98, կետ 24, ECHR 2001-IX): Դատարանը կրկնում է, որ ազատ արձակելու հետ կապված վարչարարական ձևականությունները չեն կարող արդարացնել մի քանի ժամը գերազանցող կալանքը (տե՛ս վերոհիշյալ Լաբիտան, Նիկոլովն ընդդեմ Բուլղարիայի, թիվ 38884/97, կետ 82, 2003թ. հունվարի 30, և Գեբուրան ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 63131/00, կետ 34, 2007թ. մարտի 6):

82. Սույն գործում Կրակովի շրջանային դատարանը դիմողի ազատ արձակումը կարգադրել է 2003թ. հունվարի 10-ին: Այնուամենայնիվ, Սիդգիրզեկսի կալանավայրերի կենտրոնը մերժել է կատարել կարգադրությունը՝ դատարանի կողմից ֆաքսով ուղարկված այդ փաստաթղթի պատճենի հիման վրա, և պահանջել է ներկայացնել դրա բնօրինակը: 2003թ. հունվարի 10-ին դատարանը կարգադրել է փոստով ուղարկել համապատասխան փաստաթղթերը: Կառավարությունը չի ճշգրտել, թե փաստաթղթերը երբ են ստացվել կալանավայրերի կենտրոնում: Դիմողն ազատ է արձակվել 2003թ. հունվարի 13-ին՝ շրջանային դատարանի կարգադրությունից երեք օր անց:

83. Դատարանը կրկնում է, որ ինքը կալանավորին ազատ արձակելու ժամանակ տեղ գտած ձգձգումների վերաբերյալ գանգատը պետք է քննության առնի հատուկ զգոնությամբ (տե՛ս վերոհիշյալ Նիկոլովն, կետ 80): Դատարանի կարծիքով՝ դիմողին ազատ արձակելու հետ կապված վարչարարական ձևականությունները կարող էին և պետք է իրականացվեին ավելի արագ: Այս կապակցությամբ Դատարանը նկատում է, որ ազատության իրավունքի հսկայական կարևորությունն իշխանություններին պարտավորեցնում է վերացնել պետությանն առնչվող կազմակերպչական թերությունները, որոնք կարող են ազատությունից անհիմն կերպով զրկելու առիթ հանդիսանալ (տե՛ս վերոհիշյալ Գեբուրան, կետ 35): Սույն գործում, Դատարանը գտնում է, որ դիմողին ազատ արձակելու հետ կապված վարչարարա-

կան ձևականությունները չեն հասցվել նավազագույնի, ինչպես պահանջվում է համապատասխան նախադեպային իրավունքով:

84. Հետևաբար, տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում:

V. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ ԱՅԼ ԵՆԹԱԴՐՅԱԼ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐ

85. Դիմողը նաև վիճարկել է Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ կետի խախտում, քանզի իր դեմ քրեական գործի վարույթի արդյունքում չի հաստատվել իր մեղքը: Նա նաև վիճարկել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի խախտում առ այն, որ իր կալանքի պատճառով ստիպված է եղել բաժանվել իր ընտանիքից, և իր ընտանիքը կրել է իր կալանքի բացասական հետևանքները: Նա նշել է, որ այդ ժամանակահատվածում նա չի ստացել որևէ տեղեկություն իր ընտանիքի մասին:

86. Դատարանը նկատում է, որ առաջադրված մեղադրանքի կապակցությամբ դիմողն արդարացվել է: Ավելին, նա չի վիճարկել, որ իր դեմ հարուցված վարույթում եղել է որոշում կամ պետական պաշտոնյայի հայտարարություն, որը կարող էր խախտել անմեղության կանխավարկածը (տե՛ս Գարիցկին ընդդեմ Լեհաստանի, թիվ 14348/02, կետ 66, 2007թ. փետրվարի 6): Ուստի Դատարանը գտնում է, որ Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 2-րդ կետի հիման վրա նրա գանգատի կապակցությամբ որևէ խնդիր չի ծագում:

87. Ինչ վերաբերում է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի վրա հիմնված գանգատին, ապա Դատարանը գտնում է, որ այդ գանգատը ածանցյալ է և արդյունք է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի հիման վրա տվյալ գործում ծագած հիմնական խնդիրների: Հաշվի առնելով 5-րդ հոդվածի կապակցությամբ իր եզրահանգումները՝ Դատարանը գտնում է, որ անկախ գանգատի անընդունելիության այլ հիմքերից, դիմողը չի հիմնավորել 8-րդ հոդվածի վրա հիմնված գանգատն այլ հիմքերով, քան 5-րդ հոդվածի վրա հիմնված գանգատը: Հետևաբար, գանգատի այս մասն ակնհայտ անհիմն է և պետք է մերժվի Կոնվենցիայի 35-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն:

VI. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 41-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

88. Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածը սահմանում է.

«Եթե Դատարանը գտնում է, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի կամ դրան կից Արձանագրությունների խախտում, իսկ համապատասխան Բարձր պայմանավորվող կողմի ներպետական իրավունքն ընձեռում է միայն մասնակի հատուցման հնարավորություն, ապա Դատարանը որոշում է, անհրաժեշտության դեպքում, տուժած կողմին արդարացի փոխհատուցում տրամադրել»:

A. Վնասը

89. Դիմողը նյութական վնասի առնչությամբ պահանջել է 500 եվրո՝ այն հիմքով, որ անօրինական կալանքի արդյունքում նա չի կարողացել իրականացնել իր մասնագիտական գործունեությունը Ֆրանսիայում: Ոչ նյութական վնասի առնչությամբ նա պահանջել է 10.000 եվրո: Այս կապակցությամբ նա պնդել է, որ ինքն ապօրինաբար ազատությունից զրկված վիճակում եղել է 10 օր՝ առանց իմանալու կալանքի պատճառների մասին և առանց դատավորի մոտ տարվելու: Իլրումն դրա, նա տեղյակ չի եղել իր ընտանիքի վիճակի մասին: Դիմողի կինը պահանջել է 5000 եվրո՝ ոչ նյութական վնասի առնչությամբ:

90. Կառավարությունը նյութական վնասի առնչությամբ նշել է, որ այդ կապակցությամբ չի կարող մեկնաբանություններ ներկայացնել, քանի որ դիմողը չի ներկայացրել փաստաթղթեր Ֆրանսիայում իր ամսական միջին եկամտի վերաբերյալ: Կառավարությունը ոչ նյութական վնասի դիմաց պահանջվող գումարը համարել է չափազանցված: Կառավարությունը Դատարանին առաջարկել է ընդունել, որ իրավախախտման փաստի ճանաչումն ինքնին բավարար է դիմողի կրած ոչ նյութական վնասը հատուցելու համար: Որպես այլընտրանք՝ Կառավարությունը Դատարանին խնդրել է այս կապակցությամբ որոշում կայացնել նմանատիպ գործերում իր նախադեպային իրավունքին համապատասխան և հաշվի առնելով իրենց երկրի տնտեսական հանգամանքները: Դիմողի կնոջ պահանջի կապակցությամբ Կառավարությունը նշել է, որ նա սույն գործում դիմող չի հանդիսանում:

91. Դատարանը մերժում է նյութական վնասի վերաբերյալ դիմողի պահանջը, քանի որ նա որևէ փաստաթուղթ չի ներկայացրել Ֆրանսիայում իր եկամուտների վերաբերյալ: Սյուս կողմից, Դատարանն ընդունել է, որն դիմողը կրել է ոչ նյութական վնաս և իրավախախտման փաստի ճանաչումն ինքնին բավարար չէ այդ վնասը հատուցելու համար: Հաշվի առնելով սույն գործում արձանագրված

իրավախախտումների քանակն ու բնույթը, մասնավորապես այն փաստի արձանագրումը, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում, Դատարանը տրամադրում է պահանջված ամբողջ գումարը: Դատարանը մերժել է դիմողի կնոջ պահանջը, քանզի նա սույն գործով դիմող չէր:

B. Ծախսեր և ծախքեր

92. Դիմողը պահանջել է 1.196 եվրո, ներառյալ ԱԱՀ-ն՝ Դատարանում կրած ծախսերի և ծախքերի դիմաց:

93. Կառավարությունը նշել է, որ տրամադրվող գումարը պետք է սահմանափակվի փաստացիորեն և անհրաժեշտաբար կատարված ծախսերով և ծախքերով:

94. Համաձայն Դատարանի նախադեպային իրավունքի՝ դիմողն իրավունք ունի իր ծախսերի և ծախքերի հատուցման այնքանով, որքանով այդ ծախսերը կատարվել են փաստացիորեն և անհրաժեշտաբար, և իրենց չափով ողջամիտ են: Դատարանը նկատում է, որ դիմողին Եվրոպայի խորհրդի կողմից տրամադրվել է 850 եվրո՝ որպես իրավաբանական օգնություն: Սույն գործում հաշվի առնելով իր տրամադրության տակ գտնվող տեղեկատվությունը և վերոհիշյալ չափորոշիչը՝ Դատարանը ողջամիտ է համարում դիմողի պահանջած ողջ գումարի տրամադրումը, որը նվազեցվում է Եվրոպայի խորհրդի կողմից որպես իրավաբանական օգնություն տրամադրված գումարով: Ուստի Դատարանը տրամադրում է 346 եվրո՝ ծախսերի և ծախքերի դիմաց:

C. Տոկոսներ՝ չվճարելու դեպքում

95. Դատարանը գտնում է, որ չվճարելու դեպքում պետք է վճարվեն տոկոսներ՝ հիմնված Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքի վրա, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

ԱՅՍ ՀԻՄՔԵՐՈՎ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՄԻԱՉԱՅՆ

2. *Ընդունելի է հայտարարում* Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի վրա հիմնված գանգատը՝ կապված 2003թ. հունվարի 3-ից

հունվարի 10-ը դիմողին ազատությունից զրկելու անօրինականության հետ, Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի վրա հիմնված գանգատը՝ կապված դիմողին իր ձերբակալության պատճառների մասին չհայտնելու հետ, Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի վրա հիմնված գանգատը՝ կապված դիմողի կալանքի նկատմամբ ավտոմատ վերահսկողության բացակայության հետ, և Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի հիման վրա գանգատը՝ կապված 2003թ. հունվարի 10-ից մինչև հունվարի 13-ը դիմողի ազատ արձակումը ձգձգելու հետ, և անընդունելի՝ դիմողի գանգատի մնացած մասը,

2. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում՝ կապված 2003թ. հունվարի 3-ից հունվարի 10-ը դիմողին ազատությունից զրկելու հետ,

3. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ կետի խախտում,

4. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի խախտում,

5. *Վճռում է*, որ տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի խախտում՝ կապված 2003թ. հունվարի 10-ից մինչև հունվարի 13-ը դիմողի ազատ արձակումը ձգձգելու հետ,

6. *Վճռում է*,

(a) որ Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ կետին համապատասխան սույն վճռի ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում պատասխանող պետությունը պետք է դիմողին որպես ոչ նյութական վնասի հատուցում վճարի 10.000 եվրո և 346 եվրո՝ ծախսերի ու ծախքերի դիմաց, դրան գումարած ցանկացած հարկ, որը կարող է գանձվել,

(b) որ վերոհիշյալ եռամսյա ժամկետի ավարտից հետո մինչև վճարումը վերոհիշյալ գումարներին պետք է հավելվի սովորական տոկոս՝ Եվրոպական կենտրոնական բանկի վերաֆինանսավորման տոկոսադրույքով, որը պետք է ավելացվի երեք տոկոսանոց կետով:

7. *Մերժում է* դիմողի՝ արդարացի փոխհատուցման պահանջի մնացած մասը:

Կատարված է անգլերենով և ծանուցված է 2008թ. մարտի 18-ին՝ Ղատարանի կանոնակարգի 77-րդ կանոնի 2-րդ և 3-րդ կետերի համաձայն:

ASSOCIATION OF JUDGES
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

**COLLECTION OF JUDGMENTS
VOLUME 6**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

**ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ**

ՎՃԻՌՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԳԻՐՔ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Համակարգչային շարվածքը՝
Տեխնիկական խմբագիր՝
Կազմի ձևավորող՝

**ԱՄԱԼՅԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ
ԱՐԱՐԱՏ ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ
ՆԱՐԻՆԵ ԱԶԱՐՅԱՆ**

Տպաքանակը՝ 1000 օրինակ

«Անտարես» հրատարակչատուն
Երևան–0009, Մաշտոցի 50ա/1
Հեռ.՝ +(374 10) 58 10 59, 56 15 26
Հեռ./ֆաքս՝ +(374 10) 58 76 69
antares@antares.am
www.antares.am